

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО**

**кафедра адвокатури
кафедра культурології
кафедра кримінального права № 1**

Електронне видання

ЕТИКА ПРАВНИКА

*Збірка тез доповідей і повідомлень учасників
круглого столу*

**Харків
2019**

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ЯРОСЛАВА МУДРОГО

кафедра адвокатури
кафедра культурології
кафедра кримінального права № 1

Електронне видання

ЕТИКА ПРАВНИКА

*Збірка тез доповідей і повідомлень учасників
круглого столу*

(21 листопада 2019 р.)

За редакцією Т. Б. Вільчик, Я. О. Ковальнової

Харків
2019

Етика правника: збірка тез доповідей і повідомлень учасників круглого столу (21 листопада 2019 р.) / за ред. Т. Б. Вільчик, Я. О. Ковальнової. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого, 2019. 307 с.

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2019

ВІТАЛЬНЕ СЛОВО

Шановні учасники круглого столу!

Вітаю Вас з початком роботи ще одного, впевнений, цікавого та корисного наукового заходу, що проводиться у нас в університеті!

Тема круглого столу є надзвичайно важливою та актуальною, адже сьогодні на обговорення винесені питання етичних засад функціонування різних правничих професій в Україні.

В умовах глобалізаційних процесів особливого значення набувають право та мораль – регулятори суспільних відносин. Як зазначав ще в XIX столітті А.Ф. Коні, «моральне виховання повинно йти попереду професійного». Високі особистісні якості завжди, в усі часи, були невід'ємною складовою юридичної професії, професійного статусу правника, необхідним елементом здійснення ним своїх фахових функцій і, навпаки, низька моральна культура юриста залишається одним з індикаторів його професійної непридатності.

Моральність як обов'язкова умова діяльності правника має бути пріоритетною, бо він має справу, пов'язану з життям і смертю, честю та гідністю людини. Особливої гостроти моральні вимоги до представників юридичного фаху набувають в часи звернення суспільства до правових гуманітарних цінностей, до проблем розбудови суспільства та держави на правових засадах. Кінцевим результатом професійної інкультурації майбутнього фахівця є особистість, здатна відтворювати норми та правила професійної юридичної культури.

У 1990 р. восьмим Конгресом ООН з попередження злочинності та поведження з правопорушниками були сформульовані і прийняті «Основні принципи, що стосуються ролі юристів», у яких містяться рекомендації щодо кваліфікації та підготовки юридичних кадрів: «Уряди, професійні асоціації юристів та навчальні заклади забезпечують належну кваліфікацію і підготовку юристів та знання ними професійних ідеалів і моральних обов'язків, а також прав людини і основних свобод, визначених національним і міжнародним правом».

З цього положення випливає, що у вищому навчальному закладі має бути приділена увага не тільки професійній підготовці, а й вихованню необхідних морально-етичних якостей особистості. Дане завдання реалізується за допомогою введення дисциплін, присвячених професійній етиці юриста.

Останнім часом набула актуальності тенденція уніфікації юридичної професії, зокрема, прийняття єдиних етичних стандартів для різних професій юристів у сфері правосуддя. Так, у 2018 р. члени Ради суддів України, Ради прокурорів України та Ради адвокатів України прийняли рішення розробити єдиний Кодекс професійної етики у сфері правосуддя, який регулював би етичні норми поведінки представників усіх учасників судового процесу.

Вважаю, що ці питання, як і багато інших, стануть предметом обговорення на круглому столі.

Науковий форум є гарною нагодою для науковців та практиків, студентів нашого університету – майбутніх правників, обмінятися науковим та практичним досвідом, презентувати наукові підходи, налагодити контакти з метою сприяння розвитку юридичної науки та практики в Україні.

Бажаю всім учасникам круглого столу плідної праці та нових наукових здобутків!

Проректор з наукової роботи Національного
юридичного університету імені Ярослава
Мудрого, доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії правових наук України
А.П. Гетьман

Розділ I. ПИТАННЯ ЕТИКИ ПРАВНИКА ОЧИМА НАУКОВЦІВ І ПРАКТИКІВ

*Н. М. Бакаянова,
адвокат, завідувач кафедри
організації судових, правоохоронних
органів та адвокатури, доцент,
доктор юридичних наук
Національний університет
«Одеська юридична академія»*

ВИМОГА НЕСУМІСНОСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ІНШИМИ ВИДАМИ ДІЯЛЬНОСТІ: ЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Несумісність адвокатської діяльності з іншими видами діяльності є вимогою, яка встановлюється законодавством України – Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон) та нормами адвокатської етики, що містяться в Правилах адвокатської етики. Отже, зазначена вимога, з одного боку, має суто етичний характер, з другого – суто правовий.

Стаття 7 Закону встановлює заборону сумісництва з діяльністю адвоката: 1) роботи на посадах осіб, зазначених у п. 1 ч. 1-ї ст. 4 Закону України «Про засади запобігання і протидії корупції»; 2) військової або альтернативної (невійськової) служби; 3) нотаріальної діяльності; 4) судово-експертної діяльності. Вимоги щодо несумісності з діяльністю адвоката, передбачені п. 1 цієї частини, не поширюються на депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, депутатів місцевих рад (крім тих, які здійснюють свої повноваження у відповідній раді на постійній основі).

Аналіз зазначеної норми дозволяє визначити, що стан законодавства про адвокатуру та адвокатську діяльність потребує удосконалення, виходячи з того, що Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» втратив чинність. Бланкетна норма, якою є п.1 ч.1 ст. 7 згаданого Закону мала б відсилати до п. 1 ч. 1 ст. 3 чинного Закону України «Про запобі-

гання корупції», проте не може бути застосована за відсутності відповідних змін до законодавства.

Крім того, відповідно до ч. 9 ст. 6 Закону «Про Вищу раду правосуддя» адвокат, обраний членом Вищої ради правосуддя (далі – ВРП), повинен на час здійснення повноважень члена ВРП зупинити в установленому порядку адвокатську діяльність та не може брати участі в органах адвокатського самоврядування. Таке законодавче положення є обґрунтованим, адже забезпечує незалежність члена ВРП та відповідає гарантіям незалежності адвокатури.

Системний підхід у діяльності законодавця потребує, щоб при прийнятті нових законів одночасно вносилися зміни до інших актів законодавства, які стосуються регулювання певних правовідносин. На сьогодні ст. 7 Закону не узгоджується із Законами «Про Вищу раду правосуддя» та «Про запобігання корупції».

Обумовленість заборони сумісності адвокатської діяльності з іншими видами діяльності на законодавчому рівні безпосередньо пов'язана із характеристиками адвокатської діяльності, яка є професійною, незалежною та такою, що спрямована на захист, представництво та надання інших видів правничої допомоги клієнту. Таку заборону встановлено на підставі сукупності засад здійснення адвокатської діяльності (ст. 4 Закону) як одну з гарантій незалежності адвокатури та реалізації права кожного на професійну правничу допомогу.

Пропозиція проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” щодо удосконалення окремих питань організації адвокатської діяльності» від 23.10.2019 р. № 2303 (далі – проект № 2303) про скасування у ст. 7 зазначеного Закону встановлених вимог щодо несумісності та заміна ч.1 вказаної статті положенням: «Несумісною з діяльністю адвоката є робота або діяльність, яка унеможливує дотримання адвокатом принципу професійної незалежності» (ч. 3 ст. 13 проекту № 2303) не є сформульованою належним чином, якщо оцінювати її як норму законодавства, адже вона є надто широкою за змістом та може тлумачитися суб'єктивно, довільно.

Доцільно або детально регламентувати перелік професій,

які несумісні з діяльністю адвоката, або встановити чітку заборону на будь-яке сумісництво, крім видів діяльності, які мають бути визначені у законі. Підхід до цього питання, який наразі пропонується, характеризується невизначеністю і є помилковим, адже несумісність викликає конфлікт інтересів, підриває принцип незалежності, ускладнює реалізацію завдань адвокатури.

До сфери дії адвокатської етики у питанні несумісності відноситься здійснення адвокатом діяльності, яка не включається законодавцем до заборонених її видів: тут адвокат вправі діяти на свій розсуд, керуючись етичними приписами. У сучасному світі не всі адвокати практикують на постійній основі. Іноді вони працюють як адвокати тільки за певною категорією справ або не кожного разу приймають доручення, коли до них звертаються за професійною правничою допомогою. Адвокати можуть бути працівниками неурядових організацій, академічних або наукових установ, здійснювати громадську, публіцистичну діяльність.

Етичні підходи до визначення несумісності в різні історичні часи та в різних країнах мають свої відмінності. Наприклад, за Судовими статутами 1864 р. професорсько-викладацькому складу юридичних факультетів університетів заборонялося бути присяжними повіреними, напевно, виходячи з проблематики повного присвячення себе захисту прав клієнтів при одночасному виконанні складних та багатогранних обов'язків у сфері вищої освіти та підготовки майбутніх правників. Законодавство України не забороняє адвокату здійснювати поряд з адвокатською й підприємницьку діяльність, хоча у багатьох країнах заняття комерційною діяльністю є несумісним з адвокатською практикою. Етичний аспект реалізації вимоги несумісності обумовлює необхідність об'єктивної оцінки адвокатом можливості здійснення діяльності, яка дозволяється, виходячи зі ст. 7 Закону, якщо заняття такою діяльністю з певних причин унеможлиблює незалежне, компетентне та ретельне ведення ним справ клієнтів.

Визначаючи питання щодо несумісності, адвокат повинен виходити з того, що інша діяльність: 1) не підриває авторитет адвокатури та не порушує принцип поваги до адвокатської професії;

2) не вплине на ретельність виконання професійних обов'язків за договорами про надання правової допомоги; 3) не призведе до виникнення конфлікту інтересів; 4) не порушує принцип незалежності та свободи здійснення адвокатської діяльності.

У всіх випадках, коли основні принципи адвокатської етики, які визначені розділом II Правил дотримано адвокатом так само, як і законодавчі вимоги щодо несумісності, проблеми вибору між продовженням здійснення функцій адвокатської професії або прийняттям пропозиції щодо нової оплачуваної діяльності та відмовою від адвокатської діяльності не існує.

Наукові дослідження питання несумісності адвокатської діяльності з іншими видами діяльності доцільно поглиблювати, виходячи із судової практики, дисциплінарної практики кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури та зарубіжного досвіду.

Т. Б. Вільчик,
*адвокат, завідувач кафедри адвокатури,
професор, доктор юридичних наук
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДЕОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ УЧАСТІ АДВОКАТА В СУДІ

За справедливим твердженням Ю.С Пилипенка, основоположна мета адвокатури як корпорації, як і кожного адвоката окремо, полягає в служінні правосуддю і людям, а це неможливо без наявності морального начала[1]. Відомий англійський адвокат Раймон Мюллер зазначав: “Адвокати мають показати, що дотримання норм професійної етики і дотримання принципу незалежності – це не просто спосіб збереження їх корпоративних привілеїв, але спосіб забезпечення реального захисту прав клієнта” [2].

Основним джерелом регламентації етичних вимог до професійної діяльності адвоката є Правила (кодекси) професійної етики адвоката. Але задовго до прийняття цього корпоратив-

ного документа необхідність формування зводу етичних правил не ставилася під сумнів. Сформульовані ще в XIX ст. відомим французьким адвокатом М. Молло правила адвокатської професії стали у Франції настільною книгою адвокатів і не втратили й до сьогодні своєї актуальності [3]. У них з урахуванням великого особистого практичного адвокатського досвіду М. Молло інтерпретовані думки відомих у світі юристів, закладена мудрість багатьох поколінь адвокатів. Основними принципами, на яких ґрунтується честь адвокатури, М. Молло називав поміркованість, безкорисливість, чесність, а незалежність адвоката він вважав одночасно і його правом, і обов'язком.

Під деонтологічними засадами діяльності адвокатів розуміють систему деонтологічних принципів і деонтологічних норм, що спрямовані на забезпечення належної поведінки адвокатів при захисті інтересів особи [4]. Основними міжнародними документами, які закріплюють правила поведінки адвокатів, є Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського співтовариства, Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів, Основні положення про роль адвокатів, Стандарти незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів.

У європейських країнах адвокату належить центральне місце у відправленні правосуддя як посереднику між громадськістю і судами. У зв'язку із цим їх поведінка повинна бути чесною, скромною і достойною. Європейський суд з прав людини у своєму рішенні у справі «*Casado Coca проти Іспанії*» (*Casado Coca v. Spain*) [5] зазначив, що слід брати до уваги особливий характер адвокатської професії. Виступаючи як слуги правосуддя, адвокати користуються виключним правом участі в суді та імунітетом від судового переслідування за свої виступи у залі суду.

Принцип чесності і добропорядної репутації адвоката є визнаним міжнародним стандартом здійснення адвокатської діяльності, який відображений в етичних кодексах поведінки адвокатів різних країн. Необхідність вимог, встановлених правилами професійної етики, є об'єктивною: лише особі з високою моральною репутацією можливо довіряти брати участь у

процесі здійснення правосуддя. «Дозвіл будь-якій особі брати участь у цьому процесі незалежно від його або її поведінки дискредитує ідею здійснення правосуддя», – визначено ЄСПЛ у рішенні по справі *Lekavičienė v. Lithuania* від 27 червня 2017 р. № 48427/09, ECHR 2017.

У 2019 р. ст. 44 Правил адвокатської етики, затверджених звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 р., доповнено частиною першою: «Дотримання принципів чесності та добропорядної репутації під час здійснення професійної діяльності в суді», відповідно до якої під час здійснення професійної діяльності в суді адвокат повинен бути добропорядним, поводити себе чесно та гідно, стверджуючи повагу до адвокатської професії. Адвокат має поважати процесуальні права адвоката, який представляє іншу сторону, і не вдаватись до дій, що грубо порушують останні. Адвокат не повинен вчиняти дій, спрямованих на невинуватене затягування судового розгляду справи.

Становлять інтерес особливості правового регулювання етичного змісту виступів захисника в суді в деяких країнах Європейського Союзу. Так, наприклад, у Німеччині однією з них є те, що етичний зміст виступів адвоката в суді детально регулюється законом. До того ж Федеральним Законом «Про адвокатуру Німеччини» чітко закріплюється обов'язок професійних захисників-адвокатів щодо дотримання етичних правил поведінки не тільки в рамках кримінального судочинства і при наданні інших юридичних послуг клієнтам, а й у повсякденному житті: «Адвокат повинен сумлінно виконувати свої професійні обов'язки. Як у рамках своєї професії, так і поза нею він повинен бути гідним тієї поваги і довіри, якої вимагає його статус» [6].

Федеральний Закон «Про адвокатуру Німеччини» містить ретельно деталізований перелік заборон у діяльності професійних захисників. Наприклад, параграф 45 цього Закону забороняє адвокату приймати доручення клієнта в таких випадках: якщо необхідні (очікувані) від нього дії суперечать обов'язкам адвоката, встановленим законом; якщо по тій самій справі адвокат вже консультував або представляв інтереси протилежної сторони тощо. Крім того, адвокату заборонено виступати в суді або арбітражі за дорученням того клієнта, якого раніше він обслуговував

як юрисконсульт, якщо ця робота займала основну частину його робочого часу [6]. Норми чинного законодавства Німеччини встановлюють, що морально виправданими можуть виступати тільки ті методи і форми професійного захисту адвокатів, які не суперечать букві і духу закону [7].

Чинне німецьке законодавство чітко розмежує відповідальність за правові та етичні порушення в діяльності професійних захисників, і якщо за перші настає, як правило, дисциплінарна відповідальність, то за другі професійний захисник може бути притягнутий до кримінальної відповідальності. Дисциплінарна відповідальність професійних захисників – вельми поширене у ФРН явище [8]. У законодавстві ФРН ретельно деталізовані процедури притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності за порушення моральних і етичних норм поведінки. Порушення професійними захисниками-адвокатами моральних і етичних норм розглядаються судами честі, які складаються з голови і двох членів, які призначаються органами юстиції німецьких земель на певний термін (зазвичай на 4 роки). У Німеччині діє ретельно розроблена альтернативна система покарання професійних захисників-адвокатів за порушення моральних і етичних норм поведінки: штрафи, заборона займатися діяльністю на певний термін (як правило, до 5 років), догани, виключення з адвокатури [8].

У постанові від 30 травня 2018 р. Верховний Суд зазначив, що *має значення особливий характер адвокатської професії, представники якої є учасниками творення правосуддя, у зв'язку з чим користуються, зокрема, правом участі у суді як захисники чи представники та імунітетом від судового переслідування за свої виступи в залі суду* [9]. Саме для побудови таких конструктивних відносин і безпосередньо під час судових процесів існує відповідна практика ЄСПЛ. Наприклад, у справі «*Бартая проти Грузії*» (рішення від 26.07.2018 р.) адвокат незадовго до слухання поінформував суд про його відсутність на судовому засіданні і подав клопотання про відкладення слухання. Клопотання адвоката було відхилено та прийнято заочне рішення проти Бартая. ЄСПЛ вказав, що останній не мав можливості брати участь у провадженні на рівних засадах зі супро-

тивною стороною, яка була представлена адвокатом, і тому судові рішення щодо нього підлягає скасуванню [10].

Іноді принцип пріоритету інтересів клієнта входить у конфлікт з етикою відносин у судовому засіданні. Надмірна наполегливість і принциповість у відстоюванні захисником інтересів клієнта деколи перетинає межу і може розцінюватися суддями як неповага. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури України має на цей час чимало скарг від суддів із цього приводу. Як правило, у скаргах судді відзначають або недисциплінованість адвокатів, які не з'являються на судові засідання, або їхню негідну поведінку під час судового розгляду. Однак рішеннями Європейського суду з прав людини у справах «Корнев і Карпенко проти України» від 21.01.2011 р. [11], «Гуренка проти України» від 08.07.2010 р. [12] констатовано, що з огляду на суворість покарання за правопорушення, передбачене ст. 185-3 КУпАП, воно не є незначним, по суті є кримінальним і таким, на яке поширюється положення ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Правове регулювання інституту неповаги до суду в кожній державі, в тому числі і в Україні, має бути здійснено з урахуванням положень, зазначених в постанові Європейського суду з прав людини у справі «Санді Таймс проти Сполученого Королівства» (*The Sunday Times – United Kingdom*) від 26.04.1979 р., у якому вказується на те, що мета інституту неповаги до суду не в тому, щоб поставити судочинство поза всякою критикою. При здійсненні правосуддя учасники процесу, в тому числі і судді, повинні дотримуватися висновку про те, що «суди не можуть діяти у вакуумі» [13]. ЄСПЛ неодноразово вказував, що ст. 10 Конвенції застосовується до професійних виступів адвоката, які можуть носити гострий і навіть гротескний характер з метою посилення образності його мови і впливу на суддів, але не повинні переходити межу прямих образ.

Важливою рисою, що дозволяє відокремити допустиму критику від неприпустимої, Європейський суд вважає *сумлінність намірів, яка повинна враховуватися при оцінці фактів порушення права на свободу слова*. У справі *Čeferin v. Slovenia* (January 2018) ЄСПЛ визнав штраф адвокату за неповагу до

суду порушенням свободи вираження думки та в черговий раз висловив позицію про необхідність збереження балансу між захистом авторитету судової влади і захистом свободи слова. ЄСПЛ звернув увагу на те, що у осіб, які не займають державні посади, включаючи адвокатів, *більш широке право на свободу вираження поглядів, ніж у державних службовців (суддів і прокурорів)*. При цьому адвокат з урахуванням наявних у нього юридичних знань повинен бути більш стриманий у своєму праві, ніж простий обиватель [14].

Як показує правозастосовна практика судів України, в переважній більшості випадків, ініціюючи перед відповідними кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями питання про дисциплінарну відповідальність адвоката, суди вказують на те, що адвокатом було скоєно діяння, яке *перешкоджало здійсненню правосуддя і містить ознаки неповаги до суду*¹. Відповідно до даних Єдиного державного реєстру судових рішень України від 24.08.2018 р. за період з 2016 р. по 2018 р. судами було порушено 10 проваджень про адміністративне правопорушення, передбачене ст. 185-3 Кодексу України про адміністративні правопорушення (КУпАП) щодо адвокатів [15].

Список використаних джерел

1. Пилипенко Ю. С. Научно-практический комментарий к Кодексу профессиональной этики адвоката. 2-е изд., перераб. и доп. Москва: Федеральная палата адвокатов РФ, 2013. С. 12.
2. Мюллер Раймон. Независимость – основной принцип юридической этики. *Адвокат*. 1996. № 11.
3. Молло М. Правила адвокатской профессии во Франции. Традиции адвокатской этики. Санкт-Петербург: Юридический Центр Пресс, 2004.
4. Компанійцев С. В. Деонтологічні засади діяльності адвокатів в Україні. 2013. Дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2013.
5. *Case of CasadoCoca v. Spain*. 24 Feb.1994. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/pdf?library=ECHR&id=001-94284&filename=CASE%20OF%20CASADO%20COCA%20>

---

¹Застосування відповідальності до учасників кримінального провадження за невиконання процесуальних обов'язків має свої особливості.

[v.%20SPAIN%20-%20\[Russian%20Translation\].pdf](#)

(dateoftheapplication 27.12.2018).

6. Berufssordnung der Fassung vom 1.07.2008 p. (Germany), (par. 8). URL: http://www.ccbe.org/fileadmin/user_upload/NTCdocument/BORA_Stand_01_07_2004_1243

7. Деханов С. А. Конфликт интересов в системе деонтологических отношений адвоката и клиента в странах Западной Европы. *Адвокатская практика*. 2010. № 2.

8. Маслова М. В. Зарубежный опыт правового регулирования поведения защитника в суде и возможность его использования в Российской Федерации. *Современное право*. 2015. № 10. С.158–162.

9. Постановва Верховного Суду від 30 трав. 2018 р. справа № 466/1367/16-а. URL: <http://www.advokat.org.ua/news/novini-vse/untitled-1090.html>

10. Рішення Європейського Суду з прав людини від 26.07.2018 р. у справі «*Бартая проти Грузії*». URL: <https://www.echr.com.ua/translation/sprava-bartaya-proti-gruzii%D1%97-pres-reliz/>

11. Справа "*Корнев і Карпенко проти України*" (Заява № 17444/04) від 21.01.2011. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/974_637

12. Справа *Гуренка проти України* (№ 2) (Заява № 38789/04) від 08/07/2010/. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/974_565

13. Case of *The Sunday Times v. United Kingdom* (judgment): № 6538/74, 26/04/1979. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-575843>

14. Case of *Čeferin v. Slovenia*, January 2018. (Applicationno. 40975/08). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng/{%22itemid%22:\[%22001-180286%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng/{%22itemid%22:[%22001-180286%22]})

15. *Єдиний державний реєстр* судових рішень України. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/>

*Л. М. Москвич,
завідувач кафедри судоустрою
та прокурорської діяльності,
д-р юрид. наук, професор
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВИЛА ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ ПРАВНИКА: ПРОФЕСІЙНИЙ ОBOB'ЯЗОК VS ЮРИДИЧНОГО ЗОBOB'ЯЗАННЯ

Традиційно норми професійної етики розглядаються як норми професійного зобов'язання певної професійної спільноти. Різні деонтологічні кодекси прийняті в журналістському середовищі, спільноті медиків, правників тощо, проте, незважаючи на розрізненість подібних співтовариств, мета, передумови прийняття, обґрунтування та юридична сила таких документів однакові. Їх можна ще назвати кодексом професійної честі, що проголошує добровольне самообмеження певної професійної корпорації, підкреслюючи її особливу соціальну місію. У науковій літературі зазначається, що деонтологічні кодекси є своєрідним зведенням правил поведінки всередині організації (кодекс професійної моралі), в якому закладені стандарти (моральні засади) поведінки. При цьому самі кодекси (книжки, збірки, зводи норм та правил) не є соціальним інститутом нормативно орієнтуючого характеру, таким є лише їх зміст, тобто норми, які містяться в ньому і які були сприйняті та засвоєні, отримали імперативний характер та увійшли в соціальну практику як керівні засади, взірець, стандарт. При цьому кодекси розглядаються як формалізована система норм, викладена у певній послідовності та взаємозв'язку [1, с. 182-183].

Разом із тим більшість правил професійної етики (деонтологічних кодексів) за своєю природою є нормативними, але не правовими актами, оскільки ухвалюються не законодавчими чи іншими уповноваженими державними органами, а органами корпоративного самоуправління. Проте маємо чимало прикладів,

коли окремі етичні норми в силу своєї актуальності та важливості трансформувалися у площину законодавчого закріплення. У таких випадках йдеться вже не про етичні приписи, а про дотримання законності, що також є етичною вимогою.

Саме формалізація вимог щодо етики викликала хвилю дискусій з приводу розмежування понять юридичного зобов'язання і професійного обов'язку. Перше пов'язане з компетенцією, яка чітко визначена нормами права і передбачає державний примус у вигляді різноманітних юридичних санкцій у разі його невиконання. Поняття ж професійного обов'язку ширше за обсягом. Вказаний обов'язок реалізується не силою державного контролю, а на основі внутрішньої переконаності, веління совісті, справедливості, що усвідомлюється як внутрішня необхідність. Правове підґрунтя професійного обов'язку, зокрема правника, доповнюється та деталізується моральними уявленнями про належну поведінку. Правові гарантії здійснення професійного обов'язку знаходять своє відображення у його моральному усвідомленні. Поєднання правового та морального компонентів у професійному обов'язку правника відбувається за принципом морального обґрунтування нормативних приписів. Інакше кажучи, правовий аспект професійного обов'язку повинен базуватися на моральних засадах суспільного життя, відображати їх особливості у своїй структурі.

Безперечно, значно впливає на формування та усвідомлення правником свого професійного обов'язку обов'язок суспільний, який, хоча і не має професійного забарвлення, обумовлений нормами моралі, що існують у суспільстві, і не залежить від будь-яких корпоративних норм. Коли ж йдеться про правника як представника певної професії – прокурора, адвоката, судді, нотаря – необхідно враховувати специфіку мети його діяльності, морально допустимі засоби досягнення такої мети. На основі усвідомлення того, що виконання професійного обов'язку законними, морально допустимими методами та засобами в підсумку приводить до виконання правником свого обов'язку як громадянина, відбувається формування специфічних етичних основ конкретної професійної діяльності.

Здебільшого дослідники при визначенні природи правил адвокатської, прокурорської, суддівської етики чи етики нотаріуса сходяться в одному – вказаний різновид професійної етики має яскраво виражений нормативний характер, зовнішнім проявом якого є обов'язкові для виконання членами відповідного професійного співтовариства норми поведінки. Відповідно, за ознакою нормативності етика правника може бути охарактеризована як правове явище. Проте, як відзначають дослідники, нормативність не є виключно правовим явищем як за своїм походженням, так і за роллю у суспільному житті. Нормативність є первинною, вихідною властивістю соціальної матерії, зумовлюваною її внутрішньою потребою в упорядкованості й здатністю до самоорганізації. Нормативність характеризує як окремі соціальні зв'язки, так і весь суспільний розвиток у цілому. Іманентна суспільству потреба в упорядкованості знаходить прояв у нормативності суспільного розвитку. Нормативність як невід'ємна характеристика соціальної матерії може мати різні форми об'єктивації, однією з яких є соціальна норма [2, с. 34]. Однак категорія «соціальна норма» є досить широким за змістом родовим поняттям, яке охоплює собою норми права, моралі, звичаї, політичні, релігійні, культурні, естетичні та інші види норм, які становлять певний шаблон поведінки, що приймається членами соціальної групи і необхідний для здійснення сумісних узгоджених дій. Саме тому визначення норм професійної етики як особливого різновиду соціальних норм не повною мірою відображає їх природу та сутність. Не заперечуючи тісного зв'язку норм професійної етики з нормами моралі, все ж відзначимо, що їх ототожнення породжує певні суперечності. Для моральних норм, як правило, не є характерним текстуальне вираження та закріплення у відповідному нормативному документі, у зв'язку із чим лунають пропозиції щодо недоцільності документального закріплення норм професійної етики.

Із наведеного випливає, що норми професійної етики є корпоративними нормами, що розробляються та ухвалюються професійними об'єднаннями правників, поширюють свою дію виключно на членів професійної корпорації; їх дотримання

забезпечується корпоративним контролем, а в разі порушення передбачена дисциплінарна відповідальність. Корпоративні норми етики не можуть розглядатися як правові та моральні приписи у «чистому» вигляді, однак на їх формування, поряд з існуючими традиціями, відчутно впливає загальносуспільна мораль та особливості певної професійної діяльності, визначені чинним законодавством. Формою закріплення та зовнішнього вираження норм професійної етики зазвичай є кодифіковані нормативні (але не правові) акти – відповідні деонтологічні кодекси суддів, прокурорів, адвокатів, нотаріусів.

Список використаних джерел

1. Гіда Є. О. Деонтологічний кодекс як форма закріплення деонтологічних норм. *Право і безпека*. 2009. № 5. С. 181–184.
2. Заморська Л. І. Нормативність права як соціальна цінність. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. 2012. № 3. С. 28–37.

*В. О. Лозовой,
завідувач кафедри культурології
доктор філософських наук, професор
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНИЙ КОДЕКС ЮРИСТА ЯК МОРАЛЬНИЙ ІМПЕРАТИВ ЙОГО ПРОФЕСІЙНОЇ І ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Діяльність юриста переважно стосується сфери розв'язання соціальних і міжособистісних конфліктів. Так, судді, прокурори, слідчі, фахівці, на яких держава покладає відповідальність за дотримання законів України, повинні відповідати за вчинки, за законність чи незаконність своїх професійних дій і рішень, їх справедливість чи несправедливість, користь чи завдану ними шкоду. Вони морально відповідальні перед державою, суспільством, іншими людьми та власною совістю.

Професійній діяльності юриста притаманний тісний зв'язок правових і моральних вимог суспільства, які мають регулювати його поведінку, дії, ухвалення рішень завдяки чистій совісті, розвинутому почуттю громадського обов'язку, професійній честі, особистій відповідальності. Усі вимоги моралі, властиві нашому суспільству, цілком поширюються й на юристів. Перелік моральних якостей, потрібних юристам, подано в етичних кодексах юристів загалом та відповідних професійних об'єднаннях зокрема. Затверджені 16 травня 2001 р. «Основні засади професійної етики юристів України» узагальнюють моральні стандарти поведінки та діяльності юристів на основі загальнолюдських і національних моральних цінностей, базових принципів професійної діяльності юристів. Моральні вимоги до конкретних професій викладено в «Кодексі професійної етики судді», «Правилах професійної етики нотаріуса», «Правилах адвокатської етики» та Міжнародних правових актах щодо діяльності юристів.

Серед базових принципів професійної діяльності юристів України акцент робиться на служінні народу України, верховенстві права, демократизмі та гуманізмі, чесності та порядності тощо. Відповідно до ст. 3 Конституції України, людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю українського суспільства. Юрист у професійній і громадській діяльності має керуватися принципом переваги інтересів клієнтів перед власними інтересами.

Трансформаційні процеси в сучасній Україні провокують різновекторну спрямованість діяльності юриста. Життя демонструє, що серед юристів є й такі, що орієнтуються тільки на егоїстичні цінності.

Юристу як державному службовцю потрібно вміти приховувати власні переживання, стримувати дратівливість, підходити до кожної особи з оптимістичною гіпотезою, бачити в ній індивідуальність, позитивне, навіть із ризиком помилитись. Керуватися в стосунках із колегами, клієнтами, підозрюваними почуттям доброзичливості, тактовності. Недбале ставлення до громадян, їхніх доль, до виконання професійних обов'язків

неприпустиме й засуджується громадською думкою. Щодо професії юриста в суспільстві поширене уявлення, що їй мають бути притаманні гуманізм (людинолюбство), справедливість, об'єктивність, законність у взаємодії з іншими, хто б вони не були, тому юристи покликані бути взірцем для громадян.

Отже, етичний кодекс юриста є фундаментом правомірної та високоморальної поведінки й діяльності представників цієї професії, запорукою підтримання в суспільстві високого рівня законності та правопорядку, а також ефективної боротьби з деформаціями правосвідомості в юридичній спільноті.

*О. М. Овчаренко,
доцент кафедри адвокатури,
доктор юридичних наук
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДИСЦИПЛІНАРНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ АДВОКАТА: АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ СУДОВОЇ ПРАКТИКИ

У теорії права загальноновизнаним постулатом є тлумачення дисциплінарної відповідальності як обов'язку особи, яка виконує певні професійні обов'язки, зазнати негативних наслідків організаційного, особистісного або майнового характеру за вчинення дій, які забороняються чинним законодавством або суперечать стандартам професійної етики. Аналогічний стандарт застосовано законодавцем і до адвокатів як представників незалежної самоврядної правничої професії, покликаної сприяти державі у здійсненні важливого публічного завдання із надання правової допомоги громадянам у випадках, передбачених законом.

Професійний характер дисциплінарної відповідальності адвоката полягає як у тісному її зв'язку із виконанням обов'язків, покладених на нього законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність і Правилами адвокатської етики, так і в необхідності звітувати за свої дії, щодо законності або добросовісності яких є сумніви, перед іншими представниками

своєї професії. Це підтверджується положеннями ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», який передбачає можливість застосування до адвоката дисциплінарних стягнень за: 1) порушення вимог несумісності; 2) порушення присяги адвоката України; 3) порушення правил адвокатської етики; 4) розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення; 5) невиконання або неналежає виконання своїх професійних обов'язків; 6) невиконання рішень органів адвокатського самоврядування; 7) порушення інших обов'язків адвоката, передбачених законом. Головне, що пов'язує професію адвоката з іншими видами юридичних професій, – це обов'язок приватного виконавця в разі вчинення неправомірного вчинку постати перед так званим «судом своїх колег», адже до органу, уповноваженому законом накладати дисциплінарні стягнення на адвокатів, входять самі представники цієї корпорації.

У практиці Європейського суду з прав людини досить послідовно відстоюється позиція, відповідно до якої органи, які здійснюють застосування дисциплінарних стягнень до представників юридичних професій, кваліфікуються як «суди» в значенні п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Європейський суд з прав людини в рішенні у справі «О. Волков проти України» (від 9 січня 2013 р.) визнав, «що під час розгляду питання про звільнення суддів Вища рада юстиції, парламентський комітет і пленарні засідання Верховної Ради України спільно виконували судові функції» (п. 90). В рішенні у справі «Грейс Гат проти Мальти» від 10 жовтня 2019 р. Європейський суд з прав людини застосував п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод до внутрішньої ради поліції і Комісії з питань державної служби, які в порядку дисциплінарного провадження вирішили питання про звільнення Грейс Гат з посади співробітника поліції. Застосування зазначеного підходу означає, що до діяльності органів, які накладають дисциплінарні стягнення, застосовується стандарт належної судової процедури, викладений у ст. 6 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод.

Керуючись наведеними вище прецедентами Європейського суду з прав людини, можна дійти висновку, що діяльність

кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури із застосування дисциплінарних стягнень щодо адвокатів має відповідати загальним стандартам справедливого судового розгляду, викладеним у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. Зокрема, при притягненні до різних видів юридичної відповідальності адвокати мають користуватися такими гарантіями, як-от: 1) установлення факту порушення ним обов'язку, передбаченого законом; 2) закріплення прозорої процедури розгляду справи із забезпеченням прав адвоката: а) на повне інформування стосовно скарг, поданих проти нього; б) на ознайомлення з усіма доказами, зібраними по його справі; в) бути вислуханим (усно й письмово) органами, що здійснюють відповідне провадження на всіх його стадіях; г) особисто постати перед цими органами під час провадження по його справі; д) на представництво своїх інтересів; е) на правовий захист від неправомірного впливу органів, які здійснюють провадження у справі, та їх посадових осіб; 3) передбачення законом можливих санкцій, які сформульовані чітко і однозначно; 4) застосування санкції, що відбувається з урахуванням принципу пропорційності покарання вчиненому порушенню та його індивідуалізації; 5) право адвоката оскаржити прийняте рішення у судовому порядку.

Останніми роками намітилася стала тенденція до розширення інституту дисциплінарної відповідальності правника із площини виконання ним своїх посадових або інших публічно-правових обов'язків до скоєння вчинків, які перебувають поза професійними межами. Так, у практиці Верховного Суду можна знайти прецеденти покарання в дисциплінарному порядку суддів і адвокатів за дії, які не пов'язані із виконанням їх посадових та договірних обов'язків. Приміром, при перегляді рішення Вищої ради юстиції від 6 квітня 2016 р. щодо надання рекомендації про звільнення судді О., який у лютому 2015 р. був затриманий співробітниками Державтоінспекції за водіння авто в нетверезому стані й чинив їм активний опір при складенні протоколу про адміністративне правопорушення, Верховний Суд сформулював такі правові висновки: «Високі стандарти поведінки, на думку суду, полягають в тому, що суддя як на роботі,

так і в повсякденному житті повинен демонструвати бездоганну поведінку, спрямовану на зміцнення в свідомості суспільства поваги і довіри до судової влади ... Разом з тим, як правильно встановлено Вищою радою юстиції, суддя О. вчинив дії, які суперечать нормам суддівської етики і підривають авторитет і довіру до правосуддя, а саме – керування транспортним засобом в стані алкогольного сп'яніння, а також невиконання водієм вимоги про зупинку» (постанова КАС ВС від 22 березня 2018 р. у справі № П/9901/334/18 800/398/16). В іншій справі Верховний Суд погодився із правомірністю позбавлення адвоката свідництва на право на заняття адвокатською діяльністю (рішення ВКДКА №VI-006/2014 від 11.12.2014 р.) за аморальну побутову поведінку. Як дисциплінарний проступок, який полягає у порушенні присяги адвоката і Правил адвокатської етики, було кваліфіковано дії адвоката, який протягом тривалого часу, з 2006 р. по 2014 р., своєю поведінкою чинив перешкоди іншій особі – власнику житла у користуванні власністю. Правник одноособово, без узгодження із співвласником, здійснив переобладнання житла, на власний розсуд розпорядився майном, що було у квартирі, не допускав співвласника у квартиру, посиляючись на свою правову позицію щодо проживання у спірній квартирі разом із сім'єю. Проаналізувавши релевантні джерела права й акти їх застосування, у Верховному Суді дійшли висновку, що особа, приймаючи присягу адвоката, бере на себе зобов'язання неухильно дотримуватися Правил адвокатської етики, які, у свою чергу, регламентують підвищені, порівняно з пересічним громадянином, вимоги до її поведінки не тільки під час виконання безпосередньо професійних обов'язків, а й у приватному житті. Таким чином, порушення Правил адвокатської етики та, відповідно, й присяги адвоката є правовою підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності (постанова Касаційного адміністративного суду ВС від 04.09.2019 р. у справі № 826/1520/15).

Існуюча судова практика йде таким шляхом, що суди під час оскарження рішень про дисциплінарну відповідальність представників юридичної професії не оцінюють правомірність застосування органами, що накладають дисциплінарні стягнен-

ня, того чи іншого стягнення, натомість зосереджуються на перевірці процедури дисциплінарного провадження. Замінити вид дисциплінарного стягнення, який застосовуються до правника, у тому числі до адвоката, суд не вправі. У постанові Верховного Суду від 28 лютого 2019 р. у справі № 522/3665/17 зазначено таке: «Правомочність відповідної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури на власний розсуд за наслідками оцінки обставин та фактів прийняти рішення за своєю правовою природою є дискреційним повноваженням, під яким розуміється можливість суб'єкта владних повноважень самостійно (на власний розсуд) обрати один з кількох юридично допустимих варіантів управлінського рішення... Єдиним критерієм здійснення правосуддя є право. Тому завданням адміністративного судочинства завжди є контроль легальності. Перевірка доцільності переступає компетенцію адміністративного суду і виходить за межі завдання адміністративного судочинства. Таким чином, правову оцінку рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури про перегляд рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури та прийняття нового рішення про застосування до адвоката дисциплінарного стягнення суд надає виключно у контексті дотримання відповідної процедури, не втручаючись у надану відповідачем юридичну оцінку доказам, зібраним у ході процедури проведення перевірки відомостей про дисциплінарний проступок адвоката на предмет їх достатності».

У практиці Верховного Суду 2017–2019 рр. простежується чітка тенденція до оцінювання якості виконання адвокатом своїх професійних обов'язків. Так, у постанові Касаційного кримінального суду у складі Верховного Суду у справі № 607/9498/16-к було сформульовано висновок, відповідно до якого вирок може бути скасовано, якщо адвокат здійснює захист неналежним чином. У цій справі вироком суду особу було засуджено за ч. 1 ст. 258⁻³ та ч. 2 ст. 258⁻⁵ КК України. Розглянувши касаційну скаргу захисника обвинуваченого, який вступив у справу вже на стадії оскарження вироку, Касаційний кримінальний суд виявив низку порушень з боку адвоката системи безоплатної допомоги, який здійснював захист у вказаній справі

на досудовому розслідуванні й при розгляді справи по суті. Судом було виявлено, що відсутні докази, що засудженому відомо про судовий розгляд справи та/або про відмову від права брати участь у розгляді; призначений адвокат неналежним чином здійснював захист, а саме: а) не заявляв заяв чи клопотань; б) погоджувався зі всіма клопотаннями сторони обвинувачення, тому судовий розгляд був однобічним та упередженим; в) не заперечував проти спеціального судового провадження, хоча засуджений належним чином не повідомлений про нього; г) зазначив про неможливість висловити думку щодо вини відсутньої особи; д) не зустрічався із підзахисним, не узгоджував лінію захисту. На цій підставі Суд дійшов висновку, що захисник фактично не здійснював захисту від обвинувачення; наведене є істотним порушенням кримінального процесуального закону, порушенням права на захист, що перешкодило суду ухвалити законне і обґрунтоване судове рішення. Відповідно, оспорювані рішення були скасовані, а справу направлено до суду першої інстанції.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що процедура дисциплінарної відповідальності адвоката має відповідати стандартам незалежності, неупередженості, прозорості, справедливості, розумності строків розгляду, презумпції невинуватості та іншим гарантіям належного судочинства. Оцінюючи будь-яку застосовувану до адвоката процедуру, треба аналізувати її відповідність вимогам належного судочинства. Відсутність однієї або декількох з наведених вимог у юридичній процедурі, що має застосовуватися до представника адвокатської професії, ставить під сумнів законність і легітимність останньої і може послужити підставою для оскарження її результатів до суду.

В. С. Смородинський,
*голова комісії з академічної етики,
доцент кафедри теорії та філософії права,
кандидат юридичних наук
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

КОМІСІЯ З АКАДЕМІЧНОЇ ЕТИКИ: НАДБАННЯ ТА ПЛАНИ ДІЯЛЬНОСТІ

Комісію з академічної етики (далі – Комісія) Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого (далі – Університет) створено рішенням вченої ради Університету (протокол № 1 від 31.08.2018 р.), введеним у дію 31.08.2018 р. наказом ректора № 204. Конференцією трудового колективу Університету було затверджене Положення про комісію з академічної етики. До складу Комісії увійшли 15 членів університетської спільноти, 10 з яких обрано конференцією трудового колективу Університету (порівну від професорсько-викладацького складу та інших працівників), студентський омбудсмен (за посадою) та 4 студенти, призначені студентським сенатом університету за поданням студентського омбудсмена. На першому засіданні Комісії її члени одногосно обрали голову Комісії.

У своїй діяльності Комісія керується законами України «Про освіту», «Про вищу освіту», управлінськими принципами IAU-MCO (International Association of Universities and the Magna Charta Observatory) щодо інституційного етичного кодексу вищої освіти, Європейською хартією дослідників, Берлінською декларацією про відкритий доступ до знань у науці та гуманітарній сфері, Бухарестською декларацією етичних цінностей та принципів вищої освіти в Європі, Статутом Університету та Кодексом академічної етики Університету.

До повноважень Комісії входить, зокрема: 1) моніторинг дотримання членами університетської спільноти етичних норм поведінки, встановлених Конституцією України, законами України «Про освіту», «Про вищу освіту» і Кодексом академічної етики Університету; 2) сприяння формуванню активної

громадянської позиції співробітників та студентів Університету; 3) надання консультацій з питань академічної доброчесності та інших правил академічної етики; 4) розгляд заяв щодо порушення етичних норм поведінки, здійснення за результатами розгляду відповідних подань та надання рекомендацій ректорові та вченій раді Університету; 5) ініціювання змін до Кодексу академічної етики Університету.

Заяву про порушення академічної етики може бути подано будь-яким членом університетської спільноти до Комісії безпосередньо або через студентського омбудсмана у письмовій, зокрема електронній, формі. Комісія протягом 15 робочих днів з моменту реєстрації заяви секретарем вивчає заяву, досліджує обставини, що в ній зазначені, витребує необхідні пояснення, опитує зазначених у заяві та інших осіб і виносить рішення. Рішення Комісії мають рекомендаційний характер і подаються ректорові Університету або вченій раді Університету для ухвалення ними остаточного рішення.

У разі виявлення недотримання вимог Кодексу академічної етики Університету Комісія може прийняти рішення рекомендувати ректорові (вченій раді) Університету щодо:

а) педагогічних, науково-педагогічних і наукових працівників Університету: відмовити у присудженні наукового ступеня чи присвоєнні вченого звання; позбавити присудженого наукового ступеня чи присвоєного вченого звання; відмовити у присвоєнні або позбавити присвоєного педагогічного звання, кваліфікаційної категорії; позбавити права брати участь у роботі визначених законом органів чи обіймати встановлені законом посади; звільнити з посади педагогічного, науково-педагогічного, наукового чи іншого працівника Університету;

б) здобувачів освіти: зобов'язати повторно пройти оцінювання (виконати контрольну або курсову роботу, скласти іспит, залік тощо); зобов'язати повторно пройти відповідний освітній компонент освітньої програми; позбавити академічної стипендії; позбавити наданих Університетом пільг з оплати навчання; відрахувати з Університету.

У 2019 р. Комісією було проведено низку заходів із впровадження принципів та норм академічної доброчесності в

поточну діяльність Університету, зокрема: опрацьовано механізм постійної взаємодії керівників підрозділів Університету з головою та членами Комісії та за сприяння ректорату Університету забезпечено його впровадження; на постійній основі здійснюється оперативне сприяння та допомога ректоратом та керівниками підрозділів Університету в діяльності з укорінення в Університеті принципів та норм академічної етики та доброчесності, дотримання їх усіма членами університетської спільноти; за результатами діяльності Комісії напрацьовано рекомендації вченій раді та конференції трудового колективу Університету щодо внесення змін до Положення про Комісію з метою посилення її ролі в ефективному впровадженні принципів та норм академічної етики в поточну діяльність Університету; прочитано 4 ознайомчі лекції зі студентськими колективами Університету; на засіданнях низки кафедр Університету проведено бесіди, предметом яких були норми та принципи академічної доброчесності, механізми її моніторингу та забезпечення, що впроваджені в Університеті; на інтернет-сайті Університету, у Фейсбукі та в Telegram розроблено сторінки Комісії, на яких розміщується основна інформація щодо її діяльності; розглянуто 12 заяв студентів щодо неетичної та недоброчесної поведінки викладачів Університету, прийнято рішення щодо подання рекомендацій ректорові Університету щодо накладення на винну особу дисциплінарного стягнення у вигляді догани (подання розглянуто ректором Університету й задоволено в повному обсязі). На цей час Комісією розглядається скарга студента на неетичну поведінку щодо нього посадової особи та технічних працівників одного з деканатів Університету.

Комісією опрацьовано перспективний план розвитку діяльності Університету з упровадження принципів та норм академічної доброчесності на 2019–2023 рр. У ньому передбачено, зокрема: 1) удосконалення правової бази діяльності Комісії за результатами накопиченого досвіду її діяльності із упровадження норм та принципів академічної доброчесності та університетської етики в наукову та викладацьку сфери діяльності Університету, ініціювання відповідних рішень вченою радою та ректоратом Університету; 2) посилення заходів жорсткої та

безкомпромісної боротьби з плагіатом у наукових працях (статтях, монографіях), дисертаційних дослідженнях викладачів, дисертаційних дослідженнях, статтях, курсових та інших наукових працях студентів, аспірантів та докторантів Університету. Із цією метою впроваджується розширена програма «Антиплагіат» та інші сучасні комп'ютерні програми аналогічного призначення (електронний моніторинг академічної доброчесності); 3) проведення в Університеті наукових круглих столів та секцій у межах наукових конференцій та юридичних форумів з проблем академічної доброчесності із запрошенням фахівців, що мають досвід у цій сфері; 4) організація міжнародної співпраці з університетами інших країн щодо обміну досвідом упровадження принципів та норм академічної доброчесності, зустрічі та спільні науково-практичні заходи з відповідними структурними підрозділами цих університетів; 5) продовження активної комунікації з кафедрами Університету та студентськими колективами факультетів та інститутів у складі Університету щодо роз'яснення принципів та норм академічної доброчесності, сучасних механізмів її забезпечення та моніторингу, що впроваджені в Університеті.

Т. М. Безега,

*заступник голови Ради адвокатів
Закарпатської області, адвокат,
канд. іст. наук, доктор філософії*

ПОШИРЕННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ НА ДІЯЛЬНІСТЬ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Адвокатська діяльність є надзвичайно багатогранною. Свою основну правозахисну функцію адвокати виконують, не тільки захищаючи інтереси фізичних осіб, а й надаючи кваліфіковану правову допомогу юридичним та фізичним особам, які займаються підприємницькою діяльністю.

Кожного дня у своїй роботі адвокат стикається з різними проблемами етичного характеру. Звісно, успішність і ефек-

тивність адвокатської діяльності залежить не лише від професійних знань, вмінь і навичок адвоката, а й від його особистих, у тому числі й комунікативних якостей, перелік яких можна знайти в деонтологічних стандартах, правилах професійної етики тощо. Таким чином, можна стверджувати, що адвокатська діяльність фактично базується на чітко визначених етичних принципах, і без дотримання етичних норм вона неможлива [1].

Відповідно до п.3 ч.2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» порушення правил адвокатської етики є дисциплінарним проступком адвоката [2].

Чинні Правила адвокатської етики (ПАЕ) затверджені звітно-виборчим з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р. та в них внесено зміни, прийняті на з'їзді адвокатів України 15 лютого 2019 р.

Аналіз окресленої проблеми стосується ст. 38 «Етичні аспекти відносин адвоката з клієнтом – юридичною особою» і ст. 39 «Особливості застосування правил щодо конфлікту інтересів у відносинах з клієнтом – юридичною особою» розділу III «Відносини адвоката з клієнтами» ПАЕ, оскільки саме тут увага приділена етичним аспектам відносин адвоката з клієнтом – юридичною особою [3].

Етика адвоката – проблема вічна. Саме тому основні застави професійної адвокатської моралі – ті самі чесність, компетентність, добросовісність – були не тільки проголошені, а й детально розроблені досить давно [4]. У Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського співтовариства зазначається: «Правила професійної етики передбачають добровільне виконання їх тими, на кого поширюється їх дія, з метою забезпечення виконання адвокатом своїх обов'язків так, як це прийнятно у будь-якому цивілізованому суспільстві. Недотримання адвокатом цих правил може призвести до застосування дисциплінарних санкцій» [5].

Надаючи допомогу клієнтам, зокрема під час здійснення правосуддя, етичні норми дозволяють, без перебільшення, забезпечити втілення основоположних принципів адвокатської діяльності.

Отже, важливим та вагомим аргументом, відповідно до

ПАЕ, на користь саме адвокатів при наданні правової допомоги юридичним особам є те, що гарантія адвокатської діяльності у вигляді адвокатської таємниці не скасовується зі зміною статусу клієнта адвоката. Так само, як адвокат повинен зберігати конфіденційність стосовно інформації, що надійшла до нього від звичайної людини, він повинен зберігати в таємниці і відомості, що були ним отримані при наданні правової допомоги юридичній особі. Згідно із Законом, Кримінальним процесуальним кодексом України адвокат не може бути допитаний стосовно інформації, що стала йому відома в зв'язку з його професійною діяльністю.

Звичайно, умови конфіденційності закладаються в основу роботи будь-якого штатного юриста. Однак жоден юрист не позбавлений відповідальності за відмову від дачі свідочьких показань чи за дачу завідомо неправдивих свідчень. Лише адвокат – особа, яка отримала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, має право розраховувати на недоторканність адвокатського імунітету в аспекті нерозголошення відомостей, що входять до предмета адвокатської таємниці [6].

Діяльність адвоката, незалежно від країни, в більшості випадків здійснюється в конфліктному середовищі, що виникає внаслідок дій в інтересах клієнта та відповідної протидії іншої сторони. На підставі цього розкриття правового явища («конфлікт інтересу») вважається за необхідне з огляду на необхідність з'ясування сутності даної проблеми та встановлення потрібної моделі діяльності адвоката [7].

Прикладом наявності конфлікту інтересів є ситуація, коли адвокат обслуговує юридичну особу, а потім до нього звертаються за наданням правових послуг посадові особи цієї ж юридичної особи або її засновники як друга сторона при виникненні спірних питань.

У першому випадку необхідно чітко розмежовувати те, з ким саме укладено договір на правове обслуговування. Так, якщо стороною є юридична особа, то в разі звернення за правовою консультацією працівника, інтереси якого спрямовані проти інтересів юридичної особи як клієнта адвоката, адвокат зобов'язаний відмовитися від надання професійних послуг. Це ж

саме стосується і ситуації, коли договір з юридичною особою завершено.

На практиці адвокати не завжди добре розуміють важливість дотримання інтересів юридичних осіб, що призводить до притягнення їх до дисциплінарної відповідальності та позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України [8].

Підсумовуючи наведене, в аспекті відносин адвоката з його клієнтом юридична особа є носієм прав та обов'язків клієнта, які захищає або представляє адвокат у процесі надання професійної правничої (правової) допомоги. У свою чергу, принцип уникнення конфлікту інтересів в адвокатській діяльності – це законодавчо визначені основи діяльності адвоката, відповідно до яких адвокат не має права надавати будь-які юридичні послуги клієнту, інтереси якого суперечать захищеним правом інтересам клієнта юридичної особи, якому надається або надавались юридичні послуги, крім випадків письмової згоди клієнтів, інтереси яких можуть бути порушені або суперечать інтересам самого адвоката.

Список використаних джерел

1. Барабаш Т.О. Актуальні питання адвокатської етики та відповідальності за її порушення. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 205–214.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>.

3. Правила адвокатської етики України, затверджені звітно-виборчим з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р., зміни до них, затверджені з'їздом адвокатів України 15 лютого 2019 р. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

4. Яновська О. Співвідношення мети та засобів як етична проблема адвокатської діяльності. URL: <http://tomorrowslawyer.org/spivvidnoshenya-meti-ta-zasobiv-yak-eti/>

5. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського співтовариства, прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні в Страсбурзі 1 жовтня

1988 р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343

6. Погорецький М. А., Яновська О. Г. Адвокатура України. Значення та етичні засади надання адвокатами правової допомоги юридичним особам: підручник. Київ: Юрінком Інтер, 2014. С. 362.

7. Северин К. М. Принцип уникнення конфлікту інтересів в адвокатській діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. № 10-1. Т. 1. Серія: Юриспруденція. 2014. С. 151–154.

8. Рішення Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 21.06.2013 р. № V-007/2013. URL: <http://document.ua/pro-prijagntnija-advokata-do-disciplinarnoyi-vidpovidalnost-doc155742.html>.

П. М. Гультай,

*прокурор відділу процесуального керівництва
при провадженні досудового розслідування
територіальними органами поліції та підтримання
державного обвинувачення управління наглядом
у кримінальному провадженні
прокуратури Харківської області,
молодший радник юстиції, канд. юрид. наук*

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРОКУРОРА

Діяльність прокурора пов'язана з великою кількістю моральних проблем, вирішення яких відбувається залежно від особистих ідеалів, принципів і почуттів прокурора. Роль регулятора поведінки в усіх випадках виконують цілком конкретні, перевірені практикою і освячені традицією вимоги прокурорської етики. У правовій літературі не надається визначення професійної етики прокурора, тому зробимо спробу сформулювати власне.

Професійна етика прокурора ґрунтується на зведених правилах етичної поведінки під час здійснення функцій прокуратури у відносинах із громадянами, суддями, адвокатами, ін-

шими сторонами кримінального провадження та судового процесу, представниками правоохоронних та інших державних органів, установ, органами місцевого самоврядування, зарубіжними органами прокуратури, об'єднаннями громадян, засобами масової інформації, колегами-прокурорами, що є передумовою підтримання авторитету прокуратури в суспільстві.

Основним документом, який стосується етики і моралі в діяльності прокурорів усієї системи органів прокуратури України, є Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів (далі – Кодекс), затверджений 24 квітня 2017 р. Всеукраїнською конференцією прокурорів.

Значення нормативно-правовий документ визначає основні принципи, моральні норми та правила прокурорської поведінки, якими повинні керуватися прокурори при виконанні своїх службових обов'язків та поза службою.

Норми кодексу для всіх прокурорів – орієнтир належної службової та позаслужбової поведінки, що дає їм змогу як неупередженим посадовцям демонструвати високу професійну й особисту культуру.

У Кодексі інтегровано положення міжнародного та чинного законодавства України щодо професійної етики та поведінки прокурорів, основні принципи якої регламентовано ст. 4 Кодексу, де зазначено, що професійна діяльність прокурорів ґрунтується на принципах:

- верховенства права та законності;
- поваги до прав і свобод людини і громадянина, недопущення дискримінації;
- незалежності та самостійності;
- політичної нейтральності;
- презумпції невинуватості;
- справедливості, неупередженості та об'єктивності;
- професійної честі і гідності, формування довіри до прокуратури;
- прозорості службової діяльності, конфіденційності;
- утримання від виконання незаконних наказів та вказівок;
- недопущення конфлікту інтересів;
- компетентності та професіоналізму;

- добросовісності, зразковості поведінки та дисциплінованості;

- поваги до незалежності суддів.

При цьому прокурор має керуватися не лише нормами етики, а й враховувати специфіку своєї служби. У професійній діяльності він обирає лінію оптимальної поведінки, яка не тільки відповідає його внутрішньому моральному переконанню, а й обмежується рамками етичних норм, за порушення яких, залежно від їх характеру, прокурор як представник держави може нести юридичну відповідальність.

Важливе значення професійної етики прокурора полягає в тому, що її основною функцією є регулювання моральних відносин такої посадової особи, що виникають під час здійснення нею професійних обов'язків.

Застосування норм професійної етики на практиці створює сприятливий професійний клімат у прокурорському середовищі, підвищує працездатність прокурорів та рівень їх добросовісності, чим допомагає підвищити авторитет інституту прокуратури в суспільстві.

Професійна етика відіграє велику роль у виховному процесі в прокурорській системі. Кожна людина в суспільстві виконує різні соціальні ролі і функції, що передбачає наявність не тільки професійних знань, навичок і умінь, а й дотримання виконавцем моральних вимог, а також виховання в собі необхідних моральних якостей для успішної реалізації соціальної ролі власної професії.

Важливим завданням професійної етики є етичне виховання особистості прокурора та формування належної моральної позиції, яка органічно пов'язана з його життєвим кредо. Досвід показує, що у будь-якої людини у складній або неоднозначній ситуації завжди є вибір, як діяти. Люди з міцною моральною позицією поведуться так, як відчуває їх серце, як вимагає обов'язок, по честі та совісті. Такі особистості здатні жити, дотримуючись Конституції, законів України, кодексів честі і доброзичливості.

*В. М. Марченко,
президент Нотаріальної палати України*

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ НОТАРІУСА В УКРАЇНІ ТА РОЛЬ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВРЯДУВАННЯ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВИСОКИХ СТАНДАРТІВ НОТАРІАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Стаття 5 Закону України «Про нотаріат» зобов'язує нотаріуса дотримуватися правил професійної етики.

Наразі діють Правила професійної етики нотаріусів України (далі – Правила), затверджені наказом Міністерства юстиції України від 4 жовтня 2013 р. № 2104/5.

Згідно зі стандартами Міжнародного союзу нотаріату (МСЛН) розробляти та затверджувати етичний кодекс нотаріуса має організація професійного самоврядування, що і було зроблено Нотаріальною палатою України (далі – НПУ).

Черговим з'їздом нотаріусів України 20 квітня 2018 р. затверджено Кодекс правил професійної етики нотаріуса, прийняття якого очікував і МСЛН.

Теоретичні засади етичних норм нотаріусів України закладено, зокрема, в міжнародних та вітчизняних документах. Основні принципи професійної поведінки нотаріуса закріплені у Правилах: незалежність, законність, об'єктивність та неупередженість, конфіденційність, добросовісність, чесність, повага до професії, культура поведінки. У Кодексі перелік дещо відрізняється: публічність, незалежність, законність, доступність, безпосередність, неупередженість, конфіденційність, сумлінність, чесність, повага до професії, професійна самостійність.

Серед обов'язків нотаріуса у Кодексі чітко зазначається необхідність дотримання основних «заповідей» МСЛН, тоді як у Правилах цього немає. У цілому правила етики в Кодексі написані більш розширено, прогресивно, сучасно, адекватно.

Основна відмінність – це те, що Кодекс містить норми щодо відповідальності. За етичні проступки (порушення нотаріусом норм цього Кодексу) до нотаріуса можуть бути застосовані такі санкції: зауваження, попередження, направлення НПУ

подання на розгляд Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю у зв'язку з порушенням нотаріусом правил етики. Порядок застосування заходів впливу до нотаріусів за порушення правил професійної етики встановлюється НПУ.

Приклади можливих етичних проступків: вчинення нотаріальних дій, що суперечать закону; порушення професійної таємниці; ненадання професійної поради колегам; «перехоплення клієнтів» і працівників в інших нотаріусів; пропонування винагороди, знижок за вчинення нотаріальних дій; несплата членських внесків до НПУ; невиконання рішень НПУ та її органів; заборонена реклама тощо.

Основні принципи нотаріальної етики були затверджені Асамблеєю нотаріатів – членів МСЛН у 2004 р. Вони стосуються відповідної професійної підготовки, організації належного функціонування нотаріальної контори, відносин з колегами та професійними органами, заборони реклами, дотримання професійної таємниці тощо.

У розвиток цих правил МСЛН прийняв у 2013 р. документ «Етика та правила організації нотаріату», який є універсальним набором правових та етичних норм для визначення напрямів діяльності нотаріатів, що входять до складу МСЛН.

За стандартами МСЛН порушення правил етики повинно каратися, а визначення покарання і порядок застосування процедури має виходити від палат (професійних асоціацій). Порушення, які виписані в етичному кодексі МСЛН, імплементовано в Кодексі правил професійної етики нотаріуса України.

Окрім того, на території Євросоюзу діє Європейський кодекс нотаріальної етики, затверджений Генеральною Асамблеєю РНЄС у 2009 р. з метою визначити спільні риси професії та правила співробітництва між нотаріусами різних країн.

Комісія НПУ з питань професійної етики нотаріусів створена для забезпечення виконання НПУ покладених на неї функцій контролю за дотриманням нотаріусами правил професійної етики. До складу цієї Комісії входить по одному представнику від кожного відділення НПУ, які обираються на загальних зборах нотаріусів відповідного відділення строком на два роки, причому стаж здійснення нотаріальної діяльності у членів

Комісії має бути не менше десяти років.

У межах своїх повноважень Комісія:

- контролює дотримання нотаріусами правил професійної етики, вживає заходів по усуненню порушень;

- розглядає скарги та інші звернення щодо порушень нотаріусами правил професійної етики, перевіряє викладені в них факти та обставини, готує відповідні висновки і пропозиції щодо притягнення винних до відповідальності та передає їх на розгляд Ради НПУ;

- організовує перевірку оприлюднених у ЗМІ фактів, що ганьблять честь і гідність нотаріусів та НПУ.

Вища кваліфікаційна комісія нотаріату (далі – ВККН) утворена при Міністерстві юстиції України як регуляторі. Головою ВККН є Міністр юстиції; до її складу входить 7 представників Мін'юсту та 7 нотаріусів, делегованих Нотаріальною палатою України.

До представників регулятора у ВККН не висувається жодних вимог, тоді як члени-нотаріуси повинні мати безперервний стаж роботи нотаріусом не менш як 15 років. Також обов'язковими є відсутність дисциплінарних стягнень та зупинення діяльності у зв'язку із порушеннями законодавства.

ВККН виконує дві основні функції: 1) визначення рівня професійної підготовленості осіб, які мають намір займатися нотаріальною діяльністю (проведення кваліфікаційного іспиту); 2) вирішення питання про анулювання свідоцтва про право на заняття нотаріальною діяльністю.

Дотримання правил етики є запорукою позитивного іміджу нотаріату. За результатами свого візиту до одного нотаріуса людина робить висновок про весь нотаріат. З одного боку, це накладає на кожного з них величезну моральну відповідальність не лише за самого себе, а й за всю професію. Разом з тим, з іншого боку, це дає кожному нотаріусу можливість щодня підвищувати авторитет нотаріату в суспільстві.

Бути нотаріусом лише на роботі не виходить: він усвідомлює себе фахівцем цілодобово, тому так часто на заваді професійному вигоранню нотаріусів стають творчість та спорт. Етичний кодекс нотаріуса – це не примусове дотримання норм, це відчуття морального закону всередині.

Н. В. Маслак,
*приватний нотаріус ХМНО Харківської області,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри кримінального права № 1
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ЗАПОВІДІ МІЖНАРОДНОГО СОЮЗУ НОТАРІАТУ ТА ПРАВИЛА ПРОФЕСІЙНОЇ ЕТИКИ НОТАРІУСІВ В УКРАЇНІ

Останніми роками в українському суспільстві і науковій літературі нагальними постають питання реформування нотаріату. Основною є ідея, що роль інституту нотаріату у процесі формування європейського правового простору буде залежати від формування образу професії нотаріуса, що має ґрунтуватися на високій культурі, професіоналізмі та насамперед врахуванні інтересів держави [1]. Деякі аспекти важливості дотримання професійної етики у діяльності нотаріату було висвітлено у дослідженнях В. В. Баранкової, Л. В. Єфіменка, М. С. Долинської, Д. Журавльова, В. В. Комарова, О. І. Неліна, В. М. Черниша.

З окреслених питань існують і нормативні приписи. Так, Закон України «Про нотаріат» зобов'язує нотаріуса дотримуватися правил професійної етики, зокрема, закріплених Правилами професійної етики нотаріусів України, що затверджені наказом Міністерства юстиції України від 4 жовт. 2013 р. № 2104/5. 20 квіт. 2018 р. було затверджено і Кодекс правил професійної етики нотаріуса, який ґрунтується на нормативних документах Міжнародного союзу нотаріату (МСЛН).

Серед принципів професійної поведінки нотаріуса, закріплених Правилами, названо незалежність, законність, об'єктивність та неупередженість, конфіденційність, добросовісність, чесність, повагу до професії, культуру поведінки. Перелік принципів у Кодексі дещо інший та включає додатково публічність, доступність, безпосередність, сумлінність, професійну самостійність.

Серед обов'язків нотаріуса у Кодексі чітко зазначається

необхідність дотримання основних заповідей МСЛН. Перша із них: поважай своє Міністерство. Друга: вчиняй нотаріальні дії, діючи в межах закону; вирішуй сумніви; не вчиняй правочин, якщо є сумнів щодо його законності та правильності. Третя: віддавай належне Правді. Четверта: дій обачно. П'ята: вивчай матеріали ґрунтовно, старанно та ретельно. Шоста: радься з Честю. Сьома: керуйся Справедливістю. Восьма: обмежуйся Законом. Дев'ята: працюй з Гідністю. Десята: пам'ятай, що твоя місія полягає у тому, щоб не допускати цивільно-правових спорів [2].

Уявляється, що заповіді, які створювалися протягом століть існування нотаріату і довели свою правову бездоганність, мають таку форму, яка якнайкраще допомагає усвідомити дух професії та її найбільші цінності, наводячи дієвий інструментарій втілення у повсякденній праці принципів нотаріату. Деякі дослідники слушно відзначають, що діяльність нотаріуса є унікальною. Його завдання, причому дуже тонке, полягає у забезпеченні правової безпеки і достовірності, які є основоположними для суспільства. Саме тому нотаріат є установою надзвичайно необхідною і корисною для суспільства. Своєю превентивною функцією діяльність нотаріуса забезпечує упевненість і правову безпеку. Цілком очевидно, що вона здійснюється з урахуванням норм етики [3].

Аналізуючи заповіді нотаріату, слід особливу увагу звернути на ідею, яка закликає нотаріуса не допускати ситуацій, що можуть привести до цивільно-правових спорів. Це стає дуже актуальним з огляду на те, що чинні Правила професійної етики взагалі не містять подібного застереження. Часто, обмежуючись законом та керуючись його буквою, нотаріати можуть залишити поза увагою фундаментальну цінність документів, які мають нотаріальну форму, – їх безспірність. Виконуючи настанови Закону України «Про нотаріат» чи Порядку вчинення нотаріальних дій, керуючись їх приписами у частині відмови у вчиненні нотаріальних дій буквально, можна припуститися фатальної помилки: нотаріальні документи можуть повною мірою відповідати ознаці законності, але мати змістовний, матеріально-сутнісний недолік: втрату ознаки безспірності. Слід пам'ятати, що політично-правові устрої мають звичку змінюватися, а іноді

й дуже швидко, а заповіді нотаріату ґрунтуються на багатовіковому досвіді існування професії. Будучи лояльними до інтересів держави, нотаріуси повинні керуватися справедливістю та безспірністю, обмежуючись Законом, а не навпаки.

У сучасній науково-правовій літературі і суспільстві все частіше лунає заклик у одвічній колізії між законністю і справедливістю та між буквою закону і його духом обирати останнє. Для нотаріату це так само є актуальним.

Втрата такого орієнтира діяльності, як справедливість та безспірність, невідворотно тягтиме девальвацію авторитету професії. Законодавство, яке постійно змінюється, відповідаючи інтересам різних політико-правових еліт, не може слугувати єдиним визначальним аргументом на користь вчинення чи відмови у вчиненні нотаріальних дій. Якщо забути про заповіді нотаріату, а керуватися лише чинними правилами професійної етики, в яких, до речі, немає й згадування про заповіді нотаріату, а лише загалом про принципи, безспірність серед яких відсутня, може статися, що нотаріати справді легко можна замінити у деяких процедурах дієвими цифровими чи кіберфізичними процесами. Такі процеси чи алгоритми, очевидно, краще за живу людину зможуть обмежуватися законом, бути доступними, конфіденційними, публічними чи неупередженими. Тільки честь, гідність, совість людської особистості на шляху до втілення справедливості і безспірності відрізняють сучасного нотаріуса, який потрібен суспільству. Справедливість та безспірність – ось ключовий, дієвий тисячі років аргумент до авторитету професії нотаріуса у сучасному українському соціумі.

Чи не слід переосмислити у відповідному аспекті і чинні Правила професійної етики нотаріусів України, чи не потребують вони ґрунтовного доопрацювання та вдосконалення з точки зору їх відповідності духу професійної нотаріальної етики та заповідям МСЛН? Над цим питанням ще належить серйозно замислитись.

Список використаних джерел

1. Желіховська Ю. В. Етика нотаріуса у сфері професійної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2013. С. 194–198.

2. Кодекс етики Міжнародного союзу нотаріату. URL: [//http://npu.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/.pdf](http://npu.org.ua/wp-content/uploads/2018/03/.pdf)

3. Черниш В. М. Правова політика і проблеми нотаріальної професії: науково-критичний дискурс. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2017. № 1 (102). С. 139–146.

Я. О. Шевцова,
*заступник директора
Харківського регіонального відділення
Національної школи суддів України,
здобувач кафедри судоустрою
та прокурорської діяльності
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА СУДДІ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ СУДДІВ УКРАЇНИ

Ступінь довіри громадян до суду уособлює у собі постать судді. Його незалежність, чесність, справедливість, професіоналізм є гарантом захисту прав і свобод людини незалежно від її політичних, релігійних поглядів і уподобань. Водночас висока фахова підготовка і відповідні моральні якості стають запорукою кваліфікованої діяльності судді.

Формуванню належного професійного рівня суддів сприяє спеціально створена у системі правосуддя державна установа – Національна школа суддів України (*далі* – НШСУ), основною функцією якої є організація освітніх заходів для суддівського корпусу. Особлива увага у навчальному процесі НШСУ приділяється не тільки тематичним заняттям із опанування норм матеріального та процесуального права, а й етичним питанням суддівської діяльності.

Вимоги до етичної поведінки судді закріплені у Кодексі суддівської етики, затвердженому XI черговим з'їздом суддів України 22 лют. 2013 р. [1]. Крім цього, правила суддівської

етики прямо чи опосередковано регулюються як національним законодавством, зокрема Конституцією України, Законом України «Про судоустрій і статус суддів», так і міжнародно-правовими актами – Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод та практикою Європейського суду з прав людини, Бангалорськими принципами поведінки суддів, висновками Консультативної ради європейських суддів. Саме на вивчення цих документів та усвідомлення високого статусу судді як еталона поведінки у професійній і позасудовій діяльності, усвідомлення значення особистої ролі у зміцненні авторитету судової влади та довіри суспільства до суду спрямована низка навчальних курсів для суддів і кандидатів на посаду судді.

Одним із перших навчальних курсів для суддів, розроблених НШСУ, став тренінг «Суддівська етика. Доброчесність». Мета цього тренінгу – пояснити необхідність дотримання правил поведінки судді у професійній та позасудовій діяльності; навчити суддів визначати механізм взаємодії між чинним Кодексом суддівської етики та процесуальним законодавством, підстави для застосування самовідводу, розмежовувати гарантії незалежності суддів, визначені законом, від «вседозволеності» у суспільному, професійному та приватному житті, вибудовувати свою поведінку у відповідності до принципів і стандартів суддівської етики [2].

Навчання у НШСУ відбувається також у дистанційній формі. Реєструючись на електронній платформі, судді у зручний для себе час опановують освітні програми, зокрема і навчальний курс «Суддівська етика. Доброчесність». Так, з моменту його запровадження у дистанційній формі з 2014 р. 594 судді успішно ним оволоділи.

Питання етичних стандартів суддівської діяльності не залишилися поза увагою при підготовці кандидатів на посаду судді. У 2018 – 2019 роках під час проведення спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді НШСУ було упроваджено у навчальний процес курси для майбутніх суддів «Суддівська етика» та «Бути суддею». Слухачі усвідомили зміст понять «репутація судді» та «імідж судової влади»; засвоїли загальні підходи до поведінки судді у професійній діяльності та в особистому житті; оволоділи умінням керувати діалогом з учасниками

процесу та відвідувачами суду, пом'якшувати суперечності, застосовувати вербальне і невербальне спілкування тощо.

Отже, НШСУ докладно зусиль із формування у суддів високоморальних якостей. Проте знання етичних норм та умінь діяти за їх принципами, на жаль, не завжди збігаються. Суттєвою проблемою, яка виходить за межі освітньої діяльності НШСУ, залишається складність об'єктивного визначення ступеня добросовісності і порядності судді та відсутність критеріїв і індикаторів їх визначення. І найголовніше, які наслідки настають за порушення таких норм – від громадської докори до юридичної відповідальності та відповідних кадрових рішень. Ці питання, безумовно, потребують істотного осмислення, професійного обговорення і нестандартних підходів. У цьому сенсі робота НШСУ є лише частиною комплексної державної стратегії формування постаті високоморальної особистості судді.

Список використаних джерел

1. Кодекс суддівської етики: затв. XI черговим з'їздом суддів України 22.02.2013 р.

2. Матеріали навчального курсу для суддів: «Суддівська етика. Добросовісність». URL: <http://nsj.gov.ua/ua/nadopomogu-suddi/materiali-treningiv-z-navchalnih-kursiv-yakivikladatautsya-v-nshsu/kurs-suddivska-etika/>

Г. А. Білецька,

кандидат медичних наук, доцент,

доцент кафедри криміналістики

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СУДОВО-МЕДИЧНОГО ЕКСПЕРТА ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЕКСПЕРТИЗИ ЖИВОЇ ЛЮДИНИ В РАЗІ ОТРИМАННЯ РІЗНОГО РОДУ ТРАВМ

У правовій практиці виникають різноманітні питання, що стосуються злочинів проти життя, здоров'я, честі, гідності,

статевої недоторканості і свободи особистості. Розслідування цих злочинів тісно пов'язане з проведенням судово-медичної експертизи (далі – СМЕ), що більшою мірою стосується експертизи живої людини з різних причин. До таких слід віднести визначення шкоди здоров'ю і вирішення супутніх питань (давність нанесення, знаряддя травматизації, механізм нанесення тощо); визначення розмірів стійкої втрати загальної та професійної працездатності; визначення стану здоров'я (біологічні чинники, що викликали захворювання), штучних хвороб, симуляції і агравації; експертизу при статевих злочинах; зараження венеричною хворобою, СНІДом; визначення деяких статевих станів (статевої зрілості і недоторканості, істинної статі, вагітності, колишніх пологів, абортів тощо); визначення віку, тотожності особистості та інші питання, що виникають у процесі розслідування або судового розгляду.

Судово-медичний експерт (далі – СМ експерт), який проводить експертизу, – це перш за все лікар, тому дотримання усіх принципів і вимог медичної деонтології є для нього обов'язковим не тільки у відносинах із пацієнтом, а й у відносинах із правниками, що призначають СМЕ: чуйності, уважності і тактовності до будь-якої особи незалежно від суті справи. Під час бесіди пацієнта з лікарем важливу роль відіграє і матеріальне оточення: меблі, освітлення, оформлення кабінету, зовнішній вигляд лікаря. Претензійний, з великою кількістю прикрас вигляд або неохайний одяг викликають реакцію відчуження у підекспертного. Не викликає довіри у пацієнта або його близьких і лікар, який протягом бесіди з ним постійно пише або говорить по телефону. Захаращений паперами стіл СМ експерта може викликати підозру в низькій кваліфікації і постійній чорновій роботі, а порожній стіл – наводить на думку про неробство. Неприпустимо експерту висловлювати власне ставлення до особистості під час засвідчування через ті чи інші обставини отримання пошкоджень.

Не можна висловлювати своє ставлення до почутої розмови про події, виражати різного роду емоції і давати поради, що стосуються ведення справи. Слід не тільки проявляти максимальну увагу і витримку, а й демонструвати їх. У процесі

спілкування з пацієнтом лікар повинен уміти спрямувати бесіду в потрібне русло: на початку її дозволити пацієнтові вільно поділитися своїми проблемами, що дасть можливість зорієнтуватися в його психологічному та психічному статусі, а потім перейти до конкретних питань, що стосуються стану пацієнта. При бесіді з підекспертним необхідно проявляти спокій, терпимість, не обурюватися стислістю його відповідей або багатослівністю, не присікуватися і не сміятися над невдалим або неграмотним формулюваннями скарг і відповідей на поставлені запитання. Питання, що ставляться, не повинні містити спеціальних медичних термінів, іноземних слів, а мають бути продумані і складені з загальнозрозумілих виразів і понять. Запитувати можна лише те, що стосується з'ясування необхідних відомостей, та не підказувати відповіді, оскільки це може викликати помилкову або позитивну, або негативну відповідь через бажання або прикрасити, або погіршити висновок. Доцільно використовувати дуже прості питання, наприклад: «Що Вас турбує?». У хворої людини спостерігається кілька типів реакції на свій стан, що залежать від особистісних характеристик і психічного статусу пацієнта: адекватна, «відхід у хворобу», «відхід від хвороби», недооцінка тяжкості захворювання, агравація та симуляція, дисимуляція та метасимуляція.

Пацієнти молодого віку частіше недооцінюють своє здоров'я, тяжко реагують на госпіталізацію, а у літніх пацієнтів найчастіше відбувається перебільшення тяжкості свого стану. Метасимуляція – у психопатології є варіант симуляції, за якого підекспертним проводиться цільове зображення вже відсутніх симптомів щойно перенесеного захворювання або наявної в даний час психіатричної хвороби більшої міри тяжкості. Деякі стани можуть бути викликані і некоректною поведінкою медичного персоналу. До них відносять ятрогенію і сорогенію. Ятрогенія може розвиватися у результаті недооцінки особистісних якостей пацієнта і порушення правил медичної етики. Сорогенія характеризується порушенням стану в результаті неправильної поведінки середнього медичного персоналу. Слід пам'ятати про можливу умисну або ненавмисну агравацію, симуляцію або дисимуляцію і про таку підозру на них у жодному

разі не можна говорити потерпілому або підозрюваному як СМ експерту, так і правнику. Опитування підекспертного про обставини справи, щодо його скарг лікар повинен проводити особисто, не передоручаючи цього іншим співробітникам, оскільки зазначене вимагає певних деонтологічних навичок і дотримання медичної етики залежно від приводу, прийому, обставин справи та психічних особливостей пацієнта. Особистість і становище пацієнта у суспільстві не повинні впливати на висновок експерта і давати привід для підозри у необ'єктивності цього документа. Особливого такту і уміння вимагає огляд жінок у зв'язку з проведенням акушерсько-гінекологічного дослідження при проведенні СМЕ. Експерт повинен бути гранично тактовний, уникати зайвих питань, які зачіпають особисту та інтимну сторони життя потерпілих, уникати висловлювань, які можуть призвести до ятрогенії. Надзвичайної уваги вимагають діти і неповнолітні. При цьому треба завжди пам'ятати, що огляд проводиться лікарем, який під час цього може давати підекспертним чіткі лікарські поради, рекомендувати звернутися до відповідного фахівця або направити оглянутого на діагностичні процедури чи лікування.

Експерт зобов'язаний дотримуватися лікарської таємниці (інформація про факт звернення за медичною допомогою, стан здоров'я громадянина, діагноз його захворювання й інші відомості, отримані при його обстеженні та лікуванні). Громадянину повинна бути підтверджена гарантія конфіденційності переданих відомостей. Не допускається розголошення відомостей, що становлять лікарську таємницю, особами, яким вони стали відомі під час навчання, виконання професійних, службових та інших обов'язків, крім встановлених законодавством випадків. За згодою громадянина або його законного представника допускається передача відомостей, що становлять лікарську таємницю, іншим громадянам, у тому числі – посадовим особам в інтересах обстеження і лікування пацієнта, для проведення наукових досліджень, публікації в науковій літературі, використання цих відомостей у навчальному процесі тощо. Надання відомостей, що становлять лікарську таємницю, без згоди громадянина або його законного представника допускається у таких випадках: коли

необхідне обстеження і лікування громадянина, який нездатний через свій стан висловити власну волю; коли виникає загроза поширення інфекційних захворювань, масових отруень і уражень; коли є така потреба на вимогу органів дізнання і слідства, прокурора і суду в зв'язку з проведенням розслідування або судовим розглядом; у разі надання допомоги неповнолітньому для інформування його батьків або законних представників; коли наявні підстави, що дозволяють вважати, що шкода здоров'ю громадянину є наслідком протиправних дій.

Особи, яким в установленому законом порядку передані відомості, що становлять лікарську таємницю, з урахуванням завданої громадянину шкоди несуть за розголошення лікарської таємниці дисциплінарну, адміністративну або кримінальну відповідальність згідно з законодавством України нарівні з медичними і фармацевтичними працівниками.

Підекспертний, який під час СМЕ вже переніс моральну і фізичну травми, очікує проявів співчуття і розуміння до себе, уявляє СМ експерта як особу, що діє відповідно до закону в інтересах правосуддя.

*А. В. Горностай,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри кримінального права
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРОФЕСІЙНЕ ВИКОНАННЯ ПЕДАГОГІЧНОГО ОБОВ'ЯЗКУ ЯК ЕТИЧНИЙ СТАНДАРТ ОСВІТЬНОГО ПРОЦЕСУ В СФЕРІ ЗАХИСТУ ПРАВ ЛЮДИНИ

*«Освіта – наймогутніша зброя, яку
ви можете використовувати, щоб змінити світ»
Нельсон Мандела*

Потреба суспільства передавати свій досвід і знання майбутнім поколінням породила особливий вид суспільно необхідної діяльності – професійну педагогічну діяльність.

Професійний педагогічний обов'язок – одна з найважливіших категорій педагогічної етики. Це сукупність вимог і моральних засад, що висуваються суспільством до виконання викладачем професійних обов'язків. Основою його є об'єктивні та актуальні потреби суспільства у навчанні й вихованні підростаючих поколінь. У професійному обов'язку педагога запрограмована необхідність творчого ставлення до своєї праці, особлива вимогливість до себе, прагнення до поповнення професійних знань і підвищення педагогічної майстерності, необхідність поважного і вимогливого ставлення до студентів [1, 7].

Професійний педагогічний обов'язок щодо належної освіти з прав людини відіграє важливу роль у забезпеченні справедливості у суспільстві, просуванні прав людини та доступу до них.

Освіта з прав людини означає освіту, професійну підготовку, поширення інформації, методи і заходи, які спрямовані на надання студентам можливостей брати участь у створенні та підтримці демократичної культури і прав людини у суспільстві з метою заохочення і захисту основних свобод шляхом забезпечення слухачів знаннями, навичками, розумінням, а також формування у них власного ставлення і поведінки.

Безперечно, юридичні виші та їх викладачі відіграють важливу роль у боротьбі за вдосконалення освіти з прав людини. Обов'язком педагогів є роз'яснення та закріплення у свідомості студентів як позитивних, так і негативних наслідків застосування законів для гарантування прав людини і глобального розвитку. Незважаючи на ратифікацію певних правових інструментів з прав людини, зусилля та занепокоєння міжнародних організацій для захисту прав людини все ще існують серйозні перешкоди. Безперечно, повага до людської гідності та прав людини є основою миру, безпеки та справедливості у суспільстві. Освіта з прав людини – це перший важливий крок у цьому напрямі. Однак серйозною проблемою при цьому є недостатня ефективність навчальних методів.

Опитування студентів демонструє, що вони не повною мірою розуміють правові бар'єри для справедливого глобального розвитку прав людини. Так, менше 5% опитуваних знали, що

існує, наприклад, право людини на розвиток.

Видається можливим підкреслити, що надання освіти з прав людини суто класичними та теоретичними методами – лекціями є не досить ефективним. Напевно, слід більше уваги приділяти реальним випадкам та практичним питанням, що вимагає від викладача постійного самовдосконалення для належного виконання своїх професійних обов'язків.

Незважаючи на те, що велика кількість наукових праць присвячена правам людини, самій методиці їх викладання у вишах приділяється замало уваги. Головною метою має стати запровадження таких методів навчання, які будуть забезпечувати доступність, прийнятність та пристосованість інформації, що викладається.

Одним із недоліків надання освіти з прав людини є масова комерціалізація юридичної освіти і скорочення навчальної програми. Крім того, професійні регулюючі органи не вимагають, щоб питання глобального розвитку прав людини та нормативні акти, що їх забезпечують, були пріоритетною частиною навчальної програми для студентів. До того ж юридичні університети в останні роки подвоюють або, навіть, потроюють кількість різноманітних спеціальних курсів окремих навчальних дисциплін. Проте права людини все ще не є частиною навчальної програми – основної або факультативної.

В ідеалі юридичні виші ставлять права людини у центр навчання і роблять їх невід'ємною частиною повсякденного університетського життя. Прийняття рішень, ставлення студентів та викладачів один до одного, до навчальних програм та університетських заходів – усе повинно стати зразковою моделлю для навчання з прав людини. Університети реально повинні бути засновані на принципах рівності, гідності, поваги та недискримінації. Це спільнота, де права людини вивчаються, викладаються, практикуються, поважаються, захищаються і заохочуються.

Список використаних джерел

1. Конспект лекції на тему: «Педагогічна етика» для студентів магістратури за спеціальністю 8.000005 Педагогіка вищої школи / упоряд. Ю. О. Шабанова. Дніпропетровськ: НГУ, 2008. 13 с.

Я. Ю. Зюзь,
прокурор Харківської місцевої прокуратури № 4
О. О. Шандула,
*доцент кафедри адвокатури,
кандидат юридичних наук
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

КОМУНІКАЦІЯ ПРОКУРОРА МІСЦЕВОЇ ПРОКУРАТУРИ, ОСОБИСТЕ БАЧЕННЯ (ФОРМАЛЬНА СТОРОНА)

Основними суб'єктами комунікації прокурора місцевої прокуратури у повсякденній діяльності є:

- співробітники органів національної поліції (представники правоохоронних органів, яких необхідно розділяти на підлеглих та їх керівників);
- суд (судді, помічники, секретарі);
- інші учасники кримінального провадження (потерпілі, представники, підозрювані/обвинувачені, захисники та ін.);
- громадяни (як звичайні відвідувачі прокуратури, так і заявники);
- інші органи та установи (органи ВДВС, пробації, контролюючі органи та ін.).

Загалом порядок та структура комунікації прокурора місцевої прокуратури із вказаними вище суб'єктами, становище у цих взаємовідносинах безпосередньо, у тому числі, залежать від наявності повноважень та наявності/відсутності взаємозалежності один від одного в умовах сьогодення.

Так, чим більшою є взаємозалежність суб'єктів, тим ефективнішою є комунікація, що залежить, зокрема, від наявних повноважень прокурора та суб'єктів відповідно. Наприклад, «обширні» повноваження прокурора – взаємовідносини із суб'єктами є продуктивними, ефективними, змістовними. Послабили (на законодавчому рівні) повноваження прокурора – взаємовідносини із суб'єктами є переважно формальними, неефективними.

На сьогодні можна схематично накреслити бачення комунікації прокурора із певними суб'єктами через призму взаємозалежності таким чином:

- суд (судді, помічники, секретарі) – прокурор;
- прокурор – співробітники органів національної поліції (представники правоохоронних органів, яких необхідно розділяти на підлеглих та їх керівників);
- прокурор / співробітники органів національної поліції (представники правоохоронних органів, яких необхідно розділяти на підлеглих та їх керівників) – інші учасники кримінального провадження (потерпілі, представники, підозрювані/обвинувачені, захисники та ін.);
- прокурор / співробітники органів національної поліції (представники правоохоронних органів, яких необхідно розділяти на підлеглих та їх керівників) – інші органи та установи (органи ВДВС, пробації, контролюючі органи та ін.);
- прокурор – громадяни (як звичайні відвідувачі прокуратури, так і заявники).

Зазначені взаємовідносини в умовах взаємозалежності можна поділити формально на два блоки:

- комунікація прокурора в умовах наявності взаємних прав та обов'язків у повсякденній діяльності – пряма залежність (суд, прокурор, правоохоронний орган);
- комунікація прокурора в умовах переваги прав окремих суб'єктів, не пов'язаних роботою, – мінімальна залежність [громадяни (як звичайні відвідувачі прокуратури, так і заявники), інші учасники кримінального провадження (потерпілі, представники, захисники та ін.)].

Це обумовлено фактичною відсутністю будь-якої залежності окремих суб'єктів комунікації прокурора від інших. Указані представники другого блоку формально мають перевагу у своїх правах над обов'язками у взаємовідносинах прокурора стосовно першого блоку.

Особистість є визначальною у побудові структури, порядку та становищі прокурора у комунікаційних процесах у повсякденній діяльності.

Одними із головних складових особистості можна виділити професіоналізм та досвід роботи.

Із урахуванням наявності/відсутності рівня цих складових вибудовується структура, порядок та становище прокурора у комунікації. Наприклад, за наявності високого рівня професійності та досвідченості (розуміння процесів, що відбуваються, та свого місця у комунікації з іншим суб'єктами) особистості навіть за відсутності «обширних» повноважень та наявності/відсутності взаємозалежності один від одного і з іншими суб'єктами комунікації в умовах сьогодення прокурор може (повинен, на нашу думку) займати вагоме місце у структурі та порядку комунікації, і, як наслідок, взаємовідносини із суб'єктами будуть продуктивними, ефективними та змістовними.

Таким чином, прокурору у повсякденній діяльності для забезпечення необхідного рівня комунікації з іншими суб'єктами у сучасних умовах та за стрімких законодавчих змін необхідно постійно самовдосконалюватися, навчатися, бути етичним, професійним та дієвим у своїй роботі.

В. Г. Клочков,

*докторант Національного транспортного
університету, кандидат юридичних наук,
прокурор відділу Головного слідчого управління
Генеральної прокуратури України,
старший радник юстиції*

ЕКСПЕРТИЗИ ПРИЗНАЧАТИ БЕЗ ЗАЙВИХ ТЕРМІНІВ

Важливим є те, що кожний заголовок (назва) законопроекту та проекту нормативно-правового акта має бути, якщо можна, коротким, однак й надмірна його стислість небажана. Що коротший заголовок (назва) законопроекту чи нормативно-правового акта, то він ширший за своїм змістом.

До основних різновидів експертиз належать судова, екологічна, наукова і науково-технічна, а їх проведення визначене відповідними законами, у тому числі кодексами. Наприклад, ст.

242 КПК України передбачено, що експертиза проводиться експертом за зверненнями сторони кримінального провадження або за дорученням слідчого судді чи суду, тому експерт є суб'єктом судочинства, який виконує доручення вказаних вище органів на проведення судової експертизи.

Автор достатньо довго працював слідчим, старшим слідчим прокуратур, слідчим з особливо важливих справ прокуратури СРСР, в.о. начальника слідчого відділу Київської міжобласної спеціальної прокуратури, прокурором, старшим прокурором відповідних управлінь Генеральної прокуратури України, призначив багато різних експертиз, а тому добре розуміється на цій справі.

У слідчих не вистачає часу при розслідуванні злочинів, але вони повинні діяти швидко, викоринити тяганину.

У радянські часи та на початку незалежності України існували вимоги, щоб кожного місяця розслідувати злочини за трьома кримінальними справами, які необхідно закінчити.

Автор цієї доповіді закінчував і більше шести кримінальних справ за місяць, коли працював слідчим районних прокуратур. Навіть за три дні закінчив розслідування злочинів за кількома кримінальними справами, за якими судами винесено обвинувальні вироки.

Визнавши необхідність проведення експертизи у кримінальному провадженні, слідчий або прокурор виносять умотивовану постанову, а слідчий суддя чи суд – ухвалу, які й є підставою для її проведення. Такі акти повинні відповідати основним вимогам, зокрема мати правовий характер, бути конкретними та лаконічними. Вони призначають (за старим КПК призначали слідчий, орган дізнання, прокурор та суд) судово-автотоварознавчу, судово-акустичну, судово-бухгалтерську, судово-економічну, судово-товарознавчу, судово-дактилоскопічну, судову залізнично-транспортну, судово-імунологічну, судово-психіатричну, судово-трасологічну, судово-фонетичну та інші експертизи із зазначенням слова «судово-». Про призначення цих експертиз вказано у методичних рекомендаціях та юридичній літературі.

Однак призначаються і автотехнічна, криміналістична, комп'ютерно-технічна, почеркознавча, фототехнічна, фінансово-економічна та інші експертизи без слова «судово-», що свідчить про відсутність єдиного підходу щодо назви експертиз. Більшість експертиз призначаються на стадії досудового розслідування, а деякі з них слідство закривають. Судами при розгляді кримінального провадження експертизи призначаються значно рідше. Вони проводяться в експертних установах МВС, охорони здоров'я та інших, які не належать до системи органів судової влади.

Друкування слова «судово-» займає певний час і «заха-рашує» тексти процесуальних та службових документів, а за своєю суттю є зайвим. Крім того, деякі норми КПК України не передбачають слова «судово-» щодо призначення відповідних експертиз. Так, п. 2 ст. 197 КПК України передбачає проведення психіатричної експертизи. Пункт 3 ст. 242 КПК України встановлює залучення особи для проведення медичної або психічної експертизи.

Згідно з п. 8 ч.1 ст. 309 КПК України передбачено направлення особи до медичного закладу для проведення психіатричної експертизи. Однак п. 3 ст. 238 та п. 1 ст. 241 КПК України передбачають, відповідно, призначення судово-медичної та судово-психіатричної експертиз, що не повністю відповідають названим вище статтям КПК України щодо назв експертиз та точного їх призначення.

З метою мінімізації кількості зайвих термінів, економії часу для друкування, точного та єдиного підходу щодо призначення експертиз у п. 3 ст. 238 КПК України після слів «для проведення» слово «судово-» необхідно виключити, далі – за текстом.

У п. 1 ст. 241 КПК України після слів «не потрібно про-водити» слово «судово-» також виключити, далі – за текстом.

З урахуванням викладеного вище та можливого різного тлумачення з назви Закону України «Про судову експертизу» слово «судову» пропонуємо виключити. Після слова «експертизу» додати слова «у кримінальному провадженні».

У статтях 1 та 7 цього Закону слово «судова», а також у ч. 2 ст. 15 та інших статтях слово «судових» виключити, далі – за текстом.

З цією метою у назві та тексті наказу Міністерства юстиції України «Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень» від 08.10.1998 р. слова «судових» та «науково-» виключити, а «з питань» замінити на слово «щодо» чи «про», далі – за текстом з урахуванням відмінка.

У Переліку регіональних зон обслуговування науково-дослідними установами судових експертиз цієї Інструкції, наприклад Харківський науково-дослідний інститут судових експертиз імені заслуженого професора М.С. Бокаріуса, та в інших установах слово «судових» виключити.

Це сприяє зменшенню громіздкості цієї назви, а у діяльності правоохоронних та інших органів є практика складення таких документів під назвою: «Методичні рекомендації щодо ...», у текстах яких є науковість.

Ці та інші заходи будуть сприяти полегшенню досудового розслідування. У відповідній статті автор запропонував системні заходи щодо спрощення і полегшення слідства, а тому визнаний кращим автором року [1,6].

У зв'язку із введенням у дію нового КПК України і прийняттям законів та нормативних правових актів, що регулюють функціонування досудового розслідування, виникла необхідність відповідних змін у Конституції України.

Так, у ст. 31 Основного Закону після слів «під час розслідування» вказаний термін «кримінальної справи». Таке викладення слід визнати неправильним. Відповідно до норм української чи російської мови розслідується саме злочин, а не кримінальна справа.

Крім того, у відповідних статтях КПК України вказано про кримінальне провадження, у зв'язку з цим терміна «справа» не повинно бути.

Тому у названій вище статті Конституції України після слів «під час розслідування» вказати такі слова: «злочину у кримінальному провадженні», далі – за текстом.

Список використаних джерел

1. Клочков В.Г. Як спростити і полегшити слідство? *Юридичний вісник України*. 8-4 квіт. 1999. С. 5–8.

С. М. Олейников,
доцент кафедри теорії і філософії права,
канд. юрид. наук
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

МОРАЛЬНО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ ВЛАДНИХ СУБ'ЄКТІВ

Увага до раціонально-правової організації і забезпечення функціонування публічно-правових інститутів зумовлена визнанням природно-правових підстав їх існування і морально-правових обмежень публічної влади, закономірним поверненням до її етико-правового аспекту на тлі втрати позитивних уявлень та падіння рівня довіри до неї. Соціум піддає морально-правовій кваліфікації публічні та приватні дії суб'єкта публічної політики – державного службовця.

Інтереси державної цілісності, національної безпеки і соціального благополуччя вимагають: а) теоретичного *осмислення* морально-правових підстав, кордонів і обмежень діяльності суб'єктів влади, природно-правової та моральної природи її легітимності; б) *організації* державної і муніципальної служби як публічно-правового інституту на морально-ціннісних та правових засадах; в) *оцінки* деформацій правової свідомості (антикультури) владних суб'єктів громадянським суспільством та механізмом державно-правового реагування (морально-правової відповідальності).

Правова політика (в тому числі, правотворча) не може ігнорувати очевидність етико-правових підстав публічної влади і морально-правові принципи її організації і функціонування. Їх нормативне закріплення організовує структуру, забезпечує дієвість механізму державної влади, конкретність, стійкість і передбачуваність у сфері управління.

Є закономірним очевидний причинно-наслідковий зв'язок між, з одного боку, зниженням моральних вимог, відсутністю або недостатністю їх формального закріплення правовими імперативами, ігноруванням важливості їх «етичної»

складової, а з другого – моральної аномією, професійною деформацією, виявлених в девіаціях пасивності й інерції, бюрократизму, корупції, зловживання повноваженнями.

Так, правовий *нігілізм* у діяльності владних суб'єктів генетично пов'язаний з правосвідомістю та менталітетом як духовно-культурними основами права. Деформована правосвідомість як відхилення від ідейно-ціннісної, етико-правової основи державної служби є нерозвиненою, не сформованою, фрагментарною і суперечливою. Нігілізм – закономірний наслідок дисбалансу приватних і публічних інтересів, ціннісних установок, норм і традицій у правовій та моральній сферах. Ризики організованого етико-правовими імперативами адміністративного середовища полягають в потенційній здатності нігілізму до самовідтворення і мімікрії, пристосування до позитивно мінливої парадигми управління (наприклад, закріплення «сервісних» напрямів державності).

У морально-правових девіаціях публічної влади деструктивні явища – бюрократизм і корупція – є одночасно і наслідком, і причиною ціннісного вакууму, втрати базових моральних чинників соціальної організації. Двоїстість аморальної і протиправної суті корупції проявлена в її формах: одні потрапляють у сферу правового регулювання і кваліфікуються як правопорушення, інші (зловживання публічним статусом) не завжди суперечать приписам (лобізм, протекціонізм).

Будь-які форми аморальних проявів у діяльності публічних суб'єктів мотивують пріоритетність їх морально-правової кваліфікації, оцінки природи конфлікту інтересів у сфері реалізації владних повноважень і, зокрема, на державній службі, де юридична відповідальність – це спосіб (форма) правової раціоналізації відповідальності моральної.

Конфлікт інтересів у спеціально-юридичному сенсі має морально-правові корені і є протиріччям між моральними і правовими нормами, приватними і публічними інтересами, ціннісними орієнтаціями суб'єкта влади. Спосіб вирішення конфлікту орієнтований на моральний вибір, який визначається домінантою цінностей у свідомості службовця, зрілістю його особистісних і моральних якостей, волею, вірністю обов'язку (присязі). Запити

професійної етики до суб'єкта влади в ідеалі розставляють в його свідомості шкалу морально-правових пріоритетів і мають виключити випадковий, ситуаційний вплив на моральний вибір.

Тому держслужбовець як представник публічної влади має моральний і юридичний обов'язок заявляти про наявність чи відсутність у нього конфлікту інтересів. Останній впливає із ситуації, коли службовець має приватний інтерес, тобто переваги для нього або близьких родичів та інших осіб та організацій, з якими він має або мав спільні ділові чи політичні інтереси, що впливає або потенційно може вплинути на неупереджене та об'єктивне виконання службових функцій. Любий із таких конфліктів має бути вирішений до прийняття на державну службу чи призначення на нову посаду. Законодавчо і морально обґрунтованими є прямі заборони щодо сприяння в отриманні ним якихось пільг з метою одержання благ, послуг, інших переваг шляхом використання повноважень; неправомірного втручання у діяльність інших органів (осіб) з метою перешкодити виконанню ними своїх повноважень («шикана» як форма зловживання правом); надавання незаконних переваг особам під час підготовки і прийняття правових актів (на етапі правотворчості чи правозастосування), під час здійснення контрольної діяльності.

Поширена за межами сфери державної служби практика прийняття корпоративних етичних кодексів свідчить про тенденцію розширення легалізації моральних вимог, переведення їх в область формалізованих правил поведінки.

Нормативно-правова форма такої легалізації – загальнодоступні *етичні кодекси* держслужбовців, прийняті на основі рамкового, модельного законопроекту, який затвердив би систему морально-правових імперативів (у тому числі – моральних «табу» для них). Інститути гілок влади можуть організувати кодекси професійної етики, що відображають специфіку їх організації і діяльності (наприклад, подібний документ для Кабінету міністрів, Національної поліції, НАБУ та всіх інших без виключень).

Такі засоби підвищують шанс пригальмувати падіння рівня довіри до влади в тривалому періоді її глибокої кризи, підвищити рівень легітимності, як показника взаємодії її правових і моральних засад.

Ю. С. Рєпіна,
кандидат економічних наук, доцент
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ПРАВОСУДДІ

У країнах ЄС та США вже більше як два десятиліття обговорюються перспективи заміни суддів роботами. Дійсно, практика довела корисність застосування інформаційних технологій у судочинстві. І в Україні поступово запроваджується Єдина інформаційно-телекомунікаційна система (ЄСІТС). Однак, дискутуючи про застосування штучного інтелекту (*далі* – ШІ) у правосудді, експерти висловлюють сумніви, що ця новітня технологія повністю забезпечить гарантію фундаментальних прав та свобод людини, захистить персональні дані, здійснить справедливе суддівство.

Саме тому Рада Європи прийняла першу Етичну хартію використання ШІ в судових системах та суміжних сферах (*далі* – Хартія) [1]. В Хартії ШІ розуміється як набір наукових методів, теорій та технологій, націлених на відтворення за допомогою машини когнітивних здібностей людського мозку. Відповідальність за втілення та дотримання етичних принципів, проголошених у цьому документі, перенесено на стадії винайдення, виробництва та використання сервісів ШІ.

На думку експертів, наприклад [2, 3], ШІ може бути корисним для різних видів судових справ. Він здатен структурувати інформацію, розпізнавати образи у текстових документах та файлах справ, ШІ може консультувати, надавати корисні поради, особам, які намагаються вирішити юридичну проблему, розв'язати правову задачу.

Надзвичайно високу зацікавленість ШІ викликає завдяки здатності передбачення результатів судового розгляду. Людина завжди намагається мінімізувати свої ризики, а результат судової справи є ризиковим для сторін справи. Тому і виникає потреба у ШІ, який при прогнозуванні зменшує цей ризик – особа уявляє свої судові перспективи, отримуючи судові рішення, яке згенероване ШІ.

Також ШІ навчили передбачати рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Об'єднана команда фахівців Пенсильванського та Шеффілдського університетів створила програму, яка здатна передбачати рішення ЄСПЛ з точністю до 79%. Цією системою ШІ було розібрано 584 справи, які раніше були прослухані в Європейському суді з прав людини. Вона ознайомлюється з матеріалами справи й робить висновок про наявність порушень прав людини. Самі дослідники вважають, що цей інструмент може допомогти суддям через його розпізнавання образів у текстових документах[4]. В Європі випробування проходять штучні адвокати, а в США вони вже почали захист підсудних.

У Франції в березні 2019 р. прийнято закон, яким заборонено публікацію статистичної інформації щодо рішень суддів і запроваджена кримінальна відповідальність за таке діяння аж до п'яти років позбавлення волі. Отже, використання ШІ з метою обробки і аналізу даних із судових рішень, особливо для прогнозу результатів судових процесів, є поза законом.

Так, ідентифікаційні дані магістратів і членів Секретаріату не можуть бути повторно використані з метою або як результат оцінки, аналізу, порівняння чи прогнозування їх фактичної або ймовірної професійної практики. Порушення цієї заборони карається відповідними заходами, передбаченими ст. 226-18; 22-24; 226-31 Кримінального кодексу (ст. 33 Закону № 2019-222 від 23.03.2019 р. програма на 2018–2022 рр. реформування в галузі юстиції) [5].

Ще раніше у Франції були спроби зробити все вітчизняне прецедентне право доступним широкому загалу як захід покращення доступу до правосуддя і прогресу в напрямку прозорості правосуддя. Проте судді у Франції не розраховували на те, що сервіси ШІ використовуватимуть загальновідомі дані для моделювання їх поведінки у конкретних правових питаннях або аргументи або їх порівняння з іншими суддями. У такому випадку рішення суддів стало відносно легко змоделювати і такі рішення стають потенційно відкритими для всіх. Саме тому такі нововведення було вирішено заборонити. Це регулювання вже назвали найжорсткішим у світі законом у галузі legaltech [6]. Хоча деякі компанії, наприклад, Prédicte досить успішно про-

гнозують судові рішення, не використовуючи інформацію про суддю. На сайті цієї компанії пропонується оцінити вірогідність успіху судового процесу і оптимізувати свою стратегію (див. <https://predictice.com>).

Експерти вважають, що у найближчому майбутньому заміна суддів роботами не є можливою. Серед їх аргументів: знадобиться багато років, доки ШІ відповідатиме праву на справедливий суд, стандарту, визначеному ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (ЄКПЛ), поки що він здатен надавати допомогу в пошуку та структуруванні інформації, а також поради та пропозиції на правові запити за умови її постійного поповнення [3].

Таким чином, судочинство відчуває на собі вплив новітніх технологій. Правосуддя осучаснюється. Цей процес триватиме і надалі, породжуючи нові етичні проблеми, які не можна ігнорувати.

Список використаних джерел

1. European ethical Charter on the use of Artificial Intelligence in judicial systems and their environment / Adopted at the 31st plenary meeting of the CEPEJ (Strasbourg, 3-4 December 2018). URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699>

2. Рейлинг Д. Информационные технологии в судах Европы: мнения, практика и инновации URL: [home.hccnet.nl/a.d.reiling/html/Information Technolog in courts in Europe Russian version.pdf](http://home.hccnet.nl/a.d.reiling/html/Information%20Technolog%20in%20courts%20in%20Europe%20Russian%20version.pdf)

3. Reiling Dory. Speaking notes. Round table on artificial intelligence in the legal domain URL: [home.hccnet.nl/a.d.reiling/html/180627 AL and justice for CEPEJ.pdf](http://home.hccnet.nl/a.d.reiling/html/180627%20AL%20and%20justice%20for%20CEPEJ.pdf)

4. Вердикти під копірку // *Закон і Бізнес*. Вип. № 45 (1291). 05.11–11.11.2016. URL: [https://zib.com.ua/ua/126214-shtuchniy-intelekt navchili peredbachati rishennya espl .html](https://zib.com.ua/ua/126214-shtuchniy-intelekt-navchili-peredbachati-rishennya-espl.html)

5. LOI n° 2019-222 du 23 mars 2019 de programmation 2018-2022 et de réforme pour la justice. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/eli/loi/2019/3/23/JUST1806695L/jo/texte>

6. Вердикт непредсказуем // *Закон і Бізнес*. Вип. № 26 (1428). 06.07–12.07.2019. URL: [https://zib.com.ua/ru/138311prognozi-na_osnove_sudebnoy_statistiki_sochli_prestupleniem.html](https://zib.com.ua/ru/138311prognozi-na-osnove-sudebnoy-statistiki-sochli-prestupleniem.html)

*Л. М. Сідак,
кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРИЧИНИ МОРАЛЬНО-ПРАВОВОЇ АНОМІЇ В СУЧАСНОМУ СУСПІЛЬСТВІ

Мораль і право є регуляторами соціальної поведінки. Їх взаємодія надзвичайно багатогранна – від повної узгодженості до відвертого конфлікту, від превалювання одного над іншим до абсолютної аномії. І вся ця палітра відбиває і значною мірою обумовлює стан суспільства, соціальну стабільність. Саме у зв'язку з цими регуляторами ми говоримо про девіантну поведінку. Інші мотиви поведінки соціальних суб'єктів (наприклад, сам по собі господарський інтерес) мають значно менше підстав говорити про девіацію. Однак єдність і стабільність суспільства забезпечується узгодженістю усіх регуляторів. Отож моральні і правові норми стабільного суспільства повинні узгоджуватися з іншими мотивами діяльності людини.

Моральні норми утворюються поступово й деякою мірою стихійно. На відміну від них правові норми – результат цілеспрямованої діяльності держави, тому вони покликані підтримувати єдність і стабільність суспільства, які досягаються відповідністю регуляторної діяльності держави моральним нормам, культурі та інтересам соціальних суб'єктів.

Правові норми, крім без посередньої регулятивної функції, декларують визнання або заперечення владою ціннісних орієнтирів і насамперед моральних норм. У зв'язку з цим слід зазначити дві небезпеки, по-перше, – неприйняття суспільством або його частиною ціннісних орієнтирів, задекларованих через правотворчість, по-друге, – недовіра до політичної еліти внаслідок ігнорування нею самою правових норм, що знову ж таки призводить до неприйняття задекларованих моральних норм. Це викликає аномію та порушує відчуття єдності суспільства і його членів.

Ще одна причина аномії та її проявів, зокрема, девіантної

поведінки та втрати відчуття соціальної єдності, – це відсутність у держави ресурсів для вирішення соціальних, духовних, економічних проблем [1, с.40]. Власне, у такій ситуації правові норми не забезпечують вирішення завдань, які мав на меті законодавець, тобто регуляцію соціальних відносин. А оскільки моральні норми без правових не можуть забезпечити стабільність та єдність суспільства, то закономірно відбувається як правова, так і моральна аномія. Причому йдеться як про відсутність матеріальних ресурсів (наприклад, під час економічної кризи), так й інших – ресурсу професіоналізму державного апарату, адміністративних, вольових (тобто відсутність мотивації, байдужість представників політичної та адміністративної еліти до потреб суспільства) ресурсів тощо. Подібний факт підкреслює значення еліт для розвитку держави та суспільства [2, с. 95].

Правові та моральні норми здебільшого вказують на дозволені або бажані форми поведінки. При цьому мета діяльності визначається культурним середовищем як схвалювані суспільством цілі, показники успішності тощо. Як зазначав Р.К. Мертон, причиною аномії може бути невідповідність схвалюваних суспільством цілей та дозволених соціальними нормами форм поведінки. Інакше кажучи, невідповідність соціальних норм і культурного середовища: наприклад, неможливість для переважного загалу законними засобами реалізувати «американську мрію». Фактично йдеться про кризу духовного середовища людини.

Отже, будь-яка криза, пов'язана із загрозою цілісності суспільства, посиленням аномії є свідченням духовної кризи, пов'язаної з кризою саморозвитку особистості. Проявами духовної кризи суспільства є неузгодженість регуляторів і мотивів соціальної активності, а морально-правова аномія – найпомітнішою проблемою.

Список використаних джерел

1. Кавецкий С. Т. Концепция аномии и Э. Дюркгейма и современные социальные трансформации // *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». Харків, 2015. Вип. 35. С. 38-42.

2. Сідак Л.М. Аскетизм як соціокультурний принцип

формування національної еліти // *Теорія і практика управління соціальними системами: філософія, психологія, педагогіка, соціологія*. Щоквартальний наук.-практ. журн. Харків: НТУ «ХПШ», 2003. № 2. С. 87-98.

Я. О. Ковальова,
*асистент кафедри адвокатури,
канд. юрид. наук
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА ЯК ОКРЕМИЙ ВИД ЕТИКИ ПРАВНИКА

Оскільки правові суперечки обумовлені конфліктом інтересів людей, а юридична практика пов'язана з необхідністю розв'язання різноманітних конфліктних ситуацій, професійна діяльність юриста торкається найважливіших інтересів людей, їх благ, а іноді й долі. Все це накладає особливий тягар моральної відповідальності за результати своєї діяльності на суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів та інших працівників юридичного фаху, вимагає від них особливих морально-психологічних та волевих якостей [1, 13].

Роль моральних принципів у кримінальному судочинстві чітко визначена в дослідженнях О. Капліної: «моральні принципи, що є визначними в суспільстві – гуманне ставлення до людини, хоч би в якій якості вона залучалася до орбіти кримінального судочинства, повага особистості, неприпустимість утиску її честі й гідності, справедливість тощо – повинні також ураховуватись в процесі тлумачення норм кримінально-процесуального права» [2, 101].

Світовий практичний досвід діяльності юридичної спільноти сформуvalo особливу модель етики юриста. Тому більшість досліджень адвокатської етики було пов'язано з виокремленням її в особливий вид, базуючись на специфіці функцій адвокатури [3, 7]. Можливо першим у цьому питанні був вида-

тний юрист метр Молло, який сформулював професійні та особисті якості адвоката, такі як скромність, незалежність, чесність і правдивість. Наголошував також на тому, що незалежний адвокат – поміркований адвокат [4, 7].

Слушною є думка Н. Бакаянної щодо актуальності формування адвокатської етики на підставі можливості адвоката за допомогою судової трибуни впливати на свідомість не тільки учасників процесу, а й багатьох людей. Моральне обличчя адвоката та його ціннісні орієнтири мають виключне суспільне значення [5].

Значення етичних (деонтологічних) принципів у формуванні позиції адвоката полягає в тому, що вони виключають суб'єктивізм адвоката при прийнятті рішення про правову позицію, гарантують формування такого змісту знань про обставини справи, що відповідає вимогам закону. Таким чином, норми моралі спонукають адвоката у повсякденній, а отже, і в практичній діяльності дотримуватись того зразка, який відповідає соціальному престижу інституту адвокатури в цілому, її функціональному призначенню. Тому моральні якості адвоката визначаються його світоглядом, переконаністю, моральними почуттями, які виступають як регулятори його моральних вчинків. Більшість моральних якостей напрацьовуються в процесі роботи, набуття досвіду, формуються в спілкуванні з колегами.

Як вірно стверджує В. Сущенко, етична культура адвоката є неодмінною складовою його особистісної поведінки, показником відповідності правника високим суспільним очікуванням щодо представників цієї професії. Щоденне дотримання норм та вимог загально визнаних етичних стандартів людської поведінки, неписаних і писаних корпоративних правил правничої спільноти у спілкуванні з клієнтами, колегами та партнерами, можновладцями та політиками є беззаперечною умовою високого рівня професіоналізму. Ввічливість, емоційна стриманість, внутрішня дисциплінованість – це основні риси належної етичної поведінки адвоката. Також можна зауважити, що рівень професійної етичної поведінки правника взагалі та адвоката зокрема майже завжди є відображенням компромісу між індивідуальними та суспільним інтересами, уособленням загально прийнятих та усталених моделей поведінки. Саме тому етика

особистісної поведінки може і повинна відігравати роль морального дороговказу в діяльності адвоката [6].

Безумовно, професійна діяльність адвоката детально і чітко урегульована і регламентована (базовими законами «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», «Про безоплатну правову допомогу», а також процесуальним законодавством), але ж закон залишає за адвокатом вибір між тією або іншою нормою, між тим або іншим процесуальним засобом, бо не можна нормативно закріпити всю палітру різноманітних ситуацій в адвокатській діяльності, що потребують застосування етичних приписів. Ця причина і спонукала адвокатське співтовариство до великої та багаторічної роботи – створення, обговорення та прийняття у 2017 р. Правил адвокатської етики, які, на переконання авторів, мають на меті уніфіковане закріплення традицій і досвіду української адвокатури в сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загальноновизнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві [7].

Список використаних джерел

1. Лозовой В. О., Петришин О. В. Професійна етика юриста. Харків: Право, 2004. 176 с.

2. Капліна О. В. Правозастосовне тлумачення норм кримінально-процесуального права. Харків: Право, 2008. 291 с.

3. Святоцька В.О. Етичні (деонтологічні) засади професійної діяльності адвокатів в Україні та країнах ЄС. *Юридичний науковий електронний журнал*. Харків. 2016. № 3. С. 174-177.

4. Молло М. Правила адвокатской етики во Франции (1842 г.). Пер. с фр. Москва: Изд-во Н.П. Шубинского, 1894. 98 с.

5. Бакаянова Н.М. Этические принципы адвокатуры в Украине: монография. Одесса: Юрид. лит., 2005. 125 с.

6. Сущенко В. Модель професійної культури адвоката: критерії та підходи. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/model-profesinyoyi-kulturi-advokata-kriteriyi-ta-pidhodi.html>

7. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

*Ю. О. Рєєскова,
асистент кафедри адвокатури,
канд. юрид. наук
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРАВНИКА: ВПЛИВ НА ПРИВАТНЕ ТА СОЦІАЛЬНЕ ЖИТТЯ

Питання етики, деонтології та дисципліни серед правників покладено в основу сучасного осмислення ролі справедливості. Немає держави у світі, що не задається питанням, як зробити свою судову систему дійсно незалежною, як створити умови для того, щоб судді, прокурори та інші представники правничої професії були справедливими, неупередженими та як зміцнити їх чесність. Це часто політичне питання і питання балансу між учасниками судового провадження. Ціль проста: підвищити довіру до правосуддя.

Безперечно, торкаючись судової етики, постає питання і можливого її впливу на приватне та соціальне життя судді, прокурора, адвоката. Нормативні положення щодо захисту приватного чи сімейного життя та саморозвитку можуть бути знайдені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, Хартії основних прав Європейського Союзу та інших міжнародно-правових документах. Європейський суд з прав людини (*далі* – ЄСПЛ) нагадує, що «приватне життя» – широке поняття, якому неможливо дати вичерпне визначення. Воно охоплює фізичну та психологічну недоторканність особи (рішення Суду у справі «Притті проти Сполученого Королівства», а також рішення Суду у справі «У.Ф. проти Туреччини»). Важливим елементом приватного життя може бути інформація про стан здоров'я людини (рішення Суду від 25 лют. 1997 р. у справі «Z. проти Фінляндії»). Крім того, Суд вважає, що національна приналежність людини також повинна вважатися частиною її приватного життя. Крім того, ст. 8 Конвенції захищає право людини на особистісний розвиток, а також її право налагоджувати та розвивати стосунки з іншими людьми, з зовнішнім світом (наприклад, як зазначається

Комісією з прав людини щодо справи «Бургхартц проти Швейцарії», а також Комісією з прав людини щодо справи «Фрідль проти Австрії»). Більше того, поняття приватного життя включає в себе елементи, які стосуються права людини на своє зображення (рішення Суду у справі «Шакка проти Італії»).

На думку професора публічного права Афінського університету права Спиридона Влахопулоса, «особисте життя суддів» не означає, що судді при їх призначенні відмовляються від будь-якого права на приватне життя і особистого розвитку на користь жорсткого моралізму. Такий підхід був би неправильним. Етика не має на меті підірвати приватне життя судді, накладення простих моральних обмежень або спричинення дисциплінарних процедур. Ніхто насправді не очікує, що судді утримуватимуться від приватного життя або будуть соціально ізольованим та утримуються від соціальної діяльності. Чого справді варто уникати, так це конфлікту інтересів під час спілкування, оскільки це може підірвати виконання обов'язків судді.

Варто вказати, що у Коментарі до Кодексу суддівської етики, затвердженому рішенням Ради суддів України від 04 лют. 2016 р., визначено, що суддя повинен уникати порушень етики та всього того, що виглядає як порушення етики в усіх видах його діяльності, як професійній, так і приватній. Бездоганна поведінка суддів означає уникнення порушень норм етики та недопущення створення враження їх порушення як під час виконання професійних обов'язків, так і в особистому житті. Суддя повинен завжди прагнути до того, щоб його/її поведінка була гідною суддівської посади та відповідала очікуванням розважливих, законослухняних та добре поінформованих громадян. Оскільки практично неможливо перелічити всі форми порушень норм етики, це положення не може бути сформульовано інакше, ніж у загальних термінах, які вказують на некоректну поведінку судді, не конкретизуючи її. До числа фактичних порушень даної норми належать порушення закону або етичних стандартів, яких мають дотримуватись судді. Уміння керувати своїми почуттями, виявляти витримку, самовладання – ці якості також необхідні судді. Суддя зобов'язаний встановлювати для себе, додержуватися і змушувати додержуватися всіх інших осіб із свого оточен-

ня бездоганних правил поведінки, підтримуючи і стверджуючи на власному прикладі добродетель у судовій владі. Він має докладати всіх зусиль до того, щоб його поведінка була бездоганною. Суддя має особисто застосувати усіх можливих заходів для демонстрації особистого етичного виховання та високоморальної, інтелігентної поведінки в будь-якій ситуації як під час здійснення правосуддя, так і в позасудовій діяльності.

Слід погодитися з думкою Н. М. Сенченко, що правила поведінки, що регулюють позаслужбову діяльність, – це етичні норми поведінки суб'єктів правозастосовної діяльності в особистому житті й побуті. До них варто віднести: гідність, честь, скромність, порядність, ввічливість, уважність, турботливість, шляхетність, виваженість, мужність. Позаслужбова діяльність правника не повинна викликати сумнівів у його об'єктивності й неупередженості, він має уникати будь-яких особистих зв'язків, які можуть негативно позначитися на репутації, а також на його честі й гідності. Зокрема, він зобов'язаний бути розбірливим у виборі способів використання вільного часу; йому протипоказані необдумані або легковажні вчинки.

Європейські керівні принципи з питань етики та поведінки прокурорів (Будапештські керівні принципи), ухвалені у 2005 р., поряд з визначенням основних обов'язків прокурорів, стандартів їх професійної поведінки в цілому та під час кримінального провадження закріплюють також нормативні вимоги до поведінки у приватному житті (Розд. IV Керівних принципів). Прокурори своєю поведінкою у приватному житті не повинні ставити під загрозу фактичну чи в розумних межах очікувану добродетель, справедливість та неупередженість прокурорської професії. Вони мають поважати закон та неухильно його дотримуватися не лише при виконанні своїх професійних обов'язків, а й у приватному житті.

Відповідно до чинної ст. 12 Правил адвокатської етики всією своєю діяльністю адвокат повинен стверджувати повагу до адвокатської професії, яку він уособлює. Колегія суддів Касаційного адміністративного суду Верховного Суду в постанові від 04.09.2019 р. у справі [№ 826/1520/15](#), проаналізувавши релевантні джерела права й акти їх застосування, дійшли висновку що

особа, приймаючи присягу адвоката, бере на себе зобов'язання неухильно дотримуватися Правил адвокатської етики, які, в свою чергу, регламентують підвищені, порівняно з пересічним громадянином, вимоги до її поведінки не тільки під час виконання безпосередньо професійних обов'язків, а й у приватному житті. Варто наголосити, що у редакції Правил адвокатської етики, чинній на момент розгляду справи органами адвокатського самоврядування, існувала норма, згідно з якою адвокат у своєму приватному житті був зобов'язаний дотримуватися закону, не вчиняти правопорушень і не сприяти їх скоєнню іншими особами. Ця норма не була включена до нової редакції ПАЕ, ухваленої з'їздом адвокатів України 9 черв. 2017 р.

Підсумовуючи, можна зазначити, що суддями, прокурорами та адвокатами повинні бути особи, які володіють високими моральними якостями та відповідними професійними навичками. У зв'язку з характером їх функцій, які вони взяли на себе свідомо, правники постійно піддаються критиці з боку громадськості й повинні поставити перед собою задачу керуватися виключно етичними правилами. Як ключові діячі у відправленні правосуддя, вони повинні як у професійній діяльності, так і у приватному житті підтримувати честь і гідність своєї професії і поводитися в будь-якій ситуації гідно. Усі представники правничої професії повинні прагнути ознайомлюватися з етичними нормами, що регулюють функції одне одного. Це дозволить підвищити розуміння і повагу один до одного, збільшуючи тим самим суспільну довіру.

Список використаних джерел

1. Christos Makris, Spyridon Vlachopoulos. Judicial ethics: reflecting on their influence on judges' private life. July 2017, Budapest. P. 5-6.
2. Коментарі щодо Бангалорських принципів поведінки суддів. 2007 р.
3. Професійна етика прокурора: зб. нормат.-прав. актів; за заг. ред. О. М. Литвака. Київ: 2015. 260 с.
4. Рішення європейського суду з прав людини щодо захисту персональних даних. Видано Радою Європи F-67075 Strasbourg Cedex www.coe.int © Council of Europe.

*Д. А. Брага,
аспірант кафедри адвокатури
1-го року навчання заочної форми
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВІ ПОСЛУГИ PRO VONO ЯК ОBOB'ЯЗКОВИЙ ЕТИЧНИЙ ЕЛЕМЕНТ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Кожен адвокат під час здійснення своєї професійної діяльності має дотримуватись низки обов'язків, які на нього покладаються. Морально-етичні зобов'язання не є виключенням, займаючи особливе місце серед його обов'язків. При цьому їх специфіка обумовлює необхідність збереження балансу між служінням інтересам окремого клієнта та інтересам суспільства загалом, зокрема, дотримання принципів законності та верховенства права.

Аспект майбутнього розвитку адвокатури в Україні, яка наразі перебуває під прямим тиском з боку держави та урядовців, набуває особливої актуальності. Маються на увазі спроби контролювати процеси, що відбуваються в адвокатському самоврядуванні, тиску на правників за їхню правову позицію тощо. Як наслідок, подальша фактична політизація адвокатури з боку держави може мати загрозу не лише для адвокатів, але і для кожного громадянина України, що суперечить принципам правової держави, яка взяла курс на правову культуру Європи.

Адвокатська діяльність повинна здійснюватися на принципах верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів. Під час здійснення адвокатської діяльності адвокат зобов'язаний дотримуватися правил адвокатської етики [1]. Разом з тим, правила адвокатської етики жодним чином не скасовують і не замінюють принципи здійснення правничої діяльності, а доповнюють їх та конкретизують. Так, Преамбулою Правил адвокатської етики зазначено, що останні мають на меті уніфіковане закріплення традицій і досвіду української адвокатури у сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загальноновизнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві [2]. Таким чином, однією з ключових цінностей майбутньої адвокатури є неухильне дотримання правил адво-

катської етики. Доцільно підкреслити, що адвокатура априорі несе на собі відповідальну соціальну функцію перед громадянами, яка об'єктивно репрезентується у наданні якісної правничої допомоги незахищеним сферам населення, оскільки не кожна особа може собі дозволити найняти кваліфікованого захисника. Така допомога нині вкрай актуальна, коли в рази збільшилася кількість тих, кому потрібний правовий захист. Це внутрішньо-переміщені особи, учасники ООС та члени їх сімей, низка волонтерських об'єднань та інші громадські організації. У документах Всеукраїнської благодійної організації «Українська фундація правової допомоги» визначено, що послуги Pro bono – «це такі професійні послуги (в цьому випадку юридичні), що надаються фахівцями добровільно та безоплатно, особливо для малозабезпечених та вразливих верств населення. Отримати юридичну допомогу Pro bono можуть малозабезпечені громадяни або благодійні, неурядові та освітні організації в справах, що стосуються насамперед захисту прав осіб з обмеженими фінансовими можливостями» [3].

Зауважимо, що за змістом юридичних послуг Pro bono суттєво відрізняється від надання безоплатної первинної та вторинної правової допомоги, яка в Україні є державною гарантією та фінансується за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Юридичні послуги Pro bono як і безоплатна правова допомога не оплачуються їх споживачами, але витрати юристів на їх надання не компенсуються. Це безоплатна для споживача і некомпенсована для юриста правова допомога. Крім того, надання послуг Pro bono є добровільною діяльністю адвоката, а не обов'язковою як безоплатна правова допомога, суб'єкти якої та їх зобов'язання визначено законом [4, 54].

Світова правова спільнота вже давно користується практикою Pro bono, наприклад, вона широко поширена у США та Великій Британії, здійснюється в країнах Європи.

Американський експерт Е. Сітс стверджує, що у адвокатів є професійний обов'язок надавати юридичні послуги тим, хто їх потребує, бо інакше судова система буде невірноважена [5, 20]. При цьому Типовий кодекс етики Американської асоціації адвокатів США зазначає, що юрист має прагнути до того, щоб надавати послуги Pro bono протягом принаймні 50 годин на рік.

В Україні працює Біржа Pro bono, яка існує при підтримці Української фундації правової допомоги, вона співпрацює з юридичними компаніями та фірмами, адвокатськими бюро та конторами, юристами та адвокатами – учасниками Pro bono.

Національна асоціація адвокатів України спільно з Біржею Pro bono створила умови для оптимізації процесу надання її послуг, надаючи можливість адвокатам поширити вказану культуру серед адвокатської спільноти через повідомлення про власні справи [6].

Таким чином, розповсюдження практики Pro bono на теренах Української держави обумовлюється низкою чинників, а саме: рівнем незалежності адвокатського самоврядування від держави, оскільки існування інституту безоплатної правової допомоги, який реалізується за участю Координаційного центру з її надання, що підпорядковується Міністерству юстиції України, ставить під загрозу незалежність адвоката; рівнем дотриманості етичних норм адвокатом та його доходу, бо тільки здійснюючи діяльність на прибутковій основі, адвокат може спрямовувати частину отриманого прибутку для надання правової допомоги Pro bono.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

2. Правила адвокатської етики від 09.06.2017 р. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00 dda53cd.pdf

3. Розвиток pro bono в Україні. URL: <http://ulaf.org.ua/rozvitok-pro-bono-v-ukrayini/>

4. Марченко О.С. Юридичні практики «Pro bono»: зміст та чинники розвитку в Україні. *Економічна теорія та право*. № 2(29). 2017. С. 50-60.

5. Семенюк І. Я. Моральні засади діяльності інституту адвокатури: теоретико-правовий аспект: дисертація ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. 240 с.

6. НААУ спільно із Простором Pro Vono презентує нові можливості для адвокатів. URL: <https://unba.org.ua/news/3043-naau-spil-no-iz-prostorom-pro-bono-prezentue-novi-mozhливosti-dlya-advokativ.html>

*Т. Ю. Демчина,
аспірант III курсу кафедри адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИКА ВЗАЄМОВІДНОСИН АДВОКАТІВ І ПРОКУРОРІВ

Статтею ст. 19 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» передбачено види адвокатської діяльності, серед яких – захист прав, свобод і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого, осіб, стосовно яких передбачається застосування особливих порядків у зв'язку з кримінальним провадженням, осіб, які притягаються до адміністративної відповідальності, свідків, представництво інтересів потерпілих, фізичних і юридичних осіб у судах під час здійснення усіх видів судочинства, надання професійної правничої допомоги під час виконання та відбування кримінальних покарань[1].

Процесуальні повноваження адвокатів під час здійснення зазначених вище видів адвокатської діяльності закріплені у відповідних процесуальних кодексах. Передбачений у них правовий статус захисника або представника учасника відповідного процесу, а також врегульовані законодавством повноваження адвоката як захисника чи представника сторони вказують на потреби його вступу під час надання професійної правничої допомоги у взаємовідносини з іншими учасниками відповідного процесу. Так, у кримінальному провадженні захисник бере участь у слідчих та процесуальних діях, які проводяться слідчим чи прокурором з участю підзахисного, подає клопотання слідчому чи прокурору, звертається до суду чи прокурора вищого рівня зі скаргами на їх рішення, дії або бездіяльність, бере участь у судових засіданнях у якості захисника чи представника.

Таким чином, діяльність адвоката з надання певних видів професійної правничої допомоги передбачає його взаємодію з прокурором. При цьому у кримінальному провадженні прокурор і захисник є протилежними сторонами, а саме провадження здійснюється на основі змагальності, що передбачає самостійне

обстоювання стороною обвинувачення і стороною захисту їхніх правових позицій, прав, свобод і законних інтересів. В умовах змагальності адвокатів та прокурорів, а також необхідності взаємодії за одночасної протилежності інтересів актуальними стають питання етики їх взаємовідносин.

Відповідно до Правил адвокатської етики, затверджених звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 (зі змінами, затвердженими З'їздом адвокатів України від 15.02.2019), представляючи інтереси клієнта або виконуючи функцію захисника, адвокат зобов'язаний дотримуватися вимог чинного процесуального законодавства. Водночас адвокат має бути наполегливим і принциповим у відстоюванні інтересів клієнта, не йти на компроміси всупереч його інтересам, не поступатися своєю незалежністю, бути стриманим і коректним, реагувати на неправильні дії або вислови у формах, передбачених законом, бути тактовним, за потреби та за згодою клієнта оскаржувати незаконні дії посадових осіб або органів, які перешкоджають виконанню доручення [2].

Відповідно до Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів, затвердженого Всеукраїнською конференцією прокурорів 27.04.2017, у відносинах з іншими учасниками судочинства прокурор повинен дотримуватися ділового стилю спілкування, виявляти принциповість і витримку [3].

У практичному застосуванні вказаних положень правил професійної етики адвокатів і прокурорів виникає чимало проблем, зокрема, щодо визначення меж допустимої поведінки обома сторонами цих взаємовідносин. На це вказує кількість скарг адвокатів на порушення окремими прокурорами етичних правил та, навпаки, скарг прокурорів на неетичну поведінку адвокатів, поданих до компетентних органів.

Так, як зазначають С. Подкопась та С. Гриненко, протягом 2017 р. від адвокатів надійшла 171 дисциплінарна скарга, або 15% від загальної кількості зареєстрованих Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокуратури скарг (за шість місяців 2018 р. – 198, або 17,5%), якими ініційовані питання про притягнення до відповідальності 529 прокурорів. Із загальної кількості поданих адвокатами скарг за зазначений вище період рішення про відмову

у відкритті дисциплінарного провадження прийнято за 146 такими скаргами у 2017 р. та за 180 – за шість місяців 2018 р. [4].

Статистика Київської міської кваліфікаційно-дисциплінарної комісії за 2015 р. свідчить про надходження від прокурорів 71 скарги на порушення правил адвокатської етики та невиконання або неналежне виконання адвокатом своїх професійних обов'язків, або 32 % від загальної кількості скарг. Як було встановлено членами дисциплінарної палати КМКДКА під час проведення перевірки більшість скарг були необґрунтованими та не мали достатніх доказів для підтвердження наведених у скаргах доводів [5].

Взаємовідносини захисника та прокурора у кримінальному процесі стали предметом розгляду Європейського суду з прав людини (справа Яременка проти України, рішення від 12.08.2008, заява № 32092/02). Так, адвокат був відсторонений від справи за рішенням прокурора у зв'язку з порушенням правил професійної етики, що полягало у наданні поради своєму клієнту стверджувати про свою невинуватість та часткову відмову від попереднього зізнання. Суд встановив порушення п.3 ст.6 Конвенції у зв'язку з таким усуненням захисника [6].

У 2018 р. 21 верес. члени Ради суддів України, Ради прокурорів України та Ради адвокатів України обговорили актуальні питання захисту прав людини та основоположних свобод, а також стандарти професійної етики у сфері правосуддя та їх дотримання. Результатом такого обговорення стало прийняття Резолюції «Професійна етика правосуддя», якою запроваджено ряд заходів, спрямованих на забезпечення етичної та професійної поведінки судді, прокурора, адвоката та інших учасників у судовому процесі з метою зміцнення довіри та поваги суспільства до правосуддя та підвищення рівня захисту прав людини та основоположних свобод [7].

Таким чином, існує нагальна потреба у встановленні та реалізації в Україні єдиних етичних стандартів для учасників судового процесу, що стане суттєвим аспектом покращення функціонування авторитетної та незалежної системи правосуддя як необхідної умови ефективного захисту прав і основоположних свобод. Процес практичного формування судової етики

як особливого юридичного інституту забезпечить окреслення єдиного підходу до етичних вимог, якими керуються учасники судового процесу, а також до тлумачення правил професійної етики адвокатів і прокурорів.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
  2. Правила адвокатської етики. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf
  3. Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001900-17>
  4. С. Подкопаєв, С. Гриненко. Окремі питання розгляду Кваліфікаційно-дисциплінарною комісією прокурорів дисциплінарних скарг адвокатів. *Вісник НААУ*. 2018. № 11 (48). С. 23-30.
  5. Статистична звітність Київської міської кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури за період діяльності з грудня 2014 року по грудень 2015 р. URL: <https://kmkdka.com/novini/365>
  6. Справа «Яременко проти України» (Заява № 32092/02). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_405
  7. Професійна етика правосуддя: резолюція. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/nr001414-18>
-

*Я. І. Мухатасва,
аспірант кафедри адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

НОВЕЛИ ЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ

Для того щоб дослідити новели етичних аспектів діяльності адвокатів в Україні, необхідно першочергово приділити увагу саме поняттю адвокатської етики. Адвокатська етика є розділом професійної етики, який визначає правила належної

поведінки адвоката. Враховуючі особливості даної професії, слід зазначити, що адвокатська етика є складовою частиною юридичної етики. Юридична етика – це прикладний напрям етики, що вивчає моральні засади юридичної діяльності, специфічні моральнісні відносини, що складаються у процесі її здійснення, моральні якості представників юридичної професії.

У світовій практиці відомі етичні кодекси адвокатів – кодекси, що являють собою сукупність етичних правил професійної поведінки адвокатів. У США ще у 1908 р. з'явилися правила професійної етики, які містили в собі 70 параграфів. Це був перелік правил та порад щодо питань взаємовідносин із судом та колегами, добросовісного ставлення адвоката до своїх обов'язків, чесності та відвертості, призначення гонорару тощо.

В Україні актом, що містить етичні норми діяльності адвокатів, є Правила адвокатської етики. Перші правила були прийняті Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовт. 1999 р. Наступні були затверджені Установчим з'їздом адвокатів України 17 листоп. 2012 р. Після цього наступна редакція була затверджена 9 черв. 2017 р., зміни до якої були внесені 15 лют. 2019 р., а саме З'їздом адвокатів України 2019 р. Розд. II Правил адвокатської етики був доповнений ст. 121 «Чесність та добропорядна репутація», а до ст. 44, 65 внесено доповнення, що стосуються добропорядної репутації адвоката.

Доповнення принципів адвокатської етики принципом чесності та добропорядної репутації довгий час обговорювалось науковцями, адже в країнах Європейського Союзу цей принцип має фундаментальне значення у професійній діяльності адвоката та закріплений на законодавчому рівні. Загальний кодекс правил для адвокатів країн-членів Європейського співтовариства, прийнятий у 1988 р., закріплює п.2.2 «Довіра та особиста порядність»: «Довірчі відносини між адвокатом і клієнтом можуть виникнути лише у випадку відсутності у останнього сумнівів відносно порядності, чесності і добросовісності адвоката». Також Хартія основних принципів європейської адвокатської професії, яка була прийнята 24 листоп. 2006 р., встановлює, що честь та гідність адвокатської професії, добросовісність та бездоганна репутація окремого адвоката є одним із десяти основоположних

принципів професії адвоката. Фундаментальність принципу чесності та добропорядної репутації полягає у його впливовості на всі напрямки професійної діяльності адвокатів, також він закладає основу особистості адвоката як особи, на яку можна поклатися та довірити вирішення своєї правової проблеми.

Міжнародний стандарт репутації адвоката – це принцип чесності й добропорядності. Поняття «чесність» включає в себе дотримання певних морально-правових норм, правил та принципів у повсякденному житті та своїй професійній діяльності. В свою чергу, поняття «добропорядності» поєднане з критерієм професійно-етичного обов'язку, адже без добропорядності немає професійного потенціалу.

Вимога чесності та добропорядності стосується всіх сфер та питань, що виникають при здійсненні адвокатом своєї професійної діяльності. Сучасне українське суспільство потребує вдосконалення правоохоронної та правозастосовної систем держави. Одним із напрямків такого вдосконалення є формування особи юриста як чесної та добропорядної особи. Новели Правил адвокатської етики започатковують якісні зміни та дають надію на підвищення престижу адвокатської професії, удосконалення вимог до адвокатів, належне здійснення діяльності з надання професійної правничої допомоги.

Список використаних джерел

1. Лозовой В. О. Юридична етика // Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. Т. 2: Філософія права / редкол.: С. І. Максимов (голова) та ін. Харків: Право, 2017. С. 1087–1090.

2. Бакаянова Н. Новели правил адвокатської етики: зміст, значення та тлумачення. *Вісник національної асоціації адвокатів України*. 2019. № 5. С. 13-18.

3. Бакаянова Н. М. Чесність та добропорядна репутація адвоката. *Вісник Одеської адвокатури*. 2019. Спец. вип. Адвокат. етика. С. 5-10.

Розділ II. ТРИБУНА СТУДЕНТА

2.1. Новели законодавчого забезпечення етичних аспектів діяльності правників в Україні

О. Ю. Бєдовська,

студентка II групи 3 курсу

факультету адвокатури,

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВИЛА АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ: РІЛЬ ТА ВПЛИВ НА ПРОФЕСІЮ

Адвокатська діяльність зазвичай високо шанується в суспільстві. До особи, яка є представником цієї професії, громадськість висуває певні етичні вимоги, яких правозахисник повинен дотримуватися. Першим до дослідження проблем адвокатської етики звернувся французький правник М. Молло. Він виробив правила адвокатської професії, фундаментом яких стали такі принципи, як чесність, безкорисність, поміркованість, а говорячи про незалежність, Молло зазначав, що це і право і обов'язок адвоката [1].

Різні аспекти адвокатської етики досліджували такі вчені, як С. А. Антонюк, Н. М. Бакаянова, І. В. Корнієнко та ін. Разом із тим ця тема є вельми широкою та пов'язана з великою кількістю невирішених проблем, тому потребує подальших досліджень.

Варто зазначити, що на адвоката покладено багато обов'язків юридичного та морального характеру. Доволі часто ці обов'язки вступають у суперечність між собою, що може призвести до певних моральних дилем.

У Загальному кодексі правил для адвокатів країн Європейського співтовариства від 1988 р. (далі – Кодекс) зазначається, що адвокату віділено особливе місце в будь-якому правовому суспільстві; адвокат повинен діяти в інтересах права в

цілому так само, як і в інтересах тих, чії права і свободи йому довірено захищати. Також у Кодексі наголошено, що у адвоката є обов'язки не тільки перед судом, клієнтом та колегами, а й перед суспільством, для членів якого існування свободної незалежної професії поряд з додержанням правових норм є найважливішою гарантією захисту прав людини перед державною владою [2].

Правила адвокатської етики були затверджені звітно-виборчим з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р. (далі – Правила). Відповідно до цих Правил, на основі яких повинна базуватися адвокатська діяльність є: незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності, дотримання законності, пріоритет інтересів клієнта, неприпустимість конфлікту інтересів, конфіденційність, компетентність, добросовісність, повага до адвокатської професії тощо [3].

Лише закріплення етичних та професійних норм є недостатнім – має бути і дієвий механізм контролю їх дотримання. Підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є порушення правил адвокатської етики. Щодо цього, наприклад, І. В. Бондар вважає, що потрібно відмежовувати дотримання адвокатом етики при здійсненні професійних обов'язків і в буденному житті. При цьому неможливо не згадати ст. 12 Правил, де вказано, що всією своєю діяльністю адвокат повинен стверджувати повагу до адвокатської професії, яку він уособлює, її сутності та громадського призначення, сприяти збереженню та підвищенню поваги до своєї професії в суспільстві. Цього принципу адвокат повинен дотримуватися у всіх сферах своєї діяльності: професійній, громадській, публіцистичній та інших. [4]

Зауважимо, що в Кодексі й у Правилах особлива увага приділяється саме принципам і фундаментальним засадам. Варто зазначити, що, окреслюючи окремі ситуації та аспекти адвокатської діяльності, нормотворець йде шляхом встановлення орієнтирів і етичних меж адвокатської діяльності. Зрозуміло, що неможливо передбачити всі проблемні ситуації в професійній діяльності правника.

Правила професійної етики є корисними не тільки для

самих адвокатів, бо встановлюють для них допустимі межі поведінки, а й до осіб, які звертаються за допомогою до адвоката. Ці Правила є джерелом інформації того, як має поводити себе адвокат, за їх допомогою клієнт може дізнатися, яку модель поведінки варто очікувати від нього. І якщо ця поведінка відповідає етичним правилам, то це говорить про певний професійний рівень та компетентність правника.

Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що правила адвокатської етики є дієвим інструментом для того, щоб забезпечити поєднання високої професійної компетентності адвоката з морально-етичними стандартами, які від нього вимагає суспільство. Вони є основою для утвердження високих етичних стандартів адвокатської діяльності, можуть забезпечити та визначити межі поведінки для адвокатів, виступаючи засобом самоідентифікації адвоката, і, звісно, свідчать про професійну зрілість адвокатури в будь-якому суспільстві.

Список використаних джерел

1. Корнієнко І. В. Адвокатська етика у науковій спадщині Є.В. Васьковського. *Актуальні проблеми політики*. 2013. Вип. 48. С. 461–467.

2. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського співтовариства від 01.10.1988 р. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/994>.

3. Правила адвокатської етики, затверджені звітновиборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/3ae9a115a40b9a5bc04f_file.pdf

4. Бондар І. В. Кодекс поведінки адвокатів: роль та вплив на професію. *Часопис Київського університету права*. 2015. № 2. С. 148–150.

Науковий керівник Ремєскова Ю. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Н. А. Заночкіна,
студентка V групи 3 курсу
факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ВСТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ В УКРАЇНІ

Інститут адвокатської монополії існує вже досить тривалий час, але в Україні запроваджений з 2016 р. Цьому передувала досить широка дискусія про переваги та недоліки введення адвокатської монополії, а саме: адвокатська монополія повинна сприяти добросовісному наданню юридичних послуг, підвищенню їх якості, адже інакше адвокат може бути позбавлений права на заняття адвокатською діяльністю; введення цього інституту буде виключати подання необґрунтованих позовів, що значно полегшить здійснення правосуддя; саме монополія усуне конкуренцію юристів щодо надання послуг із судового представництва; введення монополії підвищить статус адвоката в юридичному співтоваристві. Разом із перевагами монополія має свої мінуси, і навіть для самих адвокатів: монополія позбавляє громадян права на вільне обрання захисника своїх прав при розгляді справ в порядку адміністративного, господарського і цивільного судочинства, що є порушенням прав людини; в невеликих населених пунктах відчуватиметься істотна нестача адвокатів, принаймні спочатку; після вступу в силу монополії адвокатури суттєво зросте вартість надання послуг адвокатом, оскільки в більшості випадків не буде конкурентів, а також це призведе до збільшення витрат українців на судові процеси; отримання статусу адвоката має складну процедуру, що може провокувати корупцію; велика кількість звернень до адвоката за послугами створюватиме умови для неефективного надання правничої допомоги.

Прихильники адвокатської монополії в Україні наполягали, що саме монополія допоможе запровадити єдині стандарти надання правової допомоги. На захист монополії адвокатів

виступає П.А. Бойко, який зазначає, що не всі усвідомлюють, у чому саме полягає адвокатська монополія. Монополія адвокатів у суді – це не створення привілейованого прошарку населення, а, перш за все, підвищення рівня судового захисту. Загальне підвищення вартості послуг відбудеться, в основному, за рахунок того, що з ринку почнуть зникати неякісні пропозиції. На відміну від прихильників, не в захваті від монополізації правозахисниця О. Бойко, яка зазначає, що раніше представляти інтереси громадян та юридичних осіб у цивільних та господарських справах могли будь-які особи за довіреністю: адвокати, які мають спеціальне свідоцтво про заняття адвокатською діяльністю, або юристи, які мають вищу юридичну освіту, або будь-які особи – родичі, знайомі тощо. Із прийняттям закону громадянин, залучений до судового процесу, який не зможе особисто ходити у судові засідання, буде змушений найняти адвоката.

Відкритим було питання поєднання монополії адвокатів та діяльності практикуючих суб'єктів юридичної сфери. Деякі адвокати, наприклад Д.В. Кухнюк, вважають, що вводити монополію не можна, тому що це нововведення позбавить можливості здійснювати професійну діяльність практикуючих юристів-практиків. Для того, щоб запровадити монополію, треба спочатку навести порядок у лавах адвокатури. Для початку потрібно організувати коректні адвокатські з'їзди, обрати такі органи, на які заслуговує адвокатура.

Конституційна реформа 2016 р. запровадила в Україні так звану «адвокатську монополію». Відповідно до ч. 4 ст. 131-2 Конституції України (в редакції, що набрала чинності 30.09.2016 р.) виключно адвокат здійснює представництво іншої особи в суді, а також захист від кримінального обвинувачення [2]. Таким чином, Україна стала єдиною країною у світі, де монополія адвокатів на представництво інших осіб у суді закріплена на рівні Конституції.

Так, Законом України «Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя)» № 1401-VIII було запропоновано чіткий план запровадження адвокатської монополії, згідно з яким адвокати здійснюють представництво: у Верховному Суді та судах касаційної інстанції здійснюється з 1 січня 2017 р.; у

судах апеляційної інстанції – з 1 січня 2018 р.; у судах першої інстанції – з 1 січня 2019 р. Представництво органів державної влади та органів місцевого самоврядування в судах виключно адвокатами здійснюється з 1 січня 2020 р. [3]. Згідно із цими положеннями тільки адвокат може представляти фізичних та юридичних осіб у всіх видах судочинства. Також були встановлені певні винятки щодо представництва в суді у трудових спорах, спорах щодо захисту соціальних прав, щодо виборів та референдумів, у малозначних спорах, а також стосовно представництва малолітніх чи неповнолітніх осіб та осіб, які визнані судом недієздатними чи дієздатність яких обмежена.

На противагу цьому розроблено законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії), в якому пропонується таке: у ст. 131-2 Конституції України закріпити, що адвокат здійснює захист особи виключно від кримінального обвинувачення. На мою думку, якщо це положення набере чинності, то держава зробить крок назад. Прикладом ефективного функціонування такого інституту є Сполучені Штати Америки, де для здійснення адвокатської діяльності необхідно одержати ліцензію на надання послуг адвокатом від спеціальної профорганізації, яка уповноважена приймати в адвокати. Так, отримання такого дозволу має складну процедуру, але, незважаючи на це, на сьогоднішній день у США 70% юристів є практикуючими адвокатами. І це завдяки тому, що панує саме інститут монополії адвокатури, який спонукає до розвитку правової держави та забезпечує захист прав та інтересів осіб висококваліфікованими адвокатами.

Список використаних джерел

1. Алієва А. В. Основні переваги та недоліки впровадження адвокатської монополії в Україні. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (1). С. 213–216.

2. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016.

3. Проект Закону про внесення змін до Конституції України щодо правосуддя у 2016 році: 02.06.2016 р. № 1401-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1401-19>.

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*С. С. Крамной,
студент I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СФЕРІ НАДАННЯ ЮРИДИЧНИХ ПОСЛУГ

Вміння програмувати стало необхідністю для студентів-юристів не меншою, ніж уміння визначати склад правової норми. Перспективою подальшого розвитку права буде його часткова формалізація та можливість застосування в автоматичному режимі з урахуванням особливостей тієї або іншої юрисдикції.

Участь людини потрібна лише на стадії програмування, при введенні даних, визначення їх стану або при визначенні зовнішніх подій (якщо вони не відбуваються автоматично) [1].

Наразі не існує єдиного розуміння та підходу до визначення штучного інтелекту (ШІ). У даній роботі ШІ розглядається як певний набір алгоритмів, побудований на штучній нейронній мережі, який використовує програма для здійснення необхідних операцій.

Правник щодня вирішує безліч завдань, формує відповіді, скарги, заяви або претензії, проводить консультації. Однак, проаналізувавши свою діяльність, доходить висновку, що робота має однотипний, схожий характер, а готові документи потребують мінімальних або несуттєвих коригувань. При цьому фахівець витрачає час на виконання технічної роботи, що не передбачає високих професійних навичок та вмінь.

Автоматизація надання юридичних послуг – це ще не близьке майбутнє, але перші подібні сервіси для вирішення задач вже ефективно працюють у великих корпораціях. Walmart Stores – американська компанія, що управляє найбільшою у світі мережею оптової та роздрібною торгівлі Walmart, входить в число компаній, які, експериментуючи з використанням ШІ, оптимізують роботу юридичних відділів, заощаджуючи при цьому кошти. Ідея полягає в тому, щоб зменшити обсяг трудо-

місткої, однак низькокваліфікованої роботи для юристів.

Великі корпорації, такі як Wal-Mart Stores, демонструють великий потенціал автоматизації при виконанні повторюваних юридичних завдань. Компанія зосередила свої зусилля на вирішенні трудових спорів та спорів, що виникають при отриманні травм на виробництві.

Згідно з даними Bloomberg, близько 60% кейсів проти Walmart за останні п'ять років пов'язані з травматизмом на виробництві, ще 15% – трудові спори [2].

Для цих цілей передбачається використовувати Legal Mation – сервіс, який може проаналізувати скаргу і виділити в ній ключові позиції сторони обвинувачення. Так Legal Mation самостійно готує проекти відповідей з боку захисту [3]. Юрист переглядає запропоновані варіанти перед остаточним доопрацюванням і відправкою, що значно економить час, який зазвичай витрачається на подібні кейси.

На думку Кріса Герда (Chris Herd, Founder, Nexves), необхідність у юристах для вирішення більшості завдань на певному етапі може зникнути взагалі, оскільки документ того чи іншого типу досить буде заповнити самостійно лише один раз, а потім його можна використовувати для будь-якої угоди. Учасники зможуть досягти згоди на тих умовах, які їм найкраще підходять. І тільки потім, якщо виникнуть проблеми або угода виявиться особливо складною, може знадобитися юрист [4].

Актуальність використання штучного інтелекту на ринку юридичних послуг підтверджують і дослідження Olive Communications у галузі використання цифрових технологій в юридичному секторі Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії, які показали, що сім з десяти споживачів обрали б послуги бота-юриста для вирішення своїх юридичних питань замість юриста-людини. 19% опитаних зауважили, що це більш зручно, а більше половини (56%) навіть готові платити більше за таку послугу, якщо в результаті вони отримають аналогічне рішення їх проблеми, але в більш стислі терміни, ніж при обслуговуванні людиною.

Респонденти обґрунтували свій вибір тим, що онлайн консультація є дешевшою або зовсім безкоштовною, її швидше

та простіше отримати, оскільки із собою достатньо мати смартфон, планшет або інший пристрій, а також відсутня необхідність витрачання дорогоцінного часу на особисту зустріч із фахівцем [5; 6]. Також варто зауважити, що дослідження проводилося на території Сполученого Королівства, що обумовлює специфіку питань, з якими звертаються клієнти.

Дослідження Olive Communications продемонструвало переваги встановлення цифрових систем зв'язку з веб-конференцій до хмарних систем обміну файлами, що дозволили збільшити прибуток від 20 000 до 200 000 фунтів стерлінгів на рік для 47% опитаних юридичних компаній.

Вже 10 жовтня 2018 р. відбувся реліз iOS додатку DoNotPay, який дозволяє будь-якому користувачеві безкоштовно і без звернення до юриста:

1. Подати позов до суду (в будь-якому зі штатів США), якщо ціна позову не перевищує \$ 25 000. Можливості додатку просто неймовірні, що дозволяють йому згенерувати як пакет документів і сценарій виступу позивача в суді, так і складання повної стратегії, включаючи відповіді на можливі спроби відповідача оскаржити звернення останнього.

2. Захистити свої права на безпеку і конфіденційність персональних даних. Ви можете подати в суд на будь-яку компанію (Facebook, Twitter або Instagram), якщо правила використання ваших даних будуть порушені, і автоматично отримувати повідомлення кожного разу, коли це відбувається.

3. Оскаржити і отримати відшкодування від несумлінності водіїв Uber або Lyft. Додаток обчислює фактичну відстань всіх минулих поїздок і дозволяє автоматично знизити тариф, якщо водій обирає більш довгий шлях.

4. Боротися і оскаржити несправедливі вимоги банків за кредитами і овердрафту.

5. Оскаржити порушення умов і термінів доставки покупок і товарів.

6. Оформити сімейні грінкарти і продовження туристичних віз B2 (завдяки недавньому злиттю DoNotPay з VisaBot). Раніше ці послуги коштували до \$ 1000 та інші корисні послуги. Всього представлено 14 напрямів роботи програми.

Мобільний додаток DoNotPay – один із найбільш яскравих прикладів того, як юридичні технології забезпечують доступ до правосуддя тих громадян, у яких ця можливість була відсутня через їх вартість, нестачу правових знань або вільного доступу до кваліфікованих юристів.

Складно ігнорувати потенціал штучного інтелекту в сфері надання юридичних послуг: споживач отримує право вибору джерела правової допомоги, а юрист – потужний інструмент в її наданні. Переконали, що наразі програма не може повністю замінити юриста та залишити правників без роботи. Але подібні технології можуть зробити роботу представників правничої сфери легшою, звільнити останніх від механічної, повторювальної роботи. Як результат, – фахівці зможуть приймати більше клієнтів, а громадянам буде простіше отримати юридичні консультації та підтримку.

Список використаних джерел

1. Подолин А., Переверзев С. Социальная математика = право. Новый язык юридической науки. URL: <http://speranskyllabs.ru/>
2. BrennaGoth. WalmartUsing AI toTransformLegalLandscape, CutCosts. URL: <https://www.bna.com/walmart-using-ai-n57982091564/>
3. WhatisLegalMation? URL: <https://www.legalmation.com/faq/>
4. Chris Herd. How LawyerswillbeKilledbytheBlockchainandnotMachineLearning. URL:<https://hackernoon.com/how-lawyers-will-be-killed-by-the-block-chain-and-not-machine-learning-bfbf77376c54>
5. MartinFlick. IntercontinentalFinance&Law. Technologytakesoverthehumanelement. URL: <http://www.intellimag.net/html5/icfm/152/icfm-152.html>
6. EngageCustomer. UK lawfirmsfailingtomeetconsumers`digitaldemands: customerswant`Lawbots`. URL: <https://engagecustomer.com/uk-law-firms-failing-to-meet-consumers-digital-demands-customers-want-lawbots/>

Науковий керівник Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, проф., завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Р. В. Скрипник,
студент III групи 3 курсу
Інститут підготовки кадрів
для органів юстиції України
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЗМІНА ЕТИКО-ПРАВОВИХ НОРМ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА НА ПРИКЛАДІ ДИСКУСІЇ ПРО ЛЕГАЛІЗАЦІЮ КАНАБІСУ

Питання необхідності декриміналізації канабісу та застосування марихуани в медичних цілях все ще залишається дискусійним для українського суспільства. Єдиною Конвенцією ООН №1137 про наркотичні засоби від 30 березня 1961 р. канабіс внесений до переліку нарковмісних рослин, тому Конвенцією передбачений обов'язок суворого контролю за його вирощуванням. Правовий статус канабісу закріплено у Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 6 травня 2000 р.: канабіс, його смоли, екстракти та настойки включені до списку «Особливо небезпечні наркотичні засоби, обіг яких заборонено». Відповідно, зберігання марихуани є незаконним, що тягне за собою адміністративну або кримінальну відповідальність залежно від розмірів, що регламентуються наказом Міністерства охорони здоров'я «Про затвердження таблиць невеликих, великих та особливо великих розмірів наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів, які знаходяться у незаконному обігу».

Варто звернути увагу на етичний аспект легалізації канабісу в Україні. Значна частина населення керується моральними мотивами своєї позиції «проти», що має консервативний характер. Наприклад, українці вважають декриміналізацію канабісу передумовою до надання дозволу на використання більш тяжких наркотичних речовин, які викликають залежність, що, у свою чергу, провокує соціальну деградацію, пригнічення особистості, збільшення небезпеки на транспорті, у трудових від-

носінах, підвищення рівня злочинності. Вільний доступ до наркотичних засобів створює ризик зростання кількості правопорушень у сфері обігу наркотиків, що створить додаткове навантаження на правоохоронні органи з контролю за рухом наркотичних речовин у країні.

Проте громадяни, які спираються на світову практику ЄС, США, Великої Британії та інших країн і обґрунтовують свої позиції медико-науковими дослідженнями, все ж схиляються до думки про необхідність легалізації, у першу чергу, через призму ставлення до неї, тобто зміну етико-правових норм суспільства, які дозволять вбачати реальну потребу у прийнятті такого соціально-правового явища, як декриміналізація канабісу. На протигагу багатьом стереотипам, українське суспільство виражає свою готовність до легалізації останнього. На сайті Верховної Ради України 30 січня 2019 р. з'явилася петиція «Законодавчо врегулювати канабіс для науки та медицини – захистити конституційні права громадян». Ініціативу підтримала колишня в. о. Міністра охорони здоров'я України Уляна Супрун, яка заявила, що легалізація медичного канабісу посприє реалізації права українців на медичну допомогу та доступу до ефективного лікування у контексті права, передбаченого ст.49 Конституції України.

Ця електронна петиція зібрала необхідну кількість підписів, що дало підстави для проведення засідання Комітету ВРУ з питань прав людини, національних меншин і міжнаціональних відносин, члени якого прийняли рішення про створення спеціальної робочої групи для розробки законопроекту, спрямованого на легалізацію вирощування, переробку канабісу та виробництво з нього медичних ліків. Однак Верховна Рада України нового скликання поки що не надає конкретних відповідей з цього приводу, що певним чином пригальмовує вирішення даного питання.

До того ж українці проявляють інтерес до декриміналізації канабісу, про що свідчать дані соціального дослідження «Рейтинг» травня 2019 р., у якому 30% громадян цілком та 28% за певних умов погоджуються на легалізацію. Крім того, мають місце і різноманітні ініціативи на підтримку цієї проблеми,

прикладом чого може слугувати діяльність громадської організації «Українська конопляна асоціація», проведення акцій за легалізацію медичного канабісу, серед яких наймасштабнішими були Конопляний марш свободи 2017 р. та «Закон – медичному канабісу!» 2019 р.

З приводу оцінки легалізації канабісу відповідно до численних міжнародних досліджень з даного питання необхідно зазначити про наявність суперечливих результатів. Ізраїльські дослідження щодо захворювань нервової системи (аутизм, хвороба Паркінсона тощо) доводять ефективність лікування препаратами, які містять канабіноїди, та мінімальність ризиків виникнення залежності від них, однак водночас є британські дослідження, що підтверджують факт виникнення психологічної залежності через регулярне вживання марихуани, що також може спричинити розвиток таких психічних розладів, як депресія і психоз. Існує думка, що при частому вживанні канабісу з'являється великий ризик погіршення короткотривалої пам'яті та можливе зменшення рівня інтелектуального розвитку в цілому. Окреме місце має дослідження американських вчених щодо ймовірності виникнення залежності від канабіноїдів і появи бажання вживати більш важкі та сильнодіючі наркотичні препарати.

Отже, вирішення питання про легалізацію канабісу в Україні базується на трьох основних аспектах: етичний бік такої декриміналізації, готовність суспільства до подібних законодавчих змін щодо врегулювання обігу канабісу та оцінка легалізації відповідно до проведених медичних досліджень. Верховна Рада України минулого скликання через актуалізацію цього питання в українській спільноті розпочала процес декриміналізації марихуани з метою використання медичного канабісу для лікування тяжкохворих, але нові представники законодавчої гілки влади поки що не виявили ініціативи щодо розв'язання даної проблеми.

Науковий керівник Маслак Н.В., канд. юрид. наук, асистент кафедри кримінального права № 1 Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*В. О. Тіблашвілі,
студентка V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЧИ ГОТОВА УКРАЇНА ДО ЗАПРОВАДЖЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ МОНОПОЛІЇ? ДОСВІД США

Новина про скасування адвокатської «монополії», ініційоване Президентом (законопроект [№ 1013](#)), сколихнула усю правову спільноту України. Документ передбачає скасування адвокатської монополії на представництво в суді, залишивши лише монополію на захист особи від кримінального обвинувачення. Поки що ВРУ схвалила в цілому постанову, якою направила законопроект до КСУ для одержання висновку щодо відповідності вимогам Конституції.

Введення монополії адвокатури на представництво в суді жодним чином не обмежує право громадян на правову допомогу, оскільки як коло суб'єктів, які її надають, так і її обсяг є досить обширними. Конституційний Суд України в рішенні № 23-рп/2009 від 30.09.2009 р. визначив, що правова допомога є багатоаспектною, різною за змістом, обсягом та формами і може включати консультації, роз'яснення, складення позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо. Окрім того, у вказаному рішенні КСУ вказав, що, надаючи змогу особі отримувати правову допомогу від адвоката, держава у такий спосіб бере на себе обов'язок забезпечувати можливість надання кваліфікованої правової допомоги особам у правовідносинах з державними органами.

Конституційний Суд України надав Висновок у справі за конституційним зверненням Верховної Ради України щодо відповідності законопроекту про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) (реєстр. № 1013) вимогам ст. 157 і 158 Конституції України. У висновку зазначено, що поняття «надання професійної правничої допомоги» не тотожне поняттю «представництво особи в суді». Надання

професійної правничої допомоги здійснюють адвокати, натомість представництво особи у суді може бути здійснене за вибором особи адвокатом або іншим суб'єктом. З аналізу ч. 1 ст. 131.2 Конституції України у системному зв'язку з її ст. 59 випливає позитивний обов'язок держави, який полягає в гарантуванні участі адвоката у наданні професійної правничої допомоги.

Цим Висновком Конституційний Суд України визнав законопроект про внесення змін до Конституції України (щодо скасування адвокатської монополії) таким, що відповідає вимогам ст. 157 і 158 Конституції України.

Дійсно, важко сперечатися, що правова допомога, яка надається адвокатами, є більш якісною та кваліфікованою, оскільки адвокат, окрім складання іспиту та проходження стажування, має досвід в юридичній сфері та, беззаперечно, вищу юридичну освіту. На жаль, на сьогоднішній день в чинному законодавстві відсутні вимоги до осіб, які здійснюють юридичну діяльність. Окрім того, перевагою монополії адвокатури на представництво в суді є і наявність відповідальності для несумлінних адвокатів, що є запорукою реалізації права саме на професійну правничу допомогу, оскільки загроза накладення дисциплінарного стягнення є підставою для недопущення зловживань процесуальними правами, чого не варто очікувати від інших фахівців у сфері права.

Як на мене, нам необхідно користуватися найкращими практиками, адаптуючи їх під українські реалії. У США та у 17 країнах Європи інститут адвокатської монополії успішно функціонує. Проблем доступу до правосуддя у цих країнах фактично немає, рівень захисту та представництва інтересів – високий. Україна впевнено крокує проєвропейською стежиною, тому давайте будемо послідовними й діяти, дійсно, комплексно, а не точково. Тільки так можна досягнути результату. Запровадження монополії адвокатури на 100% відповідає цьому принципу.

Для введення адвокатської монополії необхідно підвищити вимоги доступу до професії. Позитивним у даному разі прикладом є Сполучені Штати Америки. У США для здійснення адвокатської діяльності необхідно одержати ліцензію на «практику права» (practice of law) від спеціальної профорганізації – суду чи бару (bar) – спільноти правників певної юрисдикції, які уповноважені приймати в адвокати. Становлення адвоката скла-

дається з трьох етапів: отримання вищої освіти, навчання в акредитованій юридичній школі та отримання ліцензії, яка необхідна для здійснення практичної діяльності, зокрема, представництва в суді. Незважаючи на таку процедуру доступу до професії, на сьогоднішній день 70 % юристів США є практикуючими адвокатами. Адвокатська монополія поширюється на представництво в судах та адміністративних органах, проведення переговорів та надання юридичних консультацій. За незаконне представництво передбачено кримінальну відповідальність. Корпорації можуть бути представлені виключно адвокатом.

Отже, монополія адвокатури для України – це швидше явище позитивне, ніж негативне, але яке все ж потребує певного доопрацювання. І чи є таке реформування для нашого суспільства на часі – питання дискусійне. За впровадженням адвокатської монополії я бачаю позитивні зміни в контексті професійного підходу до конкретної роботи. Коли кожен прагне реалізуватися у тому напрямку, у якому вдається працювати максимально якісно та продуктивно, ми спостерігаємо якісні глобальні зміни у суспільстві. Переконана, це і є одна зі складових рецепту побудови успішної країни.

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Є. М. Фурса,
*студент II групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ПРАВИЛА АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ ЯК ВАЖЛИВЕ ДЖЕРЕЛО РЕГЛАМЕНТАЦІЇ АДВОКАТСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ

Конституція України проголошує найважливішу функцію адвокатури – захист від обвинувачення в суді та надання правничої допомоги. Дотримання правил адвокатської етики є

одним з основоположних обов'язків та завдань представників цієї професії. Останнім часом у професійному середовищі відбуваються активні дискусії та обговорення щодо визначення меж відповідальності, прав та обов'язків адвокатів, саме тому дослідження даного питання набуває актуальності сьогодні.

По-перше, основні приписи адвокатської етики закріплює низка нормативних правових актів, серед яких основним є Правила адвокатської етики, затверджені звітно-виборчим з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. У цьому документі зазначено, що пріоритетними для адвоката повинні залишатися інтереси клієнта, конфіденційність, компетентність та добросовісність, повага до адвокатської професії. Водночас європейські стандарти визначають найважливішою чеснотою фахівця у галузі права порядність, саме вона покладена в основу виконання обов'язків адвокатури. Цей принципи означає, що діяльність адвоката має бути в інтересах права точно такою ж, як в інтересах особи, яку він захищає. Разом із тим, виходячи з українського законодавства, така поведінка адвоката могла б, з одного боку, розглядатись як така, що порушує адвокатський обов'язок, а з другого – розцінюватись клієнтом як така, що порушує його права. Отже, інтегруючись до країн Європейського Союзу, активно співпрацюючи, імплементуючи міжнародні норми і стандарти, ми, однак, спостерігаємо виникнення певної колізії у застосуванні національного законодавства у цій сфері правовідносин.

По-друге, заслуговує на увагу такий аспект, як порушення Правил адвокатської етики і підстави для застосування до адвоката дисциплінарної відповідальності. Так, законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність передбачено певні стягнення, зокрема, догана, зупинення або припинення права на заняття адвокатською діяльністю. На нашу думку, саме такі види санкцій мають здебільшого пом'якшувальний характер, адже недотримання елементарного обов'язку тягне за собою відчутні наслідки для особи, якій адвокатом було надано захист, та й для правозастосування у цілому. Зазначимо, що справи, під час яких адвокатом порушено обов'язок нерозголошення таємниці, переважно не знаходять свого підтвердження або бездоганно аргументованого судового вирішення. Більше того, у Києві станом на

2016 р. зареєстровано більш ніж 98 випадків обшуку у 75 адвокатів. У 2019 р. ця кількість, на жаль, не зменшилася. Такий показник говорить про неоднозначне розуміння поняття «адвокатська таємниця», яке довільне трактується правоохоронними органами. Зважаючи на зазначення дані, постає питання про відповідальність інших суб'єктів правозастосування.

Ще раз наголосимо, що згідно із ст. 66 Правил адвокатської етики за порушення до адвоката можуть бути застосовані заходи дисциплінарної відповідальності в порядку, передбаченому чинним законодавством про адвокатуру та адвокатську діяльність, а також рішеннями з'їзду, актами Ради адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України. Разом із тим вважаємо, що розширювальне тлумачення підстави відповідальності адвоката, зокрема, кваліфікаційно-дисциплінарними комісіями адвокатури є неприпустимими.

Отже, аналізуючи наведене вище, можна дійти висновку, що Правила адвокатської етики знаходять своє повне законодавче закріплення, але на рівні застосування відповідних норм наявні очевидні колізії та прогалини. На наше переконання, відповідальність за порушення обов'язків адвоката перед клієнтом має бути посилена, зокрема, за рахунок введення додаткових видів дисциплінарних санкцій, що застосовуються до адвокатів, та нових підстав такої відповідальності, що відповідали б реаліям сучасного правозастосування.

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

2.2. Етичні аспекти діяльності інституту адвокатури, взаємодія із суміжними інститутами – судом та прокуратурою

*О. Р. Амосов,
студент V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИКА ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА

До адвокатів, діяльність яких безпосередньо пов'язана із захистом прав та законних інтересів людини, суспільством ставляться підвищені вимоги як до особистостей. Адвокати повинні мати не тільки високий рівень професійної підготовки, а й неухильно дотримуватися моральних засад. Це закріплено в ст. 21 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у переліку професійних обов'язків адвоката.

Адвокатська етика є видом професійної етики юриста, вона визначає деонтологічні стандарти діяльності адвоката, враховуючи особливості адвокатури як правозахисного інституту держави.

Адвокатам зокрема та адвокатурі як правозахисному інституту в цілому відведена особлива роль у суспільстві, тож до них пред'являються підвищені моральні вимоги. Невипадково існує процедура присяги, складаючи яку, адвокат добровільно покладає на себе обов'язок дотримуватися правил адвокатської етики. З огляду на це можна говорити про підвищені моральні вимоги до адвоката і як до людини, і як до представника професії. Саме тому в деяких країнах особливу увагу звертають на моральні якості осіб, які тільки збираються набути статусу адвоката. Так, у США існує практика перевірки етичності поведінки майбутніх юристів ще на етапі зарахування до навчального закладу.

Торкаючись питання професійної етики адвоката та її закріплення, необхідно звернутися до Рекомендації R(2000) 21 Комітету Міністрів державам – учасницям Ради Європи «Про свободу здійснення професійних адвокатських обов'язків», де

закріплено, що адвокатським колегіям або іншим професійним об'єднанням адвокатів належить розробити професійні стандарти і кодекси поведінки. Отже, такі правила мають бути складені без втручання держави професійними об'єднаннями адвокатів. Вбачається, що саме представники даної професії можуть визначити необхідні моделі поведінки адвоката, ґрунтуючись на міжнародних стандартах діяльності адвокатури.

Адвокат має діяти не тільки в інтересах особи, яку він захищає, а й в інтересах права в цілому. У цьому аспекті необхідно звернутися до Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського співтовариства (п. 1.1), в якому зазначено, що на адвоката покладено цілий комплекс зобов'язань як юридичного, так і морального характеру, які часто вступають у взаємну суперечність. Зобов'язання умовно поділяються на такі категорії: а) перед клієнтом; б) перед судом та іншими органами влади, з якими адвокат контактує, виступаючи як довірена особа клієнта або від його імені; в) перед іншими представниками даної професії в цілому і перед будь-ким з колеґ зокрема; г) перед суспільством, для членів якого існування свободної незалежної професії поряд з додержанням правових норм є найважливішою гарантією захисту прав людини перед державною владою та іншими інтересами суспільства.

Значений Кодекс був взірцем для розробок професійних кодексів поведінки багатьох країн, у тому числі, й для України. В Україні зараз діють Правила адвокатської етики, затверджені звітно-виборчим з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р. Цей документ був прийнятий вищим органом адвокатського самоврядування – з'їздом адвокатів України, що відповідає міжнародним стандартам.

Зауважимо, що тільки закріплення етичних норм є недостатнім, для їх ефективного втілення потрібен дієвий механізм контролю за дотриманням деонтологічних засад у професійній діяльності. Порушення правил адвокатської етики є дисциплінарним проступком, а отже, є підставою притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності (ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). Звичайно, у Кодексі професійної етики неможливо зібрати та викласти всі можливі ситуації етичної поведінки адвоката, тому зазначаються

тільки основоположні принципи діяльності адвоката, яких він має дотримуватися. Відповідно до Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського співтовариства до них належать: принцип незалежності (2.1); принцип довіри і особливий порядності (2.2); принцип конфіденційності (2.3); принцип додержання правил інших об'єднань адвокатів (2.4); принцип неприпустимих для адвокатів видів діяльності (2.5); принцип особистої реклами (2.6); принцип інтересів клієнта (2.7).

Разом із тим у Кодексі поведінки європейських адвокатів також названо основоположні принципи: незалежність адвоката і свобода адвоката представляти справу клієнта (2.1); професійна компетентність адвоката (2.2; 5.8); право і обов'язок адвоката дотримуватися конфіденційності щодо справ клієнтів та право на повагу до професійної таємниці (2.3); повага до колег по професії (2.4); відданість клієнтові (2.7); уникнення конфліктів інтересів між різними клієнтами або між клієнтом та адвокатом (3.2); справедливе становлення до клієнтів стосовно сплати гонорарів (3.4); повага до верховенства права та справедливого здійснення правосуддя (4.1– 4.3); саморегулювання адвокатської професії (5.1 – 5.3); гідність і честь адвокатської професії, високі моральні якості та добра репутація адвоката (2.1; 2.2; 2.4; 2.7; 4.1 – 4.3; 5.8).

Як бачимо, в етичних кодексах приділяється значна увага адвокатурі. Отже, кодекс має бути певною системою орієнтирів та містити основоположні принципи етичної поведінки адвоката. Водночас головною метою професійного кодексу поведінки є не тільки звід правил етики, якими має керуватися адвокат, а й джерелом інформації для осіб, які звертаються за адвокатськими послугами. Ці особи мають бути поінформовані щодо поведінки, яку слід очікувати від адвоката. Даний аспект безпосередньо стосується питання довіри клієнта до адвоката та значення адвокатури для суспільства. Отже, для того, щоб довіра громадян до адвокатури була на достатньо високому рівні, необхідне поєднання професіоналізму та компетентності адвоката із морально-етичними стандартами.

Науковий керівник Овчаренко О. М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*М. М. Банга,
студент I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У зв'язку із тим, що з розширенням ринку юридичних послуг за рахунок збільшення кількості адвокатів підвищилась конкуренція, останні все частіше змушені залучати клієнтів за допомогою реклами. Сьогодні реклама стала основним засобом популяризації товарів та послуг з метою привернення клієнтів, проте рекламування адвокатської діяльності пов'язане з певними особливостями та обмеженнями, не притаманними іншим видам діяльності.

Світова практика по-різному вирішує можливі межі здійснення рекламування адвокатської діяльності, а в деяких країнах вона взагалі є забороненою. Зокрема, в праві країн Європейського Союзу можна сформулювати три основні моделі регулювання даного питання. Перша – британська, яка відрізняється найбільш м'якими правилами щодо здійснення реклами. Дана модель характерна для Британії, Швеції, Данії, Ірландії, Нідерландів. У цих країнах адвокатська діяльність є досить вільною та ліберальною, вона не обмежена заборонами на розміщення реклами на телебаченні та радіо. Загальні вимоги, яким вона повинна відповідати, зводяться до того, що реклама повинна бути чесною, точною, не вводити клієнтів в оману та не суперечити правилам адвокатської етики.

Другою є французька модель, яка запроваджена в Німеччині, Франції та Австрії і характеризується більш жорстким регулюванням даного питання, незважаючи на певну лібералізацію рекламування адвокатської діяльності, що спостерігається останнім часом. Реклама в цих країнах повинна містити інформацію стосовно форми і суті адвокатських послуг, про особу адвоката та його професійні досягнення, якщо дана інформація пов'язана з професією та є суттєвою за змістом. При цьому

заборонено інформувати клієнтів про справи, які виграли, та фінансовий обіг компанії.

До третьої моделі належить Польща, в якій реклама адвокатів з метою залучення нових клієнтів повністю заборонена та є несумісною з гідністю професії, що зазначено в польських Правилах адвокатської етики. За цією моделлю адвокат має право дуже стисло викладати інформацію про себе, зокрема і як фахівця, розмішувати її в каталогах, брошурах із зазначенням адреси, за якою можна звернутися за послугами.

З огляду нашої теми не можна не згадати про США, де на більшості рекламних форматів та каналів адвокатам дозволено себе презентувати, лише з обмеженням, що реклама має бути чесною (не вводити в оману) та доречною за часом, формою та змістом щодо доступу до потенційних клієнтів. Зокрема, у деяких штатах існує вимога супроводжувати всі рекламні матеріали адвокатів попереджувальними приписами (disclaimers). Наприклад, як в Алабамі: «Цим повідомленням не передбачається, що якість адвокатських послуг, наданих адвокатом, буде вищою за якість послуг інших адвокатів».

Розглядаючи це питання, важливо відмітити відсутність у законодавстві європейських країн відмінності між прямою та непрямою (інформаційною) рекламою. По суті, розмежування на зазначені види найяскравіше проявляється у Франції, де концепція рекламування адвокатської діяльності є найбільш реалізованою. Відмінності у регулюванні пояснюються, насамперед, різними правовими традиціями та історичними умовами, що склалися в країнах. Проте безсумнівним є те, що загалом, з урахуванням останніх тенденцій, відбувається певна лібералізація рекламування адвокатської діяльності в різних країнах світу.

В Україні реклама адвокатської діяльності регулюється насамперед Законом України «Про рекламу».

Звертаючись до аналізу норм Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», варто зазначити, що, на відміну від попереднього закону, чинний законодавчий акт не має указівки щодо можливості здійснення реклами адвокатської діяльності. На противагу цьому, Правила адвокатської етики містять положення, якими регламентоване це питання. Отже,

адвокат має право рекламувати свою професійну діяльність за умов дотримання чинного законодавства і цих Правил.

У ст. 13 Правил адвокатської етики зазначено, що рекламні матеріали про адвокатську діяльність не можуть містити: оціночних характеристик відносно адвоката; критики адвокатами інших адвокатів, заяв про вірогідність успішного виконання доручень та інших заяв, що можуть викликати безпідставні надії у клієнтів; вказівок, які можуть сформулювати уявлення, що діяльність саме цього адвоката характеризується рисами і показниками, в дійсності, притаманними адвокатурі як такій.

Таким чином, можемо дійти висновку, що питанню рекламування адвокатської діяльності в нашому суспільстві приділяється все більше уваги. Незважаючи на те, що в світі жорсткі обмеження на даний вид реклами не є рідкісною практикою, в Україні встановлені доволі ліберальні правила здійснення даної діяльності. Вбачається, що такий підхід є виправданим, а ті обмеження, що встановлені в Правилах адвокатської етики, є цілком доречними та відповідають загальним світовим стандартам та вимогам нашого часу.

Список використаних джерел

1. Польський О. Ю. Правові засади рекламування адвокатської діяльності.

2. Бірюкова А. Реклама адвокатської діяльності як прояв впливу процесу глобалізації. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/8/39.pdf>

3. Святоцька В. О. Адвокатська реклама як стандарт професійної діяльності адвокатів: український та європейський досвід, http://pap.in.ua/6_2016/81.pdf

4. Правила адвокатської етики. URL: <http://uaa.org.ua/uploads2/reformuvannya/Pravila.pdf>

Науковий керівник Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. В. Безкоровайна,
студентка I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ ПРАВИЛА СПІЛКУВАННЯ АДВОКАТА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

В умовах сьогодення серед суспільних комунікаційних засобів важливе місце посідають соціальні мережі та простори Інтернет. Вони вже впевнено увійшли як інструмент спілкування та джерело інформації в життя майже кожного з нас. Не виняток і адвокатська діяльність, для якої соціальні мережі стали не лише особистим середовищем спілкування, а й публічним засобом комунікації. Така стрімка активізація ролі соціальних мереж в юридичній сфері, підвищення авторитету адвокатури зумовив потребу у врегулюванні правил поведінки адвокатської спільноти в е-просторах. Це важливо, тому що, знайомлячись через е-засоби з тією чи іншою інформацією, судженнями, думками того чи іншого представника адвокатської професії, пересічні громадяни формують у своїй свідомості певний образ захисника, що говорить від імені адвокатури в цілому. Отже, адвокати повинні бути дуже обережні як у висловах, так і в поведінці, вони не повинні виходити за межі адвокатської етики і загальнолюдських правил моралі.

Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 червня 2017 р. було затверджено оновлені Правила адвокатської етики. Правила були доповнені новими положеннями щодо дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет. Подібні роз'яснення American Bar Association в США опубліковано ще у 2015 р. під назвою "ATTORNEY ETHICS & SOCIAL MEDIA". Відповідно до вищезазначених правил участь адвоката у соціальних мережах (наприклад, але не обмежуючись: Facebook, Twitter, LinkedIn, Pinterest, GooglePlus+, Tumblr, Instagram, Flickr, MySpace та інших), Інтернет-форумах є допустимими, проте адвокат може розміщувати, коментувати лише

ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому.

Адвокат, спілкуючись з іншими учасниками соціальних мереж, Інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет, розміщуючи коментарі та контент, повинен враховувати наслідки такого спілкування для своєї професійної незалежності у майбутньому при здійсненні адвокатської діяльності. Його висловлювання в соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет не повинні мати ознаки правового нігілізму, будь-якого виду агресії, ворожнечі і нетерпимості. Адвокат зобов'язаний вести себе шанобливо і не допускати образливої поведінки. Будь-які заяви, коментарі в соціальних мережах, зокрема, під час обговорення і роз'яснення правових норм, особливостей судочинства, дій його учасників повинні бути виваженими, достовірними і не вводити в оману.

Досить часто на офіційних акаунтах адвокатів трапляються публікації чи коментарі, що порушують правила етичної поведінки. Тож, як наслідок, що Фейсбук-пости виступають засобом для заподіяння шкоди діловій і професійній репутації адвоката – опонента в судовій справі. Однак доволі поширеною є практика розміщення в таких інформативних постах безпідставних обвинувачень. Прикладом цього є рішення № IX-002/2018 у справі за скаргою на рішення дисциплінарної палати кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури Луганської області про відмову в порушенні дисциплінарної справи щодо адвоката. Вища кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури зазначила, що, зокрема, у соціальній мережі Facebook може зареєструватись будь-яка особа та під будь-яким ім'ям, створити та вести таку сторінку від цього імені, у тому числі шляхом розміщення інформації та фотознімків. Тому надані у справі скріншоти сторінок із соціальної мережі Facebook із зазначенням сторінки адвоката не можуть слугувати доказом розміщення та розповсюдження інформації адвокатом, оскільки неможливо достовірно ідентифікувати особу, яка створила та розповсюджує вказані скаргником е-документи у соціальній мережі Facebook. З огляду на це комісія дійшла висновку, що в матеріалах справи відсутні

докази на підтвердження того, що профіль у соціальній мережі Facebook, який ведеться, дійсно належить та ведеться адвокатом, а відтак, відсутні підстави для ствердження, що публікації на цій сторінці поширюються саме адвокатом.

Отже, аналізуючи дане питання, можна говорити про позитивні зрушення у сфері регулювання адвокатської діяльності в соціальних мережах. Оновлені правила адвокатської етики є «живим віддзеркаленням» сучасного життя адвокатської спільноти. Однак мають місце й певні проблеми, що потребують осмислення й розв'язання. Маємо на увазі одну з них, на наш погляд, вельми важливу – притягнення до відповідальності адвокатів за неетичну поведінку. У цьому контексті як окреме питання слід вивчити і врегулювати випадки, коли від імені адвоката може бути створена «фейкова» сторінка особою, яка, ставлячи за мету дискредитувати адвоката, розповсюджує компрометуючу інформацію. Тому постає ще одне питання: як боротися з таким явищем, щоб не покарати невинуватого?

Науковий керівник Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

***А. О. Бондаренко,**
студентка VI групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У сучасних умовах глобалізації та інтенсивного інформаційного обміну все частіше постає питання адвокатської конкуренції. Одним з основних елементів останньої виокремлюють рекламу юридичних послуг адвокатів, яка є необхідним засобом для підвищення попиту на відповідну діяльність. З огляду на це проблема об'єктивності та достовірності такої реклами є доволі актуальною.

Визначення поняття «реклама» наведено в Законі України «Про рекламу», де в ст. 1 зазначено, що реклама – це інформація про особу чи товар, поширена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару [1].

Нормативне регулювання реклами адвокатських послуг міститься в Правилах адвокатської етики (далі – Правила). Так, згідно зі ст.13 Правил «адвокат має право рекламувати свою професійну діяльність з дотриманням чинного законодавства і цих Правил» [2].

Реклама адвокатської діяльності обмежена етичними нормами щодо адвокатської професії. Особливе становище адвокатури у суспільстві, її належність до системи правосуддя та специфічність вимог, які висуваються до правового статусу адвоката, роблять застосування звичайної реклами без будь-яких обмежень неможливим. Зважаючи на це, одним із принципів адвокатської етики встановлено обмеження рекламування адвокатської діяльності. Головна вимога – рекламні матеріали не можуть містити оціночних характеристик щодо адвоката; критики інших адвокатів; заяв про вірогідність успішного виконання доручень та інших заяв, що можуть викликати безпідставні надії у клієнтів; вказівок, які можуть сформулювати уявлення, що діяльність саме цього адвоката характеризується рисами і показниками, притаманними, в дійсності, адвокатурі як такій. У всіх матеріалах повинна міститися об'єктивна, достовірна, чітка і зрозуміла інформація, яка не має вводити в оману, містити неоднозначні судження чи натяки.

Такі обмеження є обґрунтованими, і ЄСПЛ у своєму рішенні у справі «Касадо Кока проти Іспанії» (*Casado Coca v. Spain*) навів із цього приводу як важливий аргумент особливий характер адвокатської професії. Виступаючи як слуги правосуддя, адвокати користуються виключним правом участі у суді та імунітетом від судового переслідування за свої виступи у залі суду. У зв'язку із цим їхня поведінка повинна бути чесною, скромною і достойною. Адвокату належить центральне місце у

відправленні правосуддя як посереднику між громадськістю і судами. Обмеження на рекламу традиційно виправдані посиленнями на ці особливі ознаки [3].

У просуванні послуг адвокатів досить значну роль відіграє Інтернет. Реклама юридичних послуг не обмежується рекламними макетами у друкованих ЗМІ, на білбордах, на ТБ чи радіо. Персональні сайти юристів або юридичних фірм також вважаються рекламою. А оскільки профілі в соціальних медіа за своєю природою теж відносяться до сайтів, то і вони є майданчиком для рекламних оголошень.

Багато адвокатських фірм мають в Інтернеті свою сторінку, де можна одержати інформацію про послуги, що надаються, склад членів фірми, адресу її розташування та прейскурант на послуги, що надаються. Всесвітня мережа Інтернет має великі можливості для рекламування адвокатом своєї діяльності та надання юридичних послуг через відповідну мережу, що також потребує більш детального врегулювання.

Варто зазначити, що в Правилах вимоги до рекламування адвокатської діяльності сформульовані переважно у вигляді загальних положень, які не спроможні охопити весь комплекс досить «делікатних» питань, пов'язаних із рекламою адвокатських послуг в умовах сучасного інформаційного суспільства [4].

Таким чином, існує необхідність в конкретизації зазначених положень щодо рекламування адвокатської діяльності, розробки додаткових критеріїв допустимості адвокатської реклами, її форм, змістовного наповнення, специфічних вимог для окремих способів поширення інформації про адвокатську діяльність.

Список використаних джерел

1. Про рекламу: Закон України від 3 лип. 1996 р. № 270/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 39. Ст. 181.

2. Правила адвокатської етики. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

3. Case of Casado Coca v. Spain. 24 Feb. 1994. URL: <file:///C:/Users/comp/Desktop/CASE%20OF%20CASADO%20CO>

[CA%20v.%20SPAIN%20%20\[Russian%20Translation\].pdf](#)

4. Бірюкова А. Реклама адвокатської діяльності як прояв впливу процесу глобалізації. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 202–206.

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Є. Є. Борох,

студент VI групи 3 курсу

факультету адвокатури

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДОТРИМАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Мережа Інтернет активно використовується адвокатами не тільки у повсякденному житті, а й при здійсненні професійної діяльності, що й зумовило доповнення 9 червня 2017 р. звітно-виборним з'їздом адвокатів України Правил адвокатської етики розділом VIII «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет» [1, 14].

Відповідно до ст. 57 Правил адвокатської етики (далі – ПАЕ) використання адвокатом соціальних мереж, Інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет повинно відповідати принципам незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості та коректності, гідності, толерантності та терпимості, корпоративності та збереження довіри суспільства, конфіденційності, недопущення будь-яких проявів дискримінації [2]. При цьому ст. 58–60 ПАЕ, не розкриваючи зміст вищевказаних принципів, лише визначають особливості їх дотримання при користуванні соціальними мережами, Інтернет-форумами та іншими формами спілкування в мережі Інтернет [3, 40].

При зіставленні даних принципів із основними принци-

пами адвокатської етики, закріпленими у ст. 6 ПАЕ, можна дійти висновку, що передбачені і в ст. 6 ПАЕ, і в ст. 57 ПАЕ лише два принципи: незалежність та конфіденційність [3, 40]. З цього випливає, що принципів, передбачених у ст. 57 ПАЕ, необхідно дотримуватися лише в рамках використання мережі Інтернет, що, безумовно, не є розумним. Більш того, деякі із принципів мають абстрактний характер і по своїй суті є оціночними (наприклад, принцип збереження довіри суспільства), що викликає питання при їх тлумаченні та застосуванні.

Уважно проаналізувавши положення ПАЕ, що стосуються поведінки адвоката в мережі Інтернет, можна зробити висновок, що вони містять і інші досить оціночні та абстрактні категорії. Відповідно до ст. 58 ПАЕ у соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет адвокатам необхідно обережно ставитися до коментарів, які можуть відображати позицію, протилежну позиції клієнта [2].

Виходячи із визначення, наданого Тлумачним словником сучасної української мови [4], можна констатувати, що «обережно» – це у спосіб, який виключає нараження на певну небезпеку. Залишається відкритим питання стосовно того, про яку небезпеку йде мова, але оскільки дана норма спрямована на захист інтересів саме клієнта, то під небезпекою слід розуміти порушення принципу пріоритету інтересів клієнта чи принципу конфіденційності. Зазначені принципи впливають із II розділу ПАЕ, отже, опосередковане застереження від їх порушення в ст. 58 ПАЕ (в рамках «обережного поведіння» адвоката) є дублюванням правових норм, вже передбачених раніше, що, безумовно, є недосконалістю.

Вже згадана ст. 58 ПАЕ оперує поняттям «позиція клієнта», але не деталізує, чого саме повинна стосуватися ця позиція (певних інтересів клієнта у справі, певних питань, стосовно яких здійснюється представництво клієнта адвоката, чи ця позиція включає в себе погляди на життя і сприйняття світу в цілому).

Крім того, вказана норма не конкретизує, яку дію чи сукупність дій повинен вчинити адвокат, якщо подібна ситуація буде мати місце (тобто адвокат помітить коментар, що відображає позицію, яка є протилежною позиції клієнта). «Відноситись

обережно» може включати в себе заборону будь-якого реагування на такий коментар, заборону відповіді на нього чи утримання від здійснення інших дій. Із цього виникає питання стосовно оцінки таких коментарів: чи буде це «необережним» ставленням у розумінні ст. 58 ПАЕ і чи можна за це притягнути адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Викликає питання також щодо ст. 60 ПАЕ, відповідно до якої розміщення інформації, пов'язаної із здійсненням адвокатської діяльності, в публічному доступі в соціальних мережах, на Інтернет-форумах та через інші форми спілкування в мережі Інтернет без попередньої письмової згоди клієнта не допускається [2]. Доречно зауважити, що інформація, пов'язана із здійсненням адвокатської діяльності, не завжди пов'язана із клієнтом чи відомостями про нього. І якщо має місце такий випадок, і адвокат в публічному доступі розміщує інформацію, яка пов'язана із здійсненням адвокатської діяльності, але не стосується клієнта, постає питання, а який клієнт повинен надати згоду на це розміщення? Отже, положення статті не визначає, згода якого клієнта є необхідною. Умовно, інформація може бути розміщена про одного клієнта, згода отримана від іншого клієнта, і формально вимога, встановлена ст. 60 ПАЕ, буде виконаною.

Таким чином, використання оціночних понять та застосування недосконалої юридичної техніки в VII розділі ПАЕ, призвело до того, що визначення допустимості поведінки адвоката в мережі Інтернет відбувається у рамках надмірної залежності від розсуду органів, наділених правом офіційного тлумачення ПАЕ та дисциплінарними повноваженнями [3, 42], і як наслідок – до можливих маніпуляцій та зловживань через це. А деякі норми (наприклад, ст. 56 ПАЕ) внаслідок помилок, допущених при їх формулюванні, втратили сенс, тож їх правозастосування не є можливим.

Зважаючи на це, можна зробити висновок, що з VII розділу ПАЕ необхідно виключити незрозумілі та оціночні поняття, які можуть призвести до розширеного тлумачення поведінки адвоката у дисциплінарній практиці КДКА та ВКДКА [3, 42], а визначені стандарти дій адвоката при використанні мережі Інтернет потрібно конкретизувати та доповнити, щоб,

виходячи із ПАЕ, кожен адвокат розумів, які йому потрібно вчинити дії чи від вчинення яких дій необхідно утриматися, в рамках якої ситуації і за яких умов. Саме це допоможе адвокату як фахівцю обрати правильну лінію поведінки в різних потенційно конфліктних ситуаціях у мережі Інтернет.

Список використаних джерел

1. *Бойко Г. В.* Деякі проблемні питання застосування дисциплінарною палатою Правил адвокатської етики при використанні адвокатом мережі Інтернет. *Вісник одеської адвокатури*. Одеса, 2019.

2. *Правила адвокатської етики* від 09 черв. 2017 р.

3. *Кухнюк Д. В.* Адвокатська етика у віртуальній реальності. *Вісник одеської адвокатури*. Одеса, 2019.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови; за ред. *В. Бусел*. Київ, Ірпінь: Перун, 2005.

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Є. М. Брижко,

студентка V групи I курсу магістратури факультету адвокатури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ, ВЗАЄМОДІЯ ІЗ СУМІЖНИМИ ІНСТИТУТАМИ – СУДОМ ТА ПРОКУРАТУРОЮ

Одним із найбільш проблемних правових питань сучасної юридичної практики є питання порушення прав та законних інтересів людини і громадянина працівниками правозахисної сфери. Майже кожного дня люди стикаються з таким ставленням з боку суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів та поліцейських. Для мінімізації подібних ситуацій і створюються правила, які мають сприяти дотриманню відповідними органами етичних

засад. Будь-які етичні правила та норми створюються не для їх примусового виконання, а для вироблення в суспільстві звички діяти за ними.

Адвокатура в Україні почала працювати над створенням Кодексу адвокатської етики ще після розпаду Радянського Союзу. Постійно виникали різноманітні робочі групи, до яких входили як науковці, так і практикуючі адвокати. Були перекладені та проаналізовані подібні документи, що активно використовувалися у країнах Європи та США.

Перші правила адвокатської етики були прийняті в 1999 р. і проголошували основними принципами професійної діяльності адвоката чесність та порядність. Саме вони залишилися як засадничі і в Правилах 2012 р., і 2017 р. З цього можна зробити висновок, що адвокатська спільнота так і не позбавилася за 20 років – з часу створення перших етичних засад адвокатів, необхідності нагадування про загальнолюдські чесноти.

У 2012 р. було регламентовано питання співпраці адвокатів та суддів, а саме дотримання чесності під час здійснення їх діяльності в суді. Це стало відповіддю на нагальну потребу суспільства, адже у 2000-х досить часто приймалися нечесні судові рішення. Деякі адвокати не відмовлялися від нагоди відстояти інтереси клієнта у будь-який можливий спосіб, зокрема й шляхом хабарів, тож проблема підкупу мала знайти своє врегулювання. Правила адвокатської етики 2017 р. щодо цього мають відповідне положення.

Зауважимо, що Правила адвокатської етики, які на даний момент діють в Україні, були прийняті тільки два роки тому – 9 червня 2017 р. Виходить, що більше чверті століття нам знадобилося на створення документа, який би повною мірою врегулював етичні питання діяльності адвокатів. При цьому не можливо не звернути увагу на таке позитивне явище, своєчасне і актуальне, як положення щодо дотримання коректної поведінки адвокатом у соціальних мережах, що відображено в чинних Правилах.

Та навіть після створення відповідних правил ситуація з практичним їх втіленням в адвокатській діяльності все ще вимагає великої внутрішньої роботи особистості адвоката. Остан-

нім часом спостерігається зменшення порушень з боку адвокатів через можливість втрати ліцензії, але прогалини у деяких питаннях сприяють новим порушенням. Наприклад, адвокати часто дозволяють собі брати доручення від клієнта у питаннях, у яких вони не є достатньо компетентними, не попередивши про це свого клієнта.

Водночас головною метою професійного кодексу поведінки є не тільки звід правил етики, якими має керуватися адвокат, а й джерелом інформації для осіб, які звертаються за його послугами. Ці особи мають бути проінформовані щодо поведінки, яку слід очікувати від адвоката. Даний аспект безпосередньо стосується питання довіри клієнта до адвоката та значення адвокатури для суспільства в цілому. Отже, для того, щоб довіра громадян до адвокатури була на достатньо високому рівні, необхідне поєднання професіоналізму та компетентності адвоката із морально-етичними стандартами.

Крім того, свого законодавчого регулювання зараз потребує і питання взаємодії між адвокатами та суддями, адвокатами та прокурорами, адже від їхньої роботи під час судового процесу залежить майбутнє рішення у справі. Т.Б. Вільчик зазначає, що адвокатура як інституція та її діяльність в аспекті забезпечення реалізації конституційного права особи на правову допомогу набуває певних особливих властивостей суб'єкта публічних відносин. Іншими словами, адвокатська професія має свій особливий правовий статус, завдяки якому адвокати можуть бути не тільки захисниками чи представниками у суді, а й користуються імунітетом від переслідування за свої виступи під час судового засідання.

Етичні засади діяльності прокурорів також викликають низку запитань. Тривалий час адвокати не могли досягнути насправді рівного статусу у суді, як це мало б бути. Прокурору, наприклад, дозволялося знаходитися у нарадчій кімнаті під час прийняття судового рішення, що значно звужувало права адвоката. Завдяки врегулюванню цього питання рівновага між позицією прокурора та адвоката була відновлена.

Підбиваючи підсумки, необхідно зазначити, що Правила адвокатської етики наразі не мають повної реалізації, тож їх

порушення все ще спостерігаються в адвокатській практиці. Утім, їх кількість зменшується, що свідчить про досить ефективне регулювання відповідних порушень.

Список використаних джерел

1. Череватюк В. Б., Рогатюк А. В. Адвокатська етика і практика: невідповідності та шляхи їх подолання. *Юридичний вісник*. № 4 (29). 2013.

2. Вільчик Т. Б. Комунікація суддів та адвокатів: міжнародні стандарти та практика України. *Сучасні виклики та актуальні проблеми судової реформи в Україні*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Чернівці, 18–19 жовт. 2018 р.). Чернівці, 2018. С. 259–262.

3. Абрамова А. С. Прокурор та адвокат як рівні учасники судового розгляду у кримінальному провадженні. *Проблеми реформування прокуратури*: матеріали всеукр. наук.-практ. конф, м. Харків, 15 квіт. 2016 р.: у 2-х т. / Нац. юрид. ун-т ім. Я. Мудрого. Харків, 2016. Т. 1. С. 9–12.

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Б. В. Ванярячук,
*студент I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРИНЦИП ЧЕСНОСТІ ТА ДОБРОПОРЯДНОСТІ – ОДИН З ОСНОВНИХ ПРИНЦИПІВ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Принцип чесності та добропорядності адвоката є визнаним міжнародним стандартом здійснення адвокатської діяльності, який відображений в етичних кодексах поведінки адвокатів різних країн.

На національному рівні цей принципу перше знайшов своє закріплення у Правилах адвокатської етики (1999 р.) [1],

відповідно до яких адвокат повинен як у своїй професійній діяльності, так і в приватному житті бути чесним і порядним; не вдаватися до омани, погроз, шантажування, підкупу, використання тяжких матеріальних чи особистих обставин інших осіб або інших протизаконних засобів для досягнення своїх професійних чи особистих цілей; поважати права, законні інтереси, честь, гідність, репутацію та почуття осіб, з якими він спілкується в різних відносинах (ст. 11 «Чесність і добропорядність»).

Він також закріплений і в Розділі IV Правил «Відносини адвоката з судом та іншими учасниками судового процесу». Так, у ст. 58. «Дотримання адвокатом принципів чесності та порядності під час здійснення професійної діяльності в суді» прописано наступні положення: (1) адвокат не повинен повідомляти учасникам процесу або свідкам свідомо неправдиву інформацію стосовно фактичних обставин справи, їх правової оцінки, суті закону, обсягу прав та обов'язків сторін, або іншим чином намагатися схилити їх до зміни їх позиції, свідчень, здійснення інших дій, в яких зацікавлений його клієнт; (2) адвокат повинен уникати позапроцесуального спілкування по суті справи, що є предметом судового розгляду, з учасниками процесу, які не є його клієнтами, і має здійснювати таке лише у формах та з метою, що не суперечить чинному законодавству та цим Правилам і лише у випадках, коли це є необхідним для належного виконання доручення; (3) адвокат повинен уникати спілкування з суддею в будь-яких формах, окрім передбачених законодавством, по суті справи, що розглядається судом, і не повинен спонукати до цього клієнта; (4) адвокат не повинен вчиняти дій, спрямованих на невинуватне затягування судового розгляду справи (ст. 58 «Дотримання адвокатом принципів чесності та порядності під час здійснення професійної діяльності в суді»).

Нова редакція Правил адвокатської етики, затверджених 9 червня 2017 р. [2], також закріплює даний принцип, втім виключає його з розділу Основних принципів адвокатської етики, а лише прописує його у Розділі IV, який регулює відносини адвоката із судом (ст. 44 «Дотримання принципу чесності та порядності під час здійснення професійної діяльності в суді»: адвокат має поважати процесуальні права адвоката, який пред-

ставляє іншу сторону, і не вдаватись до дій, що грубо порушують останні та не повинен вчиняти дій, спрямованих на невинуватого затягування судового розгляду справи). Як бачимо, зміст статей дуже різниться за своїм обсягом, хоча вже в редакції Правил адвокатської етики від 15 лютого 2019 р. знаходимо вказаний принцип серед Основних принципів адвокатської етики» (ст. 12-1 «Чесність та добропорядна репутація»).

Підтвердженням важливості розглядуваного принципу є й закріплення його в міжнародних документах як фундаментального, базового принципу адвокатської етики. Так, відповідно до Загального кодексу правил для адвокатів країн – членів Європейського співтовариства (1988 р.) [3] довірчі відносини між адвокатом і клієнтом можуть виникнути лише у разі відсутності у останнього сумнівів щодо порядності, чесності і добросовісності адвоката. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії (2006 р.) встановлює, що честь та гідність адвокатської професії, добросовісність та бездоганна репутація окремого адвоката є одним з десяти основоположних принципів професії адвоката [4]. Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях також неодноразово вказував на особливий статус адвокатів, відводячи їм центральне місце в системі відправлення правосуддя. Так, у рішенні ЄСПЛ від 24 лютого 1994 р. у справі «Касадо Кока проти Іспанії» зазначено, що «роль адвокатів у системі правосуддя тягне за собою ряд обов'язків і обмежень, особливо у зв'язку з їх професійною діяльністю, яка повинна бути прямою, чесною і гідною» [5].

На підставі викладеного вважаємо правильним і необхідним рішення з'їзду адвокатів України щодо включення принцип учесності та добропорядності у Розділ 2 «Основні принципи адвокатської етики» Правил, який справедливо зайняв належне йому місце серед таких принципів, як незалежність та свобода адвоката у здійсненні адвокатської діяльності, дотримання законності, пріоритет інтересів клієнта, неприпустимість конфлікту інтересів, конфіденційність, компетентність та добросовісність, повага до адвокатської професії, вимоги до рекламування адвокатської діяльності.

І що головне, цей принцип повинен регулювати діяль-

ність адвоката в усіх видах представництва, а не тільки тоді, коли він діє в інтересах підзахисного у ході судового розгляду.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики, схвалені. Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України від 0110.1999 р., № 6/VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001699-99?lang=ru>

2. Правила адвокатської етики, затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змін. від 15.02.2019 р.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського співтовариства, прийняті делегацією дванадцяти країн-учасниць від 01.10.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343

4. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії, прийняті Радою адвокатських асоціацій та правничих товариств Європи від 25.11.2006 р. URL: <https://radako.com.ua/news/pereklad-hartiyi-osnovnih-principiv-ievropeyskoyi-advokatskoyi-profesiyi>

5. Рішення ЄСПЛ від 24 лютого 1994 р. у справі «Касадо Кока проти Іспанії». URL: <http://european-court.ru/resheniya-evropejskogo-suda-na-russkom-yazyke/kasado-koka-protiv-ispanii-postanovlenie-evropejskogo-suda>

Науковий керівник: Вільчик Т.Б., докт. юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

А. В. Вензель,
*студентка 5 курсу факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ІНСТИТУТ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Надійний захист прав людини – вищий критерій оцінки діяльності всіх інститутів держави, що складають систему правоохоронних і правозахисних органів. Ратифікувавши Європей-

ську конвенцію про захист прав людини та основних свобод (1950 р.), Україна взяла на себе зобов'язання забезпечити кожному, чії права порушені, ефективні засоби правового захисту. На підтримку зазначених зобов'язань держава створила безліч гарантій забезпечення дотримання прав та свобод людини. Серед інших механізмів забезпечення ефективного захисту прав людини видне місце посідає інститут адвокатської таємниці. Це зумовлено тим, що гарантована нормами права адвокатська таємниця не тільки визначає права та обов'язки учасників процесуального провадження, але й має глибокий морально-етичний зміст, що робить її одним із найважливіших принципів адвокатської діяльності.

Взаємовідносини адвоката і його клієнта будуються на принципі конфіденційності, встановленому Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1, 43]. Адвокат не може надавати професійну допомогу клієнту, якщо між ними не буде досягнуто повного взаєморозуміння. Водночас клієнт повинен відчувати впевненість, що питання, обговорені з адвокатом, будуть збережені як конфіденційні, без певних спеціальних вимог або умов із боку клієнта.

В узагальненому вигляді правило конфіденційності можна сформулювати таким чином: адвокат зобов'язаний зберегти всю інформацію, що стала йому відома з перших моментів спілкування із клієнтом, інформацію, що стосується обставин і фактів, повідомлених клієнтом або таких, що стали відомі адвокату у зв'язку із виконанням доручення, а також сам факт звернення до нього клієнта, і не повинен розголошувати таку інформацію без згоди клієнта, а також, якщо це буде потрібно на підставі закону [2].

Основою взаємовідносин адвоката і клієнта є довіра, яка формується завдяки впевненості клієнта в порядності, сумлінності та старанності захисника. Невід'ємним атрибутом довірчих відносин між адвокатом і його клієнтом є конфіденційність. Без конфіденційності неможлива повна довіра між адвокатом та його клієнтом, без забезпечення дотримання адвокатської таємниці неможливо говорити про ефективність захисту адвокатом прав та законних інтересів своїх довіртелів. А.Л. Ципкін ви-

словив точку зору, відповідно до якої гідне виконання призначення, до якого покликані адвокати, забезпечуються в першу чергу довірою клієнта. А такої довіри, відповідно, не може бути там, де немає впевненості клієнта у збереженні його таємниці. Наявність адвокатської таємниці ґрунтується на сутності відносин захисника і підсудного, які передбачають повну відвертість з боку останнього, правдиве повідомлення всіх обставин справи. Подібна відвертість немислима без упевненості, що все конфіденційне і в інтересах захисту повідомлене захиснику залишиться тільки йому відомим і в жодному разі розголошено не буде [3].

Зважаючи на виключну важливість професійної таємниці в адвокатській діяльності, вказаний інститут отримав достатньо деталізовану правову регламентацію та відповідні гарантії забезпечення. Однак наведені вище тези переконливо вказують на те, що в основі конфіденційності відносин адвоката з клієнтом лежить саме моральна складова, а проблема забезпечення такої конфіденційності має етичну першопричину. Принцип адвокатської таємниці встановлено законом і є правовою нормою, яка закріплює права та обов'язки учасників процесуальної діяльності при відправленні правосуддя. Разом з цим це процесуальне правило, яке стосується насамперед адвокатів, має глибокий моральний зміст, що робить його одним із найважливіших принципів професійної адвокатської етики [4].

Разом із тим адвокатська таємниця не є абсолютним правом клієнта та обов'язком адвоката. Учені вважають, що розголошення адвокатської таємниці допустиме, якщо захисник повідомив про можливий небезпечний злочин, здійсненню якого можна запобігти. Інститут адвокатської таємниці виник в інтересах суспільства, і межі його охорони мають співвідноситися з тими ж інтересами суспільства. Захисник повинен «оцінити суспільну небезпеку», тобто можливість самого факту вчинення злочину і його небезпеку. Таким чином, необхідне для попередження злочину розголошення інформації буде законним, якщо в захисника є достатні підстави вважати, що існує реальна можливість вчинення злочину і неминуча ситуація, коли його відвернення шляхом розголошення інформації є єди-

ною можливістю для його уникнення.

Підсумовуючи, слід відмітити, що адвокатська таємниця, в першу чергу, є складовою основоположного принципу діяльності адвоката – конфіденційності, а сам же принцип конфіденційності є першоосновою етичної сторони діяльності адвокатури. Це дає підстави говорити, що інститут адвокатської таємниці як одне із засадничих елементів правил адвокатської етики є запорукою функціонування інституту адвокатури як такого.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 27. Ст. 282.

2. Насадюк О. С. Неабсолютна таємниця. *Український адвокат*. 2013. № 10 (38). 113 с.

3. Цыпкин А. Л. Адвокатская тайна. Саратов: Изд-во СГУ, 1947. 40 с.

4. Ватман Д. П. Адвокатская этика. Нравственные основы судебного представительства по гражданским делам. Москва: Юрид. лит., 1977. 96 с.

Науковий керівник Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

А. І. Вовк,

*студентка V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури*

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВИЛА АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ: ПРОБЛЕМИ ЗАСТОСУВАННЯ

Інститут адвокатури відіграє важливу роль у забезпеченні захисту, представництва та надання інших видів професійної правничої (правової) допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури.

Надзвичайна важливість функціонального навантаження адвокатури вимагає від адвокатів додержання високих етичних стандартів поведінки. Основою цих стандартів слугують Правила адвокатської етики (далі – Правила), які являють собою обов'язкову для використання адвокатами систему орієнтирів при збалансуванні, практичному узгодженні своїх багатоманітних, іноді суперечливих професійних прав та обов'язків відповідно до статусу, основних завдань адвокатури і принципів її діяльності, визначених законодавством України, а також закріплюють єдину систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінки адвоката [1].

Основи етичних засад є усталеними і рідко змінюються, але світ та інновації не стоять на місці, і класична форма діяльності адвоката може змінюватися. Наприклад, вже не є необхідним для отримання консультації або повноцінної правової допомоги особиста зустріч з адвокатом (спілкування може відбуватися з використанням мережі Інтернет, соціальних мереж і месенджерів).

Враховуючи вищенаведене, законодавство передбачає можливість ведення діяльності адвокатів через мережу Інтернет і закріплює відповідні засади та особливості такого виду діяльності.

Поведінці адвокатів у соціальних медіа та поширенню інформації в мережі Інтернет присвячено Розділ VIII ПАЕ «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет», який складається з чотирьох статей. В основному, зміст статей цього розділу зводиться до правила уникання будь-якої непрофесійної чи неетичної поведінки.

Адвокати при здійсненні професійної діяльності зобов'язані виконувати нововведені норми Правил при використанні мережі Інтернет. Зокрема, відповідно до ст. 57 Правил адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому. Проте, на думку практикуючих адвокатів, а також науковців, залишається дискусійним питання об'єктивності критеріїв визначення поняття вищевказаного авторитету, критеріїв та розміру завдання шкоди. Варто констатувати, що

поняття авторитету адвокатів та адвокатури відсутнє як в законодавстві, так і актах адвокатського самоврядування. Не зрозумілим також є механізм визначення шкоди, яка завдана публікацією / постом / твітом / коментарем в Інтернеті [2].

З огляду на зазначене дана норма підлягає удосконаленню в найдрібніших деталях. У законодавстві вона має бути чітко сформульована, враховуючи всі особливості мережі Інтернет та соціальних мереж, і охоплювати якнайбільше деталей, відсутність законодавчої закріпленості яких може стати на заваді діяльності адвоката в мережі Інтернет або нанести його авторитету шкоду.

На жаль, аналіз цієї мережі показує непоодинокі порушення вищевказаних норм в частині некоректності, нестриманості, нечесності у написанні публікацій/ постів / твітів / коментарів. Випадки образливої поведінки та агресії в мережі також є поширеним явищем, зокрема, і зі сторінок адвокатів.

Але соціальні мережі є незахищеними в аспекті зламів, коли адвокат не може отримати доступ до своєї сторінки і контролювати інформацію, що видається під його ім'ям. Тут також постає питання доказовості факту ведення такої діяльності саме адвокатом або ж третьою особою задля притягнення до відповідальності за порушення відповідних правил адвокатської етики (наприклад, некоректне спілкування або розповсюдження інформації, що підриває авторитет адвокатури в цілому).

Також постає питання захищеності авторитету саме певного адвоката при створенні сторінки третіми особами з його ім'ям і ведення діяльності від його імені.

Вищезазначені проблеми впливають з того, що відсутня персоніфікація при реєстрації сторінок, а також перевірка вже створених сторінок на предмет відповідності особи, яка вказана в профілі, та особи, яка дійсно веде цю сторінку і має доступ до неї. Відповідно, втрачається можливість об'єктивно встановити саме ту особу, яка провадила діяльність, що суперечить законодавству.

Маємо констатувати, що наразі жодного порядку ідентифікації адвоката в мережі Інтернет не розроблено. Єдиним здійсненим кроком в цьому напрямку є розроблені, але не впро-

ваджені зміни у відображенні профайлу адвоката в Єдиному реєстрі адвокатів, який серед іншого міститиме інформацію щодо акаунтів адвоката у соцмережах. Залишається незрозумілим і спосіб доведення факту, що при здійсненні дисциплінарного порушення за конкретним ідентифікованим пристроєм або сторінкою в соціальній мережі знаходився саме цей адвокат, а не інша особа. Вбачається, що необхідним є удосконалення ідентифікації порушника шляхом розробки методичних рекомендацій встановлення належності акаунту, а також опису алгоритму, який може вказати на неналежність публікації / поста / твіта / коментаря та/або акаунту певній особі, зокрема на ознаки фейкових акантів [3].

Отже, внесення змін в Правила в аспекті ведення професійної діяльності адвокатами в соціальних мережах, а також встановлення відповідальності за порушення таких правил, є доволі проривною подією. Разом із тим вважаємо, що цей розділ потребує більш глибокого вивчення та закріплення саме з практичного боку використання мережі Інтернет та ризиків, що виникають у соціальних мережах, а також передбачення захисту від таких ризиків і тільки тоді притягнення до відповідальності відповідних суб'єктів.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики, затверджені звітним виборним з'їздом адвокатів України від 09 червня 2017 р.
2. Коломійчук В. Адвокатська етика в мережі Інтернет: проблемні питання. 2018. URL: <https://blog.liga.net/user/vkolomiychuk/article/30605>.
3. Кухнюк Д. Професійна етика у віртуальному просторі. *Юридична газета Online*. 2019. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/profesiyna-etika-u-virtualnomu-prostori.html>.

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. С. Волкова,
студентка I групи, I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

СУЧАСНІ РЕАЛІЇ: АДВОКАТ ТА СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ

На сьогоднішній день соціальні мережі посідають чи не найважливіше місце в прогресивному розвитку суспільства. Дізнатись будь-яку інформацію, проаналізували відгуки про різні послуги тощо – все здійснюється через мережу Інтернет. Запровадження нових норм щодо адвокатської діяльності при користуванні мережею Інтернет в Україні було цілком актуальним з огляду на активну участь адвокатської спільноти в соціальних мережах, форумах, сайтах, яка полягала у створенні та розміщенні контенту, коментарів, публікацій. Адвокати фактично виступають «публічним обличчям» в особистих та професійних профілях на таких сайтах, як Facebook, Twitter, Insatagram та інші, а також продовжують стежити за тенденціями в Інтернеті та знаходити нові способи встановлення присутності на соціальному рівні. Репутація адвоката завжди є результатом його поведінки під час спілкування з клієнтами, колегами, іншими особами. Як узагальнена характеристика особистості адвоката репутація формується під впливом не тільки свідомих дій адвоката, але також його реакцій, інстинктивних проявів, схильностей; залежить від поведінки адвоката під час професійних перемог, причому не лише його, а й колег, під час кризових ситуацій, у яких виявляється здатність адвоката їх подолати. Отже, адвокати при здійсненні професійної діяльності зобов'язані виконувати норми Правил адвокатської етики щодо дотримання цих норм при використанні мережі Інтернет. Використання адвокатом соціальних мереж повинно відповідати таким принципам: незалежності; професійності; відповідальності; чесності; стриманості та коректності; гідності; недопущення будь-яких проявів дискримінації; толерантності та терпимості; корпоративності та збереження довіри суспільства;

конфіденційності, [2]. Їх дотримання є невід'ємною складовою поведінки адвоката у соціальних мережах. Спілкуючись з іншими учасниками соціальних мереж, в тому числі розміщуючи коментарі та контент, він повинен враховувати наслідки такого спілкування для своєї професійної незалежності у майбутньому при здійсненні адвокатської діяльності.

Затверджені зміни та доповнення до Правил адвокатської етики спрямовані на підвищення престижу адвокатської професії, удосконалення вимог до адвокатів, належне провадження діяльності з надання професійної правничої допомоги, але, на жаль, аналіз мережі показує часті порушення норм коректності, стриманості, чесності у написанні публікацій/ постів / твітів / коментарів. Випадки образливої поведінки та агресії в мережі також є поширеним явищем.

Адвокати повинні оцінити, чи є обраний ними засіб спілкування у соціальних мережах належним для отримання бажаного результату. При користуванні соціальними мережами необхідно враховувати контекст, потенційну аудиторію та забезпечувати чіткість та однозначність коментарів, які вимагають обережності, оскільки можуть відображати позицію, протилежну позиції клієнта.

Слід звернути увагу на такий проблемний аспект, як можливість встановленні суб'єкта порушення Правил щодо дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет. Наразі жодного порядку ідентифікації адвоката в мережі Інтернет не розроблено. Як справедливо зазначає Д. Кухнюк, єдиним здійсненим кроком в цьому напрямку є розроблені, але не впроваджені зміни у відображенні профайлу адвоката в Єдиному реєстрі адвокатів, який серед іншого міститиме інформацію щодо акаунтів адвоката у соцмережах. Попри це, незрозумілим є спосіб доведення факту, що при здійсненні дисциплінарного порушення за конкретним ідентифікованим пристроєм або сторінкою в соціальній мережі знаходився саме цей адвокат, а не інша особа. Не можна не погодитися з висновком вченого, що необхідним є удосконалення ідентифікації порушника шляхом розробки методичних рекомендацій встановлення належності акаунту, а також опису алгоритму, який може вка-

зати на неналежність публікації / поста / твіта / коментаря та/або аканту певній особі, зокрема на ознаки рейкових акаунтів. Безумовно, слухним є його зауваження про важливість розробки методичних рекомендацій і для протилежних ситуацій – коли буде необхідно встановити, що, на перший погляд, фейковий акаунт або акаунт вигаданого персонажа належить саме адвокату й використовується ним з метою обходу правил. [3]

Отже, спробу врегулювати активність адвоката в мережі Інтернет можна вважати прогресивним та правильним кроком, однак слід доопрацювати ці положення та розробити єдині підходи щодо ідентифікації адвоката в Інтернеті та порядок доведення його вини. З огляду на це переконана, що притягнення адвоката до відповідальності через його активність в мережі Інтернет повинна наставати виключно в належним чином доведених випадках нанесення шкоди особам: чи то іншому адвокату, чи безпосередньо клієнту, а не за його вислови та професійну позицію.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України зі змін. від 05.01.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
2. Правила адвокатської етики, затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>
3. Дмитро Кухнюк. Професійна етика у віртуальному просторі. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/profesiyna-etika-u-virtualnomu-prostori.html>

Науковий керівник Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Н. М. Геркула,
студентка I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДОВІРА ЯК СКЛADOVA ВІДНОСИН КЛІЄНТА ТА АДВОКАТА

Адвокат згідно з положеннями Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського співтовариства, прийнятого у жовтні 1988 р., посідає особливе місце серед інших юридичних професій, адже він виконує унікальну та універсальну функцію у суспільстві – захист права та свободи людини. Правилами адвокатської етики, затвердженими установчим з'їздом адвокатів України 17 листопада 2012 р., закріплені такі базові принципи адвокатської діяльності, як дотримання законності, компетентність і добросовісність, дотримання інтересів клієнта, принцип неприпустимості конфлікту інтересів ін. Професія адвоката вимагає від такої особи всебічного розвитку, в першу чергу, саме в професіональному аспекті, проте особистісні якості не втрачають свого значення. Комунікативні здібності, здатність контролювати емоції, вміння налагоджувати психологічний зв'язок – все це необхідні властивості особистості адвоката, завдяки яким можлива його успішна взаємодія як з клієнтом, так і з будь-яким учасником процесу. Слід відмітити, що моральним базисом діяльності адвоката виступають правила адвокатської етики, які, хоч і не всеосяжно, але досить детально регламентують його поведінку як професіонала та моральної людини. Центральними за своїм значенням виступають питання етики відносин адвоката з клієнтом, оскільки, за влучним висловлюванням У. Бернама, «адвокат, коли виконує свої професійні обов'язки, знає тільки одну людину в світі, і ця людина – його клієнт» [1].

Довготривалий розвиток уявлень науковців та практиків про моральні основи адвокатської діяльності привів до виведення аксіомологічного положення, відповідно до якого етичною

базою взаємодії адвоката з клієнтом виступає довіра. У довірі відображається не тільки правова природа відносин адвоката з особами, що звертаються до нього, але і моральна сторона адвокатської діяльності, її спрямованість на забезпечення суб'єктивних прав громадян [2]. Довіра – категорія соціальна та психологічна, але не юридична, тому що має оціночний характер. На практиці це створює складнощі у нормативному регулюванні і закріпленні обов'язковості встановлення довірчих відносин між клієнтом та адвокатом. Хоча Правила адвокатської етики закріплюють у ст.10 принцип конфіденційності як одну із умов довіри до адвоката, але нормативне визначення поняття «довіра» відсутнє. Вважаємо, що розуміти положення цієї статті у частині з оціночним поняттям «довіра між адвокатом та клієнтом» слід, спираючись на значення слова «довіра» та загальні уявлення суспільства про доброзичливі та порядні стосунки.

Першим положенням Генеральних принципів етики адвокатів Міжнародної асоціації юристів є вимога дотримуватись найвищих стандартів довіри та співпорозуміння стосовно тих, з ким адвокати вступають у контакт [3]. Можна стверджувати, що моральний аспект відносин адвокат – клієнт є обов'язковим для першого і рекомендаційним для останнього. Цікавим є те, що хоча носій довіри – клієнт, джерелом довіри є саме адвокат. Клієнт повинен розраховувати на абсолютну чесність та відвертість адвоката, правдивість повідомлюваної інформації. Адвокат не може приховати будь-які обставини, про які клієнт хоч і не запитує, але які мають пряме або опосередковане значення для справи. Відсутність довіри до адвоката стає однією з основних причин надання неефективної правничої допомоги. Безперечно, професіоналізм адвоката є запорукою успішного захисту прав клієнта, але у деяких випадках відсутність довіри з боку останнього нівелює переваги професіоналізму.

Довірчі стосунки сприяють тому, що клієнт з більшою вірогідністю уважно поставиться до порад та рекомендацій адвоката, що забезпечить продуктивність та перспективність такої співпраці. Клієнт з перших хвилин спілкування із адвокатом має зрозуміти та усвідомити, що перед ним не суддя, а помічник і що в нього немає підстав бути невідвертим із адвока-

том. Цілком поділяємо точку зору Джона А. Хумбаха, висловлену в есе «Чесність, чесність адвоката і громадська довіра до правової системи». Так, автор стверджує, що запорукою довіри до адвокатів є заінтересованість самих адвокатів в отриманні такої довіри, адже інакше складеться ситуація, за якої клієнтів у кінцевому підсумку будуть захищати задоволені собою, але такі, що не користуються довірою, професіонали. У зв'язку з цим недовіра до адвокатів – це не просто проблема іміджу закритої професії. Якщо громадськість не може довіряти адвокатам, яким довірено правову систему, виникає проблема, яка кидає тінь на цілісність самої концепції верховенства права [4].

З вищенаведеного можна дійти висновку, що запорукою успішної діяльності адвоката та ефективного захисту прав клієнта виступають не тільки професійні знання та навички юриста, а й моральне підґрунтя їх співпраці. Однією із основоположних умов є довіра до адвоката та його діяльності, яка формується на підставі особистісних якостей професіонала.

Список використаних джерел

1. Бернам У. Правовая система США. Вып. 3. Науч. ред.: Власихин В. А. Москва: Новая юстиция, 2006. 1216 с.
2. Стецовский Ю. И. Советская адвокатура: учебное пособие. Москва: Высш. шк., 1989. 304 с.
3. Генеральные принципы этики адвокатов Международной ассоциации юристов. *Российская юстиция*. 1996. № 2. С. 51.
4. John A. Humbach, The National Association of Honest Lawyers: An Essay on Honesty, Lawyer Honesty and Public Trust in the Legal System, 20 Pace L. Rev. 93, 1999.

Науковий керівник Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

***В. В. Гончарова,**
студентка V групи 3 курсу
факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

РОЛЬ АДВОКАТА В ПРОЦЕСІ МЕДІАЦІЇ

На думку багатьох вчених, медіація означає структурований процес, через який дві або більше сторін спору намагаються самостійно, на добровільній основі, досягти згоди для вирішення їх спору за допомогою медіатора [1].

При здійсненні медіативних процедур велику роль відіграє саме той посередник, медіатор, що й забезпечує процес врегулювання правового спору. Зазначимо, що, з одного боку, участь адвоката в процедурі посередництва як медіатора має вирізнитися певною специфікою порівняно з виконанням ролі медіатора іншими особами (конфліктологами, психологами, соціологами та ін.), оскільки адвокат є кваліфікованим юристом, який надає юридичну допомогу на професійній основі; з іншого боку, надання адвокатом допомоги у врегулюванні правових спорів (юридичних конфліктів) варто розглядати як здійснення адвокатської діяльності в більш широкій сфері, яка виходить за рамки традиційної ролі адвоката як радника з правових питань [2].

З огляду на це виникає потреба у визначенні особливостей діяльності адвоката-медіатора на теоретичному рівні та виокремленні специфічних рис діяльності адвоката-медіатора з практичної точки зору. Дослідження даних питань надзвичайно важливе, оскільки сприятиме як підвищенню професійної кваліфікації адвокатів, так і розвитку та популяризації медіації в Україні.

В Україні поки що відсутнє законодавство, яке б належно врегулювало б питання проведення медіації. До Верховної Ради було подано три законопроекти про медіацію, на жаль, жоден не було прийнято, хоча інститут медіації потребує законодавчого врегулювання. Згідно із ст. 55 Конституції України держава гарантує кожному будь-якими способами захищати

свої порушені права, а отже, жодної формальної заборони з боку держави стосовно захисту своїх прав шляхом медіації не встановлено [3].

Щоб адвокат-медіатор міг достатньо чітко визначити «медіабельність» спору, деякі науковці пропонують систему критеріїв оцінки цього параметра, розроблену на основі вивчення зарубіжної практики, до якої входять фактори об'єктивного і суб'єктивного характеру [4].

Так, об'єктивні чинники визначають можливість проведення медіації щодо певної категорії справ і полягають у такому: 1) відсутня пряма заборона на проведення медіації; 2) предмет і зміст спору не суперечать моральності й публічному порядку; 3) спір не зачіпає інтереси осіб, які не беруть участь у медіації; 4) законом допускається можливість укладення мирної угоди по даній категорії справ (відносна умова) [5].

Розкриваючи специфіку діяльності адвоката як медіатора, варто звернути увагу на те, що, беручи участь у проведенні процедури медіації, адвокат повинен не лише аналізувати відповідну ситуацію крізь призму права, а й усвідомлювати справжні інтереси та потреби кожної зі сторін. Більше того, як посередник він має виявити передумови та причини конфлікту (спору) як юридичного, так і соціального, психологічного або іншого характеру [6].

Отже, виходячи з наведеного вище, можна зробити висновок про те, що інститут медіації на території України починає ефективно розвиватися; вказаний інститут, на нашу думку, повинен бути законодавчо закріплений у Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та базовому законі про медіацію. Це дасть змогу регламентувати величезну кількість суспільних відносин, які виникають всередині держави у позасудовому порядку.

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Список використаної літератури

1. Єфіменко М. Ю. Роль адвоката у процесі медіації. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.*

Серія: Юриспруденція. 2015. Вип. 13 (2). С. 25–27.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України зі змін. від 05.01.2017 р.

3. Конституція України, зі змін. від 21.02.2019 р.

4. Яновська О. Особливості участі адвоката у процесі медіації. *Юридичні науки*, 2014. С. 21–24.

5. Белінська О. В. Медіація – альтернативне вирішення спорів. *Вісник Вищої ради юстиції*. 2011. № 1 (5). С. 158–173.

6. Вільчик Т. Б. Роль адвоката у реалізації функції медіації у кримінальному судочинстві. *Право та інновації*. 2015. № 4. С. 144–150.

*М. О. Гриценко,
студент V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

РЕГУЛЮВАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН АДВОКАТІВ ІЗ СУДДЯМИ У КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Інститут адвокатури є невід'ємною частиною судової системи. Недарма конституційні норми, які регулюють діяльність адвокатури знаходяться в розділі VIII «Правосуддя». Судді та адвокати, вконуючи професійні функції, постійно перебувають у взаємовідносинах. І хоча в судовому процесі ролі кожного з них серйозно відрізняються, однак від якості роботи саме цих суб'єктів процесу залежить прийняття справедливого та ефективного судового рішення. Прилуцький С. В. визначає, що саме адвокатура має бути надійною опорою судової влади та правосуддя [1].

Специфіка діяльності професійних учасників провадження полягає у виникненні в процесі її здійснення особливих ситуацій, що регулюються не тільки правовими, а й моральними нормами. Як судді, так і адвокати мають свій перелік етичних принципів. Деякі принципи є спільними, наприклад,

дотримання закону, професійна таємниця, честь та гідність, повага до сторін справи, справедливість. Дотримання цих правових принципів та етичних цінностей є необхідною умовою для належного відправлення правосуддя.

На міжнародному рівні існує низка нормативно-правових актів, які регулюють взаємовідносини між адвокатом та суддею. Серед них найбільш важливими є Європейська хартія про статус суддів 1998 р., Основні принципи Організації Об'єднаних Націй стосовно Незалежності судової влади 1985 р., Основні принципи Організації Об'єднаних Націй про роль адвокатів 1990 р., Кодекс поведінки європейських адвокатів 1998 р., Хартія основоположних принципів діяльності європейських адвокатів 2006 р.

У Висновку № (2013) 16 від 15.11.2013 р. Консультативної ради європейських суддів про відносини між суддями та адвокатами було виокремлено дві сфери відносин між адвокатами та суддями. Першою сферою визначено відносини, що походять від процесуальних принципів та правил у кожній країні, і які прямо впливають на ефективність і якість судочинства. Другою сферою є відносини, які впливають з професійної поведінки суддів та адвокатів, що потребують взаємної поваги до ролей, що відіграють обидві сторони, та конструктивного діалогу між суддями та адвокатами [2].

Законодавство більшості країн Європейського Союзу по-різному визначає питання правової природи адвокатури та її відношення до судової влади, але є приклади країн, у яких місце адвокатури та її взаємозв'язок із судовою системою визначається досить чітко. Так, у правовій системі Литви адвокатура визначається як незалежна частина правової системи держави й позиції цього органу повинні враховуватися всіма державними установами.

У Великій Британії суддею може стати практикуючий упродовж тривалого часу адвокат, який досяг значних успіхів у своїй діяльності. Прецедентна практика Сполученого королівства визначає, що судді та адвокати мають бути незалежними у своїй діяльності один від одного в процесі виконання своїх обов'язків [3].

Поняття «адвокатура» в Німеччині визначається Федеральним положенням про адвокатуру як незалежна організація в системі правосуддя. До адвокатської діяльності допускається лише особа, яка відповідно до Закону «Про суддів» визнається придатною до виконання суддівських обов'язків. Це означає, що кандидат на посаду адвоката прирівнюється до кандидата на посаду судді [4].

Значну увагу питанням правової регламентації діяльності адвокатури та її взаємодії з органами судової влади приділено в законодавстві Болгарії, в якому адвокатська діяльність прирівняна до діяльності суддів. Адвокати користуються рівною повагою із судьями, а їх взаємовідносини повинні базуватись на принципах незалежності, взаємоповаги, законності та інших.

Це питання важливе для розвитку в Україні взаємовідносин адвокатів із судьями, оскільки історично склалося, що відносини адвокатури із органами державної влади будувалися на основі підпорядкування. Однак завдяки значному впливу загальноєвропейських цінностей дані відносини зазнали суттєвих змін у бік «партнерських» відносин [5].

Зважаючи на зазначене, не виникає сумнівів, що регулювання взаємовідносин між адвокатами та судьями в країнах Європейського Союзу має визначальне значення для вивчення даного питання вітчизняними науковцями. Відносини між даними суб'єктами повинні встановлюватися на основі взаємного розуміння ролі кожного з них, взаємоповазі та незалежності один від одного.

Список використаних джерел

1. Прилуцький С. В. Громадянське суспільство в механізмі судової влади та правосуддя: теоретико-правовий аспект. *Часопис Київського університету права*. 2010. № 1. С. 236–242.

2. Висновок № (2013) 16 Консультативної ради європейських суддів про відносини між судьями та адвокатами 15.11.2013 р. URL: <http://document.ua/visnovok-n-2013-16-konsultativnovi-radi-evropeiskih-suddiv-p-doc174863.html>

3. Вільчик Т. Б. Адвокатура та судова влада: характер взаємовідносин. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/63393/T>

4. Федеральное положение (закон) об адвокатах (Германия). Bundesrechtsanwaltsordnung vom 1 August 1959 (Fassung vom 9 Dezember 2004). 50668-Koln, 2002.

5. Кивалов С. В., Музыченко П. П., Крестовская Н. Н. Основы правоуказания Украины: учебное пособие. Харьков: Одиссей, 2005. 384 с.

Науковий керівник Овчаренко О. М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Д. В. Давиденко,
студентка V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

АДВОКАТСЬКА РЕКЛАМА ЯК СТАНДАРТ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Проблема реклами адвокатської діяльності вже тривалий час є предметом гострої дискусії, в якій на національному рівні висловлюються діаметрально протилежні думки: від фактичної заборони реклами в діяльності адвокатів до визнання її об'єктом реклами нарівні з іншими послугами на ринку. Так чи інакше однозначної відповіді поки що немає.

На тлі сучасних умов діяльності адвокатури існує проблема конкурентоспроможності рекламної інформації. Як свідчить практика, великі адвокатські бюро все частіше зловживають своїм становищем на ринку послуг, оскільки, надаючи в рекламі стовідсоткову гарантію щодо позитивного вирішення справи, хоча в ній такі послуги можуть не відповідати визначеним критеріям і не мати жодної ефективності. Цілком зрозумілими у сучасному світі є прагнення адвоката розширити клієнтську базу чи отримати вигідне з фінансової точки зору доручення. Інше ж питання – якими засобами досягається така мета і якою мірою вони узгоджуються з етичними стандартами адво-

катської професії, та чи не призведе така діяльність до підвищення комерціалізації сфери правових послуг[1].

Основним законодавчим актом, яким урегульовано здійснення рекламної діяльності в Україні, є Закон України «Про рекламу», де у ст. 1 встановлено, що реклама – це інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформувати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо такої особи чи товару. Основні принципи реклами: законність, точність, достовірність, використання форм та засобів, які не завдають споживачеві реклами шкоди.

З положень цього Закону зрозуміло, що існують такі види реклами: зовнішня (розміщувана на спеціальних тимчасових і стаціонарних конструкціях – рекламних носіях, розташованих на відкритій місцевості, а також на зовнішніх поверхнях будинків, споруд, на елементах вуличного обладнання, над проїжджою частиною вулиць і доріг) та внутрішня (розміщувана всередині будинків, споруд, серед іншого в кінотеатрах і театрах під час, до і після демонстрації кінофільмів та вистав, концертів, а також під час спортивних змагань, що відбуваються в закритих приміщеннях, крім місць торгівлі (зокрема буфетів, кіосків, яток), де може бути розміщено інформацію про товари, що продаються безпосередньо в цих місцях).

Окремої уваги потребують рекламні засоби, тобто те, у який спосіб споживач може отримати ту чи іншу інформацію. Відтак, аналіз норм розглядуваного законодавчого акта дає підстави для узагальнення: інформацію про товар може бути доведено таким чином: 1) спеціальні виставкові заходи, що мають на меті просування відповідного товару на ринок; 2) телепродаж – трансльована на телебаченні безпосередня публічна пропозиція укласти договір купівлі продажу щодо визначеного товару; 3) спонсорство або добровільна матеріальна допомога; 4) друковані засоби масової інформації; 5) реклама послуг, що надаються з використанням електрозв'язку, зокрема телефонного. У будь-якому разі потрібно зауважити, що реклама не повинна підривати довіру суспільства до реклами та має відповідати принципам добросовісної конкуренції. Реклама не по-

винна містити інформацію або зображення, які порушують етичні, гуманістичні, моральні норми, нехтують правилами пристойності. З огляду на це зауважимо, що в рекламі адвокатських послуг рідко зустрічається порушення етичних норм та нехтування правилами пристойності [2, 3].

Звертаючись до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», варто зазначити, що, на відміну від попереднього закону, чинний законодавчий акт не містить указівки щодо можливості здійснення реклами адвокатської діяльності. На противагу цьому, в Правилах адвокатської етики (далі – Правила) є положення, якими регульовано це питання. Отже, адвокат має право рекламувати свою професійну діяльність за дотримання чинного законодавства і цих Правил.

Потрібно звернути увагу також на заборону використовувати або імітувати зображення державного герба України, державного прапора України, зображення державних символів інших держав і міжнародних організацій та офіційні назви державних органів, оскільки дуже часто адвокати нехтують цією заборонаю, використовуючи у своїй рекламі та оголошеннях державну символіку. В рекламі забороняється вміщувати зображення фізичної особи або використовувати її ім'я без письмової згоди цієї особи. Крім того, адвокати, що здійснюють адвокатську діяльність індивідуально або через адвокатське бюро чи об'єднання, несуть персональну відповідальність за достовірність рекламних матеріалів про них, а також за їх відповідність чинному законодавству.

Отже, проаналізувавши норми Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», можна вказати на відсутність будь-яких норм, що регулюють питання рекламування адвокатури. Однак цю проблему частково вирішують положення Правил адвокатської етики, в яких сформульовано певні застереження щодо особливостей надання рекламної інформації щодо діяльності адвоката. Реклама має містити певні застереження щодо професійної діяльності адвоката (адвокатського бюро) та його працівників, а також достовірності інформації з подальшою за це індивідуальною відповідальністю.

Список використаних джерел

1. Таварткіладзе Н. М. Етичні основи діяльності адвоката – захисника: автореф. дис. канд. юрид. наук. Одеса, 2015. 60 с.
2. Правила адвокатської етики.
3. Обмежене рекламування діяльності адвокатів: витяг з Правил адвокатської етики.

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. В. Діхтярь,
студентка II групи I курсу магістратури
факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ: ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Сьогодні, в умовах глобальної інформатизації суспільства та гіпертрофованого використання соціальних мереж, актуалізується питання дослідження етико-правових аспектів поведінки в мережі Інтернет осіб, наділених відповідним правовим статусом внаслідок професійної діяльності, зокрема, адвокатів. І це не випадково, адже некоректне поводження у віртуальному комунікативному просторі становить потенційну можливість притягнення останніх до юридичної відповідальності. У зв'язку з цим, необхідним є аналіз чинних правових норм, які визначають правила поведінки адвокатів у мережі Інтернет та, відповідно, конструктивне їх удосконалення для належного застосування.

Відповідно до ст. 57 Правил адвокатської етики, затверджених Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 р. (*далі* – ПАЕ) визначено, що участь адвоката у соціальних мережах допускається, проте він може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому [1]. Фактично окрес-

лено положення, яке одночасно констатує потенційну можливість адвоката на здійснення відповідної діяльності в мережі Інтернет і обмежує форми останньої його правовим статусом.

Разом з тим використання органами адвокатського самоврядування оціночного поняття «авторитет адвокатів та адвокатури в цілому» при регламентації імперативних норм обумовлює неможливість, зокрема, уніфікованого застосування до адвоката дисциплінарних стягнень за порушення вказаних положень. Така теза пояснюється диференційованим підходом органів, уповноважених притягувати адвоката до дисциплінарної відповідальності, у зв'язку з відсутністю визначених на законодавчому рівні критеріїв кваліфікації дій особи як таких, що дискредитують адвоката та адвокатуру загалом. При цьому Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ) у рішенні у справі «*Sunday Times v. United States*» зазначив, що передбачуваність правової норми як один із аспектів принципу юридичної визначеності означає не лише те, що закон має бути адекватно доступним, а й норма не може розглядатися як «закон», якщо вона не сформульована з достатньою точністю для того, щоб дозволити громадянину регулювати свою поведінку [2]. Отже, по суті, ст. 57 ПАЕ має здебільшого рудиментарний характер внаслідок відсутності необхідної для належного правозастосування конкретизації, важливість регламентації якої актуалізується відсутністю ефективних механізмів контролю за дискреційними повноваженнями дисциплінарного органу адвокатури, оскільки суд, перевіряючи рішення суб'єкта владних повноважень на відповідність закріпленим ч. 2 ст. 2 Кодексу адміністративного судочинства України критеріям, не втручається у вільний розсуд суб'єкта владних повноважень, беручи до уваги виключно процедурні аспекти [3].

Окрім цього, проблемний аспект притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за порушення імперативних норм, пов'язаних з дотриманням правил поведінки в соціальних мережах, репрезентований за відсутності правової регламентації механізму ідентифікації особи в Інтернеті. Так, найбільш небезпечними можуть стати випадки створення так званих «фейкових сторінок» на ім'я адвоката, суть яких спрямована на дискредита-

цію останнього шляхом розповсюдження, зокрема, компрометуючої інформації [4, 55]. Наприклад, у рішенні № VI-014/2019 Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 25 червня 2019 р. [5] доказом неетичного поведіння адвоката в соціальній мережі шляхом опублікування допису відповідного змісту було визнано копії скріншотів з Інтернет-сторінки, що, однак, не може повною мірою свідчити про факт опублікування конкретної інформації саме даною особою.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна дійти висновку про необхідність конструктивного удосконалення національного законодавства в аспекті конкретизації положень, що визначають правила поведінки адвоката у соціальних мережах. По-перше, важливим у контексті мінімізації потенційних порушень прав адвокатів у разі застосування до них дисциплінарних стягнень загалом та дотримання ними ПАЕ зокрема є зменшення при регламентації імперативних приписів оціночних категорій, адже наявність останніх не корелює з практикою ЄСПЛ щодо забезпечення реалізації принципу правової визначеності як невід'ємної складової верховенства права. По-друге, актуальним залишається питання встановлення на законодавчому рівні механізмів ідентифікації особи задля належного здійснення процедури притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Вважаємо, що вдосконалення чинного законодавства з окресленого питання зумовить ефективне дотримання адвокатами ПАЕ, з одного боку, а також сприятиме дестабілізації дискреційних повноважень дисциплінарних органів адвокатури.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики: З'їзд адвокатів України; Правила від 09.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>
2. ECtHR *The Sunday Times v. the United Kingdom* (No.1), 6538/74, 26 April 1979. URL: <http://www.juridischeuitspraken.nl/19790426EHRMSundayTimes.pdf>
3. Рішення Хмельницького окружного адміністративного суду від 06 грудня 2018 р., справа № 822/33/18.
4. Храпенко О. О. Дотримання Правил адвокатської етики на телебаченні та в Інтернеті. *Вісник Одеської адвокатури*. Одеса, 2019. С. 53–55.

5. Рішення № VI-014/2019 Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури від 25 червня 2019 р. URL: <https://vkdk.org/rishennya-ih-0022018-u-spravi-za-skargoyu-na-rishennya-distsiplinarnoji-palati-kvalifikatsijno-distsiplinarnoji-komisiji-advokaturi-luganskoji-oblasti-pro-vidmovu-v-porushenni-distsiplinarnoji-spra/>

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Б. О. Дрозда,
*студент VI групи 3 курсу
факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИКА АДВОКАТА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Конституція України закріпила найважливішу соціальну функцію інституту адвокатури, а саме забезпечення права на захист від обвинувачення та надання допомоги при вирішенні справ у судах та інших державних органах. Виконуючи свої функції, інститут адвокатури вимагає від своїх представників дотримання високих правових та етичних стандартів поведінки. Етика адвоката – це моральні принципи та цінності, що надають відповідного забарвлення його професійним обов’язкам. Це не лише те, що адвокат повинен виконувати в силу свого юридичного статусу, а й те, яким чином це найкраще виконувати. Правила адвокатської етики визначають встановлені етичні норми та є своєрідним путівником для адвоката при обранні належних варіантів професійної поведінки [1].

Протягом останнього часу наше суспільство досить динамічно розвивалось і в повсякденність увійшли такі речі, як Інтернет, соціальні мережі, мобільні додатки та електронна пошта. Сьогодні важко уявити успішного адвоката, який би під час здійснення своїх професійних обов’язків не використовував

різноманітні гаджети та інші блага науково-технічного прогресу. Зважаючи на це, актуальною проблемою стало врегулювання питання щодо поведінки адвоката в Інтернет-просторі, коли він майже постійно знаходиться під прицілом Інтернет-спостерігачів.

Звісно, соціальні мережі є надзвичайно важливими, адже з їх допомогою можна висвітлити будь-які теми, що непокоять адвокатську спільноту, знайти підтримку у суспільстві. Нерідко адвокати «ведуть» блоги, аналізуючи зміни до законодавства та виражаючи свої погляди щодо тих чи інших правових або політичних подій. При цьому адвокати мають бути дуже обережними та уникати будь-яких проявів неетичної або непрофесійної поведінки.

Користування соціальними мережами обов'язково повинно відповідати принципам незалежності, відповідальності, професійності, чесності, гідності, стриманості, коректності, толерантності та терпимості, конфіденційності та збереження довіри суспільства.

Відповідно до ст. 58 Правил адвокатської етики (далі – Правила) адвокат при здійсненні спілкування в мережі Інтернет, в тому числі розміщенні коментарів та контенту, повинен враховувати наслідки такого спілкування для професійної незалежності адвоката у майбутньому при здійсненні адвокатської діяльності. При користуванні соціальними мережами, Інтернет-форумами та іншими формами спілкування в мережі Інтернет адвокат повинен брати до уваги обмеження, що встановлені для адвокатської діяльності в частині повноти та сприйняття інформації, забезпечення її конфіденційності та збереження.

Відповідно до ст. 59 Правил адвокати в мережі Інтернет повинні дотримуватись високих стандартів чесності та пам'ятати про наслідки їх невиконання для їх професійної репутації та авторитету адвокатури в цілому. Висловлювання адвоката в соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет не повинні мати ознак правового нігілізму, будь-якого виду агресії, ворожнечі і нетерпимості. Адвокат зобов'язаний вести себе шанобливо і не допускати образливої поведінки. Будь-які заяви, коментарі в соціальних мережах, Інтер-

нет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет, в тому числі під час обговорення і роз'яснення правових норм, особливостей судочинства, дій його учасників, повинні бути відповідальними, достовірними і не вводити в оману.

Згідно із ст. 60 Правил адвокат у соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах комунікації в мережі Інтернет повинен здійснювати спілкування з повагою, прийняттям та правильним (таким, що відповідає загальнолюдським цінностям) розумінням різноманіття культур світу, форм самовираження та засобів прояву людської індивідуальності. Адвокат у соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет повинен без агресії сприймати думки, поведінку, форми самовираження та спосіб життя іншої людини або/та опонента, які відрізняються від його власних. Адвокату не слід здійснювати заяв в соціальних мережах, Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет від імені адвокатської спільноти і видавати свою думку за її спільну думку, а також враховувати чи відповідають його дії в соціальних мережах іміджу та статусу адвоката [2].

На жаль, використовуючи мережу Інтернет, нерідко трапляються випадки, коли адвокати порушують вищезгадані норми. Інколи професійні спори адвокатів в Інтернеті навіть переростають в особисті відкриті конфлікти в реальному житті. Молоді адвокати зазвичай намагаються перебільшити свої знання і компетенцію. Розцінені як порушення професійної етики, вони можуть призвести до негативних наслідків. Також деякі адвокати виставляють у потрібному їм світлі своїх клієнтів, вдаючись до певної некоректності або нечесності в написанні про них постів або публікацій [3].

Отже, можна впевнено стверджувати, що в епоху стрімкого розвитку різноманітних технологій вітчизняна адвокатська спільнота діє чітко і оперативно, прикладом чого можуть слугувати зміни до Правил адвокатської етики, внесені у 2017 р., проте деякі питання залишаються ще й досі не врегульованими. Так, існує реальна проблема щодо ідентифікації суб'єкта порушення Правил щодо дотримання норм адвокатської етики в Інтернеті. Малі кроки до врегулювання даного питання здійс-

нені у 2018 р., коли були розроблені, проте не впроваджені, зміни у відображенні профайлу адвоката в Єдиному реєстрі адвокатів України, який містив би інформацію щодо профілів адвоката в соціальних мережах. Також важливим питанням є встановлення особи-порушника, адже наразі майже неможливо довести, що на сторінці адвоката в соціальній мережі знаходився сам адвокат, а не будь-яка інша особа та, навпаки, коли фейковий акаунт використовував адвокат з метою оминути правила.

Враховуючи розглянуте вище, можна дійти висновку, що прийняття доповнень є логічною відповіддю на виклики сьогодення. Це сприятиме підвищенню рівня правової культури адвоката. Разом із тим Правила адвокатської етики в частині положень, що регулюють дотримання норм адвокатської етики в мережі Інтернет, все ж таки потребують подальшого вдосконалення та доопрацювання.

Список використаних джерел

1. Адвокатура: минуле та сучасність: матеріали VI Міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф. (м. Одеса, 12 листопада 2016 р.). Одеса: Фенікс, 2016. 424 с. URL: <http://fa.onua.edu.ua/ua/science/sbornik2016/>

2. Правила адвокатської етики: затв. з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17> (дата звернення 01.11.2019).

3. Що адвокату не можна писати у Фейсбуку. URL: <http://kdkako.com.ua/scho-advokatu-ne-mozhna-pisati-u-feysbuku/> (дата звернення 01.11.2019).

4. Адвокатська етика в Інтернеті. URL: <http://jurblog.com.ua/2017/10/advokatska-etika-v-interneti/> (дата звернення 01.11.2019).

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. В. Здебська,
студентка II групи I курсу
магістратури факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Професійна діяльність адвоката постійно перебуває у взаємозв'язку із публічною довірою та має публічний характер, а це вимагає належного її регулювання. Останнє стосується і реклами адвокатом своїх послуг. Це питання є важливим, оскільки діяльність адвоката має оплачуваний характер, є джерелом його існування, тому, безумовно, метою кожного адвоката стає бажання збільшити власну клієнтську базу.

Однак на ринку юридичних послуг існує значна конкуренція. З огляду на це дієвим способом просування послуг на ринок є саме реклама. Слід зважати на те, що світ змінюється, перебуває у постійному розвитку, тож малоімовірно, що звичайна реклама приверне на себе увагу вірогідних клієнтів, адже наразі на українському ринку правових послуг перебуває певна частка вже відомих та визнаних професіоналів, які надають якісну правову допомогу. І як бути у такому разі новим учасникам адвокатського ринку? Ситуація, що склалася, вимагає від них докладання все більших зусиль та залучення нових технологій. Велику вагу сьогодні має Інтернет, як одна з кращих віртуальних можливостей залучення клієнтів. Реклама має бути ефективною та прибутковою, побудованою на дієвому маркетингу. Однак деякі адвокати вдаються до недобросовісних методів рекламування своїх послуг, дискредитуючи при цьому інших адвокатів, поширюючи недостовірну та непідтверджену інформацію про якість своїх послуг, надаючи наперед стовідсоткову гарантію позитивних результатів.

Щоб цього уникнути, існують певні вимоги щодо такої реклами, встановлені Правилами адвокатської етики, а саме ст.13 вказує на заборону використання оціночних характеристик щодо адвоката, критики адвокатами інших адвокатів, заяв

про вірогідність успішного виконання доручень та інших заяв, що можуть викликати безпідставні надії у клієнтів, вказівок, які можуть сформулювати уявлення, що діяльність саме цього адвоката характеризується рисами і показниками, притаманними, в дійсності, адвокатурі як такої [1]. Із цього випливає, що на суб'єктів ринку правових послуг поширюються загальні вимоги щодо добросовісної конкуренції.

У деяких адвокатів викликає сумніви саме поняття «реклама адвокатської діяльності» та пропонується замінити його у Правилах адвокатської етики на інше – «інформація про адвоката та адвокатське об'єднання» [2]. Вважаємо, що різноманітне варіювання таких понять, як «реклама», «самореклама», «інформація про послуги» та будь-яких інших не допоможе вирішити це проблемне питання.

Проаналізувавши законодавче визначення реклами, що міститься у Законі України «Про рекламу», можна її визначити як інформацію про особу чи товар, розповсюджену в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначену сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їхній інтерес щодо таких особи чи товару [3].

Отже, від зміни понять сутність не зміниться. Але як противники реклами у сфері адвокатської діяльності, так і її прихильники згодні в одному: існує нагальна потреба у пошуку оптимального ступеня дозволеності в рекламі або ж у поширенні інформації про такий специфічний продукт, як юридична послуга адвоката. І в цьому полягає реальне та конкретне завдання професійної адвокатської етики.

На практиці адвокатські об'єднання часто використовують своє становище на ринку юридичних послуг в не зовсім правомірному руслі, відразу надаючи клієнту впевненість стосовно сприятливого для нього вирішення справи, хоча цього може й не відбутися. Як протидія таким випадкам встановлено персональну відповідальність адвоката за достовірність рекламних матеріалів про себе, а також за їх відповідність чинному законодавству та Правилам адвокатської етики.

Сфера рекламування адвокатської діяльності потребує детальної законодавчої регламентації та вдосконалення механізмів такого регулювання, оскільки будь-яке відхилення від етич-

них та правових норм призводить до зниження довіри до даної професії, дискредитації інституту адвокатури загалом.

Реклама адвокатської діяльності має специфічний характер, зумовлений особливим становищем адвоката у суспільстві, його правовим статусом, етичними та правовими вимогами, що до нього висуваються, тому вона, з одного боку, має відповідати умовам добросовісної конкуренції, а з другого – реалізовуватися в межах адвокатської етики. Очевидною є необхідність встановлення прозорих та чітких критеріїв, які давали б змогу визначати допустимість тієї чи іншої реклами виходячи з вимог високих стандартів професійної діяльності адвоката.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики, затв. з'їздом адвокатів України від 09.06.17 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

2. Штоян Г. В. Этическая грань дозволенности в распространении информации об адвокатской деятельности. *Нижегородский адвокат*. 2013. № 1. С. 26–28.

3. Про Рекламу: Закон України від 03.07.1996 р. № 270/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/270/96-%D0%B2%D1%80>

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. Г. Карпейчик,
студентка I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ ПРАВИЛА ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ АДВОКАТАМИ

Сьогодні актуальним залишається питання етичної поведінки представників адвокатської професії. До адвокатів, діяльність яких безпосередньо пов'язана із захистом прав та

законних інтересів людини і громадянина, суспільством ставляться підвищені вимоги як до особистостей. Адвокати повинні мати не тільки високий рівень професійної підготовки, а й неухильно дотримуватися моральних засад [1].

Правила адвокатської етики мають на меті уніфіковане закріплення традицій і досвіду української адвокатури в сфері тлумачення норм адвокатської етики, а також загально визнаних деонтологічних норм і правил, прийнятих у міжнародному адвокатському співтоваристві. Важливого значення набуває питання взаємовідносин між адвокатами, а саме етичні правила у взаєминах «адвокат – колега». Саме вони забезпечують закріплення у свідомості адвокатів моральних цінностей та дотримання етичної поведінки. Правила адвокатської етики закріплюють такі аспекти у VI розділі, де зазначені загальні та окремі питання взаємин між адвокатами.

Якщо говорити про загальні питання, то відносини між адвокатами повинні будуватися на засадах взаємної поваги, дотримання професійних прав адвокатів та гарантій професійної діяльності, додержання принципів адвокатської діяльності, передбаченим Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилами, рішеннями З'їзду, актами РАУ, НААУ. Корпоративна єдність адвокатів вимагає від них взаємної довіри та співпраці на користь їх клієнтів, зокрема, уникнення штучного породження чи поглиблення конфліктів між клієнтами. При цьому принцип пріоритетності інтересів клієнта має перевагу перед міркуваннями корпоративної єдності. У разі спілкування між адвокатами за допомогою матеріальних носіїв інформації адвокат, який передає відомості, конфіденційність яких він бажає зберегти, має чітко повідомити про це адвоката-рецепієнта інформації, а останній – зберігати конфіденційність такої інформації або негайно повідомити про неможливість її забезпечення.

Щодо окремих питань, то вони характеризуються більш вузькою спеціалізацією. Наприклад, адвокат повинен утримуватись від певного переліку дій, що суперечить етичним нормам Правил адвокатської етики, а саме:

1. Утримуватись від висловлювань на адресу іншого ад-

воката, що принижують його честь та гідність, завдають шкоди його діловій репутації, нетактовних та принизливих висловів.

2. Поширення свідомо неправдивих відомостей про нього.

3. Спроб схилити клієнта іншого адвоката до розірвання з ним договору про надання професійної правничої (правової) допомоги.

4. Спілкування з клієнтом іншого адвоката без згоди останнього з приводу доручення, яке їм виконується.

5. Намагань схилити до укладення договору про надання професійної правничої (правової) допомоги особу, яка прийшла до іншого адвоката (адвокатського бюро, адвокатського об'єднання).

6. Навмисного введення іншого адвоката в оману стосовно справи, в судовому розгляді якої вони обидва беруть участь, щодо місця і часу проведення судових засідань, результатів розгляду справи судами різних інстанцій, наявності доказів (і намірів їх представити), що в дійсності не існують, намірів свого клієнта, які стосуються предмета спору та ведення справи, умов мирової угоди, що пропонується [2].

Окрім цього, Правила адвокатської етики закріплюють можливість реагувати чи утриматись від реагування на незаконні чи етичні дії іншого адвоката. Допустимими формами реагування адвоката на незаконну або неетичну поведінку іншого адвоката, якою заподіяна або може бути заподіяна шкода інтересам адвоката, його клієнта, адвокатського об'єднання, бюро, органів адвокатського самоврядування або адвокатури як такої, слід вважати звернення (заяви, скарги) до органів адвокатського самоврядування, в тому числі наділених дисциплінарними повноваженнями стосовно адвокатів, а також використання інших форм захисту прав та законних інтересів особи, передбачених законодавством України [2].

Кожен адвокат має вжити заходів мирного врегулювання конфлікту за участі іншого адвоката [3]. У разі ініціації адвокатом дисциплінарного провадження стосовно іншого адвоката він має попередньо повідомити про це Раду адвокатів регіону за робочим місцем адвоката згідно з відомостями в Єдиному реєстрі адвокатів України, а стосовно адвоката іноземної держави –

асоціацію адвокатів чи правове товариство відповідної держави для пошуку шляхів мирного залагодження конфлікту.

Взаємна повага є важливим аспектом у взаєминах між адвокатами. Адвокат повинен уникати розголосу в засобах масової інформації або поширення іншим способом (у тому числі за допомогою мережі Інтернет, соціальних мереж) відомостей, що принижують честь та гідність іншого адвоката, ганьблять його чи адвокатське бюро/адвокатське об'єднання або адвокатуру України [4].

Підсумовуючи сказане, можна зазначити, що норми адвокатської етики, зачіпаючи самі різні аспекти професійної діяльності адвоката, утворюють єдиний комплекс вимог. Без їх дотримання неможлива реалізація головної мети адвокатури – служіння захисту прав і законних інтересів громадян і їх об'єднань, суспільства в цілому.

Список використаних джерел

1. Бондар І. В. Кодекс поведінки адвокатів: роль та вплив на професію, 2015. URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Chkup_2015_2_36.pdf

2. Правила адвокатської етики, затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 черв. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

3. COMMISSION FOR THE ADMINISTRATION OF JUSTICE: CODE OF ETHICS AND CONDUCT FOR ADVOCATES. URL: https://www.ccbe.eu/fileadmin/speciality_distribution/public/documents/National_Regulations/DEON_National_CoC/EN_Malta_code_of_ethics_and_conduct_for_advocates.pdf

4. Standards of Professional Conduct and Etiquette to be Observed by Advocates Standards of Professional Conduct and Etiquette: (Made by the Bar Council of India under Section 49(1)(c) of the Advocates Act, 1961). URL: http://delhihighcourt.nic.in/writereaddata/upload/CourtRules/CourtRuleFile_X09D4F6E.PDF

Науковий керівник Вільчик Т. Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Д. А. Кондратюк,
студент ІV групи І курсу магістратури
факультету адвокатури,
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА: НЕПОВАГА АДВОКАТА ДО СУДУ

Відносини між суддями та адвокатами повинні ґрунтуватися на принципі взаємної поваги, оскільки діяльність двох інститутів спрямована на захист прав і свобод людини. Українське законодавство будується так, щоб належним чином забезпечити гармонію даних взаємовідносин шляхом закріплення на конституційному рівні вихідних положень діяльності суддів та адвокатів, імплементації міжнародних стандартів поведінки даних суб'єктів у національне законодавство, кодифікації статусних законів та прийняття інших підзаконних актів. Так, у Конституції України зазначено, що правосуддя здійснюють виключно суди. Судді є незалежними у своїй діяльності, керуються верховенством права та всі учасники процесу є рівними перед судом і законом. Для надання професійної правничої допомоги в Україні діє адвокатура. Однак, незважаючи на масштабність законодавчого регулювання відносин між судами та адвокатами, на практиці виникає маса випадків неприпустимої поведінки як суддів, так і адвоката у процесі здійснення правосуддя. Кодекс суддівської етики, затверджений XI (черговим) з'їздом суддів України від 22.02.2013 р., вміщує 20 статей, присвячених поведінці «працівників Феміди», тоді як Правила адвокатської етики, затверджені З'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р., вмістили 70 статей. Не вдаючись до змістовного аналізу зазначених актів, можна зробити висновок, що до адвокатів суспільство висуває більші вимоги, ніж до тих, хто наділений від імені народу владою та виключним правом на здійснення правосуддя. Здавалося б, що всі етичні аспекти діяльності адвокатів є чітко регламентовані, однак і досі залишається не вирішеним питання про неповагу до суду, її кваліфікуючі ознаки та наслідки.

Серед учених, які вивчали окремі аспекти цього питання, слід назвати В.В. Заборовського, В.В. Мандзюк, С.Б. Булеца, В.С. Князева, О.І. Косаренка, Т.В. Варфоломеева та інших. Водночас нині дискусійних питань у цій сфері залишається достатньо.

Як зазначає І.Л. Трунов, за бажання активні дії адвоката, що з певних причин не влаштовують можновладців або суддю, можна піднести як правову та (або) морально-етичну складову проступку, заперечення проти незаконних дій суду – як негідну поведінку, а прохання про занесення до протоколу заперечень – як сперечання із суддею та неповагу до суду. Ці слова набули реального втілення, про що свідчить наступне. Ухвалою Першотравневого районного суду м. Чернівці головуєчий суддя констатувала явну неповагу до суду з боку представника позивача через висловлювання, що містили нецензурну лайку на адресу головуєчої судді, які були почуті суддею, секретарем судового засідання та відповідачем, тобто мали ознаки публічності. Суд ухвалив повідомити Кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури Чернівецької області для вирішення питання про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності. Ухвалою Ківерцівського районного суду Волинської області головуєчий суддя констатувала неповагу до суду з боку адвоката обвинуваченого, який вів себе неетично, сперечався з головуєчою суддею, розпорядження головуєчої судді по справі не виконував, чим порушував порядок у судовому засіданні, чим навмисно затягував розгляд кримінального провадження та перешкоджав його здійсненню, погрожував головуєчому судді по справі щодо звернення зі скаргою до Вищої ради правосуддя. Суд ухвалив повідомити кваліфікаційно-дисциплінарну комісію адвокатури Волинської області про наявність в діях адвоката ознак дисциплінарного проступку у зв'язку з порушенням ним Правил адвокатської етики.

На питання неповаги до суду неодноразово звертав увагу Європейський суд з прав людини (далі – ЄСПЛ), зокрема, у рішеннях «Делі проти Республіки Молдова» (заява № 42010/06), «Чеферин проти Словенії» (заява № [40975/08](#)) тощо.

Аналізуючи роботи вітчизняних науковців модна зрозу-

міти, що всі вони звертають увагу на те, що чинне законодавство про адвокатуру не бездоганне. Так, зокрема В. В. Заборовський зазначає, що, на жаль, чинним українським законодавством не лише не розкривається поняття «неповага до суду» та не зазначаються її кваліфікуючі ознаки, а й не вказується на конкретний перелік діянь, вчинення яких може бути розцінене судом як неповага до нього. Розкриваючи питання про поняття «неповага до суду», необхідно також звернути увагу на те, що чинне національне законодавство України фактично пов'язує його розуміння виключно з розглядом справи в тому чи іншому провадженні, у межах конкретного судового засідання, тобто чинне законодавство не визначає відповідальність за прояв неповаги до суду поза приміщенням органів судової влади.

На думку О. З. Хотинської – Нор, взаємоповага, у тому числі повага до честі й гідності один одного, як засада взаємодії адвоката і суду в судовому процесі першочергово ґрунтується на їх природних правах людини. Поважати один одного в судовому процесі для судді і адвоката означає шанобливо ставитись й гідно поводитись один стосовно одного у вчиненні процесуальних дій відповідно до існуючих у суспільстві правових норм, а також морально етичних правил поведінки. Взаємодія адвоката і суду у судовому процесі на засадах взаємоповаги передбачає такий режим судового засідання, за якого спілкування, реалізація під час судового процесу своїх прав, виконання обов'язків, здійснення будь яких процесуальних дій відбувається у контексті усвідомлення ними значимості обов'язків один одного, соціальної ролі кожного з них.

Слід погодитися із твердженням О.І. Косаренко, що судова процедура вимагає чіткого виконання правил в суді всіх учасників судового процесу. Для забезпечення ефективної діяльності суду від учасників процесу вимагається певний рівень правової поведінки та відповідна культура юридичної практики і професійної правової культури, насамперед суду, адвоката, прокурора. Однак у суду мають бути механізми певного примусу для підтримання порядку в судовому засіданні, тобто впорядкування поведінки людей за допомогою заходів процесуального примусу. Заходами процесуально примусу є встановлені

процесуальним законодавством дії, що застосовуються судом до порушників правил поведінки в суді або осіб, які протиправно перешкоджають здійсненню судочинства.

Отже, потрібно зазначити, що адвокати мають відстоювати позицію клієнта в суді відповідно до ст. 43 Правил адвокатської етики, а не виражати власні погляди на ті чи інші питання у будь якій формі. А в разі вчинення судом тиску на адвоката – не йти на компроміси, що суперечать охоронюваним законом інтересам клієнта. Згаданий акт регламентує, що у відносинах з будь-якими особами, з якими адвокат взаємодіє в процесі виконання доручення клієнта, адвокат має дотримуватись вимог Правил адвокатської етики, тобто всіх положень, які вимагають від адвокатів дотримуватися високих етичних стандартів поведінки. Щоб запобігти зловживанню суддями визначенням «неповага до суду», слід упорядкувати перелік підстав, за якими адвокат може бути звинувачений у неповазі до суду, та встановити кваліфікуючі ознаки такого діяння.

Науковий керівник Рємєскова Ю. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Н. Конотон,
студентка VII групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Поняття «авторитет адвокатів» та «авторитет адвокатури» є оціночними, оскільки їх зміст не визначено у законодавстві про адвокатуру та адвокатську діяльність, а отже, вказані поняття можуть довільно та вибірково тлумачитись уповноваженим органом залежно від обставин у кожному конкретному випадку, особливо, що стосується мережі Інтернет.

У 2017 р. звітно-виборним з'їздом адвокатів України бу-

ло затверджено нову редакцію Правил адвокатської етики (далі – ПАЕ), які були оприлюднені на офіційному сайті НААУ [1].

Поведінці адвокатів у соціальних медіа та поширенню інформації у мережі Інтернет присвячено розділ VIII ПАЕ «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет», який складається з чотирьох статей (ст. 57–60). По суті, цей розділ визначає принципи поведінки адвокатів у соціальних мережах та особливості їх дотримання. Зокрема, у ст. 57 ПАЕ визнається допустимою участь адвоката у соціальних мережах, із наведенням прикладів, у яких саме. Проте зазначається, що адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому. При цьому, на жаль, вказана норма ПАЕ не розкриває змісту понять «авторитет адвокатів» та «авторитет адвокатури», а також не містить посилань на нормативні акти, де такі поняття визначені.

Відповідно до ч. 3 ст. 57 ПАЕ використання адвокатом соціальних мереж, Інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет повинно відповідати десяти принципам, зокрема: 1) незалежності, 2) професійності, 3) відповідальності, 4) чесності, 5) стриманості та коректності, 6) гідності, 7) недопущення будь-яких проявів дискримінації, 8) толерантності та терпимості, 9) корпоративності та збереження довіри суспільства, 10) конфіденційності.

Зіставлення вказаних принципів із основними принципами адвокатської етики (ст. 6–13 ПАЕ) свідчить, що лише два з них – незалежність та конфіденційність збігаються. Отже, на думку розробників нової редакції ПАЕ, таких принципів, як професійність, відповідальність, чесність, стриманість та коректність, гідність, недопущення будь-яких проявів дискримінації, толерантність та терпимість, корпоративність та збереження довіри суспільства, адвокати повинні дотримуватись тільки у «віртуальному житті». При цьому ст. 58–60 ПАЕ не розкривають змісту вищевказаних принципів, а лише визначають особливості їх дотримання при користуванні соціальними мережами, Інтернет-форумами та іншими формами спілкування в мережі Інтернет.

Прикмето, що при затвердженні попередньої редакції ПАЕ від 17 листопада 2012 р. Установчим з'їздом адвокатів України [2] було вилучено принцип чесності та порядності, який існував у редакції ПАЕ від 1 жовтня 1999 р. [3]. Отже, вочевидь принцип чесності та порядності, який виявився зайвим серед загальних принципів адвокатської етики, став чомусь необхідним при користуванні адвокатами соціальними мережами, Інтернет-форумами та іншими формами спілкування в мережі Інтернет.

Так, відповідно до ч. 1 ст. 59 нової редакції ПАЕ адвокати при використанні соціальних мереж, Інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет повинні дотримуватись високих стандартів чесності та пам'ятати про наслідки їх невиконання для їх професійної репутації та авторитету адвокатури в цілому.

При цьому слід пам'ятати, що відповідно до Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»:

– обов'язок дотримання ПАЕ є одним з професійних обов'язків адвоката (п. 1 ч. 1 ст. 21);

– порушення ПАЕ є дисциплінарним проступком (п. 3 ч. 2 ст. 34);

– систематичне або грубе одноразове порушення ПАЕ тягне зупинення права на заняття адвокатською діяльністю (п. 3 ч. 2 ст. 31);

– таке ж порушення, що підриває авторитет адвокатури України, тягне позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю (п. 4 ч. 2 ст. 32) [4].

Крім того, слід погодитися з пропозицією О. Шевчука, який пропонує внести до відомостей про адвокатів в Єдиному реєстрі адвокатів України додаткової графі, що стосується персональної сторінки адвоката в соціальних мережах. Оскільки якщо не буде належним чином підтверджених даних про адвоката, це означає, що й відповідальності за порушення не буде. А із цим положенням можливо буде притягти адвоката до відповідальності за його неетичні пости в соціальних мережах [5].

Справедливо також відмітила О. Яновська, що в сучасному соціальному світі багато залежить і від адвокатів, які по-

винні показувати приклад виконання моральних, етичних та правових норм. Адже професіоналізм кожного адвоката ґрунтується на морально-етичних засадах, гуманістичних орієнтирах, що дає змогу належним чином осмислювати перебіг подій та визначати своє практичне ставлення до них [6].

Отже, аналізуючи розділ VIII ПАЕ «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет» у чинній редакції, розуміємо, що він має як позитивні, так і негативні наслідки. Серед них, слід відзначити, що із введенням у дію даних правил адвокат у деякій мірі є обмеженим у свободі висловлювань у соцмережах та при поширенні інформації; допустимість участі адвоката у соціальних мережах ґрунтується на оціночних поняттях; запроваджені принципи використання соцмереж та в Інтернеті не відповідають загальним принципам ПАЕ, яких адвокат повинен дотримуватись.

На підставі розглянутого вище можна стверджувати, що необхідним є вилучення з розділу VIII ПАЕ оціночних понять, які роблять неточним тлумачення поведінки адвоката; важливо привести у відповідність до основних принципів адвокатської етики принципи використання адвокатом соціальних мереж та інших форм спілкування в мережі Інтернет та надати нормам розділу переважно рекомендаційний характер.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики, затверджені звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 черв. 2017 р. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/3ae9a115a40b9a5bc04f_file.pdf

2. Правила адвокатської етики, затверджені установчим з'їздом адвокатів України від 17 листоп. 2012 р.

3. Правила адвокатської етики, схвалені Вищою кваліфікаційною комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовт. 1999 р. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/MUS128.html

4. Кухнюк Д. Адвокатська етика в Україні – Звіт. Лабораторія законодавчих ініціатив. 2018 р. URL: <http://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2019/01/report.pdf>

5. Олексій Шевчук: потрібно запроваджувати фейсбук-ідентифікацію адвокатів. *ВекторНьюз «НОВИНИ», Політика*

та право від 11.12.2016 р. URL: <https://www.vectornews.net/news/politics/21456-oleksy-shevchuk-potrбно-zaprovadzhuvati-feysbuk-dentifikacyu-advokatv.html>

6. Яновська О. Стівідношення мети й засобів як етична проблема адвокатської діяльності. *Юридична газета*. 2017. № 12 (562).

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. В. Кузьменко,
студентка VI групи 3 курсу
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПОВАГА ДО АДВОКАТСЬКОЇ ПРОФЕСІЇ ЯК ОДИН З ПРИНЦИПІВ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Потреба у захисті чи представництві сторін спору з'явилась ще у часи зародження правосуддя. Оскільки судочинство здебільшого було усним, а захист особи відбувався шляхом виголошення промови, виконувати цю роль могла тільки особа досить освічена, мудра і красномовна. Вмілі оратори за свої виступи нагороджувалися визнанням публіки, відомістю, багато хто досягав високих громадських посад. Так, хоча до становлення адвокатури як самостійної професії було ще далеко, у суспільстві вже почала формуватися повага до її представників, а високий авторитет та престиж адвоката став однією з цінностей, які представники професії намагаються охороняти і нині.

Принцип поваги до адвокатської професії закріплений у ст. 12 Правил адвокатської етики: «Всією своєю діяльністю адвокат повинен стверджувати повагу до адвокатської професії, яку він уособлює, її сутності та громадського призначення, сприяти збереженню та підвищенню поваги до неї в суспільстві. Цього принципу адвокат зобов'язаний дотримуватись у всіх сфе-

рах діяльності: професійній, громадській, публіцистичній та інших» [1]. Також у рамках цього принципу адвокат зобов'язаний виконувати рішення органів адвокатського самоврядування, поважати своїх колег та дотримуватися загальноприйнятих норм ділового етикету. За вчинення дій, що наносять значної шкоди авторитету адвокатури, на адвоката може бути накладено найтяжчий вид дисциплінарного стягнення у вигляді припинення права на заняття адвокатською діяльністю [2].

Дія цього принципу спрямована на захист авторитету адвокатської професії та її представників і полягає в обмеженні свободи дій та висловлювань адвокатів, коли їх результатом може стати підрив престижу професії в очах громадськості. При цьому зміст понять авторитету адвоката та адвокатури не визначений у законодавстві, а отже, їх тлумачення покладається на органи, уповноважені на здійснення дисциплінарного провадження, і залежить від обставин у кожному конкретному випадку. На практиці оціночний характер цих понять ускладнює визначення пропорційності можливих обмежень.

Прикладом непропорційних обмежень може стати справа Андрія Вишневського, якого було позбавлено права на заняття адвокатською діяльністю у зв'язку з його публічним виступом, де він, висловлюючи свої міркування, назвав стан української адвокатури «плачевним» [3]. На думку КДКА, ці дії адвоката завдали значної шкоди авторитету адвокатури, і тому за таке публічне висловлювання доречно застосувати до нього найтяжчий вид стягнення. Верховним Судом таке рішення КДКА було визнано протиправним. У своїй аргументації Суд посилався на ст.10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка закріплює право на свободу вираження поглядів, що включає свободу дотримуватися своїх поглядів, одержувати і передавати інформацію та ідеї без втручання органів державної влади і незалежно від кордонів [4]. Ця свобода стосується не лише тих інформації та ідей, які отримані належним чином або розглядаються як необразливі чи незначні, а й тих, що викликають образу, обурення або неспокій. Тому Верховний Суд дійшов висновку, що адвокати не можуть бути обмежені у праві вільно висловлювати свою громадянську позицію,

у тому числі, й що стосується критики діяльності адвокатури.

Важливою ознакою принципу поваги до адвокатської професії є те, що він поширюється на усі сфери діяльності адвоката, у тому числі і на приватне життя. Це зумовлено особливим статусом адвоката і довірчим характером відносин між ним і клієнтом, виникнення яких можливе лише в разі відсутності сумнівів щодо професійної честі, гідності та порядності адвоката. Так, розділ VIII Правил адвокатської етики встановлює вимоги до поведінки адвоката у мережі Інтернет: адвокат повинен дотримуватись своїх професійних обов'язків та має розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури загалом [1].

Отже, закріплення у Правилах адвокатської етики принципу поваги до адвокатської професії є суттєвою умовою збереження та підвищення її авторитету у суспільстві, а також захисту високого статусу адвоката. Крім того, доречним є законодавче визначення понять авторитету адвоката та адвокатури, а пов'язані з їх захистом обмеження незалежності адвокатів мають бути пропорційними.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики: затв. З'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n264>

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.01.2017 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17#n254>

3. Кейс Андрія Вишневецького: адвокати вільні думати і говорити. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/inshе/keys-andriya-vishnevskogo-advokati-vilni-dumati-i-govoriti.html>

4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Є. А. Курицина,
студентка III групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ВИМОГИ ДО РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК СКЛАДОВА ЕТИКИ ПРАВНИКА

Зважаючи на підвищену суспільну важливість та особливий статус адвокатської професії, рекламування такої діяльності є одним з аспектів адвокатської етики. Загальний кодекс правил для адвокатів країн ЄС неоднозначно врегульовує дії адвоката, пов'язані з рекламуванням, а саме: у п. 2.6. зазначено, що адвокат не повинен займатися саморекламою або прагнути до широкої популярності, якщо це визнається неприпустимим. Самореклама визнається допустимою, якщо адвокат здатен довести, що в цьому місці такі дії допустимі. По суті цей пункт є доволі ліберальним і відсилає до національних деонтологічних правил. У Правилах адвокатської етики Міжнародного Союзу (Співдружності) адвокатів зазначено заборону адвокатам нав'язувати клієнтам свої послуги, і відповідно до цієї норми самореклама не відповідає етичним нормам. У рішенні у справі «Касадо Кока проти Іспанії» (CasadoCoca v. Spain) від 24.02.1994 р. ЄСПЛ визначив, що обмеження на рекламу традиційно виправдані посиланнями на особливі ознаки адвокатської діяльності, однак заборона членам колегії адвокатів використовувати практично будь-яку рекламу є надмірною та несумісною зі свободою розповсюджувати інформацію та відповідним правом її отримувати; правила щодо рекламування діяльності членів адвокатської корпорації можуть різнитися в різних країнах залежно від їхніх культурних традицій.

В.О. Святоцька виділяє три моделі щодо врегулювання адвокатської реклами в Європейському Союзі: британську, французьку та польську. Британська є найбільш ліберальною, її використовують Нідерланди, Велика Британія, Ірландія, Данія, Швеція. Спільним для цих країн є те, що майже будь-яка реклама дозволена, не розділяються поняття «реклама» та «інфор-

мування», однак забороняється поширювати неправдиву, неточну інформацію, вводити в оману або, наприклад, зазначати імена попередніх клієнтів. Французька модель, яку застосовують Франція, Німеччина, Австрія, є більш жорсткою щодо регулювання адвокатської реклами. Допускається тільки інформування щодо форми і суті адвокатських послуг, що дозволяє розповсюджувати у брошурах, журналах. Існує ще третя модель – польська, де реклама адвокатів заборонена і визнається несумісною з гідністю професії.

На національному рівні це питання врегульоване Правилами адвокатської етики, а Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» не містить положень з цього питання. Відповідно до Правил адвокатської етики рекламні матеріали про адвокатську діяльність не можуть містити: оціночних характеристик відносно адвоката; критики одними адвокатами інших; заяв про вірогідність успішного виконання доручень та інших заяв, що можуть викликати безпідставні надії у клієнтів; указівок, які можуть сформувати уявлення, що діяльність саме цього адвоката має риси і показники, притаманні, власне, адвокатурі як такій. Серед критеріїв визначається: об'єктивність, достовірність, чіткість та зрозумілість, відповідність розумним естетичним вимогам. Рекламні матеріали не можна розміщувати у спосіб, що дискредитує інститут адвокатури, створює умови для його зневажання, принижує професію та статус адвоката України.

Українські дослідники з етичних питань рекламування адвокатської діяльності мають дві позиції. Так, Ю. М. Барщевський та Н. М. Таварткіладзе мають схожі позиції і розмежовують рекламу адвокатської діяльності (саморекламу) і спеціальну інформацію про осіб з метою прямого або опосередкованого одержання прибутку від інформування громадян про надання адвокатських послуг (інформацію про адвоката). Перший варіант суперечить етичним основам адвокатської діяльності і є заманюванням клієнтів, а другий – відомостями про таку діяльність. Г. В. Штоян пропонує замінити термін «реклама» у кодексах професійної етики адвокатів на формулювання «інформація про адвоката та адвокатське об'єднання».

А. М. Бірюкова висловлює іншу позицію і вважає, що «жонглювання термінами» та зміна понять не вирішить про-

блеми. Відповідно до ст. 1 Закону України «Про рекламу» реклама – це інформація про особу чи товар, поширена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару. Це означає, що поняття є схожими і їх заміна не додасть ясності. А. М. Бірюкова зазначає, що комерціалізація правових послуг – незворотний наслідок глобалізації і треба розвивати конкурентні відносини між адвокатами в чітких рамках етичних і правових норм.

Отже, можна зробити висновок, що основне питання, навколо якого зосереджені дискусії, – розмежування понять: що саме є саморекламою, нав'язуванням послуг, а що – інформуванням населення про діяльність. На нашу думку, доцільним є ліберальне регулювання адвокатської реклами, адже сучасне покоління дізнається про будь-які послуги переважно через зовнішні джерела інформації. Світ постійно змінюється і прогнозовано, що з розвитком глобалізації, діджиталізації, збільшенням кількості адвокатів рекламування не зникне і буде набувати нових форм. Однак існує необхідність у деталізації, визначенні чітких критеріїв допустимості і форм в адвокатській рекламі, вимог до окремих видів (таких, як реклама в Інтернеті).

Науковий керівник Ремескова Ю. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

І. В. Ліпінська,
*студентка VI групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИКА АДВОКАТА І ЙОГО РЕПУТАЦІЯ: МЕЖА СПІВВІДНОШЕННЯ

Адвокатура в Україні є особливим правозахисним інститутом, який відповідно до ст. 131² Конституції України покликаний надавати кожному професійну правничу допомогу,

спрямовану на представництво і захист інтересів людини. Адвокатура поєднує в собі риси недержавного самоврядного інституту, з одного боку, та системи, що виконує за «завданням» держави важливу суспільну функцію – захист прав і законних інтересів громадян, з іншого; слугує надійною опорою судової влади і правосуддя та забезпечує приватні інтереси клієнта. Оскільки адвокатура стоїть на стику «публічних» та «приватних» інтересів, особливе значення має вміння адвоката дотримуватись правил адвокатської діяльності та етики правника.

Нині виклики юридичного бізнесу стосуються не лише належної якості юридичних послуг та позитивних результатів для клієнта, а й бездоганної репутації правника та дотримання ним етичних норм. Лорд Філіп Честерфілд говорив: «Куди б ми не йшли, наш імідж (неважливо, хороший чи поганий) нас обов'язково випередить». Питання репутації є актуальним для всіх без винятку правників та юридичних фірм. Репутацією вважається громадська думка, оцінка, усталене уявлення про особу. Професійна репутація формується на основі фактів, які характеризують особу як представника певної професії чи бізнесу, надають інформацію про її професійні та управлінські здібності.

З одного боку, адвокатська діяльність являє собою незалежну професійну діяльність адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту, і, відповідно, на перший план виходять такі вимоги, як законність, етичність, професіоналізм та добропорядність. З іншого, – вона має оплачуваний характер, є джерелом існування адвоката, і було б лицемірством стверджувати, що адвокати, надаючи правову допомогу клієнту, керуються лише альтруїстичними міркуваннями. Цілком зрозумілими у сучасному світі є прагнення адвоката розширити клієнтську базу чи отримати вигідне з фінансової точки зору доручення [1, с. 202]. Збільшення кількості осіб, які мають право надавати адвокатські послуги, підвищує рівень конкуренції на ринку юридичних послуг, що, в свою чергу, породжує нові елементи, які беруться до уваги при визначенні репутації того чи іншого адвоката. Таким чином, рейтинг адвоката визначатимуть не лише професіоналізм і компетентність у знаннях права, а й етика його поведінки, адже для належного і якісного виконання

своїх функцій він має встановити контакт з клієнтом, а також визначити лінію взаємовідносин з судом, прокурором, що відповідно до вимог законодавства потребує дотримання адвокатом деонтологічних засад адвокатської діяльності.

Звісно, успішність і ефективність адвокатської діяльності залежать не тільки від професійних знань, умінь і навичок адвоката, а й від його особистих, у тому числі й комунікативних, якостей, перелік яких можна знайти в деонтологічних стандартах, правилах професійної етики тощо. Таким чином, можна стверджувати, що адвокатська діяльність фактично базується на чітко визначених етичних принципах, без дотримання етичних норм вона неможлива [2, с. 206].

Оскільки адвокату та адвокатурі як правозахисному інституту відведено особливу роль у суспільстві, то до адвокатів висуваються підвищені моральні вимоги. Професійні моральні вимоги повинні бути систематизовані, конкретизовані та закріплені у певних кодексах чи правилах, які регламентують діяльність адвоката на законодавчому рівні [3, с. 9]. Саме тому 9 черв. 2017 р. Звітно-виборчим з'їздом адвокатів України були затверджені Правила адвокатської етики. Ці Правила встановлюють не лише загальновизнані деонтологічні норми та правила поведінки адвокатів, а й передбачають дисциплінарну відповідальність за їх порушення.

Крім цього, адвокат має діяти не тільки в інтересах тих осіб, яких він захищає, а й в інтересах права загалом. Щоденне дотримання норм та вимог загальновизнаних етичних стандартів людської поведінки, неписаних і писаних корпоративних правил правничої спільноти у спілкуванні з клієнтами, колегами та партнерами, можновладцями та політиками є беззаперечною умовою високого рівня професіоналізму. Ввічливість, емоційна стриманість, внутрішня дисциплінованість – це основні риси належної етичної поведінки адвоката.

Отже, у зв'язку зі збільшенням кількості осіб, які прагнуть отримати свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю, репутація адвоката стає більш чутливою саме до етичних чинників діяльності адвокатів. Зростання попиту на послуги адвокатів, велика конкуренція на ринку юридичних

послуг, визначення вимог до поведінки адвокатів у соціальних мережах, запровадження знання Правил адвокатської етики як складової усної частини кваліфікаційного іспиту адвоката, встановлення вимоги для обов'язкового підвищення кваліфікації вивчати адвокатську етику в обсязі не менше двох годин на рік – все це свідчить про необхідність для адвокатів слідувати високим етичним стандартам поведінки адвоката.

Список використаних джерел

1. Бірюкова А. Реклама адвокатської діяльності як прояв впливу процесу глобалізації. *Підприємництво, господарство і право*. 2018. № 8. С. 202 – 206.

2. Барабаш Т. О. Актуальні питання адвокатської етики та відповідальності за її порушення. *Проблеми законності*. 2019. Вип. 145. С. 205 – 214.

3. Бралатан В. П., Гуцаленко Л. В., Здирко Н. Г. Професійна етика: навч. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2014. С. 9.

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. А. Лозова,
студентка VI групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЗБЕРЕЖЕННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ТАЄМНИЦІ

Незалежна природа професії покладає на адвокатів вимогу діяти відповідно до чинного законодавства та норм професійної етики. Обов'язком адвоката є дотримання принципу конфіденційності, однією зі складових якого є адвокатська таємниця. Адвокатська таємниця є специфічною ознакою, відмінною особливістю адвокатської діяльності. Це те, без чого адвокатська діяльність трансформується в суто консультативну, та

суттєва ознака, без якої і саме явище втрачає свою суть. Відмінність адвоката від інших осіб, що надають правову допомогу, полягає у гарантованій законом незалежності та корпоративній підконтрольності. Саме адвокат наділений правом на адвокатську таємницю, а також несе обов'язок її збереження та відповідальність за її неправомірне розголошення.

Правове регулювання адвокатської таємниці передбачено ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», в якому закріплено обов'язок адвоката зберігати таємницю. Дослідження змісту тексту присяги адвоката України, визначеної ст. 15, дає можливість підкреслити один з його ключових обов'язків – суворо зберігати адвокатську таємницю [1]. Аналогічне положення міститься й у Правилах адвокатської етики (ст. 10). Правила визначають принцип конфіденційності як необхідну і найважливішу передумову довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання правової допомоги [2].

Міжнародні стандарти, які регламентують питання адвокатської таємниці, також чітко стоять на позиції забезпечення принципу конфіденційності відносин між адвокатом і клієнтом. Зокрема, у п. 2.3 Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейської Співдружності (1988 р.) закріплено конфіденційність як фундаментальне право й обов'язок адвоката [3]. У Рекомендації Комітету Міністрів державам – членам Ради Європи про свободу здійснення професії адвоката (2000 р.) закріплено положення, згідно з яким державі слід вжити всіх необхідних заходів для забезпечення додержання конфіденційності відносин між адвокатом і його клієнтом. Винятки з цього принципу можна дозволяти, лише якщо вони сумісні з принципом верховенства права. Водночас на адвокатів покладається обов'язок зберігати професійну таємницю відповідно до національних законів, підзаконних актів і професійних стандартів. Будь-яке порушення професійної таємниці без згоди клієнта має підлягати належним санкціям.

В узагальненому вигляді правило конфіденційності можна сформулювати таким чином: адвокат повинен зберігати всю інформацію, яка стала йому відома із перших моментів спілку-

вання із клієнтом, інформацію, що стосується обставин і фактів, повідомлених клієнтом або таких, що стали відомі адвокату у зв'язку із виконанням доручення, а також сам факт звернення до нього клієнта, і не повинен розголошувати таку інформацію без згоди клієнта. Таким чином, не можна заперечувати того факту, що відносини між адвокатом і клієнтом починаються вже з їх першої зустрічі, розмови. Коли встановлюється психологічний контакт, адвокат може довідатися про певні відомості щодо клієнта, наприклад, клієнт розповідає про те, хто, за яких обставин, чому порадив йому звернутися саме до цього адвоката чи адвокатського об'єднання. При цьому клієнт може називати прізвища, імена, розповідати про якісь події. Невідомо, яким чином може вплинути на особу розголошення цих відомостей.

Однак науковці висловлюють різні думки з цього приводу. Наприклад, М. Ю. Барщевський підкреслює, що адвокатська таємниця неабсолютна, вона виникла в інтересах суспільства, і межі її охорони повинні співвідноситися з тими ж інтересами суспільства. Захисник повинен «оцінити суспільну небезпеку», тобто можливість самого факту вчинення злочину і його небезпеку [4]. Таким чином, необхідне для попередження злочину розголошення інформації буде законним, якщо у захисника є достатні підстави вважати, що існує реальна можливість здійснення злочину і неминуча ситуація, коли відвернення злочину шляхом розголошення інформації є єдиною можливістю запобігання йому. Заслуговує уваги і думка Н. А. Подольного, який зазначає, що не адвокат, а сам клієнт має вирішувати, коли і який обсяг конфіденційної інформації бажає розголосити. Навіть з комерційної точки зору – клієнт є замовником послуг адвоката, і саме він буде вирішувати, за якими правилами вони будуть «грати» [5].

Підсумовуючи, можна дійти висновку, що принцип адвокатської таємниці є одним із основоположних стандартів адвокатської професії. І які б не були обставини, адвокат, котрий і надалі прагне займатися адвокатською практикою, не повинен забувати, що, у разі, коли розголошення конфіденційної інформації необхідне згідно із законом або за правомірною вимогою суду відповідної юрисдикції, завжди повинен піклуватися про те, щоб не надати більше інформації, ніж це потрібно.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 02.11.2019).

2. Правила адвокатської етики: затв. З'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17> (дата звернення: 02.11.2019).

3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства від 01.10.1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343 (дата звернення: 02.11.2019).

4. Барщевский М. Ю. Адвокатская этика. 2-е изд. Москва: Профобразование, 2012. 105 с.

5. Подольний Н. А. Неабсолютна таємниця. *Український адвокат*. 2013. № 10 (38). 113 с.

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. І. Медведєв,

*студент V групи I курсу магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ПРО ЗАХИЩЕНІСТЬ АДВОКАТА ВІД НАСТАННЯ НЕСПРИЯТЛИВИХ НАСЛІДКІВ ЗА НЕДОБРОСОВІСНІ ДІЇ КЛІЄНТА

Однією із обов'язкових умов успішного розв'язання будь-якої проблемної правової ситуації є встановлення та постійне підтримання (утвердження) фідучіарних (довірчих) відносин між адвокатом і клієнтом. Передусім вказаний результат досягається завдяки взаємній повазі та інформаційній відкритості (транспарентності) сторін: клієнт повинен забезпечувати

адвоката актуальною і достовірною інформацією щодо обставин справи, успіхів чи проблем опонента тощо, тоді як адвокат має регулярно повідомляти клієнта про значущі для справи події, обґрунтовувати обрану тактику у справі загалом і щодо конкретної дії (документа) зокрема.

В адвокатській практиці доволі поширеними є випадки, коли попри загальну коаліційність між адвокатом і клієнтом останній свідомо чи з власної недбалості (помилка в оцінці, неуважність) надає адвокату неповну або недостовірну інформацію або, навпаки, замовчує про настання (ненастання) фактів, явищ, подій, які мають важливе значення для справи та які мають бути повідомлені адвокату для адаптації існуючої правової позиції під нові обставини.

Указані дії (бездіяльність) клієнта, крім того, що підривають фідуціарний характер взаємин з адвокатом, також знаходять своє негативне відображення і у правовій площині, тому що адвокат, діючи добросовісно, в інтересах клієнта, може покласти надані недостовірні відомості в основу того чи іншого процесуального документа або захисної промови, а подальше встановлення «недоброякісності» такої інформації може призвести до настання несприятливих процесуальних (наприклад, відмова у задоволенні позову у зв'язку з необґрунтованістю позовних вимог), дисциплінарних (звернення учасників справи до КДКА регіону із дисциплінарною скаргою на дії адвоката, направлення окремих ухвал суду щодо нього до таких комісій тощо) та репутаційних наслідків для адвоката (формування негативної оцінки у професійному середовищі, а також у потенційних клієнтів).

На сьогодні Правила адвокатської етики (затв. Звітновиборним з'їздом адвокатів України від 9 черв. 2017 р.), на жаль, не встановлюють запобіжників від описаних недобросовісних дій клієнтів та гарантій для адвоката щодо ненастання критичних наслідків у зв'язку з такими діями, що, безсумнівно, слід визнати суттєвим упущенням (прогалиною) при регламентації етичних основ взаємин адвоката і клієнта.

Позитивним у цьому питанні видається нормотворчий досвід адвокатської спільноти Республіки Казахстан. Так, згідно з абз.7 п.12 Кодексу професійної етики адвокатів (затв. дру-

гою Республіканською конференцією делегатів колегії адвокатів від 26 верес. 2014 р.) адвокат не може нести відповідальності за достовірність відомостей, зазначених у складених ним процесуальних документах, якщо ці відомості були повідомлені йому довірителем. Адвокат також не може нести відповідальності за зміст документів, які містять неправдиві відомості, якщо адвокату не було про це відомо.

Безперечно, наведене вище нормативне положення виступає доволі істотною гарантією для адвоката, оскільки у відповідності до нього останній не має нести відповідальності (знавати несприятливих наслідків) у зв'язку із нечесними діями клієнта, що цілком відповідає такому фундаментальному принципу будь-якої правової держави, як принцип індивідуалізації юридичної відповідальності. Крім того, це додатковий інструмент при здійсненні «пасивного» захисту адвоката у дисциплінарному провадженні, адже тепер ініціатор такого провадження має доводити не тільки вину адвоката у вчиненні дисциплінарного проступку (презумпція невинуватості щодо відносин дисциплінарної відповідальності адвоката), а й те, що адвокат знав чи міг знати про недостовірність наданих клієнтом відомостей та його умисел на введення в оману відповідний юрисдикційний орган.

Таким чином, перенесення тягаря відповідальності за недобросовісність клієнта на адвоката є очевидною та такою, що потребує нагального вирішення, проблемою, насамперед, через грубе порушення ч. 2 ст. 61 Конституції України (юридична відповідальність особи має індивідуальний характер). Первинний правовий аналіз абз. 7 п. 12 Кодексу професійної етики адвокатів Республіки Казахстан дозволяє зробити висновок, що запропонована в цій статті норма є доволі прогресивною, оскільки ефективно вирішує проблемне питання незахищеності адвоката від несприятливих наслідків персонального та процесуального характеру за повідомлення у документах у справі «недоброякісної» інформації, джерелом якої є клієнт (за умови необізнаності адвоката про негативність таких відомостей).

Отже, наведений вище нормативний припис казахстанського деонтологічного законодавства може бути об'єктом рецепції у вітчизняні Правила адвокатської етики.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики: рішення Звітно-виборного з'їзду адвокатів України від 09.06.2017 р. № n0001891-17. Дата оновлення: 09.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17> (дата звернення: 04.11.2019).

2. Кодекс профессиональной этики адвокатов Республики Казахстан: решение второй Республиканской конференции делегатов коллегий адвокатов от 26.09.2014 г. URL: <http://advokatura.kz/wp-content/uploads/Kodeks-rus.docx> (дата обращения: 04.11.2019).

Науковий керівник Вільчик Т. Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*М. Ф. Мелкумова,
студентка V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ОТОТОЖНЕННЯ АДВОКАТА ТА ЙОГО КЛІЄНТА

Одним із основних елементів забезпечення прав і свобод людини і громадянина є правова допомога. Конституція України у ст. 59 закріпила положення, яке гарантує кожному професійну правничу допомогу, в тому числі і безоплатну [1]. І хоча далі, у ст. 131¹ та 131², наголошено на тому, що надання такої допомоги на професійному рівні здійснюється адвокатами, спостерігається тенденція до скасування так званої адвокатської монополії. Прив'язка до визначення адвоката як представника інтересів особи в суді в обов'язковому порядку буде стосуватися лише кримінальних проваджень.

Право на професійний захист є безумовним (хоча не завжди обов'язковим) під час кримінального процесу незважаючи на те, у чому саме підозрюється або обвинувачується особа. Така

гарантія впливає з права на справедливий суд та презумпції невинуватості, що закріплені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [2]. Серед юридичної спільноти згадані вище право та гарантії не викликають сумнівів у правильності їх застосування. Проте іншими представниками суспільства, чий рівень правової культури затьмарюється загостреним почуттям справедливості, це право нівелюються – виникає потреба у негайному покаранні «без суду і слідства», особливо у випадках, коли скоєний злочин має величезний публічний резонанс. Від цього потерпає не лише ймовірний винуватець злочину: тінь падає і на його захисника.

Основні положення про роль адвокатів, прийняті VII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р., містять припис щодо того, що адвокати не повинні ідентифікуватися з клієнтами та їх справами у зв'язку з виконанням професійних обов'язків [3]. Пункт 7 Стандартів незалежності юридичної професії Міжнародної асоціації юристів вказує на те, що адвокат не повинен ототожнюватися чи ідентифікуватися владою та громадськістю з його клієнтом або зі справою його клієнта незалежно від того, наскільки популярною або, навпаки, непопулярною може бути ця справа. У п. 16 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» встановлено заборону на ототожнення адвоката з його клієнтом [4]. Однак не персоналізовано осіб, до яких ця заборона звернена. Якщо подібне ототожнення має свій вираз у неформальних обговореннях, адвокату залишається або якимось чином відреагувати на це, або лишити поза увагою. Але що робити, коли уподібнення клієнта та його адвоката має наслідком грубе втручання у діяльність останнього, тиск на нього з боку правоохоронних органів чи зацікавлених осіб, особисті погрози йому чи його близьким або відкриття кримінальної справи щодо адвоката. Мова йде про посягання на незалежну діяльність адвокатури, що виражається у неправомірних допитах, обшуках, порушенні адвокатської таємниці [5].

Законодавство України прямо забороняє втручання у правову позицію адвоката, притягнення адвоката до кримінальної відповідальності або погрозу її застосування за здійснення

ним професійної діяльності; за висловлювання у справі, у тому числі ті, що відображають позицію клієнта, заяви у засобах масової інформації, якщо при цьому не порушуються професійні обов'язки адвоката. Проте це не спиняє прокуратуру та суд у винесенні ними рішень, що перетворюють адвокатів із захисників клієнта на співучасників у злочині, за який останнього підозрюють або обвинувачують [6]. Тому, на нашу думку, має бути посилена відповідальність за подібні дії відносно адвокатів. Заборона ототожнення адвоката та його клієнта є важливою гарантією незалежної адвокатури. Якщо з боку влади буде і далі тривати ігнорування вимог законодавства щодо здійснення адвокатської діяльності, безкарне застосування тиску на адвокатів, їх переслідування, то буде втрачено самий сенс існування інституту адвокатури, і, крім самих правників, постраждають також і їх клієнти, адже із втратою незалежності адвокатів право на справедливий суд буде не більш ніж недосяжною ідеєю.

Список використаних джерел

1. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#n5268>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004
3. Основні положення про роль адвокатів. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
5. Заборовський В. В., Булеца С. Б., Манзюк В. В. Індемнітет адвоката як одна з основних гарантій адвокатської діяльності. URL: http://pap.in.ua/4_2016/85.pdf
6. Мелихова Ю. Особенности гарантии адвокатской деятельности, устанавливающей запрет на отождествление адвоката с клиентом. URL: http://www.jurnaluljuridic.in.ua/archive/2018/1/part_1/32.pdf

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Г. В. Михайлишина,
студентка IV групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

НЕДОЛІКИ ЗАКОНОДАВЧОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Соціальні мережі є зручним майданчиком для доступу до безмежної аудиторії всього світу, моніторингу змін у всіх сферах життя у режимі реального часу з можливістю обговорення будь-яких питань із залученням широких верств населення. З огляду на значний вплив соціальних мереж на життя людини та їх активне використання людьми різноманітних професій, зокрема адвокатами, які мають особливі етичні зобов'язання, вони містять додаткові ризики для юридичної професії, з чого вбачається необхідність детального законодавчого врегулювання даної сфери.

Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 9 черв. 2017 р. затверджено нову редакцію Правил адвокатської етики (далі – ПАЕ), які 18 лип. 2017 р. були оприлюднені на офіційному веб-сайті НААУ [1].

Поведінці адвокатів у соціальних медіа та поширенню інформації у мережі Інтернет присвячено розділ VIII ПАЕ «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет», який складається з чотирьох статей (ст. 57–60).

Слід звернути увагу на те, що при підготовці розділу VIII ПАЕ були частково використані Міжнародні принципи поведінки в соціальних мережах для юридичних професій (IBA International Principles on Social Media Conduct for the Legal Profession), прийняті Радою Міжнародної асоціації юристів 24 трав. 2014 р.

Відповідно до ст. 57 ПАЕ адвокат може розмішувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури загалом.

У чинному законодавстві відсутні поняття «авторитет адвокатури» та «авторитет адвоката», критерії та розмір шкоди, яка завдана публікацією / постом / твітом / коментарем в Інтернеті. У зв'язку з цим кваліфікаційно-дисциплінарна комісія розглядає допустимість участі адвоката у соціальних мережах виключно на основі оціночних понять та залежить від розсуду органів, наділених правом офіційного тлумачення ПАЕ та дисциплінарними повноваженнями, зокрема З'їздом адвокатів України та Радою адвокатів України відповідно до ст. 5 ПАЕ.

Крім того, у разі судового оскарження рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у випадку незгоди адвоката з накладеним дисциплінарним стягненням за дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет суд може лише перевірити законність процедури накладення стягнення відповідно до ч. 3 ст. 2 КАС України. Це означає, що суд під час розгляду даної справи буде перевіряти лише законність процедури накладення стягнення, а не з'ясовувати зміст вислову та аналізувати завдану ним шкоду, що підтверджується постановою Окружного адміністративного суду м. Києва від 21.07.2017 р. у справі № 826/1520/15.

З огляду на зазначене розділ VIII ПАЕ підлягає удосконаленню шляхом вилучення з тексту незрозумілих та оціночних понять та упровадження процедури оскарження не лише порядку накладення стягнення, а й змісту порушення та завданої ним шкоди.

Дискусійним залишається питання щодо порядку ідентифікації адвоката в мережі Інтернет, адже виникає питання щодо способу доведення факту, що при здійсненні дисциплінарного порушення за конкретним ідентифікованим пристроєм або сторінкою в соціальній мережі знаходився саме цей адвокат, а не інша особа.

На думку В'ячеслава Коломійчука, необхідним є удосконалення ідентифікації порушника шляхом розробки методичних рекомендацій встановлення належності акаунту, а також опису алгоритму, який може вказати на неналежність публікації / поста / твіта / коментаря та/або акаунту певній особі, зокрема на ознаки фейкових акаунтів [2].

Крім того, багато вчених висловлюють думки щодо встановлення чіткого переліку соціальних мереж, у яких адвокат мав би право реєструватися, який буде затверджений адвокатською спільнотою. Зокрема, до таких можна віднести спілку «Адвокат майбутнього», де публікуються ФБ-пости щодо проведення різноманітних тренінгів, конференцій, круглих столів в окремих містах України, та Всеукраїнську громадську організацію «Асоціація правників України» («Ukrainian Bar Association») – Facebook-представництво Асоціації правників України, де розглядаються зміни до процесуальних кодексів, гострі порушення прав адвокатів, щорічні юридичні форуми, інші необхідні питання адвокатської діяльності [3].

Тут варто погодитися із думкою О. Шевчука щодо включення до відомостей про адвоката, унесених до Єдиного реєстру адвокатів України, додаткової графи щодо персональної сторінки адвоката в соціальних мережах. Адже немає належним чином підтверджених даних про адвоката – немає відповідальності. А за цим базовим положенням дійсно можна притягти адвоката до відповідальності навіть за його неетичні ФБ-пости [4].

Аналіз викладених у роботі результатів дозволяє зробити висновок, що прийняття норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет є великим кроком задля підвищення правової культури професії адвоката, але вони можуть бути застосовані лише до обмеженого кола питань. Тому, на нашу думку, ПАЕ в частині дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет слід вдосконалити шляхом затвердження окремих відповідних рекомендацій із запозиченням подібного досвіду з зарубіжних країн, зокрема Рекомендацій для адвокатів щодо поведінки в соціальних мережах відповідно до встановлених етичних норм і правил (SOCIAL MEDIA ETHICS GUIDELINES), прийнятих 09.06.2015 р. Асоціацією адвокатів Нью-Йорка [5].

Необхідно звернути увагу на те, що у наш час політика пов'язана із соціальними мережами, тому законодавцю слід приділити більше уваги питанням, які б враховували юридичні та етичні проблеми використання мережі Інтернет адвокатами, адже зазначені у цій публікації прогалини є суттєвими ризиками

у роботі адвоката, оскільки можуть стати важелем тиску на професійну діяльність та репутацію.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/3ae9a115a40b9a5bc04f_file.pdf

2. Коломійчук В. Адвокатська етика в мережі Інтернет: проблемні питання. URL: <https://blog.liga.net/user/vkolomyichuk/article/30605>

3. Вишневський І. Професійно й неформально: групи юристів у соціальних мережах наразі далекі від того, щоб по-справжньому згуртувати професійну спільноту. *Український юрист*. 2012. Вип. 7–8. URL: <http://jurist.ua/?article/195>

4. Правдін І. Олексій Шевчук: потрібно запроваджувати фейсбук-ідентифікацію адвокатів. URL: <https://www.vectornews.net/news/politics/21456-oleksy-shevchuk-potrбно-zaprovadzhuvati-feysbuk-dentifkacyu-advokatv.html>

5. Social media ethics guidelines of the commercial and federal litigation section of the New York state bar association, updated June 9, 2015. URL: <http://www.nysba.org/socialmediaguidelines/>

Науковий керівник Ремескова Ю. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Д. С. Міненко,
студентка II групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДОТРИМАННЯ ЗАКОННОСТІ ЯК ОДИН ІЗ ОСНОВОПОЛОЖНИХ ПРИНЦИПІВ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Законність – це досить багатоаспектне явище, яке виступає характеристикою як держави, так і суспільства. Назване

явище являє собою своєрідний орієнтир для розвитку, забезпечуючи при цьому відповідну законодавчу основу, яка і визначає ті вимоги, яких варто дотримуватися. Дотримання законності – це основа усього суспільного та державного устрою України, саме тому і на адвоката як захисника прав та свобод покладено такий обов'язок. У своїй професійній діяльності адвокат зобов'язаний діяти відповідно до чинного законодавства України, не порушувати його та одночасно сприяти утвердженню реалізації такого принципу, як законність у суспільстві.

Виходячи із специфіки професії адвоката, із його статусу та ролі у суспільстві, практична реалізація принципів верховенства права та законності – це своєрідний фундамент для діяльності будь-якого представника цієї професії. При цьому законність полягає не лише у дотриманні законодавства, а також передбачає уникнення будь-якої поведінки, яка прямо чи опосередковано може вплинути на клієнта і спонукнути/ схилити до вчинення дій, які суперечать законодавству, тобто адвокат не може давати клієнту порад чи допомагати у скоєнні правопорушення або іншим чином сприяти протиправній поведінці. Не допускається також застосування засобів та методів захисту клієнта, які суперечать чинному законодавству України, моральним засадам суспільства, присязі адвоката або правилами адвокатської етики.

Зазначене закріплюється у Правилах адвокатської етики і передбачає, що у своїй професійній діяльності адвокат (адвокатське бюро, адвокатське об'єднання) зобов'язаний використовувати усі свої знання та професійну майстерність для належного захисту й представництва прав та законних інтересів клієнта, дотримуючись чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів верховенства права та законності (ст.7).

Варто зазначити, що дотримання принципу законності покладено в основу не лише професійної діяльності адвоката, а й в основу його приватного життя. Це означає, що у повсякденному житті адвокат повинен дотримуватися принципу поваги до адвокатської професії, основою якого є принцип законності, тобто демонструвати власним прикладом недопустимість порушення законодавства. Цей принцип не означає, що адвокат

може бути притягнений до дисциплінарної відповідальності за протиправну поведінку, якщо при цьому в діях адвоката не міститься порушень Правил адвокатської етики.

В силу принципу законності адвокат не може давати клієнту поради, свідомо спрямовані на полегшення вчинення правопорушень, або іншим чином умисно сприяти їх вчиненню його клієнтом або іншими особами. Адвокат не має права у своїй професійній діяльності вдаватися до засобів та методів, які суперечать чинному законодавству або цим Правилам. У разі, якщо такі ситуації мають місце, адвокат вправі відмовитися від виконання доручення, попередньо пояснивши клієнту відповідні наслідки і виконавши усі свої зобов'язання перед клієнтом. Досвідчені адвокати-практики також рекомендують у таких ситуаціях роз'яснити клієнту, що досягнення бажаного результату можливо і без застосування незаконних методів і вчинення протиправних дій. Дотримуватися або не дотримуватися порад адвоката – це моральний вибір клієнта, який він реалізує на власний розсуд. Клієнт має право відмовитися від послуг адвоката, нічим не мотивуючи свого рішення. У такому разі він повинен поінформувати адвоката про це рішення й оплатити фактично виконану роботу фахівця у галузі права.

Науковий керівник Овчаренко О. М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Р. Р. Начос,
студентка V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

АДВОКАТСЬКА ЕТИКА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

З'їзд адвокатів України 09.06.2017 р. прийняв рішення про доповнення Правил адвокатської етики (далі – ПАЕ) новим розділом VIII, який присвячений регулюванню поведінки адво-

катів при використанні соціальних мереж, у Інтернет-форумах та при застосуванні інших форм спілкування у мережі Інтернет.

Ця сфера давно потребувала унормування з огляду на широку участь адвокатів у соціальних мережах (зокрема: Facebook, Twitter, LinkedIn, Pinterest, Google Plus+, Tumblr, Instagram, Flickr, MySpace та інших), форумах, сайтах, що полягає у створенні та розміщенні контенту, коментарів, публікацій. Специфіка професії потребує дотримання високих моральних принципів, оскільки до поведінки адвоката прикута особлива увага, зумовлена важливістю покладених на нього функцій.

Упровадження подібних норм відповідає світовому досвіду. Так, 9 черв. 2015 р. Асоціація адвокатів Нью-Йорка випустила Рекомендації для адвокатів щодо поведінки у соціальних мережах відповідно до встановлених етичних норм і правил (SOCIAL MEDIAL ETHICS GUIDELINES).

Розділ VIII ПАЕ (ст. 57–60) встановлює, що участь адвоката у соціальних мережах, Інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, однак адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури загалом.

Висловлювання адвоката у соціальних мережах, Інтернет-форумах та за інших форм спілкування в мережі Інтернет не повинні мати притаманний правовий нігілізм, будь-який вид агресії, ворожнечі і нетерпимості. Адвокат зобов'язаний поводити себе шанобливо і не допускати образливої поведінки. Будь-які його заяви, коментарі у соціальних мережах, Інтернет-форумах та за інших форм спілкування в мережі Інтернет, в тому числі під час обговорення і роз'яснення правових норм, особливостей судочинства, дій його учасників, повинні бути відповідальними, достовірними і не вводити в оману.

Адвокату також не слід здійснювати заяв у соціальних мережах, Інтернет-форумах та при застосуванні інших форм спілкування в мережі Інтернет від імені адвокатської спільноти і видавати свою думку за її спільну думку. Він має враховувати, чи відповідають його дії в соціальних мережах іміджу та статусу адвоката [1].

Однак неврегульованим залишається питання ідентифі-

кації адвокатів. Це можливо здійснити за IP-адресою чи MAC-адресою пристрою чи смартфона, через оператора зв'язку. Інша проблема, яким чином довести, що ідентифікованим пристроєм або сторінкою в соціальній мережі користувався конкретний адвокат? На думку адвоката О. Шевчука, її можливо вирішити шляхом додання до Єдиного реєстру адвокатів України ще однієї графі до профайлу кожного адвоката щодо його особистої (персональної) сторінки у соціальних мережах [2]. Нині розроблено, але не впроваджено оновлений макет профайлу адвоката, який містить інформацію щодо його офіційних акаунтів. Висловлюється також думка про необхідність затвердження переліку соціальних мереж, учасником яких адвокат мав би право бути [3].

Як слушно зазначає В. Коломійчук, відкритим залишається питання об'єктивності критеріїв визначення поняття авторитету, критеріїв та розміру завдання шкоди. Він констатує, що поняття авторитету адвокатів та адвокатури відсутнє як у законодавстві, так і актах адвокатського самоврядування. Наявність прогалин у законодавстві створює значні ризики для адвоката, адже можуть стати важелем тиску на професійну діяльність та репутацію. Завжди також існує загроза взлому акаунту, що є буденним явищем серед користувачів соціальними мережами. Залишається не врегульованим механізм визначення шкоди, яка завдана публікацією / постом / твітом / коментарем в Інтернеті [4].

Нововведення щодо врегулювання активності адвоката в мережі Інтернет є, безумовно, однією з першочергових умов забезпечення гарантій адвокатської діяльності, недопущення маніпуляцій щодо ділової репутації та підвищення правової культури професії адвоката у сучасному інформаційному середовищі, однак ці норми потребують доповнення у частині ідентифікації адвоката в мережі Інтернет, визначення розміру завданої шкоди та порядку доведення його вини.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>
2. Правдін І. Олексій Шевчук: потрібно запроваджувати фейсбук-ідентифікацію адвокатів. URL: <https://www.>

vectornews.net/news/politics/21456-oleksy-shevchuk-potrбно-zaprovadzhuvati-feysbuk-dentifikacyu-advokatv.html

3. Фляжнікова Я. Адвокати в соціальних мережах етико-деонтологічний аспект. VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS - feb. 2017. С. 123–127.

4. Коломійчук В. Адвокатська етика в мережі інтернет: проблемні питання. URL: <https://barristers.org.ua/news/advokatska-etyka-v-merezhi-internet-problemni-pytannya/>

Науковий керівник Овчаренко О. М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

О. О. Носко,
*студентка V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМИ НОРМАТИВНОГО ВРЕГУЛЮВАННЯ ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ ТА ЗМІ

Розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій, посилений вплив ЗМІ на суспільство, стрімкий розвиток соціальних мереж – все це значно впливає на усі сфери життя суспільства. І те, про що вчора ще й мова не йшла, сьогодні вже потребує негайного нормативного врегулювання.

До цього можна віднести і проблему нормативного регулювання поведінки адвоката у мережі Інтернет та на телебаченні, адже протягом останніх років представники даної професії беруть активну участь у різних телевізійних проектах як експерти та ведуть Інтернет-блоги з порадами, рекомендаціями та пропонуванням свого бачення вирішення правових проблем клієнтів.

Звітно-виборний з'їзд адвокатів України 9 черв. 2017 р. затвердив нову редакцію Правил адвокатської етики (далі – ПАЕ), які 18 лип. 2017 р. були оприлюднені на офіційному веб-

сайті НААУ. Розділ VIII ПАЕ присвячений поведінці адвокатів у соціальних медіа та поширенню інформації в інтернеті. Розділ містить чотири статті. У ньому визначаються основні принципи поведінки адвоката у соціальних мережах та вимоги щодо їх дотримання. У ст. 57 ПАЕ зазначено, що участь адвоката у соціальних мережах є допустимою, наведено невичерпний перелік таких соціальних мереж, однак вказано, що адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури загалом. Саме тут й виникає перша проблема, пов'язана з тим, що наведена вище норма ПАЕ не розкриває зміст понять «авторитет адвокатів» та «авторитет адвокатури», а також не містить посилань на нормативні акти, де такі поняття визначені.

Отже, відкритим залишається питання щодо об'єктивності критеріїв визначення поняття авторитету адвокатів та адвокатури, критеріїв та розміру завдання шкоди.

Проаналізувавши акти законодавства та акти адвокатського самоврядування, доходимо висновку, що визначення поняття авторитету адвокатів та адвокатури відсутнє взагалі. Незрозумілим є також механізм визначення шкоди, яка завдана публікацією / постом / твітом / коментарем в Інтернеті, тому ці норми підлягають удосконаленню.

У ст. 57 ПАЕ зазначено, що адвокат при користуванні соціальними мережами, Інтернет-форумами та іншими формами спілкування в мережі Інтернет повинен дотримуватись своїх професійних обов'язків, передбачених чинним законодавством України, цими Правилами, рішеннями З'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України.

Таке користування соціальними мережами повинно відповідати принципам: незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості та коректності, гідності, недопущення будь-яких проявів дискримінації, толерантності та терпимості, корпоративності та збереження довіри суспільства, конфіденційності.

Враховуючи прогалини у законодавстві щодо об'єктивності критеріїв визначення поняття авторитету адвокатів та адвокатури, критеріїв та розміру завдання їм шкоди, ідентифікації ад-

воката як порушника в мережі Інтернет, можна сказати, що вони є суттєвими ризиками в роботі адвоката, оскільки можуть стати важелем тиску на професійну діяльність та репутацію.

Щодо такої гарантії, як право на оскарження до суду рішення кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури у випадку незгоди адвоката з накладеним дисциплінарним стягненням за дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет, то доцільно згадати правовий висновок, викладений у постанові Окружного адміністративного суду м. Києва від 21.07.2017 р. у справі № 826/1520/15. У ньому зазначено, що у випадку незгоди адвоката з накладеним дисциплінарним стягненням за дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет суд може лише перевірити законність процедури накладення стягнення, тому визнати неправомірним чи скасувати накладене дисциплінарне стягнення на підставі його «нелегальності», по суті, буде неможливо.

Отже, підсумовуючи наведене вище, можна сказати, що прийняття нових норм ПАЕ є великим кроком вперед до підвищення правової культури професії адвоката. При цьому ПАЕ в частині положень щодо дотримання норм адвокатської етики при користуванні мережею Інтернет станом на сьогоднішній день потребують доопрацювання. Слід доповнити норми ПАЕ, які стосуються дисциплінарної відповідальності адвоката, новими положеннями, що усунуть можливість суб'єктивного розгляду дисциплінарних проваджень щодо адвокатів. Зокрема, доцільним буде розкрити зміст понять «авторитет адвокатів» та «авторитет адвокатури».

Науковий керівник Овчаренко О. М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*К. С. Овсієнко,
студентка I групи
3 курсу факультету адвокатури
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ЕТИКА АДВОКАТА В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Адвокати у наш час є активними учасниками соціальних мереж. Вони ведуть блоги, роблять твіти та створюють публікації у різноманітних соціальних мережах як щодо особистого, так і щодо професійного аспекту життя. Як і інші, адвокати створюють профілі у Facebook, Twitter, LinkedIn тощо [1], однак на відміну від інших користувачів мережі Інтернет при користуванні соціальними мережами мають обов'язок уникати будь-якої непрофесійної чи неетичної поведінки [1], адже Правила адвокатської етики є невід'ємною складовою професійних реалій юристів.

Зокрема, відповідно до ст. 57 Правил адвокатської етики адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури загалом [2].

Таке користування соціальними мережами повинно відповідати принципам незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості та коректності, гідності, недопущення будь-яких проявів дискримінації, толерантності та терпимості, корпоративності та збереження довіри суспільства, конфіденційності [2].

Дотримання цих принципів є невід'ємною частиною спілкування адвоката в соціальних мережах. Адвокат при комунікації з іншими користувачами, в тому числі при розміщенні коментарів та контенту, повинен враховувати наслідки такого спілкування для професійної незалежності адвоката у майбутньому при здійсненні адвокатської діяльності [3]. Наслідком порушення Правил адвокатської етики у соціальних мережах є вчинення дисциплінарного проступку адвокатом, який, у свою чергу, є підставою для притягнення останнього до дисциплінарної відповідальності.

Існує низка проблем, пов'язана з відсутністю нормативного врегулювання процедури ідентифікації адвоката, який порушив правила адвокатської етики в соціальних мережах, адже сучасна мережа Інтернет характеризується анонімністю. До того ж Рада з прав людини Організації Об'єднаних Націй дійшла висновку про те, що можливість анонімного користування Інтернетом і використання шифрування особистих даних і засобів комунікації є правом людини, яке має гарантуватися [4]. На сьогоднішній день жодного порядку ідентифікації адвоката в мережі Інтернет не розроблено. Єдиним кроком у цьому напрямі є розроблені, але не запроваджені зміни у відображенні профайлу адвоката в Єдиному реєстрі адвокатів, який серед іншого міститиме інформацію щодо акаунтів адвоката у соцмережах [1].

Подібні правила ідентифікації адвокатів в інтернеті самі по собі вже є порушенням прав адвокатів та втручанням у їхню незалежну діяльність. Крім цього, залишається не менш гостра проблема доведення вини особи, що є обов'язковою умовою настання дисциплінарної відповідальності. З огляду на зазначене вище варто згадати правовий висновок, викладений в постанові Окружного адміністративного суду м. Києва від 21.07.2017 р. у справі № 826/1520/15: *«Правомочність відповідної кваліфікаційно-дисциплінарної комісії на власний розсуд за наслідками оцінки обставин та фактів прийняти рішення за своєю правовою природою є дискреційним повноваженням, під яким розуміється можливість суб'єкта владних повноважень самостійно (на власний розсуд) обрати один з кількох юридично допустимих варіантів управлінського рішення»* [5].

Такі прогалини щодо об'єктивності критеріїв ідентифікації адвоката як порушника в мережі Інтернет є суттєвим ризиком у роботі адвоката, оскільки така непевність стає важелем тиску на професійну діяльність адвокатів, порушує гарантії їхньої діяльності, а їх самих робить потенційними жертвами.

Підсумовуючи викладене, можна дійти висновку, що на сучасному етапі розвитку законодавства треба запровадити єдині правила ідентифікації адвоката в мережі Інтернет, зобов'язати адвокатів при поданні відомостей до Єдиного реєстру адвокатів України подавати також відомості про свої акаунти у соціальних мережах або Інтернет-форумах відповідним радам

регіонів заради забезпечення справедливого притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності за порушення адвокатської етики в соціальних мережах.

Список використаних джерел

1. Коломійчук В. Адвокатська етика в мережі Інтернет: проблемні питання. URL: <https://blog.liga.net/user/vkolomiychuk/article/30605>

2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n265>

3. Мигдаль О. Адвокатська етика в інтернеті. URL: <http://jurblog.com.ua/2017/10/advokatska-etika-v-interneti/?fbclid=IwAR0sf8dGoHUsPm8r2QJt5ctQJCBaB-vQ80bfzJu0Fv2eoJi8FtVcfTsAZls>

4. Харківська правозахисна група. Анонімність в Інтернеті належить до прав людини – ООН. URL: https://zib.com.ua/ua/print/116597-anonimnist_v_interneti_nalezhit_do_prav_lyudini_-_oon.html

5. Рішення Окружного адміністративного суду міста Києва від 21 лип. 2017 р. по справі № 826/1520/15. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/67854560>

Науковий керівник Шандула О. О., канд. юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Т. О. Паній,

*студентка VII групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЩОДО ЕТИЧНИХ АСПЕКТІВ РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Надання юридичних послуг – це діяльність, що передбачає не лише забезпечення реалізації прав громадян на правову

допомогу, але у більшості випадків також виступає основним джерелом доходу правника, зокрема адвоката. Тому, безумовно, адвокат є зацікавленим у збільшенні своїх доходів, зокрема шляхом розширення клієнтури. Сучасний ринок маркетингових послуг пропонує своїм споживачам безліч інструментів для ефективного рекламування будь-якої діяльності. Проте адвокат є дещо обмеженим у виборі таких інструментів, що зумовлено публічно-правовою природою інституту адвокатури як такого та специфікою адвокатської діяльності. Насамперед Правилами адвокатської етики встановлено низку вимог та обмежень щодо рекламування адвокатських послуг, однак незважаючи на це на практиці виникають деякі проблеми, коли досить складно оцінити, чи відповідає та чи інша реклама етичним стандартам.

Слід зосередити увагу на положеннях Правил адвокатської етики, де у ст. 13 закріплено право адвоката рекламувати свою професійну діяльність. Водночас така реклама має відповідати критеріям об'єктивності, достовірності та естетичності, повинна бути чіткою, зрозумілою, а також не вводити потенційних клієнтів в оману та не дискредитувати інститут адвокатури. Крім того, рекламні матеріали не можуть містити: 1) оціночних характеристик відносно адвоката; 2) критики адвокатами інших адвокатів; 3) заяв про вірогідність успішного виконання доручень та інших заяв, що можуть викликати безпідставні надії у клієнтів; 4) вказівок, які можуть сформулювати уявлення, що діяльність саме цього адвоката характеризується рисами і показниками, притаманними адвокатури як такої. Незалежно від вибору форми адвокатської діяльності на адвокатів покладається персональна відповідальність за достовірність та відповідність реклами чинному законодавству [1].

Варто пам'ятати, що на рекламні матеріали адвокатів поширюється і дія закону України «Про рекламу», що містить принципи та загальні вимоги здійснення такої діяльності.

Естетичний аспект рекламування став, зокрема, предметом розгляду Ради адвокатів України. Так, у рішенні № 196 «Про затвердження роз'яснення з питань застосування положень Правил адвокатської етики щодо рекламування адвокатської діяльності та дотримання норм адвокатської етики при

використанні мережі Internet» від 22.09.2017 р. Рада адвокатів України визнала, що «розміщення на зовнішній частині будівель (споруд) тощо рекламних матеріалів із зазначенням «Адвокат» відповідатиме розумним естетичним вимогам у розумінні чинного законодавства України і Правил адвокатської етики у разі дотримання всіх принципів реклами і вимог до реклами, визначених спеціальним законодавством, з урахуванням Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»» [2].

Що ж стосується міжнародних стандартів, то, наприклад, Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства не містить чітких критеріїв допустимості та етичності реклами та, фактично, відсилає до національного правого регулювання. Водночас варто звернути увагу на пункт 2.6.2., де зазначено, що «зайняття саморекламою вважається допустимим у випадках, якщо адвокат, який допустив подібні дії з метою залучення потенційних клієнтів, здатний довести, що вищевказані дії були вчинені ним у місцях, де вони визнані допустимими» [3].

Таке твердження важко співвіднести з тим, що в Україні дедалі частіше зустрічаються випадки, коли реклама адвокатських послуг розміщена на сміттєвих баках або просто написана білою фарбою від руки на асфальті поруч із зупинками громадського транспорту [4]. З формальної точки зору, така реклама не є порушенням приписів Правил адвокатської етики, якщо мова йде про змістовне наповнення зазначених матеріалів. Однак, на нашу думку, такі «способи» рекламування адвокатської діяльності є недопустимими, оскільки вони не відповідають високим стандартам професійної діяльності.

Не можна не погодитися з думкою А. Бірюкової, що ніні «існує нагальна необхідність у пошуку оптимального ступеня дозволеності в рекламі, або ж у поширенні інформації про такий специфічний продукт, як юридична послуга адвоката. І в цьому полягає реальне та конкретне завдання професійної адвокатської етики» [5, с. 204].

Таким чином, адвокат під час використання маркетингових інструментів, з одного боку, має забезпечити максимальну привабливість та результативність реклами, а з іншого, –

дотримуватись певних етичних засад, у тому числі не використовувати засоби рекламування, що очевидно не відповідають авторитету адвокатської професії. Водночас існує потреба у більш детальній регламентації критеріїв допустимості реклами та встановлення її чітких етичних меж.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf (дата звернення: 06.11.2019).

2. Про затвердження роз'яснення з питань застосування положень Правил адвокатської етики щодо рекламування адвокатської діяльності та дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Internet: рішення № 196 Ради адвокатів України від 22.09.2019 р. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/rishennya/2017-09-22-r-shennya-rau-196_59d2297686313.pdf. (дата звернення: 06.11.2019).

3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства: міжнар. документ від 01.10.1988 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343 (дата звернення: 06.11.2019).

4. Реклама адвокатської діяльності: юридичні нюанси. *Всеукраїнське щотижневє професійне юридичне видання «Юридична Газета»*. 2015. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/events/reklama-advokatskoyi-diyalnosti-yuridichni-nyuansi.html> (дата звернення: 06.11.2019).

5. Бірюкова А. Реклама адвокатської діяльності як прояв впливу процесу глобалізації. *Підприємництво, господарство і право*. № 8. 2018. С. 202–207. URL: <http://www.pgj-journal.kiev.ua/archive/2018/8/39.pdf> (дата звернення: 06.11.2019).

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. О. Пономаренко,
студентка V групи 3 курсу
факультету адвокатури
Національний юридичний
університет імені Ярослава Мудрого*

ПРИНЦИПИ АДВОКАТУРИ РАДЯНСЬКИХ ЧАСІВ ТА СУЧАСНІ ЗАСАДИ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ: ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА

Принципи діяльності адвокатури викладено в Конституції України, Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» і цілій низці міжнародно-правових документів та національних нормативно-правових актів. Ними є принципи: верховенства права, законності, незалежності, конфіденційності, уникнення конфлікту інтересів та багато інших [1]. Проте шлях, що пройшла наша держава до вироблення та закріплення сучасних засад діяльності адвокатури України був довгим та нелегким. Важливим, на наш погляд, є дослідження історичного досвіду саме з другої половини ХХ ст., адже цей період передує сучасному етапу розвитку адвокатури України.

За радянських часів адвокатура займала не найпочесніше місце серед юридичних професій, однак, як зазначає Д. С. Роговенко, із прийняттям Конституції УРСР 1978 р. та закріпленням у ній діяльності адвокатури у ст. 159 відбулося певне піднесення статусу адвоката [2, с. 128]. Відповідно до наведеної норми для надання юридичної допомоги громадянам і організаціям діють колегиї адвокатів. У випадках, передбачених законодавством, юридична допомога громадянам надається безоплатно. Організація і порядок діяльності адвокатури визначаються законодавством України. Також ст. 1 Закону СРСР «Про адвокатуру» 1979 р. (згодом ст. 1 Положення про адвокатуру Української РСР 1980 р.) визначила, що адвокатура в СРСР сприяє охороні прав та законних інтересів громадян і організацій, здійсненню правосуддя, додержанню і зміцненню соціалістичної законності, вихованню громадян у дусі точного і неухильного виконання радянських законів, бережного став-

лення до народного добра, додержання дисципліни праці, поваги до прав, честі, гідності інших осіб, до правил соціалістичного співжиття [3]. З цього можна зрозуміти, що на перший план виходять не природні права людини, а соціалістична ідеологія держави, що панує у всіх сферах життя.

Слід вважати, що професійні принципи адвокатури в цей період були відкинута радянською владою. Насамперед це стосується одного з основних принципів діяльності адвоката – принципу незалежності. Якщо зараз адвокатура є незалежною від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб (ст. 5 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»), а також передбачена кримінальна відповідальність за втручання в діяльність захисника чи представника особи (ст. 397 КК України), то за радянських часів, навпаки, спостерігається цілковита залежність від держави. Крім того, згідно зі ст. 40 Положення про адвокатуру Української РСР керівництво колегіями адвокатів здійснювали Ради народних депутатів та їх виконавчі і розпорядчі органи відповідно до законодавства, яке визначало їх компетенцію, як безпосередньо, так і через Міністерство юстиції СРСР, Міністерство юстиції Української РСР, відділи юстиції виконавчих комітетів обласних, Київської міської Ради народних депутатів.

Радянська влада створювала видимість правової держави, бо основною метою адвоката було вирішувати завдання радянського правосуддя в інтересах мас та соціалістичного будівництва, тобто інтереси держави мали пріоритет перед інтересами підзахисного. Підконтрольній державі адвокат не мав можливості повноцінно захищати свого клієнта у судовому процесі, що явно порушувало право особи на захист.

Забезпечення принципів конфіденційності та уникнення конфлікту інтересів стало можливим лише зі здобуттям незалежності Україною та визнання людини найвищою цінністю. Нині дотримання принципу конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом.

Отже, закріплення зазначених принципів як у Конституції України, так і в інших нормативно-правових актах та їх

реалізація дає можливість адвокату вільно та повною мірою здійснювати захист і представництво прав та законних інтересів громадян і юридичних осіб.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62.

2. Адвокатура України: історія та сучасність: матеріали Всеукраїнського круглого столу. Київ; Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка. 2013. 153 с.

3. Про затвердження Положення про адвокатуру Української РСР 1980 року: Закон УРСР. URL: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T801050.html

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Є. С. Промський,
*студент I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

КОНФІДЕНЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО АДВОКАТА ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВИХ ЗАХОДІВ ЧИ СЛІДЧИХ ДІЙ: ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Конфіденційне співробітництво адвоката з органами досудового розслідування: важко вигадати більш суперечливої тези. Однак законодавство України за певних умов передбачає існування такої діяльності.

Так, п. 8 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» зазначає, що професійні права, честь і гідність адвоката гарантуються та охороняються Конституцією України, цим Законом та іншими законами, зокрема: забороняється залучати адвоката до конфіденційного співробітництва під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих

дій, якщо таке співробітництво буде пов'язане або може призвести до розкриття адвокатської таємниці [1].

Крім того, ч. 2 ст. 275 КПК України регламентує, що забороняється залучати до конфіденційного співробітництва під час проведення негласних слідчих дій адвокатів, нотаріусів, медичних працівників, священнослужителів, журналістів, якщо таке співробітництво буде пов'язане з розкриттям конфіденційної інформації професійного характеру[2].

Стаття 46 Правил адвокатської етики вказує, що у відносинах з органами досудового розслідування, адміністративної юрисдикції адвокат має дотримуватися принципів і підходів, закріплених розділом IV цих Правил, з урахуванням специфіки статусу цих органів і процесуальних форм взаємодії адвоката з ними, передбачених чинним законодавством [3].

Таким чином, законодавчі обмеження можливості участі у конфіденційному співробітництві адвоката пов'язані з розголошенням адвокатської таємниці. Однак лише сама можливість такого співробітництва може вплинути на довірчі відносини між адвокатом та клієнтом. Стаття 10 Правил адвокатської етики вказує, що дотримання принципу конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання професійної правничої (правової) допомоги, здійснення захисту та представництва. Тому збереження конфіденційності будь-якої інформації, яка визначена як предмет адвокатської таємниці Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», є правом адвоката у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо клієнта і тих осіб, кого ця інформація стосується. У даному випадку незрозуміло, як це положення співвідноситься з можливістю конфіденційного співробітництва адвоката з органами досудового розслідування. У такому разі виникає явна суперечність між інтересами досудового розслідування та інтересами адвоката як представника клієнта. Як адвокат за таких обставин може належним чином виконувати свої обов'язки? Питання риторичне.

Отже, положення п. 8 ч. 1 ст. 23 Закону України «Про

адвокатуру та адвокатську діяльність» та ст. 275 КПК України суперечать Правилам адвокатської етики та загальним принципам адвокатської діяльності. На нашу думку, необхідним є внесення змін до законодавства, якими відповідна можливість співробітництва буде скасована для того, щоб у клієнта не було побоювань, що адвокат співпрацює зі слідством та фактично виступає ще одним суб'єктом сторони обвинувачення, діючи всупереч інтересам клієнта.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.01.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>
3. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

Науковий керівник Вільчик Т. Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

***М. М. Пронька,**
студент VI групи 3 курсу
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

МЕТА І ЗАСОБИ ЇЇ ДОСЯГНЕННЯ ЯК ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Споконвіку такі суспільні категорії, як мораль і моральність вважалися невід'ємними рисами кожної особистості. Уміння людини за будь-яких обставин залишатися чесною, порядною, добросовісною та вірною загальнолюдським принципам співжиття високо цінувалося в усіх соціальних групах. В ідеальному цивілізованому суспільстві етична поведінка осіб має бути очікуваною і не повинна викликати жодних здивувань.

Особливо така вимога стосується посадових і службових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування, осіб, на яких згідно із законом покладено обов'язок здійснення захисту прав, свобод та інтересів людини, і інститут адвокатури не є винятком.

У процесі здійснення своєї діяльності адвокати намагаються поступово досягти поставленої мети за допомогою різноманітних проміжних засобів. Саме тому широким суспільним інтересом охоплювалося питання співвідношення мети і засобів її досягнення адвокатами під час здійснення ними професійних обов'язків. За весь час розвитку філософської думки сформувалися три принципові погляди. Сутність першого відображається у загальновідомому твердженні «мета виправдовує засоби», що з'явилося ще в XVI ст. На противагу цій тезі з'явилася думка про «непротивлення злу насильством», підтримана такими відомими посталями, як Л. Толстой, М. Ганді, М. Л. Кінг. Третя точка зору була сформована Г. В. Гегелем і полягала у тому, що мета не виправдовує, а визначає засоби. Історія знає безліч прикладів практичної реалізації кожної із зазначених позицій, але все таки суспільство зробило висновок, що не всі засоби є допустимими. Протягом усього періоду існування інституту адвокатури відбувається пошук оптимальних вимог та моральних критеріїв оцінки діяльності адвоката. Слушною є думка О. Яновської, яка стверджує, що важливість моральних оцінок якостей адвоката порівняно з іншими державними інститутами пов'язана зі специфікою його правового і соціального статусу. Авторка зазначає, що уся історія адвокатури – це історія її самоствердження, боротьби за визнання державою і суспільством. Якщо авторитет державних органів спирається на владні повноваження і підтримку всього державного апарату, то авторитет адвокатури має одну опору – суспільну довіру. А її, як відомо, досить важко набути і легко втратити, особливо у такій конфліктній сфері, як робота адвоката в суді [1].

Дотримання адвокатами морально-етичних вимог у зв'язку з надзвичайною важливістю їх функціональних навантажень отримало своє нормативне закріплення як у міжнародних нормативно-правових актах, так і в національному законо-

давстві. У 1990 р. Конгресом ООН з попередження злочинності та поведження із правопорушниками були прийняті «Основні принципи, що стосуються ролі юристів», якими визначається, що під час здійснення захисту прав клієнтів, відстоювання їх інтересів у суді юристи повинні забезпечити ефективний захист прав та свобод людини, використовуючи норми міжнародного і національного права, а також у будь-яких випадках діяти добросовісно і незалежно відповідно до закону та норм професійної етики юриста [2].

Здійснення покладених на адвоката функцій потребує застосування законних засобів захисту, які, по-перше, чітко передбачені законодавством, а по-друге, сприятимуть здійсненню правосуддя та ефективному захисту прав клієнта. Підтвердженням цього є ст. 7 та 19 Правил адвокатської етики (*далі* – Правила), згідно з якими адвокат не має права у своїй професійній діяльності застосовувати засоби та методи, що суперечать чинному законодавству або цим Правилам. До того ж адвокату забороняється приймати доручення, якщо результат або засоби його досягнення є протиправними. Відповідно до ст. 25 Правил адвокат не має права під час виконання доручень клієнта застосовувати незаконні і неетичні засоби, такі як: спонукання свідків до надання завідомо неправдивих показань, використовувати тиск (погрози, шантаж) до протилежної сторони та свідків, використовувати особисті зв'язки для впливу на суд тощо [3].

Таким чином, пріоритет має не законність інтересу клієнта, а законність засобів його захисту. Не втрачають своєї актуальності слова А. Ф. Коні: «Високі цілі правосудного захисту суспільства і особи від несправедливого звинувачення повинні бути досяжні тільки етичними способами. Захисник повинен бути людиною доброю, досвідченою в слові, озброєною знанням і глибокою чесністю, помірною у прийомах, безкорисливою в матеріальному відношенні, незалежною в переконаннях. Він повинен бути лише правозаступником» [1]. Вважаємо, що адвокат повинен відповідати загальноприйнятим вимогам основних засад професійної діяльності, адже він завжди залишається представником єдиного інституту, і за його вчинками робиться висновок не про особу, яку він захищає, а про організацію адвокатів загалом.

Список використаних джерел

1. Яновська О. Співвідношення мети та засобів як етична проблема адвокатської діяльності. URL: <http://tomorrowlawyer.org/spivvidnoshenya-meti-ta-zasobiv-yak-eti/>
2. Основні принципи, що стосуються ролі юриста: міжнар. документ. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_313
3. Правила адвокатської етики. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>
4. Стародубцев А. А. Нормативне закріплення питань адвокатської етики в українському законодавстві. URL: <https://periodicals.karazin.ua/law/article/view/11914/11282>

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. О. Прядко,
студентка VI групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

АНАЛІЗ ЕТИЧНИХ ПРОБЛЕМ ОПЛАТИ ПРАЦІ АДВОКАТА

Адвокатська діяльність є видом незалежної професійної діяльності адвоката щодо здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги клієнту, яка може здійснюватися адвокатом у визначених законами України організаційно-правових формах на його власний ризик [1].

З точки зору розподілення ризиків успішності такої діяльності, в тому числі потенційної прибутковості (чи навпаки – збитковості), вона має дещо спільне із комерційною діяльністю, що здійснюється підприємцями. І та, і інша діяльність передбачає позитивний економічний результат (прибуток або інші матеріальні блага) для сторони, що її здійснює. Так, адвокат за договором про надання правової допомоги надає іншій стороні

(клієнту) свої послуги, пов'язані із захистом, представництвом, наданням консультацій і роз'яснень, інших видів правової допомоги, розраховуючи отримати винагороду, визначену сторонами у договорі.

Винагородою за здійснення адвокатом своєї професійної діяльності відповідно до Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» є гонорар [1]. Питання розмірів оплати праці адвоката є важливим елементом економічної обґрунтованості здійснення ним своєї діяльності та привертає увагу не лише самих адвокатів, а й інших зацікавлених осіб, наприклад: клієнтів, судів.

На жаль, склалося доволі негативне суспільне бачення в питаннях розміру гонорару адвоката, особливо щодо його надмірності та необґрунтованості. Інакше кажучи, у суспільній свідомості існує думка, що адвокати «нічого не роблячи» заробляють величезні статки та що у випадку звернення за правовою допомогою до адвоката необхідно обов'язково намагатися зменшити суму гонорару, оскільки вона завжди є завищеною.

Відповідно до ч. 2 ст. 31 Закону України «Про адвокатуру і адвокатську діяльність» визначається, що порядок обчислення гонорару (фіксований розмір, погодинна оплата), підстави для зміни розміру гонорару, порядок його сплати, умови повернення тощо визначаються в договорі про надання правової допомоги. Крім того, визначається, що при встановленні розміру гонорару повинна враховуватись складність справи, кваліфікація і досвід адвоката, фінансовий стан клієнта та інші істотні обставини. Гонорар має бути розумним та враховувати витрачений адвокатом час [1].

Таким чином, законодавство України вводить певний критерій розумності та співмірності гонорару адвоката витраченому часу на здійснення певних дій на користь клієнта. Враховуючи різний рівень досвіду та фізично обґрунтовану відмінність у швидкості виконання робіт різними особами, навряд чи можна вважати час абсолютно об'єктивним критерієм для виміру обсягу робіт здійсненого адвокатом.

Нині в Україні встановлені вимоги лише щодо розміру оплати послуг та відшкодування витрат адвокатів, які надають

безоплатну вторинну правову допомогу. Так, Кабінетом Міністрів України була розроблена Методика обчислення розміру винагороди адвокатів, які надають безоплатну вторинну правову допомогу. Проте її положення не стосуються адвокатів, що надають правову допомогу на договірних засадах, а отже, не можуть слугувати взірцем встановлення об'єктивного розміру оплати праці адвоката. Також, певним чином, обґрунтування розмірів оплати праці адвокатів торкаються суди, які вирішують питання про відшкодування судових витрат, до складу яких входить професійна правнича допомога (ст. 123 ГПК України, ст. 132 КАС України, ст. 133 ЦПК України).

Так, у своїх рішеннях суди різних інстанцій, керуючись процесуальним законодавством, здійснюють оцінку співмірності гонорару адвоката певним критеріям (ч. 4 ст. 126 ГПК України, ч. 5 ст. 134 КАС України, ч. 4. ст. 137 ЦПК України), а саме: 1) складністю справи та виконаних адвокатом робіт; 2) часом, витраченим адвокатом на виконання відповідних робіт; 3) обсягом наданих адвокатом послуг та виконаних робіт; 4) ціною позову та значенням справи для сторони. Фактично суди дозволяють собі не лише здійснювати оцінку того, на скільки об'єктивною є сума, що витрачена стороною на професійну правничу допомогу, а й здійснювати судження щодо ефективності роботи адвоката, того, на скільки він раціонально використовує свої ресурси (в тому числі інтелектуальні), тощо.

Враховуючи останню судову практику, прослідковуємо тенденцію, що судді критично ставляться до визначення співмірності судових витрат на правничу допомогу та у більшості випадків стають на бік особи, що заявляє про надмірність вартості правової допомоги [2]. Наприклад, у додатковій постанові Київського апеляційного господарського суду від 06.02.2018 р. у справі № 910/20357/16 суд зменшив витрати на правову допомогу у п'ять разів. Зокрема, критично оцінив час, витрачений адвокатом на підготовку до участі у справі, та встановив відсутність необхідності залучення двох адвокатів з огляду на те, що вони дотримувались єдиної правової позиції [3].

Крім того, у справі № 911/3386/17 Верховний Суд додатковою постановою від 04.12.2018 р. майже вдвічі зменшив

суму судових витрат на правничу допомогу, що підлягала сплаті, лише на підставі того, що адвокату для написання відзиву на касаційну скаргу (на який адвокатом було витрачено дві години) не потрібно було вивчати додаткові джерела права, оскільки останній був обізнаний про позицію позивачів, у законодавстві, яким регулюється спір у справі, з документами та доводами, якими позивачі обґрунтовували свої вимоги, та іншими обставинами, тобто підготовка цієї справи в суді касаційної інстанції не вимагала великого обсягу юридичної і технічної роботи [4].

Однак незважаючи на те, що адвокат і був обізнаним, об'єктивно він міг витратити таку кількість робочого часу на підготовку відзиву на касаційну скаргу, тому що такого роду процесуальний документ є складним, потребує ретельного оформлення та правової аргументації, оскільки справа вже перебуває у суді найвищої інстанції, тобто будь-яка процесуальна дія може стати вирішальною або принаймні буде врахованою судом. Зокрема, у додатковій постанові Верховного Суду від 22.06.2018 р. у справі № 910/16953/16 Суд зазначив, що у витрачених адвокатом 5,3 години на опрацювання постанови Київського апеляційного господарського суду, касаційної скарги на неї та підготовку відзиву вбачається штучне перебільшення часу, необхідного для опрацювання вказаних документів та підготовку відзиву. Суд вважає, що для цього вистачило б три години [5].

Таким чином, суди фактично дозволяють собі стверджувати, що адвокатом (адвокатами) було витрачено зайвий час, виконано надмірну роботу та перевищено обсяг дій необхідних для надання правової допомоги клієнтові, що докорінно не є правильним. Суди не мають критично оцінювати, які дії є необхідними для захисту або представництва клієнта, а які зайві, оскільки і ті, і інші можуть бути направленими на дотримання узгодженої правової позиції клієнта і адвоката. Тим більше, що оцінка судом необхідного часу на підготовку адвокатом певного документа чи вивчення матеріалів справи є суб'єктивною та залежить від індивідуальних особливостей. Витрати на правову допомогу (гонорар адвоката) вважаються судами завищеними тільки через те, що адвокат, виходячи із

своїх можливостей, здійснював усі дії, необхідні для захисту (представництва) клієнта у суді, тобто безпосередньо виконував свої обов'язки.

Отже, питання оплати праці адвоката є складним, дискусійним та зачіпає багато морально-етичних аспектів. Досі залишаються чітко не врегульованими питання стосовно доказування розміру погодинної ставки адвоката чи вартості виконання ним певного виду робіт, а також використання середньоринкової вартості послуг адвоката для аргументації співмірності та обґрунтованості такої суми.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.01.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

2. Михайлюк Я. Судові витрати. *Юридична газета online*. Вип. 50 (652). 2018. URL: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/sudova-praktika/sudovi-vitrati.html>

3. Постанова Київського апеляційного господарського суду від 06.02.2018 р. по справі № 910/20357/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/72149663>

4. Постанова Верховного Суду від 04.12.2018 р. по справі № 911/3386/17. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/78412648>

5. Постанова Верховного Суду від 22.06.2018 р. по справі № 910/16953/16. *Єдиний державний реєстр судових рішень*. URL: <http://reyestr.court.gov.ua/Review/74884113>

Науковий керівник Вільчик Т. Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. В. Пустовіт,
студентка VI групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ ПРИТЯГНЕННЯ ДО ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Мережа Інтернет активно використовується адвокатами як у повсякденному житті, так і при здійсненні ними професійної діяльності. Так, 09.06.2017 р. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України було доповнено Правила адвокатської етики розділом VIII «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет».

Правила встановлюють і розкривають принципи роботи адвокатів: незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості та коректності, гідності, толерантності та терпимості, корпоративності та збереження довіри суспільства, конфіденційності.

Поведінка адвоката в мережі Інтернет – це форма його публічної активності, де він повинен дотримуватись своїх професійних обов'язків, передбачених чинним законодавством України, рішеннями З'їзду адвокатів України та Ради адвокатів України.

На нашу думку, запровадження норм щодо адвокатської діяльності при користуванні мережею Інтернет в Україні було цілком актуальним, враховуючи активну участь адвокатської спільноти у соціальних мережах, сайтах, форумах яка полягає у створенні та розміщенні контенту, коментарів, публікацій.

Відповідно до ст. 57 Правил адвокатської етики визнається допустимою участь адвоката у соціальних мережах, наводяться приклади, в яких саме мережах, проте, зазначається, що адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури загалом [1].

Однак це спричинило надходження безлічі скарг до дисциплінарних палат кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури на дії адвокатів у мережі Інтернет, що викликало труднощі при розгляді заяв і скарг даної категорії, оскільки ідентифікувати конкретну особу в мережі Інтернет є майже неможливим.

Діючий Порядок ведення Єдиного реєстру адвокатів України (затверджений рішенням Ради адвокатів України № 26 від 17 груд. 2012 р., зі змінами та доповненнями) у п. 3.1.7 передбачає, що адреса офіційних сторінок адвоката в соціальних мережах може бути внесена до Єдиного реєстру адвокатів України за заявою самого адвоката [2]. Однак з аналізу відомостей з нього випливає, що адвокати майже ніколи не вказують своїх офіційних сторінок у соціальній мережі у відповідних розділах цього Реєстру. Через це, якщо адвокат не визнає публікацію або коментар у соціальній мережі, який був залишений від його імені та за своїм змістом не відповідає Правилам адвокатської етики, встановити особу, яка його залишила, майже неможливо. Звідси – адвокату завжди необхідно здійснювати перевірку своїх інтернет-ресурсів на наявність сторонньої інформації. Найбільш небезпечними можуть стати випадки, коли від імені адвоката може бути створена «фейкова» сторінка особою, яка намагається дискредитувати адвоката, в якій зловмисник розповсюдить компрометуючу інформацію [3].

Враховуючи, що відповідно до вимог ст. 70 Правил адвокатської етики адвокат не зобов'язаний доводити свою невинуватість у вчиненні дисциплінарного проступку та усі сумніви щодо доведеності вини адвоката тлумачаться на його користь, відсутність ідентифікації адвоката в мережі Інтернет фактично унеможливує притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності у разі вчинення ним дисциплінарного проступку, передбаченого розділом VIII Правил адвокатської етики [1], адже досі не розроблено жодного порядку ідентифікації адвоката в мережі Інтернет.

На нашу думку, слід удосконалити виявлення порушника шляхом розробки необхідних рекомендацій та встановлення

належності аканту певній особі. Крім того, потрібно розробити рекомендації і для протилежних ситуацій – коли буде необхідно встановити, що на перший погляд фейковий акаунт належить саме адвокату й використовується ним з метою обходу правил.

Дуже важливим є усунення можливостей для суб'єктивного розгляду компетентним органом дисциплінарних проваджень щодо адвокатів шляхом комплексного, повного та обґрунтованого нормативного врегулювання положень Правил щодо дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

2. Порядок ведення Єдиного реєстру адвокатів України: затв. рішенням Ради адвокатів України № 26 від 17 груд. 2012 р.

3. Храпенко О. О. Дотримання Правил адвокатської етики на телебаченні та в Інтернеті. *Вісник Одеської адвокатури*. Спец. вип. Адвокат. етика. 2019. С. 53–55.

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. Д. Ревенко,
студент III групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національного юридичного університету
імені Ярослава Мудрого*

ЧЕСНІСТЬ ТА ДОБРОПОРЯДНА РЕПУТАЦІЯ: ПРОБЛЕМАТИКА ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Принцип чесності і добропорядної репутації адвоката визнаний міжнародним стандартом здійснення адвокатської діяльності, який відображений в етичних кодексах поведінки

адвокатів різних країн. Загальний кодекс правил для адвокатів країн – членів Європейського Співтовариства, прийнятий у 1988 р., закріплює п. 2.2 «Довіра та особиста порядність»: «Довірчі відносини між адвокатом і клієнтом можуть виникнути лише у випадку відсутності у останнього сумнівів відносно порядності, чесності і добросовісності адвоката». Хартія основних принципів європейської адвокатської професії, яка була прийнята 24.11.2006 р., встановлює, що честь та гідність адвокатської професії, добросовісність та бездоганна репутація окремого адвоката (п. d) входять до десяти основоположних принципів професії адвоката. В Україні це також передбачено у ст. 12¹ розділу II Правил адвокатської етики, які затверджені 3^тздом адвокатів України від 09.06.2017 р. (зі змінами від 15.01.2019 р.): «Адвокат повинен бути добропорядним, чесно та гідно виконувати свої професійні обов'язки. Адвокату заборонено робити завідомо неправдиві заяви стосовно суті доручення, фактичних обставин, що мають до нього відношення, їх правової оцінки, прав і обов'язків адвоката, клієнта, а також обсягу своїх повноважень щодо представництва інтересів клієнта».

Правила адвокатської етики взагалі дуже схожі на Загальний кодекс правил для адвокатів країн – членів Європейського Співтовариства та, наприклад, на Правила адвокатської етики у Франції. Однак існування цих правил не означає їх виконання.

Правила адвокатської етики (*далі* – Правила) в Європейському Співтоваристві наголошують на добровільності виконання правил професійної етики, як це прийнято в будь-якому цивілізованому суспільстві. Наслідком недотримання цих Правил є застосування дисциплінарних санкцій. В Україні Правила діють за тим же механізмом. В Європі вони ґрунтуються на багатовіковому міжнародному практичному досвіді та основоположних цінностях, без котрих інститут адвокатури не зміг би повноцінно та ефективно існувати. Що стосується України, тут інакша ситуація. Перебуваючи не один рік під ярмом радянського керівництва, інститут адвокатури як такий не існував. У порівнянні з розквітом та прогресом адвокатської практики в Західній Європі в радянській Україні була стагнація та навіть деградація цього інституту. Досвід показав, що у порівнянні з іншими цивілізова-

ними країнами того часу деякі адвокати здійснювали свою професійну діяльність формально, не маючи на меті добросовісно виконати свої обов'язки. При цьому радянська влада, приймаючи відповідні положення та закони про адвокатуру, «демонструвала» всьому світу, що даний інститут захищає права та свободи радянських громадян, діє принцип змагальності у судовому процесі та адвокатами стають професійні люди, які мають належний досвід роботи і високоморальні та етичні якості.

Ситуація з адвокатурою з початку незалежності України не дуже то і змінюється. Знову приймаються формальні нормативні акти, які, з одного боку, закріплюють усі цінності, проголошуючи дану інституцію незалежною та авторитетною, а самих адвокатів високоморальними, з бездоганною репутацією, професіоналами своєї справи, а з іншого боку, на жаль, це залишається тільки на папері. Проблема українських адвокатів полягає в тому, що вони бачать принцип чесності і добропорядної репутації в «негативному» значенні, тобто якщо в наш час адвокат чесний та добропорядний, це означає, що він «слабкий», «вразливий», «піддатливий», тощо. Відразу знаходиться безліч відмовок, що це може вдарити в економічному плані адвоката тощо.

Ця проблема криється не тільки в кожному адвокаті окремо, а й в адвокатському самоврядуванні та власне клієнтах. На нашу думку, слід запропонувати, щоб адвокатське самоврядування проводило більше майстер-класів, семінарів чи конференцій на тему вивчення проблематики недотримання принципу чесності та добропорядної репутації та ефективних (реальних) шляхів подолання цієї проблеми.

Інша проблема – це клієнти. Як будь-який клієнт, який уклав договір про надання послуг з адвокатом, він хоче отримати позитивний результат. Як це зробити та якими способами – клієнта не хвилює. Але клієнти не розуміють цього, а отже, цей тягар падає на плечі адвоката. Щоб задовольнити потреби клієнта, адвокату іноді потрібно здійснювати певні дії, які не відповідають зазначеним принципам. І це теж є однією з основних проблем, чому в Україні адвокати не завжди дотримуються принципу чесності та добропорядності. Варто звернутися до

влучного висловлювання Джона А. Хумбаха, який у своєму есе зазначає: «Адвокати, що здійснюють захист у кримінальних справах, зобов'язані сумлінно відстоювати інтереси клієнта і зберігати конфіденційну інформацію про клієнта, навіть якщо це призводить до омани присяжних засідателів та інших осіб. Ця тонка невідповідність двох важливих правил призвела до того, що адвокати-захисники припустили, що вони мають право і дійсно зобов'язані захищати своїх клієнтів за допомогою систематичної дезінформації у формі напівправди, мовчазних обманів і навіть навмисно підкріплених помилок – до тих пір, поки вони уникають використання відвертої брехні. Низька репутація адвокатів у частині чесності є одним з безпосередніх наслідків такого розуміння. Невідповідність етичних обов'язків сумлінності і конфіденційності призвела до неминучої тенденції використання часткової правди, в якій адвокати свідомо відволікаються від істин, в яких вони не сумніваються, створюють помилкові враження і дискредитують показання, які вони повинні розумно знати, щоб бути фактичними».

Підсумовуючи викладене вище, хочемо наголосити, що нормативне закріплення різноманітної кількості принципів діяльності адвокатури – це дуже важливо, але потрібно їх, як мінімум, дотримуватись і виконувати. Якщо правник не поважає закон, чому це повинен робити звичайний громадянин. Звідси існує потреба у тому, щоб кожний правознавець розумів, що він є взірцем для суспільства. Отже, адвокат повинен бути авторитетом, котрий завжди є чесним та добропорядним у своїй діяльності. Дотримання всіма адвокатами особливих деонтологічних вимог та правил розглядається світовою адвокатською спільнотою як необхідна передумова повноцінного функціонування адвокатури, виконання нею її важливої соціальної ролі в демократичному суспільстві.

Науковий керівник Ремескова Ю. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. В. Самохвалова,
студентка I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИКА АДВОКАТА ПІД ЧАС ВЗАЄМОДІЇ ЗІ СЛІДЧИМ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Після прийняття адвокатом доручення на ведення кримінальної справи на стадії досудового розслідування перед ним постає безліч професійних і етичних завдань, сплетіння яких і визначає певний коридор поведження саме в цій справі на певному етапі кримінального процесу. Під терміном «поведження» можна розглядати певні обов'язкові компоненти цього етапу роботи: взаємини зі слідчим; взаємини з підзахисним; урахування таких нюансів, як специфіка справи, її характер; поведження підзахисного тощо.

Важливо зазначити, що саме на досудовому слідстві головною особою, з якою доведеться працювати адвокату, є слідчий. Взаємини адвоката зі слідчим регулюються Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та КПК України. Неможливо не взяти до уваги «Правила адвокатської етики», яких повинен дотримуватися кожен адвокат [2].

Участь захисника на стадії досудового розслідування передбачає налаштування взаємодії зі слідчим з тактики захисту. Узагальнюючи, можна вести мову про три основні моделі поведінки захисника. Так, при захисній тактиці він приймає всю версію слідства загалом, без будь-яких змін або доповнень і поправок, спостерігаючи за діяльністю слідчого, фіксує його помилки з метою використання слабких місць досудового розслідування для реалізації лінії захисту на стадії судового розгляду справи. Нейтральну тактику захисту можна визначити як взаємодію адвоката зі слідчим у формі співпраці, при якій можливі взаємні компроміси за принципом: у слідчого своя робота, в адвоката – своя. За такого варіанта конфлікти й відкрите протиборство відсутні, а реалізація позиції захисту

також переноситься на етап судового слідства. Атакуюча тактика захисту передбачає нав'язування слідчому конфліктної ситуації з перехопленням ініціативи, нав'язуванням складних за проведенням слідчих дій з метою захисту, формування системи збалансованих прозицій, спрямованих на руйнування обвинувальної позиції слідчого [3].

Відносини адвоката зі слідчим мають будуватися на основі апріорної взаємоповаги та коректності. Навіть найгостріша і найнепримиренніша позиція захисника нормально сприйметься слідчим, якщо адвокат обґрунтовує її етично, по-діловому, дотримуючись закону і поваги до роботи слідчого. Наприклад, дуже поширене явище, коли слідчий надав для ознайомлення матеріали справи у не підшитому і з пронумерованими сторінками вигляді. Один адвокат коректно запропонує слідчому підшити і пронумерувати справу, перш ніж сісти за її вивчення. Інший у присутності обвинувачуваного жбурне справу на стіл. Можна впевнено сказати, що в останньому випадку адвокат обрав гірший шлях співробітництва зі слідчим [4].

Захисник повинен звертати увагу на додержання вимог закону щодо підстав, умов і порядку проведення слідчої (розшукової) дії, зокрема, кола її учасників і додержання вимог, яким вони повинні відповідати за віком, статтю, кваліфікацією, до фіксації перебігу і результатів слідчої дії технічними засобами тощо. Основна його мета на початковому етапі будь-якої слідчої дії – роз'яснити підзахисному сутність і значення проведення її, визначення позиції захисту під час її проведення, забезпечення участі в ній осіб, які не мають упередженого негативного ставлення до підозрюваного, а якщо такі є, і усунути чи замінити їх на інших неможливо в силу специфіки слідчої дії та їх правового становища, – звести до мінімуму їх негативне ставлення через налагодження з ними відкритого і дозволеного особистого психологічного контакту, так само як і зі слідчим та їх адвокатами-представниками чи захисниками, якщо такі також беруть участь у слідчій дії. Важливо уникати конфліктних ситуацій, оскільки вони завжди ускладнюють проведення слідчої дії і не сприяють досягненню нею об'єктивних результатів. Формальним керівником слідчої дії завжди є слідчий, який її

проводить, якого закон наділяє відповідними повноваженнями як самостійного владного суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності. Проте неформальне лідерство існує у будь-якій колективній, спільній праці, якою є діяльність учасників кожної слідчої дії. Воно в основному залежить від загального соціального і професійного досвіду, від знань і умінь особи. Має значення і комунікабельність особи та інші її особисті риси. Цим і має користуватися адвокат, з тим, щоб без претензій на лідерство, а, навпаки, підкреслюючи провідну роль слідчого, все таки перейняти ініціативу у визначенні питань, які потрібно з'ясувати під час проведення слідчої дії, у послідовності їх з'ясування, виборі засобів і прийомів, які будуть для цього використані. Головне, щоб це максимально сприяло захисту підозрюваного [1].

Отже, можна зробити висновок, що у відносинах з органами досудового розслідування адвокат має дотримуватися принципів і підходів, таких як: принцип законності, принцип незалежності адвоката, принцип чесності та порядності з урахуванням специфіки статусу цих органів і процесуальних форм взаємодії адвоката з ними, передбачених чинним законодавством. Також важливим є те, що у відносинах як з органами досудового розслідування, адміністративної юрисдикції, так і з іншими державними органами та органами місцевого самоврядування адвокат повинен виявляти принциповість у відстоюванні інтересів клієнта та, за згодою клієнта, оскаржувати незаконні дії посадових осіб або органів, які перешкоджають виконанню доручення, в порядку, передбаченому чинним законодавством.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

3. Попелюшко В.О. Публічність і захист: матеріали міжнар. наук. конф. «Організація адвокатури і надання правової допомоги в демократичному суспільстві». Київ: Акад. адвокатури України, 2002, С. 37–42.

4. Яновська О. Г. Система гарантій адвокатської діяльності. *Право України*. 1996. С.49–51.

Науковий керівник Вільчик Т. Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. Р. Сілашко,
*студентка I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРИНЦИП КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ В ПРОЦЕСІ ЗДІЙСНЕННЯ АДВОКАТОМ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Незалежність адвоката від державного впливу не звільняє його від безумовного додержання законодавчих положень. З усіх представників юридичних спеціальностей саме адвокати докладно регламентували свою діяльність з точки зору професійної етики. Це пов'язано, насамперед, з досить глибокими традиціями адвокатури, адже адвокатська практика роками виробляла та корегувала правила етичної поведінки для представників даної професії.

Спеціальний статус адвоката як надійного захисника прав людини пояснює специфіку правового регулювання інституту адвокатури. Крім законів, регулювання здійснюється, в тому числі, правилами адвокатської етики, додержання яких є базовою складовою у здійсненні адвокатом своєї діяльності. Одним з основоположних обов'язків адвоката є дотримання принципу конфіденційності, складовою якої виступає адвокатська таємниця. Це є специфічною ознакою, відмінною особливістю адвокатської діяльності. Це те, без чого адвокатська діяльність трансформувалася б у суто консультаційну, та суттєва ознака, без якої і саме явище втрачає свою суть, свій змістовний бік.

Національне законодавство встановило, що відносини

адвоката і його клієнта будуються на принципі конфіденційності, встановленому ч. 1 ст. 4 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» [1]. У Правилах адвокатської етики, затверджених Установчим з'їздом адвокатів України 17.12.2012 р., зазначено, що «дотримання принципу конфіденційності є необхідною і щонайважливішою передумовою довірчих відносин між адвокатом і клієнтом, без яких є неможливим належне надання правової допомоги, здійснення захисту та представництва» [2].

У Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи від 25.10.2000 р. про свободу здійснення професійних адвокатських обов'язків зазначено, що слід здійснити всіх необхідних дій, які спрямовані на належне забезпечення конфіденційного характеру взаємин між адвокатом і його клієнтом, адвокати мають дотримуватися професійної таємниці відповідно до національного законодавства, внутрішніх нормативних актів і професійних стандартів. Будь-яке недотримання принципу професійної таємниці без відповідної згоди клієнта має бути належно покаране [3].

З огляду на наведене правове регулювання принципу конфіденційності складається враження, що таке право клієнта та обов'язок адвоката є абсолютним і непорушним. Безумовно, ця складова відносин клієнта та адвоката є базою для довірчих стосунків, основою впевненості підзахисного у тому, що будь-яка інформація, почута адвокатом від нього, буде надійно збережена. Проте ми не можемо говорити про однозначність цього принципу [7].

Цікавою є ситуація, коли під час надання консультацій, розмов із клієнтом адвокатові може стати відома інформація про готування кримінального злочину. Проблемним є питання, як у такому випадку може діяти адвокат, адже, з одного боку, така інформація є адвокатською таємницею, а отже – конфіденційною, а з іншого, – вона загрожує законним правам та інтересам громадян, держави. Обов'язок адвоката як громадянина у такому разі – повідомити правоохоронні органи про злочин, що готується; обов'язок адвоката як професіонала – зберегти інформацію. У такому випадку розголошення відомостей клієнта буде набагато меншою шкодою, аніж шкода, яка буде заподіяна внаслідок учинення діяння, що готується.

Учені висловлюють різні думки з цього приводу.

І. Л. Петрухів вважає, що розголошення адвокатської таємниці допустиме, якщо захисник повідомив про можливий небезпечний злочин, здійснення якого можна попередити [4]. На думку С. Л. Арія, адвокат, який одержав достовірні дані про можливий тяжкий злочин, вступає в суперечність зі своїм статусом громадянина [5]. Не можна не погодитися з думкою М.Ю. Барщевського, який підкреслює, що адвокатська таємниця неабсолютна, вона виникла в інтересах суспільства, і межі її охорони повинні співвідноситися з тими ж інтересами суспільства. Захисник повинен «оцінити суспільну небезпеку», тобто оцінити можливість самого факту вчинення злочину і його небезпеку [6]. Таким чином, необхідне для попередження злочину розголошення інформації буде законним, якщо в захисника є достатні підстави вважати, що існує реальна можливість здійснення злочину і неминуча ситуація, коли відвернення злочину шляхом розголошення інформації є єдиною можливістю для запобігання йому.

Підсумовуючи, слід сказати, що конфіденційність як принцип здійснення адвокатської діяльності є першоосновою цієї професії, відмінною характеристикою. Зрозуміло, що конфіденційною інформацією у зв'язку зі здійсненням професійної діяльності володіють не лише адвокати, але явище адвокатської таємниці є визначальним. Крім того, на нашу думку, навіть розголошення таємниці в цілях забезпечення суспільної безпеки не суперечить основному завданню, що ставиться перед інститутом адвокатури, – захист прав людини.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 27. Ст. 282.

2. Правила адвокатської етики: схвал. Вищ. кваліфік. комісією адвокатури при Кабінеті Міністрів України 1 жовт. 1999 р., протокол від 1-2 жовт. 1999 р. № 6/VI. *Юридичний вісник України*. 1999. № 46. С. 16–32.

3. Рекомендація № R (2000) 21 Комітету Міністрів державам-членам про свободу професійної діяльності адвокатів від 25.10.2000 р. URL: <http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/v> (дата звернення: 30.09.2015).

4. Петрухін І. Л. Адвокат і клієнт: відносини довіри. *Адвокат*. 2013. № 1. 112 с.

5. Арія С. І. Про адвокатську таємницю. Київ: Укр. юстиція, 2012. № 2. 121 с.

6. Барщевский М. Ю. Адвокатская этика. 2-е изд. Москва: Профобразование, 2012. 105 с.

7. Вільчик Т. Б. Адвокатура як інститут реалізації права на правову допомогу: порівняльно-правовий аналіз законодавства країн Європейського Союзу та України: дис. ... д-ра юрид. наук. Харків. 2016. 490 с.

Науковий керівник Вільчик Т. Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

М. А. Сокол,
*студентка VII групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

АДВОКАТУРА ЯК ПРАВОЗАХИСНИЙ ІНСТИТУТ: СУТНІСТЬ ТА МЕТОДИ СПРИЯННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПІВ

В Україні на конституційному рівні закріплено, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю держави. Реалізація цих положень є основним завданням держави. Нині існує комплекс правоохоронних органів, які займаються реалізацією захисту прав і свобод людини і громадянина [1, с. 46].

В «Основних положеннях про роль адвокатів» на основі принципових засад Статуту ООН, Загальної декларації прав людини, Міжнародних пактів про громадянські, політичні, економічні, соціальні і культурні права, низки інших загальновідомих документів детально висвітлено всі сторони діяльності адвокатів, їх права, обов'язки, а також зобов'язання урядів,

судових та адміністративних органів щодо забезпечення ефективної роботи адвокатів з консультування та надання допомоги всім, хто її потребує, в судах, трибуналах та адміністративних органах [4, с. 116].

Відповідно до ст. 59 Конституції України кожен має право на професійну правничу допомогу. У випадках, передбачених законом, ця допомога надається безоплатно. Кожен є вільним у виборі захисника своїх прав [3].

Таким чином, Конституція України визначає основну функцію адвокатури – надання професійної правничої (правової, юридичної) допомоги в Україні, а також встановлює, що незалежність (самостійність) адвокатури гарантується державою.

Адвокат захищає громадян не від закону, а від порушень закону щодо них, тобто своїми діями він сприяє зміцненню законності, підвищенню рівня довіри населення до закону, законності і державі загалом [5].

С. Прилуцький зазначає, що самостійна та принципова правова позиція окремого адвоката в конкретній справі стає основою цілісної та незалежної позиції всієї адвокатської організації на чинний режим законності [6].

Чималу роль у дотриманні такого режиму відіграє встановлення правил адвокатської етики. Діючими є ПАЕ, затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. (зі змін., затв. З'їздом адвокатів України від 15.02.2019 р.). Згідно з преамбулою ці Правила слугують обов'язковою для використання адвокатами системою орієнтирів при збалансуванні, практичному узгодженні своїх багатоманітних, іноді суперечливих професійних прав та обов'язків відповідно до статусу, основних завдань адвокатури і принципів її діяльності, визначених Конституцією України, Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» та іншими законодавчими актами, а також закріплюють єдину систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінки адвоката.

Отже, місце адвокатури в суспільстві визначається через взаємодію адвокатури та держави. Насамперед воно обумовлене тим, що, з одного боку, адвокат може виступати захисником органів державної влади та органів місцевого самоврядування,

представляти їх інтереси в судочинстві, а з другого, – адвокатура може виступати і захисником інтересів членів громадянського суспільства та виконувати роль гаранта в дотриманні їх суб'єктивних прав та свобод.

Конституційно-правовий статус адвокатури дає їй змогу активно забезпечувати права не тільки кожної особи, а й усього громадянського суспільства, ефективно реалізувати правозахисну функцію держави шляхом забезпечення належної взаємодії в діяльності органів державної влади та громадянського суспільства.

Проте в умовах реформування державної влади в Україні, правосуддя, діяльності адвокатури та інших інститутів розглянуте питання потребує подальшого дослідження.

Реформування інституту адвокатури в незалежній Україні (у практичній площині), підтримуючи думку фахівців, повинно передбачати підготовку та внесення певних (конкретних, чітких) змін до Конституції України, особливо у контексті доповнення Конституції України окремим розділом під назвою «Адвокатура». Ця конституційна зміна є надзвичайно важливою, актуальною та доцільною, оскільки адвокатура сприяє (реалізує) своєю діяльністю виконання такої конституційної функції держави, як реалізація та захист прав, свобод і інтересів людини та громадянина.

Список використаних джерел

1. Солодовиц В., Гриценко О., Стріха М., Вечерсткий В. Культура в законі: стан та проблеми правового регулювання культури в Україні / за ред. О. Гриценка. Київ: Укр. центр культур. досліджень, Ін-т культур. політики, 1998. 100 с.

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.01.2017 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення 06.11.2019).

3. Конституція України від 28 червня 1996 р.

4. Вільчик Т. Б. Конституційно-правовий статус адвокатури України. *Теорія і практика правознавства*. 2015. Вип. 2 (8).

5. Либанова С.Э. Адвокатура Российской Федерации в механизме конституционного гарантирования защиты прав и свобод: монография. Курган. 2009. 375 с.

6. Прилуцький С.В. Судова влада в умовах формування

громадянського суспільства та правової держави в Україні: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: спец. 12.00.10. Київ. 2013. 35 с.

7. Правила адвокатської етики: затв. З'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17> (дата звернення: 06.11.2019).

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. Ю. Спасьон,

*студентка V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури*

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

АДВОКАТСЬКА ТАЄМНИЦЯ: ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ

Дотримання професійної таємниці – це фундаментальна традиція у світовій юридичній практиці. Там, де існує право, конфіденційність стосунків адвоката і клієнта не може бути порушена навіть тоді, коли приховані відомості мають суттєве значення для розгляду справи.

Видатний російський юрист А.Ф. Коні яскраво висловив зміст стосунків між адвокатом і клієнтом, який звертається до нього за допомогою: «Між захисником і тим, хто в тривозі й тузі від обвинувачення, яке грізно насунулося на нього, сподіваючись на допомогу, встановлюється тісний зв'язок довіри та щирості. Захиснику відкриваються тайники душі, йому прагнуть пояснити свою вину чи пояснити своє падіння і свою ганьбу, що приховуються від інших, такими подробицями особистого життя і сімейного побуту, стосовно яких сліпа Феміда повинна бути й глухою» [1, с. 162].

Дотримання конфіденційності між адвокатом і клієнтом досліджується вже досить давно, однак є безліч проблем: незаконне прослуховування телефону як адвокатів, так і їх клієнтів;

вилучення речей, які становлять адвокатську таємницю; несанкціонований доступ до документів адвокатів.

Ці питання досліджували такі юристи, як В. Хабібуллін, С. Логінова, І. Головань, Г. Тетерятник та багато інших. Узагальнюючи, можна відзначити, що захист професійної юридичної таємниці – це сукупність правових засобів, які спрямовані на визначення обсягу конфіденційних відомостей, а також на встановлення: (а) обов'язку адвоката зберігати конфіденційність відомостей, які відносяться до таємниці; (б) права адвоката відмовитись надавати інформацію, яка є професійною таємницею, третім особам; (3) обов'язку державних органів, фізичних та юридичних осіб утримуватись від намагань незаконного отримання відомостей, які відносяться до професійної таємниці; (4) відповідальності за розголошення відомостей, які відносяться до професійної таємниці.

Адвокатська таємниця не має часових обмежень. Винятки із цього правила передбачені законом і не підлягають розширеному тлумаченню. Згідно з ч. 2 ст. 22 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» інформація або документи можуть втратити статус адвокатської таємниці за письмовою заявою клієнта (особи, якій відмовлено в укладенні договору про надання правової допомоги з передбачених цим Законом підстав). Адвокатська таємниця підлягає розголошенню у разі, якщо клієнт подає скаргу на дії адвокатів, а також у випадках, передбачених Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». Варто підкреслити, що в Україні за останні три роки прецедентів надання адвокатами інформації центральному органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, не було зафіксовано.

Обов'язок зберігати адвокатську таємницю поширюється на адвоката, його помічника, стажиста та осіб, які перебувають у трудових відносинах з адвокатом, адвокатським бюро,

адвокатським об'єднанням, а також на особу, стосовно якої припинено або зупинено право на заняття адвокатською діяльністю. Адвокат, адвокатське бюро, адвокатське об'єднання зобов'язані забезпечити умови, що унеможливають доступ сторонніх осіб до адвокатської таємниці або її розголошення.

Порушення адвокатської таємниці – це проступок адвоката, який є найтяжчим. Адже відповідно до п. 2 ст. 34 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є розголошення адвокатської таємниці або вчинення дій, що призвели до її розголошення. За це порушення адвокат може бути позбавлений свідництва про право на заняття адвокатською діяльністю.

Дотримання адвокатом професійної таємниці важливе перш за все тому, що така гарантія дає змогу клієнту дати повну інформацію щодо певних обставин справи і впевненість у тому, що ці факти не будуть розголошені. Якщо звернутися до практики адвокатів інших країн, то вони вважають, що даний законодавчо закріплений захист конфіденційності стосунків адвоката та клієнта є необхідним елементом забезпечення рівності сторін у змагальній системі судового провадження.

У плані забезпечення охорони адвокатської таємниці де-що можна запозичити з досвіду французької адвокатури. Серед правил Регламенту Паризької колегії адвокатів є таке, що обмежує місце розмов адвоката з клієнтом: ст. 3.2.1. зобов'язує, щоб бесіда відбувалась або в адвокатському офісі, а у випадках, коли вимагають обставини, в іншому місці, але такому, що «відповідає престижу професії і яке може дозволити забезпечити незалежність адвоката і конфіденційність спілкування» [2, с. 52].

Якщо виходити з практики Європейського суду з прав людини, то можна ставити питання про повну заборону прослуховування телефонних розмов адвоката. У справі «Копп проти Швейцарії» (1998 р.) таке прослуховування було визнане порушенням ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод. При цьому Суд наголосив, що телефонні розмови адвоката охоплюються концепцією приватного життя. Отже, в Україні заходи щодо охорони адвокатської таємниці мають бути посилені.

Список використаних джерел

1. Кони А.Ф. Избранные произведения в двух томах. Т. 1. Статьи и заметки. Судебные речи / сост. Л. Б. Амелин. Изд. 2-е доп. Москва: Госюриздат, 1958.

2. Жуковська О. Л. Адвокатура Франції очима українських адвокатів. *Адвокат*. 1998. № 3. С. 52.

Науковий керівник Овчаренко О. М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Н. В. Стогній,

студентка VI групи 3 курсу

факультету адвокатури

Національний юридичний університет

імені Ярослава Мудрого

ОСОБЛИВОСТІ РЕКЛАМУВАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Адвокатська діяльність є незалежною професією, що здійснює захист, представництво та надання інших видів правової допомоги клієнту, і, відповідно, на перший план виходять такі вимоги, як законність, етичність, професіоналізм та добропорядність. Водночас професія має оплачуваний характер, є джерелом існування адвоката, і було б неправильно стверджувати, що адвокати, надаючи правову допомогу клієнту, керуються лише альтруїстичними міркуваннями. Цілком зрозумілими у сучасному світі є прагнення адвоката розширити клієнтську базу чи отримати вигідну з фінансової точки зору пропозицію. Стає питання – якими засобами досягається така мета, і якою мірою вони узгоджуються з етичними стандартами адвокатської професії.

Нині адвокати дуже активно використовують рекламу для досягнення своїх цілей, у деяких випадках нехтують загальними правилами для піару або використовують неправдиву інформацію для залучення клієнтів. Основним законодавчим

актом, яким урегульовано здійснення рекламної діяльності в Україні, є Закон України «Про рекламу» від 03.07.1996 р., згідно зі ст. 1 якого реклама – це інформація про особу чи товар, поширена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару. Закон містить також класифікацію реклами, а саме: недобросовісна реклама – реклама, що вводить або може ввести в оману споживачів реклами, завдати шкоди особам, державі чи суспільству внаслідок неточності, недостовірності, неоднозначності, перебільшення, замовчування, порушення вимог щодо часу, місця й способу розповсюдження; порівняльна реклама – така, що містить порівняння з іншими особами та/або товарами іншої особи; прихована реклама – інформація про особу чи товар у програмі, передачі, публікації, що має рекламну підоснову і може вводити в оману осіб щодо дійсної мети таких програм, передач, публікацій [1]. Варто враховувати, що реалізація будь-якого із зазначених видів реклами можлива, серед іншого, і у сфері адвокатської діяльності. Згідно зі ст.13 Правил адвокатської етики адвокат має право рекламувати свою діяльність із дотриманням чинного законодавства та Правил. Адвокат не може вдаватись до антиреклами стосовно іншого адвоката (адвокатського об'єднання) або використовувати цей метод, рекламуючи власну діяльність. Реклама не повинна мати оціночний характер. Рекламні матеріали адвоката повинні бути чіткими і зрозумілими [2].

Нині є багато спорів з приводу реклами та її застосування. Деякі науковці зазначають, що популярність використання адвокатами реклами залежить від їхнього віку та характеру практики (схильними до рекламування є молоді адвокати, які здійснюють індивідуальну адвокатську діяльність або працюють у маленьких фірмах, концентруючись на юридичних справах окремих осіб, а не підприємств чи установ) [3]. А досвідчені адвокати використовують «сарафанне радіо». Пояснення цього криється у тому, що контакти, які передаються «з вуст у уста», є найважливішими. Конкурентною перевагою в адвокатському середовищі була та залишається бездоганна репутація адвоката. Вона спонукає рекомендувати його іншим, не витрачати кошти на рекламу, робить адвоката затребуваним, позбавляючи необ-

хідності турбуватися про широке коло клієнтів [4].

Отже, реклама має бути добросовісною, відкритою, відповідати закону і не суперечити Правилам адвокатської етики, повинна доводити інформацію про відповідну продукцію певному колу споживачів. Спосіб та форму поширення її адвокат має обирати самостійно, вирішуючи, що більше підходить його віку та, відповідно, світогляду.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики: затв. З'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17> (дата звернення: 06.11.2019).

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.01.2017 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення 06.11.2019).

3. Бірюкова А. Реклама адвокатської діяльності як прояв впливу процесу глобалізації. URL: <http://www.pgp-journal.kiev.ua/archive/2018/8/39.pdf> (дата звернення: 06.11.2019).

4. Польський О. Ю. Правові засади рекламування адвокатської діяльності. URL: file:///C:/Users/ASUS/Downloads/Telegram%20Desktop/Nvknuvs_2016_2_12.pdf (дата звернення: 06.11.2019).

Науковий керівник Ковальова Я. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Я. С. Стрельченко,

студентка II групи I курсу магістратури факультету адвокатури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТА В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09.06.2017 р. було затверджено оновлені Правила адвокатської етики, зокре-

ма доповнено розділом VIII «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет». Оприлюднення відбулось 18.07.2017 р. на офіційному веб-сайті НААУ.

Питання поведінки адвокатів у соціальних мережах має надзвичайну актуальність, зважаючи на можливість використання Інтернет-ресурсів не тільки у приватному житті, а й у професійній діяльності. У наш час все більше адвокатів створюють блоги, сайти, профілі в соціальних мережах для огляду внесених змін до законодавства, обговорення юридичних проблем та дослідження думки Інтернет-спільноти. Але водночас виникає питання дотримання адвокатом деонтологічних вимог і правил.

Відповідно до ч. 3 ст. 57 ПАЕ використання адвокатом соціальних мереж, Інтернет-форумів та інших форм спілкування в мережі Інтернет повинно відповідати десяти принципам, зокрема: 1) незалежності, 2) професійності, 3) відповідальності, 4) чесності, 5) стриманості та коректності, 6) гідності, 7) недопущення будь-яких проявів дискримінації, 8) толерантності та терпимості, 9) корпоративності та збереження довіри суспільства, 10) конфіденційності. Зіставлення вказаних принципів із основними принципами адвокатської етики (ст. 6–13 ПАЕ) свідчить, що лише два з них – незалежність та конфіденційність збігаються. Аналізуючи таке формулювання, складається враження, що, на думку розробників нової редакції ПАЕ, інших восьми принципів адвокати повинні дотримуватись тільки у «віртуальному житті». При цьому ст. 58–60 ПАЕ, не розкриваючи змісту вказаних вище принципів, лише визначають особливості їх дотримання при користуванні соціальними мережами, Інтернет-форумами та іншими формами спілкування в мережі Інтернет [1, с. 40].

Згідно зі ст. 57 ПАЕ адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури загалом [2]. При цьому поняття «авторитет адвокатів» та «авторитет адвокатури» є оціночними, а механізм визначення шкоди не врегульований, що тягне за собою неоднозначність думок при тлумаченні цих положень уповноваженими органами та притягненні адвокатів до дисциплінарної відповідальності.

Але найбільша проблематика пов'язана із встановленням суб'єкта порушення ПАЕ, а саме з неможливістю ідентифікації адвоката в мережі Інтернет. Наприклад, адвокат О. Шевчук із цього приводу зазначив, що в соціальних мережах неодноразово відкрито принижується честь і гідність не лише окремих адвокатів, а й діяльності української адвокатури загалом. При цьому допускається варіант, що такі публікації в соціальних мережах поширюються не просто учасником мережі, а учасником під чужим іменем діючого адвоката або й учасником-адвокатом, але під чужим іменем адвоката. Прикладом урегулювання поведінки адвоката в соціальних мережах є Рекомендації для адвокатів щодо поведінки в соціальних мережах відповідно до встановлених етичних норм і правил (SOCIAL MEDIA ETHICS GUIDELINES), прийняті 09.06.2015 р. Асоціацією адвокатів Нью-Йорка. Вважаємо, що подібний досвід можна запозичити й адвокатам України. Також слід погодитися з пропозицією О. Шевчука щодо включення до відомостей про адвоката, унесених до Єдиного реєстру адвокатів України, додаткової графи щодо персональної сторінки адвоката в соціальних мережах, адже немає належним чином підтверджених даних про адвоката – немає відповідальності. А за цим базовим положенням дійсно можна притягти адвоката до відповідальності навіть за його неетичні ФБ-пости [3, с. 125].

Аналізуючи судову практику, доходимо висновку, що суд може перевірити лише законність процедури накладення стягнення за недотримання Правил адвокатської етики при використанні мережі Інтернет, а не з'ясувати зміст порушення та аналізувати завдану шкоду, що відноситься до дискреційних повноважень КДКА.

Отже, Правила адвокатської етики в частині положень щодо поведінки адвоката в мережі Інтернет потребують доопрацювання. Наявні суперечності та прогалини можуть стати причиною неправомірного тиску на професійну діяльність адвоката та безпідставного притягнення до дисциплінарної відповідальності. Перехід значної частини правового простору до Інтернету, користування соціальними мережами для провадження своєї діяльності потребує від адвокатів дотримання

етичних принципів та підвищення авторитету інституту адвокатури загалом.

Список використаних джерел

1. Кухнюк Д. В. Адвокатська етика у віртуальній реальності. *Вісник Одеської адвокатури*. Спец. вип. Адвокат. етика. 2019. С. 39–43. URL: https://kdka.odessa.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/voa-AE-2019-OBL_.pdf

2. Правила адвокатської етики: затв. Звітно-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#n212>

3. Фляжнікова Я. В. Адвокати в соціальних мережах. Етико-деонтологічний аспект. *VISEGRAD JOURNAL ON HUMAN RIGHTS*. 2017. № 1/1. С. 123–127. URL: http://vjhr.sk/archive/2017_1/part_1/all.pdf

Науковий керівник Овчаренко О. М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. Є. Суворова,
студентка I групи 2 курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ОСОБЛИВОСТІ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ

Моральний обов'язок визначають як ставлення особистості до інших людей, що виражається стосовно них у конкретних умовах діяльності через прояв доброти, справедливості. У суспільстві, незважаючи на те, що в основі конкретних обов'язків представників тієї чи іншої професії лежать одні й ті ж вимоги загальної моралі, існують усе ж і специфічні моральні вимоги. Професійний обов'язок представників правосуддя полягає у максимальній справедливості, непідкупності, неухильній вірності духу закону, об'єктивності в аналізі матеріалів слідства, дотримання почуття міри і такту при проведенні до-

питу свідків, нерозголошенні таємниці слідства та ін.

Юридична (професійна) етика за ознаками спеціалізації поділяється на такі види: суддівську, слідчу, адвокатську, етику нотаріуса, юрисконсульта. Чому ж для адвокатури моральна оцінка важливіша, ніж для багатьох державних інститутів? Відповідь на це питання пов'язана зі специфікою правового і соціального статусу адвокатів. Якщо авторитет державних органів спирається на владні повноваження і підтримку всього державного апарату, то авторитет адвокатури має одну опору – суспільну довіру. А її, як відомо, досить важко набути і легко втратити, особливо у такій конфліктній сфері, як робота адвоката в суді [4, 38-39]. На кожного адвоката покладається низка прав і обов'язків, яких він повинен дотримуватися, здійснюючи свою професійну діяльність. І особливе місце займають морально-етичні зобов'язання. Адвокатська етика визначає стандарти професійних і особистих вимог, що ставляться до адвоката, які систематизовані, удосконалені та регламентовані низкою міжнародних документів.

Основні принципи визначають, що, захищаючи права своїх клієнтів та відстоюючи інтереси правосуддя, адвокати повинні сприяти захисту прав людини і основоположних свобод, визнаних національним та міжнародним правом, і в усіх випадках діяти незалежно та добросовісно, відповідно до закону та визнаних норм і професійної етики адвокатів. Пріоритетне значення має не законність інтересу обвинуваченого, а законність засобів його захисту [1, 1-3]. У зв'язку з цим більш правильним видається говорити не про захист законного інтересу, а про захист інтересів обвинуваченого засобами, визначеними у законі. Будь-які засоби і методи повинні бути насамперед і моральними, особливо в адвокатській діяльності. У ній зливаються правові й моральні засади, оскільки мораль і право нерозривно пов'язані.

Для адвокатів моральний обов'язок це: глибоке усвідомлення соціального призначення своєї діяльності – захищати права, свободи та законні інтереси громадян України; готовність бути охоронцем законності; не допускати компромісів, угод із совістю, не піддаватися будь-яким впливам; служити тільки

закону і справедливості, втілювати в життя ідеї добра та розбудувати правову державу [3, 240].

Важливе місце посідають відносини довіри між адвокатом та його клієнтом, колегами та судом, які не можуть існувати, якщо є сумніви в чесності, порядності, справедливості чи щирості адвоката. У конфліктних, складних ситуаціях потрібно залишатися морально стійким – це допомагатиме робити правильний вибір. Людина, яка не має високих моральних якостей, завжди знаходить виправдання своїм вчинкам, відмежовуючи сумніння від докорів. Усе це накладає особливий тягар відповідальності за результати своєї діяльності [6, 133-137].

У практиці адвокатів існує багато випадків, коли важко знайти золоту середину між професійним обов'язком і людським. Наприклад, поєднання інтересів клієнта і дитини: залишатися професіоналом чи бути людиною при наданні послуг клієнту, інтереси якого йдуть в розріз інтересам його дитини. Внутрішня боротьба «правильності» і «обов'язку», «професійності» і «людяності» – в цих умовах адвокати повинні робити вибір у кожній конкретній справі.

Моральна культура правників характеризується такими наведеними особливостями:

– моральні якості є предметом особливої уваги суспільства, тому що з юридичною професією пов'язують уявлення про такі основоположні цінності, як гуманізм, справедливість, об'єктивність, чесність і порядність. Не випадково представники різних юридичних професій часто зазнають підвищеної критики в цьому відношенні з боку громадськості. Це вказує на необхідність великої уваги з боку самих юристів до осмислення морального аспекту власної діяльності;

– правник має пам'ятати свою особливу відповідальність і у зв'язку з цим добровільно брати на себе додаткові порівняно з пересічною людиною обмеження.

– почуттєвий рівень моральної культури правника передбачає, з одного боку, загостреність таких почуттів, як справедливість, людяність, відповідальність, а з другого – стриманість у інших почуттях, які б заважали неупереджено, ефективно виконувати професійні обов'язки [2, 712-716].

Видатний французький юрист М. Молло у своїх працях сформулював ідеальний портрет, якому повинен відповідати адвокат: «Адвокат повинен бути скромним і незалежним, чесним і педантичним, правдивим і стриманим, поміркованим та безкорисним. Незалежність адвоката є одним з основних принципів адвокатської діяльності, яка є правом і обов'язком. Незалежним адвокат буде тоді, коли буде поміркованим. Його поміркованість має бути у всьому, адже вона зберігає шляхетність душі, силу розуму, дає владу над пристрастями, а всі ці якості необхідні адвокату» [5, 174-177]. Саме тому тільки в єдності наведені вище елементи дають змогу говорити не тільки про адвоката, а й в цілому про юриста як про моральну особистість і справжнього професіонала.

Список використаних джерел

1. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейської Спільноти. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_343

2. Хоменко О.В. Загальна характеристика моральної культури юриста. *Форум права*. 2013 № 3. С. 712-716.

3. Семенюк І. Я. Моральні засади діяльності інституту адвокатури: теоретико-правовий аспект: дис. ... канд. юрид. наук. Львів, 2016. 240 с.

4. Яновська О. Співвідношення мети й засобів як етична проблема адвокатської діяльності. *Юридична газета*. 2017. № 12 (562). 14 бер. URL: <http://tomorrowlawyer.org/spivvidno shenyameti-ta-zasobiv-yak-eti/>

5. Святоцька В.О. Етичні (деонтологічні) засади професійної діяльності адвокатів в Україні та країнах ЄС. № 3. 2016. С. 174-177.

6. Святоцька В. О. Адвокатська етика – як стандарт професійної діяльності на національному та міжнародному рівнях. *Актуальні проблеми судового права: матеріали Всеукр. наук.-прак. конф., присвяч. пам'яті проф. І. Є. Марочкина (Харків, 20 квіт. 2017 р.)* : у 2 т. Харків, 2017. Т. 1. С. 133–137.

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Ю. С. Тобота,
студентка I групи 2 курсу
магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДОВІРА ЯК ОBOB'ЯЗKОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ФІДУЦІАРНИХ ВІДНОСИН АДВОКАТА З КЛІЄНТОМ

Можливість довіряти адвокату – необхідний елемент у відносинах між адвокатом та його клієнтом, колегами та судом.

Якщо адвокат не є чесним, його корисність для клієнта та репутація у професійному колі будуть зруйновані і запобігти цьому не зможуть навіть його професійна компетентність та добросовісність у виконанні обов'язків. Із самого початку спілкування з клієнтом адвокат повинен чітко визначити, що, допомагаючи йому, вважає неприпустимим порушення закону і не чинитиме так, але захищатиме інтереси клієнта всіма законними засобами та способами, докладаючи максимальні зусилля [6, 38].

Коли є довіра, то у клієнта не може бути навіть найменших сумнівів щодо компетентності та добросовісності адвоката. Це передбачає, що адвокат, з урахуванням всіх обставин, що стосуються доручення клієнта і можливих правових наслідків його виконання, має всі передумови до належного виконання доручення, а саме відповідний рівень професійної підготовки, фундаментальні знання чинного законодавства, практику його застосування та опанування тактики, методів і прийомів адвокатської діяльності.

Клієнт розраховує на абсолютну чесність та повну відвертість адвоката, правдивість повідомлюваної інформації. У чесності – весь адвокат. Проте чесності, в загальноприйнятому значенні, адвокату мало: він повинен доводити її до педантичності. Неприпустимими з боку правозахисника є недомовки, ухильні відповіді, неправдива інформація. Він не має права приховувати ті обставини, про які клієнт не запитує, але які мають пряме або опосередковане відношення до справи, з приводу якої людина звернулася до адвоката [1, 152].

Дотримання вказаних принципів для адвоката – це абсолютний імператив. Клієнт має бути спокійним щодо збереження таємниці усіх відомостей, які повідомляє адвокату, і про які останній дізнається самостійно при виконанні доручення. Забезпечення адвокатом дотримання адвокатської таємниці – це основа з основ адвокатської діяльності.

Зовні довіра до адвоката виражається в об'ємі повноважень, які надає клієнт. Загалом повноваження адвоката прирівнюються до прав клієнта. У цьому випадку адвокат повністю заміщає клієнта. Проте можуть бути й винятки. Наприклад, клієнт обмежує адвоката у визнанні позову, відмови від позову, визнанні фактів, в укладенні мирової угоди тощо. Натомість процесуальні кодекси структуровані таким чином, що повноваження адвоката визначаються на підставі ордеру, який виписує сам адвокат. У зв'язку з цим великий кредит довіри до адвокатів, закріплений у процесуальних кодексах, збалансовує можливість притягнення за «порушення такої «довіри» до кримінальної відповідальності, зокрема, адвокат несе кримінальну відповідальність за завідомо неправдиве повідомлення суду про повноваження представляти іншу особу в суді, а так само умисне невнесення до ордеру відомостей щодо обмежень повноважень, встановлених договором про надання правничої допомоги.

Крім того, Кодекс правил здійснення адвокатської діяльності адвокатів Європейського Співтовариства, прийнятий у Страсбурзі в жовтні 1988 р. (так званий Деонтологічний кодекс), також звертає увагу на те, що відносини довіри не можуть існувати, якщо є сумніви в чесності, порядності, справедливості чи щирості адвоката.

«Професія адвоката є однією з професій, представники якої повинні дотримуватися вищих і більш суворих стандартів поведінки. Не лише загальні стандарти поведінки, але також спеціальні вимоги, встановлені законами, які регулюють діяльність колегії, та правила професійної етики застосовуються до практики адвоката. Необхідність вимог, установлених правилами професійної етики, є об'єктивною: лише особі з високою моральною репутацією можливо довіряти брати участь у процесі здійснення правосуддя. Дозвіл будь-якій особі брати участь

у цьому процесі незалежно від його або її поведінки дискредитує ідею здійснення правосуддя», – визначено ЄСПЛ у Рішенні по справі *Lekavičiūnė v. Lithuania*, 27 черв. 2017 р., № 48427/09, ECHR 2017 [5].

Варто пам'ятати, що коли не має довіри до адвоката – не може бути й ніякої співпраці. В довірі відбивається правова і моральна природа відносин адвоката з клієнтом. Це – компетентність, добросовісність, чесність, збереження таємниці відносин, тобто те, що становить професійні обов'язки адвоката, які є нормами закону або етичних правил.

Список використаних джерел

1. Бірюкова А. М. Довіряяк етична основа відносин адвоката з клієнтом (міжнародний та вітчизняний вимір). *Вісник кримінального судочинства*. 2017. № 3. С. 149-154. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2017_3_19

2. Правила адвокатської етики: Затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 лип. 2012 р. Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

4. Шевердін М.В. Огляд ЗМІ: Основні принципи адвокатської етики. «Етика адвоката» 2017. URL: <https://uba.ua/ukr/news/4919>

5. Якименко О. Довіра до адвоката. *Юридичний вісник України*: <https://lexinform.com.ua/yuridychna-praktyka/dovira-do-advokata>

6. Яновська О. Співвідношення мети та засобів як етична проблема адвокатської діяльності. *Юридична Газета*. 2017 № 12 С. 38-39. URL: http://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2017/03/%E2%84%9612562_lite-038-039.pdf

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. В. Тур,
студентка 4 групи 1 курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА ДОБРОСОВІСНІСТЬ ЯК ІНСТРУМЕНТАРІЙ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ ІНСТИТУТУ АДВОКАТУРИ

Загальновідомим є той факт, що професія адвоката надзвичайно відповідальна та користується авторитетною репутацією як в Україні, так і за кордоном. Задля підтримання цього рівня вдосконалення організаційних аспектів діяльності адвокатури та усунення законодавчих прогалин існує потреба в значних зусиллях, адже правовий світ, правовий вимір є настільки гнучкими та динамічними, що варто слідкувати за кожною тенденцією, кожною новелою, щоб відповідати сучасним вимогам.

Питання компетентності та добросовісності адвоката є тим юридичним базисом, недотримання якого може свідчити про занепад інституту адвокатури в цілому.

Про фундаментальність та значущість цього принципу свідчить той факт, що він закріплений як на національному рівні, так і на міжнародному. Перш за все варто зазначити Основні положення про роль адвокатів, прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р., які встановлюють вимоги щодо кваліфікації та підготовки адвоката, Хартію основних принципів європейської адвокатської професії, що закріплює принцип професійної компетентності адвоката, Правила адвокатської етики зі змінами, затвердженими з'їздом адвокатів України 2019 р. Таким чином, прослідковується певна уніфікація відповідних вимог на міждержавному рівні, що, у свою чергу, вагомо впливає на правову спільноту та сприяє підвищенню ролі адвокатської професії в цілому.

Що стосується розуміння термінології, то слід зазначити, що компетентність – це характеристика особи, що визначає

її як професіонала в конкретній сфері діяльності чи сукупності таких сфер, яка може правильно, швидко та якісно вирішити поставлене перед ним завдання. Наявність компетентності також свідчить про достатність теоретичних знань для здійснення певного виду діяльності, спрямованої на виконання завдань та наявності вмінь і навичок для їх практичної реалізації [4, 337]. У свою чергу, щодо розуміння поняття «добросовісності» точаться дискусії, адже ця категорія малодосліджена та і природа цього явища доволі абстрактна. Найдетальніший опис добросовісності як юридичної категорії, утворюючого поняття принципу добросовісності знаходимо у праці С.П. Погребняка: «вона являє собою стан чесності, сумління, порядності, передбачає переконаність у необхідності ретельного виконання соціальних обов'язків, повагу до інших, нездатність до низьких учинків. Тому добросовісність у праві традиційно пояснюють саме з огляду на моральні стандарти; наприклад, як чесність, відсутність суперечності між тим, що людина думає, і тим, що вона говорить, прагнення виконати кожен справу найкращим чином. Вона також передбачає вірність зобов'язанням, повагу до прав інших суб'єктів, обов'язок порівняння власних та чужих інтересів, унеможливлення заподіяння шкоди третім особам» [5, 14].

Тож, якщо компетентність можна оцінити, виходячи з аналізу практичної діяльності адвоката, то добросовісність такої легкій оцінці не піддається, адже залежить від суб'єктивного сприйняття особи, її власних уявлень про мораль, добро та зло, та може проявлятися практично у будь-якій сфері діяльності, наприклад, способу ведення справи, зловживання правами, взаємовідносин з колегами та власне з клієнтом.

З першого погляду може здатись, що компетентність як вимога до адвокатів є легко дотримуваною, та на практиці все значно складніше, адже компетентність є надзвичайно широким, комплексним утворенням, та включає в себе: високий рівень професійної підготовки; ґрунтовне знання чинного законодавства та вміння його практичного застосування; опанування тактики, методів і прийомів адвокатської діяльності, ораторського мистецтва; ретельну підготовку до виконання доручення; перманентне підвищення свого професійного рівня; забезпе-

чення обґрунтовано необхідним рівнем компетентності своїх помічників, стажистів, технічного персоналу та інших осіб, що залучаються ним для виконання окремих робіт у зв'язку з виконанням доручення.

Слід відзначити, що у будь-якому випадку встановлення некомпетентності адвоката тягне за собою відповідні правові наслідки. Так, якщо адвокат сумнівається у власних знаннях, він має право відмовитись від виконання своїх обов'язків та ведення справи. Певну оцінку правових знань проводить і клієнт, який має право відмовитись від послуг адвоката в разі встановлення його некомпетентності. Цікавий приклад наводить О. О. Торбас, який зазначає про можливість відводу захисника внаслідок відсутності належної правової кваліфікації. Так, в ст. 78 Кримінально-процесуального кодексу України передбачений вичерпний перелік підстав, за якими може бути заявлено відвід захиснику: його участь у цьому самому кримінальному провадженні в іншому процесуальному статусі, конфлікт інтересів або зупинення чи припинення права на зайняття адвокатською діяльністю. Цей перелік є вичерпним, а отже, заявляти відвід захиснику у випадку встановлення його некомпетентності неможна, а судді повинні відмовляти у задоволенні такої заяви про відвід. Проте суддя Кам'янка-Бузинського районного суду Львівської області розглянув заяву про відвід захисника, яка була подана обвинуваченим. Підставою заявленого відводу було те, що обвинувачений не довіряє захиснику, оскільки він не обізнаний у матеріалах справи, і не може здійснювати належно її захист у даному кримінальному провадженні. Суддя, заслухавши думку учасників судового розгляду, посилаючись наст. 47 КПК, задовольнив заяву обвинуваченого про відвід захисника [6].

Як бачимо, дотримання відповідних принципів має бути безумовним, що забезпечуватиме ефективне надання адвокатських послуг та сприятиме посиленню авторитету адвокатської професії та її соціальної функції.

Список використаних джерел

1. Правила адвокатської етики зі змінами: затвердженими з'їздом адвокатів України 2019 року. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2019-03-15-pravila-2019_5cb72d3191e0e.pdf

2. Основні положення про роль адвокатів (Прийняті VIII Конгресом ООН по запобіганню злочинам у серпні 1990 р.). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_835

3. Хартія основних принципів європейської адвокатської професії. URL: http://qala.org.ua/wp-content/uploads/2017/03/Hartiya_brenduvannya.pdf

4. Наджафлі Е. М. Характеристика деяких морально-етичних принципів здійснення адвокатської діяльності в Україні *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. URL: http://www.visnyk-juris.uzhnu.uz.ua/file/No.43/part_4/82.pdf

5. Погребняк С. П. Втілення принципу добросовісності в праві. *Вісник Академії правових наук України*. Харків: Право, 2007. № 2 (49). С. 13-24.

6. Торбас О.О. Наслідки встановлення некомпетентності захисника професії. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7704/Наслідки%20встановлення%20некомпетентності%20захисника%20.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Науковий керівник Ремескова Ю. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Є. Є. Холодна,
студентка VI групи 1 курсу
магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПОВЕДІНКИ АДВОКАТІВ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Беззаперечно, питання етичних аспектів поведінки адвокатів у мережі Інтернет є одним із найбільш обговорюваних у ЗМІ, що є цілком зрозумілим, враховуючи сучасні реалії, обумовлені інформаційним розвитком суспільства.

Так, аргументованою відповіддю викликам сьогодення стало доповнення ще 9 черв. 2017 р. Правил адвокатської етики

розд. VIII «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет». Незважаючи на це, окреслена тематика залишилася приводом для дискусій.

По-перше, критиці піддається той факт, що відповідно до ч. 1 ст. 57 ПАЕ допустимість участі адвоката у соціальних мережах визначається на основі оціночних понять та залежить від розсуду органів адвокатського самоврядування, наділяючи останніх додатковими важелями впливу. Шляхів подолання проблеми два: мінімізація оціночних суджень або підвищення довіри до органів адвокатського самоврядування.

По-друге, адвокати, зокрема Д. В. Кухнюк, звертають увагу на питання неузгодженості основних принципів, закріплених у розд. II «ПАЕ та принципів поведінки адвокатів у соціальних мережах (ч. 3 ст. 57 ПАЕ) [1, 39]. Варто зауважити, що адвокатська спільнота жодним чином не спростовує необхідності закріплення останніх, а навпаки наголошує на необхідності уніфікації принципів із метою спрощення правозастосування.

По-третє, переважна більшість наукової спільноти розділяє думку щодо доцільності обов'язкового внесення адвокатами відомостей про свої офіційні сторінки у соціальних мережах до Єдиного реєстру адвокатів України. Аргументами на користь даної ідеї слугує наступне. З одного боку, це може спростити процес доказування при розгляді скарги на дії адвокатів у мережі Інтернет для дисциплінарних палат кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури, бо наразі ідентифікація конкретної особи є неможливою, а з другого – може виступити додатковою гарантією адвокатської діяльності, забезпечуючи адвокатів від Інтернет-шахраїв [2, 14]. Цікаво, що на сьогодні п. 3.1.7 Порядку ведення єдиного реєстру адвокатів України передбачена можливість добровільного внесення адвокатом адреси офіційних сторінок до Єдиного реєстру адвокатів України за заявою самого адвоката.

По-четверте, враховуючи, що рекламування адвокатської діяльності є суперечливою конструкцією за своєю суттю, етичні питання самореклами адвокатів у соціальних мережах потребують додаткової регламентації. Так, професор Т. Б. Вільчик констатує, що переважна більшість деонтологічних кодек-

сів країн ЄС виходить із того, що адвокат не повинен займатися саморекламою, а основним принципом, що визначає ступінь допустимих способів і методів ведення реклами, є гідність інституту адвокатури в цілому [3, 27].

Крім того, розповсюдженою є ситуація, коли адвокати коментують резонансні справи на своїх сторінках у соціальних мережах. Це викликає наступні ризики: а) дотримання принципу конфіденційності (відповідно ч. 6 ст. 59 ПАЕ розміщення інформації, пов'язаної із здійсненням адвокатської діяльності, в публічному доступі в соціальних мережах Інтернет-форумах та інших формах спілкування в мережі Інтернет можливо лише за попередньою письмовою згодою клієнта); б) породження конфліктів, оскільки подібні публікації викликають безліч емоцій з боку читачів; в) маніпуляції суспільною думкою тощо.

Підсумовуючи викладене, бачимо, що, з одного боку, адвокати зобов'язані неухильно дотримуватися нормативно закріплених етичних правил поведінки при використанні мережі Інтернет, а з другого – самостійно визначати ступінь особистої свободи з метою підвищення довіри з боку суспільства до адвокатури як правозахисного інституту, а також утвердження високих стандартів поведінки адвокатів у всіх сферах життя.

Список використаних джерел

1. Кухнюк Д. В. Адвокатська етика у віртуальній реальності. *Вісник одеської адвокатури*. Одеса, 2019. Спец. вип. *Адвокатська етика*. С. 39-43.

2. Бойко Г. В. Деякі проблемні питання застосування дисциплінарною палатою Правил адвокатської етики при використанні адвокатом мережі Інтернет. *Вісник одеської адвокатури*. Одеса, 2019. Спеціальний вип. *Адвокатська етика*. С. 14-16.

3. Вільчик Т. Б. Деонтологічні засади діяльності адвокатів: міжнародні стандарти та вітчизняне законодавство. *Вісник одеської адвокатури*. Одеса, 2019. Спец. вип. *Адвокатська етика*. С. 26-29.

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*В. О. Ченур,
студентка III групи I курсу
магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ ПИТАННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН АДВОКАТА ТА СУДУ

Дослідження питання про взаємовідносини між адвокатом і судом в Україні є досить важливим та актуальним, оскільки дані інститути відповідно до ст. 55 Конституції України реалізують важливу конституційну функцію держави – захист прав, свобод та інтересів людини і громадянина [1]. В Україні досить часто трапляються випадки неприпустимої поведінки адвокатів, зокрема, у відносинах із судом та іншими учасниками справи. З огляду на викладене вище існує необхідність дослідження даної тематики.

Так, Т.Б. Вільчик зазначає, що визнання тісного зв'язку адвокатури та судової влади ставить, в свою чергу, ряд питань про взаємодію адвокатури та суду. Ці питання можуть носити як правовий, так і морально-психологічний характер, а їх дослідження має значення для функціонування та перспектив розвитку як адвокатури, так і судової влади [2, 24].

Адвокат здійснює свою діяльність у відповідності з принципами, які містяться в загальних положеннях чинного законодавства України про адвокатуру та адвокатську діяльність [3] та Правилах адвокатської етики, які затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 черв. 2017 р. [4].

Так, відповідно до Правил адвокатської етики до основних принципів адвокатської етики, яких зобов'язаний дотримуватися адвокат у своїх відносинах із судом, а також з іншими учасниками судового провадження, відносять:

1) принцип дотримання законності: представляючи інтереси клієнта або виконуючи функцію захисника в суді, адвокат зобов'язаний дотримуватися вимог чинного процесуального законодавства, законодавства про адвокатуру та адвокатську

діяльність, про судоустрій і статус суддів, іншого законодавства, що регламентує поведінку учасників судового процесу, а також вимог Правил (ст. 42, Правила адвокатської етики);

2) принцип незалежності та пріоритетності інтересів клієнта у відносинах адвоката з судом: дотримуючись принципу законності, адвокат водночас має бути наполегливим і принциповим у відстоюванні інтересів клієнта в суді, не поступатися своєю незалежністю у захисті й представництві прав та інтересів клієнта з метою не погіршити стосунків з суддями; у випадку вчинення судом тиску на адвоката – не йти на компроміси, що суперечать охоронюваним законом інтересам клієнта; послідовно дотримуватися принципу пріоритетності інтересів клієнта перед всіма іншими інтересами й міркуваннями, що пов'язані з відносинами адвоката з судом. Адвокат не повинен залишати без уваги порушення закону, нетактовне і зневажливе ставлення суду та інших учасників процесу до свого клієнта, його самого, або адвокатури в цілому і повинен реагувати на відповідні дії у формах, передбачених чинним законодавством та/або актами Ради адвокатів України, Національної асоціації адвокатів України (ст. 43, Правила адвокатської етики);

3) принцип чесності та добропорядної репутації під час здійснення професійної діяльності в суді: під час здійснення професійної діяльності в суді адвокат повинен бути добропорядним, поводити себе чесно та гідно, стверджуючи повагу до адвокатської професії. Адвокат має поважати процесуальні права адвоката, який представляє іншу сторону, і не вдаватись до дій, що грубо порушують останні (ст. 44, Правила адвокатської етики).

Правила, що визначають поведінку адвоката в суді, поширюються також на його відносини з арбітрами і будь-якими іншими особами, які виконують обов'язки, прямо або побічно пов'язані з судочинством. Так, Національним внутрішнім регламентом Франції передбачено, що в ході судового засідання адвокат повинен уникати обманних дій по відношенню до свого колеги та суду. Йому належить знаходити золоту середину між інтересами його клієнта і його колег. «Чемність, делікатність, гідність» – такі основні характеристики поведінки адвоката Франції по відношенню до суддів.

Як відмічається у Висновку № 16 (2013) Консультативної ради європейських суддів про відносини між суддями та адвокатами 15 лист. 2013 р., судді та адвокати відіграють різні ролі в судовому процесі, проте внесок представників обох професій є необхідним для досягнення справедливих та ефективних рішень в усіх судових процесах відповідно до закону (п. 4). Судді та адвокати мають співпрацювати задля задоволення потреб сторін (п. 17) [5].

З огляду на названі норми адвокат та суд мають дотримуватись правил взаємоповаги, проте досить часто на практиці виникають ситуації, які суперечать нормам законодавства. Як зазначає О.І. Косаренко, нерідко бувають відкрито ворожі відносини судді до адвоката як особи або до його позиції по даній справі. Однак під час розгляду справи між адвокатом та суддею нічого особистого бути не може [6, 193].

Одним із актуальних питань, які постають перед сучасними адвокатами та суддями, є дружба у соціальних мережах, а чи не створює така дружба потенційного конфлікту інтересів. Дане питання досліджувалось у чималій кількості статей. Проаналізувавши ці матеріали можна констатувати, що сам по собі факт такої «дружби» між суддею і адвокатом не тягне за собою необхідності відводу судді при розгляді справ, в яких бере участь адвокат [7, 37].

Відносини між адвокатом і судом повинні базуватися, насамперед, на взаємній повазі, наділеними відповідним (належним, високим) рівнем професіоналізму та моральності.

Як зазначив в своїй щорічній промові колишній Президент Асоціації адвокатів Нідерландів Віллем Беккерс, «Держави, в якій панує верховенство права, може існувати тільки завдяки існуванню незалежної судової влади та незалежної адвокатури. Незалежних один від одного. Відкрита ворожнеча між суддями та адвокатами завжди шкодить продуктивності та результатам, оскільки вона відволікає учасників процесу від мети – матеріальної та процесуальної справедливості» [8].

Отже, законодавець здійснює правове регулювання взаємовідносин між адвокатом та судом з точки зору необхідності дотримання принципу взаємної поваги один до одного. Наведе-

не формулювання відповідає міжнародним стандартам професійної діяльності як судової влади, так і адвокатури.

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28 черв. 1996. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.

2. Вільчик Т. Б. Адвокатура та судова влада: характер взаємовідносин. *Часопис Академії адвокатури України*. 2014. Т. 7. № 4. С. 19-25.

3. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 лип. 2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2012. № 27. Ст. 282.

4. Правила адвокатської етики: затвержені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 09 черв. 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

5. Висновок № 16 (2013) Консультативної ради європейських суддів про відносини між суддями та адвокатами (15 листопада 2013 року). URL: <http://document.ua/visnovok-n-2013-16-konsultativnoyi-radi-evropeiskih-suddiv-p-doc174863.html>

6. Косаренко О. І. Суд і адвокат: проблеми етики взаємовідносин. *Вісник Академії адвокатури України*. 2011. С. 189–196.

7. Професійна етика судового процесу: матеріали круглого столу (24 лист. 2017 р.). Київ: Нац. акад. прокуратури України, 2018. 92 с.

8. Рут ван дер Пол. Судді та адвокати в цивільному процесі: як стаття 6 Конвенції впливає на професійну взаємодію між суддями та адвокатами. Погляд голландських суддів. 2015. URL: <https://precedent.in.ua/2015/05/29/suddi-ta-advokaty-v-tsyvilnomu-protsesi-yak-stattya-6-konventsii-vplyvaye-na-profesijnu-vzayemodiyu-mizh-suddyamy-ta-advokatamy-poglyad-gollandskyh-suddiv/>

Науковий керівник Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Д. Ю. Черніков,
студент I групи 2 курсу
магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНИЙ АСПЕКТ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ УНИКНЕННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ В ДІЯЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Професія адвоката є однією з тих, для якої питання етики має важливе значення як для збільшення поваги та довіри суспільства до представників цієї професії, так і для зростання взаємоповаги між адвокатами-професіоналами. Незалежна, професійна адвокатура повинна будуватися на фундаменті стійких етичних принципів, і ключовою складовою цього фундаменту є дотримання принципу уникнення конфлікту інтересів.

Конфлікт інтересів – суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи невчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [4].

Правила адвокатської етики визначають три безумовні випадки, коли конфлікт інтересів може мати місце[3]:

1) захист одночасно двох або більше клієнтів, інтереси яких є взаємно суперечливими; 2) здійснення захисту клієнта або надання йому правової допомоги, якщо до цього адвокат надавав правову допомогу, здійснював захист або представництво іншого клієнта, від якого він отримав конфіденційну інформацію, дотичну до інтересів нового клієнта; 3) здійснення захисту клієнта або надання йому правової допомоги, якщо інтереси клієнта суперечать власним інтересам адвоката.

Причому в перших двох випадках заборона щодо здійснення захисту та надання правової допомоги в умовах конфлікту інтересів може бути подолана шляхом отримання письмової згоди клієнтів [5]. Проте навіть отримання відповід-

ної згоди від осіб, зацікавлених у збереженні конфіденційної інформації, не вирішує проблем, а, навпаки, створює загрозу порушення основних засад здійснення адвокатської діяльності. В іншому випадку адвокат не може брати доручення від клієнта, а в разі виникнення конфлікту інтересів у процесі реалізації адвокатом договору такий договір має бути розірваним.

Етичні мотиви, які виключають можливість виконання адвокатом ролі захисника через можливість конфлікту інтересів, існують і в процесуальних законах та є підставою для відводу адвоката у випадку, коли останній уже раніше був причетний до вирішення справи в будь-якій іншій ролі. У такому випадку на перший план виходить проблема встановлення факту колізії інтересів клієнтів адвоката та визначення правильного алгоритму дій адвоката, який відповідав би не тільки нормам закону, а й етичним засадам адвокатської діяльності. Тому необхідно підкреслити двоякий характер представленого принципу.

З етичної точки зору виключення конфлікту інтересів повинно бути для адвоката пріоритетним завданням, оскільки конфлікт інтересів передбачає обстановку, в рамках якої адвокат не може діяти об'єктивно. Виникає ситуація, за якої адвокат може вчинити дії (бездіяльність), які в кінцевому результаті можуть мати негативні наслідки для клієнта. Не слід забувати про загрозу втрати адвокатом своєї репутації внаслідок порушень етичних та організаційних принципів діяльності, адже, при виборі адвоката клієнт найперше звертає увагу на порядність, чесність, добросовісність адвоката, довіру до нього [2].

Обов'язок адвоката щодо дотримання принципу уникнення конфлікту інтересів не є абсолютним. Особа, що має статус адвоката, не завжди взаємодіє з оточуючими людьми саме як адвокат, але продовжує мати цей статус, продовжує володіти відомостями, що складають адвокатську таємницю, тощо. Може скластися ситуація, коли з тих чи інших причин клієнт не хоче звертатися до іншого адвоката, а повністю йому довіряє, незважаючи на конфлікт, що виник. У такому випадку головне завдання адвоката полягає в тому, щоб клієнт не просто знав про наявність конфлікту інтересів, а й чітко розумів, у чому він

полягає, і приймав рішення з урахуванням всіх обставин. До того ж адвокат не дає жодних гарантій, що отримана ним інформація від одного клієнта не буде використана для формування лінії захисту, коли вони стануть процесуальними супротивниками. Тепер уже черга адвоката вирішувати, якою мірою він зможе зберегти неупередженість і свободу в прийнятті рішень. Тобто необхідно враховувати те, що сам по собі конфлікт не породжує порушення інтересів зацікавленої сторони, а створює сприятливі умови для такого порушення [1].

Усвідомлюючи негативні правові наслідки, адвокати повинні надавати перевагу етичній стороні проблеми, бо порушення моральних норм, цінностей в більшості випадків призводить до прояви сваволі й ілюзій, що порушує природні закони суспільного життя, на яких засновується соціальний порядок, та може стати причиною підриву авторитету інституту адвокатури в цілому, виникнення недовіри між адвокатом та клієнтом. Тому внутрішні етичні бар'єри мають бути більш високими, ніж писані норми.

Список використаних джерел

1. Кухарук Ю.О. Деякі питання усунення захисника внаслідок виникнення конфлікту, пов'язаного з суперечністю інтересів підзахисних. *Часопис Академії адвокатури України*. 2010. № 3. URL: <http://nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2010-3/10gvguup.pdf>.
2. Северин К.М. Принцип уникнення конфлікту інтересів в адвокатській діяльності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 10. Т. 1 С. 151–154.
3. Правила адвокатської етики: затверджені Звітно-виборним з'їздом адвокатів України 2017 року. URL: http://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pravila/2017-06-09-pravila-2017_596f00dda53cd.pdf
4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 лип. 2012 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>
5. Шевердін М.В. Огляд ЗМІ: Основні принципи адвокатської етики. *Етика адвоката*. 2017. URL: <https://uba.ua/ukr/news/4919>

6. Яновська О.Г. Проблемні питання формування етико-спсихологічних якостей прокурорів та адвокатів в процесі професійного навчання. *Часопис КУП: наук. журн.* 2011. № 2. С. 267-271.

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

А. С. Ярощук,
*студентка III групи I курсу
магістратури факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ У МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Правила поведінки адвокатів у мережі Інтернет є досить актуальним питанням, зважаючи на активність правників на різноманітних сайтах, форумах, у соціальних мережах. Адвокати не стоять осторонь розвитку комунікаційних технологій. Вони активно ведуть блоги, роблять твіти, коментують дописи, створюють профілі, як особисті, так і професійні, де вельми часто публікують інформацію про адвокатську діяльність, аналізують законодавство, висловлюють власні позиції щодо актуальних правових та політичних проблем. Тому важливим та необхідним кроком у регламентації даної діяльності стало доповнення Правил адвокатської етики (*далі* – ПАЕ) розділом VIII «Дотримання норм адвокатської етики при використанні мережі Інтернет», який складається із чотирьох статей (ст. 57-60). Зупинимось на деяких проблемних питаннях регламентації даних відносин.

По-перше, у ст. 57 ПАЕ зазначається, що участь адвоката у соціальних мережах, Інтернет-форумах та застосування ним інших форм спілкування в мережі Інтернет є допустимими, проте адвокат може розміщувати, коментувати лише ту інформацію, використання якої не завдає шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому. При цьому поняття такого авторитету

не є визначеним ні в ПАЕ, ні в інших нормативно-правових актах. Дане поняття є оціночним, тобто може довільно й вибірково тлумачитися уповноваженим органом залежно від обставин у кожному конкретному випадку. Крім того, не зрозумілим є процес і механізм визначення шкоди та її розміру. Таким чином, правозастосування даної норми є дещо ускладненим і може стати джерелом зловживань для уповноважених на тлумачення органів. Саме такий підхід підтверджується судовою практикою. Так, Окружний адміністративний суд м. Київ в постанові від 21.07.2017 р. вказав на законодавчо передбачену можливість перевірки в судовому порядку лише процедурних питань ухвалення відповідного рішення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури (далі – ВКДКА). Повноваження ВКДКА щодо оцінки дій адвоката на відповідність ПАЕ та прийняття відповідного рішення визнані дискреційними, що унеможливує судовий перегляд останнього для гарантування його справедливості, добросовісності та розумності.

По-друге, відповідно до ст 57 ПАЕ визначано принципи поведінки адвокатів в Інтернет-просторі, а саме: незалежності, професійності, відповідальності, чесності, стриманості та коректності, гідності, недопущення будь-яких проявів дискримінації, толерантності та терпимості, корпоративності та збереження довіри суспільства, конфіденційності.

Варто зауважити, що дані принципи не узгоджені з основними, яким присвячено розд. II ПАЕ (ст. 6-13). Лише два з них збігаються – незалежність та конфіденційність. Таким чином, можна зробити дещо абсурдний висновок, що решта принципів повинна дотримуватись адвокатами лише у віртуальному житті. Однак очевидно, що чесність, відповідальність, толерантність тощо є не менш важливими у реальному житті. Більше того, зміст принципів поведінки адвокатів у мережі Інтернет не розкритий, лише вказується на певні аспекти їх дотримання адвокатами.

По-третє, правила поведінки адвокатів в Інтернет мережі визначені так, що орієнтовані саме на адвоката, який є носієм свого статусу повсякчас, а не лише під час здійснення своєї професійної діяльності. Отже, адвокат позбавлений свободи створювати дописи, коментарі, висловлювати власні думки в

статусі приватної особи, адже останні будуть аналізуватися як такі, що висловлені особою в статусі адвоката.

По-четверте, досить важко ідентифікувати людину і її профіль у соціальній мережі. Ні для кого не таємниця, що зараз кожна людина може створити профіль у соціальній мережі й назватися будь-яким ім'ям. Таким чином може бути створений фейковий профіль будь-якого адвоката, адвокатського бюро чи об'єднання, на якому розміщуватиметься інформація, використання якої завдасть шкоди авторитету адвокатів та адвокатури в цілому. Для вирішення даної проблеми адвокати висловлюють різні пропозиції. Наприклад, розробити правила ідентифікації адвокатів в Інтернеті. Однак, якщо уявити, що такі будуть розроблені, наприклад за IP-адресою чи MAC-адресою пристрою чи смартфона, через оператора зв'язку, що само собою буде порушенням прав адвокатів та втручанням у їхню незалежну діяльність, як довести, що за конкретним ідентифікованим пристроєм або сторінкою в соціальній мережі знаходився саме цей адвокат, а не інша особа? Також існує пропозиція додати до ЄРАУ ще одну графу до профайлу кожного адвоката щодо його особистої (персональної) сторінки у соціальних мережах. Тим більше, що це цілком корелюється зі ст. 17 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», якою встановлено обов'язок Ради адвокатів України забезпечити ведення Єдиного реєстру адвокатів України, а до ЄРАУ, своєю чергою, вноситься інформація щодо засобів зв'язку з адвокатом, а також інші відомості, передбачені цим Законом. Внесення додаткових відомостей до ЄРАУ не потребуватиме жодних витрат, однак це гарантовано надасть можливість потенційним клієнтам чітко ідентифікувати користувачів відповідних сторінок у соціальних мережах як адвокатів, які надають відповідні послуги.

Отже, етичні норми щодо поведінки адвокатів у мережі Інтернет є необхідним кроком уперед, зважаючи на сучасні реалії. Однак деякі моменти потребують вдосконалення задля кращого врегулювання даних відносин.

Науковий керівник Ремескова Ю. О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

2.3. Етичні аспекти взаємодії адвокатів з органами адвокатського самоврядування

*О. В. Бакланова,
студентка V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДО ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТА

Основна мета інституту дисциплінарної відповідальності при застосуванні дисциплінарних санкцій – це підтримка професійних стандартів адвокатів та забезпечення дій адвокатів у найкращих інтересах їхніх клієнтів у спосіб, що відповідає професійним стандартам та незалежності, честі та гідності адвокатів, передбаченими міжнародними стандартами.

З огляду на статус та престиж професії адвоката як правозахисника та представника інтересів, важливою є повноцінна правова регламентація підстав притягнення, складу дисциплінарного правопорушення, змісту та вимог негативних наслідків, які застосовуються до правопорушника.

Так, дисциплінарна відповідальність адвоката унормована як на законодавчому рівні, так і низкою рішень органів адвокатського самоврядування. Наявність значної кількості актів, які затверджені органами адвокатського самоврядування, свідчить про незалежність та самоврядність адвокатури. Крім того, вказане підтверджує положення про те, що вирішення питань дисциплінарної відповідальності адвокатів належить до повноважень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури (далі – КДКА), а дисциплінарне провадження стосовно адвоката здійснюється кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури за адресою робочого місця адвоката, зазначеною в Єдиному реєстрі адвокатів України.

Незважаючи на наявність значного обсягу нормативних положень, спрямованих на врегулювання вказаного питання,

системний аналіз положень виявляє наявність прогалин та суперечностей.

Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (далі – Закон України № 5076-VI) встановлено право кожного, кому відомі факти, які можуть бути підставою для дисциплінарної відповідальності адвоката, звертатися з відповідною заявою (скаргою) до кваліфікаційно-дисциплінарних комісій [4]. Указана норма піддається гострій критиці у наукових колах та серед адвокатів. Так, В. Заборовський зазначає, що ця норма надає право кожному, навіть особі, яка не має жодного відношення до професійної діяльності адвоката (не є ні його клієнтом, ніяким іншим учасником будь-якого провадження, де бере участь адвокат), звертатися із заявою (скаргою) до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії [1, 33]. А С. С. Мостовенко вказує, що надання права подавати скарги необмеженій кількості людей може призвести до того, що адвокат тільки й відбиватиметься від таких «дописувачів», а це жодним чином не сприятиме якості його роботи й інтересам клієнта [3, 6].

Однак законодавцем встановлено гарантію захисту адвоката від необґрунтованих та безпідставних заяв, нею виступає положення п. 2 ч. 2 ст. 36 Закону України № 5076-VI, за якою дисциплінарну справу стосовно адвоката не може бути порушено за заявою (скаргою), що не містить відомостей про наявність ознак дисциплінарного проступку адвоката, а також за анонімною заявою (скаргою) [4]. Крім того, законодавство зарубіжних країн, зокрема Австрії, закріплює право необмеженого кола осіб (навіть анонімно) на подання відповідної заяви про вчинення адвокатом проступку [1, 33].

Іншим аспектом є відсутність чіткого переліку порушень, які виступають підставою для проведення дисциплінарного провадження, а також закріплення легального визначення їхнього змісту. Тлумачення деяких підстав відповідальності адвоката, приміром, порушення ним присяги або правил адвокатської етики, може бути занадто широким. Це негативно відображається на процесуальній незалежності адвоката, адже органи правопорядку часто ініціюють дисциплінарне провадження щодо принципових адвокатів, які добросовісно захищають інтереси клієнтів [1, 34].

Звернувшись до тексту присяги, приходимо до висновку про покладення на адвоката обов'язку не лише професійного, а й морального характеру. Враховуючи той факт, що недотримання ж усіх або будь-якої із вимог Закону України № 5076-VI є порушенням присяги, за що до адвоката може бути застосоване дисциплінарне стягнення [4]. Так, В. Заборовський пропонує закріпити більш точно формування об'єктивної сторони вказаного правопорушення, а сам текст присяги зробити більш лаконічним та обмеженим за розміром. Науковець указує, що наявний стан речей призводить до того, що «майже кожне порушення може розглядатися і як порушення присяги» [2, 56].

За положенням законодавства, яке регулює питання дисциплінарного провадження відносно адвоката, вбачається наявність прогалин, які не дозволяють належним чином захистити адвоката від зловживань з боку третіх осіб.

Отже, поки не буде законодавчо закріплено чіткого механізму реалізації тої чи іншої норми, то така норма носитиме тільки декларативний характер, і навряд чи може йти мова про можливість належного її застосування та реальний захист адвоката. Все це на практиці може призвести до випадків, коли щодо адвоката, який зайняв певну суспільно політичну позицію, буде подана значна кількість таких заяв (скарг) кожним «бажаючим», який навіть не буде мати жодного відношення до професійної діяльності такого адвоката [5, 193].

Список використаних джерел

1. Заборовський В. В. Деякі проблемні аспекти ініціювання питання про дисциплінарну відповідальність адвоката. *Національний вісник Ужгородського національного університету*. 2014. № 28. С. 31–35.

2. Заборовський В. В. Присяга адвоката та відповідальність за її порушення // Римське право як підґрунтя сучасного права Європи: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. 2016. С. 55–58.

3. Мостовенко С. Адвокат – не посередник між чиновником і клієнтом! *Дзеркало тижня*. 2012. № 26. С.6.

4. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 5 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Офіційний вісник України*. 2012. № 62. Ст. 17.

5. Фіолевський Д. П. Адвокатура: підручник / 3-тє вид., випр. і доп. Київ: Алерта, 2014. 624 с.

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

О. С. Ковтун,
*студентка 1 групи 1 курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРОБЛЕМАТИКА ВІДСУТНОСТІ ЧІТКИХ КРИТЕРІЙ ВИЗНАННЯ ДІЙ АДВОКАТА ТАКИМИ, ЩО ПОРУШУЮТЬ ЕТИЧНІ НОРМИ

Правовою основою професійної діяльності адвоката в Україні є Конституція України, Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правила адвокатської етики та інші законодавчі акти України. Питання дисциплінарної відповідальності адвокатів врегульовано Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», де визначено підстави для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності, строк їх застосування та види стягнень. Проте через розмитість етичних норм, які наповнені подекуди оціночними категоріями, адвокати їх інтерпретують на власний розсуд та у своїх інтересах, і органи, уповноважені розглядати справи про порушення цих самих норм, приймають рішення, виходячи з власного тлумачення цих оціночних понять.

Рішення про притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності ухвалюють органи адвокатського самоврядування – кваліфікаційно-дисциплінарні комісії регіону. І тоді проблема визначеності поєднується ще з відсутністю чіткої відповідності між діями адвокатів, що порушують правила, та розміром дисциплінарної відповідальності, яка призначається у разі вчинення цих дій. КДКА на власний розсуд приймають рішення та встано-

влюють, у якому випадку призначати попередження, зупинення права на заняття адвокатською діяльністю на строк від одного місяця до одного року чи позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю з наступним виключенням з Єдиного реєстру адвокатів України (ч. 1 ст. 35 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність»). І в результаті можлива така ситуація, коли за різні порушення КДКА призначає однакове дисциплінарне стягнення, а під час перегляду рішення Вищою кваліфікаційно-дисциплінарною комісією встановлюється суттєва відмінність зовнішніх ознак проступків.

Наприклад, з практики розгляду скарг ВКДКА було дві справи, про неправильне оформлення ордеру, що є порушенням вимоги Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». На підставі ордерів адвокати в обох справах намагалися отримати документи за адвокатськими запитами. В обох випадках місцева КДКА зупинила на певний період право порушників на зайняття адвокатською діяльністю, адже адвокат не має права в своїй професійній діяльності вдаватися до засобів та методів, які суперечать чинному законодавству або ПАЕ (ч. 3 ст. 7 ПАЕ). Переглядаючи за скаргами ці справи, у ВКДКА знайшли принципові відмінності в обставинах та наслідках вчинення проступків. У першому випадку адвокат, який виписав ордер сам на себе, тим не менш діяв в інтересах довірителя під час надання правової допомоги і врешті клієнт отримав позитивний результат. У другому – «клієнтом» виявилася колишня дружина, яка навіть не знала про існування договору про правову допомогу з чоловіком. При цьому її «захисник» у такий спосіб збирав інформацію проти екс-дружини для судового спору про розділ майна. З урахуванням обставин вчинення проступку, відсутності негативних наслідків та особи адвоката, у першому випадку ВКДКА вирішила скасувати рішення КДКА та застосувати до адвоката дисциплінарне стягнення у вигляді попередження. У другому-члени ВКДКА збільшили строк зупинення права з двох місяців до одного року. «Помиляються всі: прокурори, судді, адвокати... І окремі помилки можуть містити ознаки дисциплінарного правопорушення. Оцінюючи такі помилки адвокатів, КДКА повинна відрізнити звичайну недбалість від зловживання професійними правами».

Єдина норма, яка розміто закриває прогалину законодавства в питанні відповідності проступків розміру стягнень – це п. 3 ч. 2 ст. 31 Закону, а саме: накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді зупинення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі: повторного протягом року вчинення дисциплінарного проступку, порушення адвокатом вимог щодо несумісності, систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики. А також п. 2 ст. 32 Закону – накладення на адвоката дисциплінарного стягнення у вигляді позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю може застосовуватися виключно у разі: порушення присяги адвоката України, розголошення адвокатом відомостей, що становлять адвокатську таємницю, використання їх у своїх інтересах або в інтересах третіх осіб, заподіяння протиправними діями адвоката, пов'язаними зі здійсненням ним адвокатської діяльності, значної шкоди клієнту, якщо така шкода встановлена судовим рішенням, що набрало законної сили, систематичного або грубого одноразового порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України.

Як бачимо, поняття «грубе одноразове порушення правил адвокатської етики» та «грубе одноразове порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України» знову ж не має свого законодавчого обґрунтування, та є оціночним поняттям. Вирішенням цієї проблеми не є встановлення вичерпного переліку порушень адвокатської етики, за наслідком яких наступає дисциплінарна відповідальність, оскільки не можна передбачити всі ситуації. Тоді єдиним можливим варіантом є встановлення критеріїв, за допомогою яких можна ідентифікувати те, чи інше порушення як грубе одноразове порушення правил адвокатської етики, або як грубе одноразове порушення правил адвокатської етики, що підриває авторитет адвокатури України.

Отже, необхідно переглянути законодавство України, яке регулює питання дисциплінарної відповідальності адвоката, та подолати прогалини, сформулювавши чіткі критерії визнання дій адвоката такими, які порушують етичні норми.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 січ. 2017 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*, 2013. № 27. Ст. 282.

2. Правила адвокатської етики: Затверджені Звітним виборним з'їздом адвокатів України від 09 черв. 2017 р. № п0001891-17. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 48. Ст. 17.

3. Організація адвокатури та адвокатська діяльність: навч. посіб. для підготовки до комплекс. іспиту / І. В. Назаров, Т. Б. Вільчик, О. М. Овчаренко та ін. Харків: Право, 2019. 352 с.

Науковий керівник Вільчик Т. Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*Д. О. Сидоренко,
студент VII групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ДИСЦИПЛІНАРНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ АДВОКАТІВ

Сучасний етап розвитку й становлення України як правової і демократичної держави зумовлює необхідність створення інституту, що стоїть на захисті прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Функціонування інституту адвокатури пов'язано з діяльністю значної кількості адвокатів. Тому надзвичайно важливо, що суспільство вимагає від адвокатів відповідати високим етичним стандартам поведінки. За таких умов надзвичайно важливо забезпечити дієвий механізм контролю за діяльністю адвокатів, що буде гарантувати громадянам, які звертаються за наданням правової допомоги, належний рівень її надання. Одним із видів такого контролю є можливість притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності.

Щодо загальних підстав дисциплінарної відповідальності адвоката, то ці питання врегульовані у розд. VI Закону України “Про адвокатуру та адвокатську діяльність” (далі – Закон) та Правилами адвокатської етики, затвердженим установчим З’їздом адвокатів України. Правила слугують системою орієнтирів при виконанні основних завдань адвокатури та принципів їх діяльності, а також закріплюють єдину систему критеріїв оцінки етичних аспектів поведінки адвоката в дисциплінарному провадженні кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури. Фактично правила є моральним кодексом адвоката, який деталізує деонтологічні аспекти адвокатської етики.

Дисциплінарна відповідальність адвоката – це перш за все спеціальний вид відповідальності, який регулюється не Кодексом Законів про працю України, а Законом. Оскільки адвокат свою незалежну професійну діяльність здійснює самостійно, то рішення про накладення на нього дисциплінарних санкцій ухвалюють органи адвокатського самоврядування – кваліфікаційно-дисциплінарні комісії регіону за адресою робочого місця адвоката, зазначеного в Єдиному реєстрі адвокатів України.

Відповідно до ч. 1 ст. 34 Закону підставою для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності є вчинення ним дисциплінарного проступку [1].

Однак головним недоліком правового регулювання питання притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності є відсутність на законодавчому рівні точного визначення терміну “дисциплінарний проступок адвоката”, в результаті чого існує велика кількість проблем у практичній діяльності.

Частина 2 ст. 34 Закону передбачає перелік діянь, за які адвоката може бути притягнуто до дисциплінарної відповідальності. Таким чином, законодавство України підставами для притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності визначає шляхом перелічення діянь, за які до нього можна застосувати дисциплінарні санкції. Проте неможливість на законодавчому рівні визначити вичерпний перелік дисциплінарних проступків адвоката означає, що практично будь-яке діяння, пов’язане з порушенням адвокатом установлених законом кваліфікаційно-дисциплінарної комісії, є дисциплінарним проступком.

Головною причиною безпідставного притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності є відсутність в чинному законодавстві України чіткого визначення поняття “дисциплінарний проступок адвоката”. Більшість науковців для з’ясування сутності й значення даної категорії посилаються на науково-теоретичні розробки в межах трудового права.

Так, С. М. Прилипко вважає, що дисциплінарний проступок – це винне протиправне невиконання чи неналежне виконання працівником своїх трудових обов’язків [2, 343].

На переконання В. В. Заборовського, під відповідною категорією потрібно розуміти винне діяння (дію або бездіяльність) адвоката, що вчиняється ним під час здійснення як професійної, так й іншої діяльності, виражається в порушенні вимог законодавства про адвокатуру й адвокатську діяльність і (або) норм Правил адвокатської етики, яким заподіюється шкода клієнту та (або) адвокатурі загалом шляхом приниження її авторитету, авторитету адвокатської професії і статусу адвоката [3, 118].

Очевидно, що існують істотні суперечності в розумінні такої правової категорії, як “дисциплінарний проступок адвоката”. І більшість авторів наголошують на існування відмінних ознак цього поняття.

В такій ситуації, коли відсутня імперативна норма законодавчого акта, існують можливості для маніпуляцій і зловживання, а саме неоднозначного розуміння і трактування вимог до поведінки адвоката. Такий стан речей не забезпечує юридичний захист адвокатів від різного виду корупційних і процесуальних зловживань, а також порушення їх прав шляхом безпідставного притягнення адвокатів до дисциплінарної відповідальності.

Отже, доцільно доповнити чинний закон про адвокатуру, встановивши законодавче визначення даного поняття, що виключить незаконне притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності шляхом неоднозначного трактування дефініції.

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05 лип. 2012 р. № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

2. Трудове право: підруч. для студентів юрид. спеціальностей вищ. навч. закл. / В.В. Жернаков, С.М. Прилипко, О.М. Ярошенко та ін.; за ред. В.В. Жернакова Харків: Право, 2012. 496 с.

3. Заборовський В.В. Дисциплінарний проступок як підстава дисциплінарної відповідальності адвоката. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: «Право». 2015. Вип. 31. Т.3. С. 115.

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

О. О. Скиба,
*студентка I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ВЗАЄМИНИ МІЖ АДВОКАТОМ ТА АДВОКАТСЬКИМ ОБ'ЄДНАННЯМ

Як відомо, фізична особа, котра має повну вищу юридичну освіту, володіє державною мовою, має стаж роботи в галузі права не менше двох років, склала кваліфікаційний іспит та пройшла стажування та прийняла присягу адвоката України, може бути адвокатом після того, як отримає свідоцтво адвоката [1].

Також відоме нам поняття – «адвокатське об'єднання» – це юридична особа, створена шляхом об'єднання декількох адвокатів, мають власний статут, самостійний баланс, можуть відкривати рахунки в банках (згідно зі ст. 15 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [1].

Проте і надалі лишається актуальним питанням взаємин між самим адвокатом як самостійною особою та адвокатським об'єднанням.

Питанням правових засад функціонування адвоката і адвокатських об'єднань в Україні та їх взаємовідносини

досліджувалися у працях багатьох учених, зокрема І. Голованя, Є. Горовця, Т. Федченко, Н. Фокіної та багатьох інших. Незважаючи на це, дослідження цієї проблематики в умовах реформування вітчизняного законодавства досі залишається актуальним.

Перш за все головною та дуже важливою перевагою адвокатського об'єднання як однієї з організаційних форм юридичної та адвокатської діяльності є саме те, що воно може бути створено адвокатами, які в свою чергу мають більше можливостей та переваг в юридичній справі:

- згідно з Конституцією України адвокати здійснюють представництво осіб в судах всіх інстанцій, а також захист від кримінального обвинувачення. Юристи без статусу адвоката мають право представляти інтереси осіб в судах перших інстанцій і тільки як виняток (незначна справа, трудовий спір тощо);

- гарантія адвокатської таємниці та конфіденційності, що забороняє адвокату розголошувати будь-яку інформацію про свого клієнта, в тому числі на допиті співробітником поліції або в суді, інакше як по законному рішенню суду, прийнятому на підставі клопотання генерального прокурора України або прокурора обласного рівня;

- існує дисциплінарна відповідальність перед клієнтом за невиконання своїх професійних обов'язків;

- адвокат має більше гарантованих законом можливостей та прав, наприклад, можливість адвокатським запитом витребувати необхідну для захисту особи інформацію або документи;

- діяльність адвоката та адвокатського об'єднання регулюється ЗУ «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», а також правилами адвокатської етики;

- інформацію про адвоката можна отримати з Єдиного реєстру адвокатів України, вона є відкритою та у вільному доступі.

Також згідно з Законом «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» адвокат може здійснювати адвокатську діяльність індивідуально або в організаційно-правових формах адвокатсь-

кого бюро чи адвокатського об'єднання (організаційні форми адвокатської діяльності) [1].

Чинний Закон «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» у випадку зупинення права адвоката на здійснення адвокатської діяльності не обмежує участі адвоката в адвокатському об'єднанні у складі учасника. Крім того, зупинення права адвоката на здійснення адвокатської діяльності, який є учасником адвокатського об'єднання, не можна вважати зміною складу учасників такого об'єднання [1].

На нашу думку, і надалі відсутній єдиний підхід до визначення взаємовідносин адвокатської діяльності та діяльності адвокатських об'єднань як підприємницької чи непідприємницької. Досліджуючи зазначену проблематику, слід відштовхуватися від того, що така діяльність безпосередньо пов'язана з наданням правової допомоги. Згідно з п. 3.2. Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2009 № 23-рп/2009 правова допомога є багато аспектною, різною за змістом, обсягом та формами і може включати консультації, роз'яснення, складання позовів і звернень, довідок, заяв, скарг, здійснення представництва, зокрема, в судах та інших державних органах, захист від обвинувачення тощо, а вибір форми та суб'єкта надання такої допомоги залежить від волі особи, яка бажає її отримати [2].

Отже, чинне законодавство України про адвокатуру та адвокатську діяльність не дає однозначної відповіді на питання конкретних взаємовідносин між адвокатом на адвокатським об'єднанням. Водночас вважаємо очевидним, є той факт, що діяльність адвокатських об'єднань здійснюється з метою одержання прибутку. Зокрема, як передбачено чинним законодавством України, адвокатська діяльність є незалежною професійною діяльністю адвоката, а адвокатура України – це недержавний самоврядний інститут, що забезпечує здійснення захисту, представництва та надання інших видів правової допомоги на професійній основі, а також самостійно вирішує питання організації і діяльності адвокатури в порядку, встановленому законом. Тобто, для того, щоб були дотримані засади «незалежності» та «самостійності», необхідним є фінансування.

Відповідно адвокати, створивши об'єднання, спрямовуючи свою діяльність на отримання прибутку, таким чином одержують необхідне фінансування. Тобто найбільш помітними взаємовідносинами є юридична допомога та захист своїх клієнтів, але різниця в тому через яку фінансову призму це здійснюється [3].

Таким чином, доцільно б було чітко врегульовувати досліджуване питання на рівні закону, тобто відобразити розбіжності та взаємовідносини особливостей здійснення адвокатської діяльності та адвокатського об'єднання, встановлення правового режиму передання йому майна, регламентації особливостей управління, використання ділової репутації окремих адвокатів тощо [4].

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України. *Відомості Верховної Ради* 27 (2013): 50-51.

2. Рішення Конституційного Суду України від 30.09.2009 № 23-рп/2009 у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя Ігоря Володимировича щодо офіційного тлумачення положень ст. 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу). *Вісник Конституційного суду України*. 2009. № 6. С. 3.

3. Статут адвокатського об'єднання (примірний) / Офіційний сайт Національної асоціації адвокатів України. URL: <http://unba.org.ua/forms-of-advocacy>

4. Головань І. Ще раз про спів відношення адвокатської і підприємницької діяльності. URL: <http://blog.liga.net/user/igolovan/article/12108.aspx>

Науковий керівник Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. В Удянський,
студент V групи 3 курсу
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПИТАННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ПЛАТИ ЗА СКАРГУ НА АДВОКАТА

Хоча голова ВКДКА О.М. Дроздов вважає, що така плата є виправданою через велику кількість скарг, які мають на меті тиск на «незручного» адвоката». Проте особливий статус Ради адвокатів України (*далі* – РАУ) як самоврядного адвокатського органу викликає неабияку увагу до себе саме через те, що він репрезентує всіх адвокатів, які делегують повноваження особам, обраним до РАУ, що робить такі повноваження представницькими. Саме тому на членів-адвокатів РАУ покладено велику відповідальність за дотримання Конституції України, Законів України, Правил адвокатської етики. Порушення яких будь-ким із членів-адвокатів РАУ тягне за собою дискредитацію інституту адвокатури.

Згідно з п.5 Положення про РАУ члени РАУ мають делеговані повноваження на прийняття шляхом голосування на засіданнях Ради обов'язкових для виконання усіма адвокатами України рішень даного органу адвокатського самоврядування [1].

Відповідно до ст. 58 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» (*далі* – Закон) існує вичерпний перелік, який стосується фізичних і юридичних осіб щодо утримання органів адвокатського самоврядування: здійснюється добровільними внесками фізичних і юридичних осіб, іншими не забороненими законом джерелами [2].

Відповідно до рішення Ради адвокатів України № 203 РАУ вирішила встановити та затвердити плату за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) щодо поведінки адвоката у розмірі одного прожиткового мінімуму для працездатних осіб, установленого законом на день подання заяви (скарги) [3]. Що вже не відповідає положенням ст. 58 Закону

через встановлення не передбаченої плати.

Невнесення такої плати за розгляд заяви (скарги) щодо неналежної поведінки адвоката має наслідком відповідно до п. 15 Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність, повернення відповідної заяви (скарги) заявникові (скаржникові) [4]. Однак таке рішення суперечить Законам України і Правилам адвокатської етики.

Відповідно до ст. 3 Закону України «Про звернення громадян» під зверненнями громадян слід розуміти викладені в письмовій або усній формі пропозиції (зауваження), заяви (клопотання) і скарги [5].

Згідно зі ст. 21 Закону України «Про звернення громадян» органи державної влади, місцевого самоврядування, підприємства, установи, організації незалежно від форм власності, об'єднання громадян, посадові особи розглядають звернення громадян, не стягуючи плати. Саме в цьому положенні і встановлена неправомірність плати, встановленої РАУ.

Згідно з ч. 3 ст. 64 Правил адвокатської етики Органи адвокатського самоврядування та їх члени самі мають в своїй діяльності неухильно керуватись загальними принципами адвокатської етики, не допускати дій чи бездіяльності, що їх порушують. За ч. 3 ст. 65 адвокати, яких обрано до органів адвокатського самоврядування, зобов'язані неухильно виконувати свої повноваження згідно з законодавством, дотримуватись вимог закону і не допускати діянь, що дискредитують як органи адвокатського самоврядування, так і інститут адвокатури в цілому [6]. Тому порушення законодавства Органами адвокатського самоврядування обов'язково тягне за собою порушення Правил адвокатської етики.

На підставі викладеного вище Рішення РАУ № 203 має бути скасованим як доказ панування законів України, Правил адвокатської етики в діяльності інституту адвокатури, як і інші подібні рішення, які, на думку авторів звіту «Адвокатура України: уроки перших років самоврядності», прямо суперечать положенням Закону 5074 та/або прийняті з перевищенням повноважень, установлених Законом. Всі вони потребують деталь-

нішого аналізу на предмет відповідності Конституції України та законам України, порушення прав людини, прав адвокатів та гарантій адвокатської діяльності [7].

Список використаних джерел

1. Положення про Раду адвокатів України: затв. Установчим З'їздом адвокатів України від 17.11.2012 р., зі змін. від 27.04.2014 р. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/2014.04.26-27-pologennya-pro-rau-pazy.pdf>

2. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Дата оновлення: 05.01.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17>

3. Рішення про встановлення плати за організаційно-технічне забезпечення розгляду заяв (скарг) до кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури регіону та Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури: затв. рішенням Ради адвокатів України від 23.09.2017 р. № 203. URL: https://vkdk.org/wp-content/uploads/2018/01/rishennya-rau-203_edit16nov2017.pdf

4. Положення про порядок прийняття та розгляду скарг щодо неналежної поведінки адвоката, яка може мати наслідком його дисциплінарну відповідальність: затв. рішенням Ради адвокатів України від 30.08.2014 р. № 120, зі змін., внесеними рішенням Ради адвокатів України від 23.09.2017 р. № 203. URL: https://unba.org.ua/assets/uploads/legislation/pologennya/2017-11-15-polozhennya-257_5a3933737f17a.pdf

5. Про звернення громадян: Закон України від 02.10.1996 № 393/96-ВР. Дата оновлення: 16.07.2019. URL: <https://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/393/96-%D0%B2%D1%80>

6. Правила адвокатської етики: затв. Звітньо-виборним з'їздом адвокатів України від 09.06.2017. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

7. Адвокатура України: уроки перших років самоврядності: тіньовий звіт. URL: https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2018/09/Shadow_Report_Bar_19.09.2018pdf-1.pdf

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

2.4. Етичні аспекти організації та діяльності інституту нотаріату

*А. К. Бінус,
студентка II групи 2 курсу
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ДОДЕРЖАННЯ НОТАРІАЛЬНОЇ ТАЄМНИЦІ ЯК ОДИН ІЗ АСПЕКТІВ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРИНЦИПУ КОНФІДЕНЦІЙНОСТІ У ПРОФЕСІЙНІЙ ЕТИЦІ НОТАРІУСА

Нині існує велика кількість різноманітних професій правників: судді, адвокати, прокурори, нотаріуси, працівники правоохоронних органів, юридичні консультанти, приватні виконавці тощо. Незважаючи на те, що вони мають різні функції та компетенції, у всіх правників є на меті підтримання правопорядку, забезпечення справедливості, допомога людям, більш того, вони мають підпорядковуватися закону та забезпечувати верховенство права. Також спільною рисою цих професій є обов'язкове додержання етичних норм правника, але незалежно від усіх схожих рис, кожна професія є індивідуальною і має свої особливі принципи діяльності, етичні стандарти тощо.

Так, відповідно до статті 8 Закону України «Про нотаріат» нотаріус зобов'язаний зберігати нотаріальну таємницю. Нотаріальна таємниця – сукупність відомостей, отриманих під час вчинення нотаріальної дії або звернення до нотаріуса заінтересованої особи, в тому числі про особу, її майно, особисті майнові та немайнові права і обов'язки тощо. Обов'язок зберігати нотаріальну таємницю покладається на нотаріуса, його помічника, на осіб, яким про вчинені нотаріальні дії стало відомо у зв'язку з виконанням ними службових обов'язків чи іншої роботи, на осіб, залучених для вчинення нотаріальних дій у якості свідків, та на інших осіб, яким стали відомі відомості, що становлять предмет нотаріальної таємниці. У випадку, якщо

особа порушила нотаріальну таємницю, вона несе відповідальність у порядку, встановленому законом. Таким чином, це є один із принципів, що найбільшою мірою виокремлює і відображає специфічну сутність нотаріальної діяльності, тому що більшість інших правників вирішують справи гласно і відкрито.

Існують також Правила професійної етики нотаріусів України, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 04.10.2013. Згідно з розділом III «Основні принципи професійної діяльності нотаріусів» одним з основних принципів такої діяльності є конфіденційність. Так, за п. 4, дотримання принципу конфіденційності є необхідною і найважливішою передумовою довірчих відносин між нотаріусом та фізичними і юридичними особами. Збереження конфіденційності будь-якої інформації, отриманої нотаріусом від фізичних і юридичних осіб, а також про них або інших осіб у процесі здійснення нотаріальної діяльності, є правом нотаріуса у відносинах з усіма суб'єктами права, які можуть вимагати розголошення такої інформації, та обов'язком щодо фізичних та юридичних осіб і тих осіб, кого ця інформація стосується. Нотаріус зобов'язаний забезпечити розуміння і дотримання принципу конфіденційності та таємниці нотаріальних дій своїми помічниками (консультантами державної нотаріальної контори) та технічним персоналом і забезпечити такі умови зберігання документів, що знаходяться в його розпорядженні і містять конфіденційну інформацію, які виключають доступ до них сторонніх осіб, крім випадків, передбачених законодавством.

Наявність принципів нотаріальної таємниці та конфіденційності підкріплює довіру громадян до органів нотаріату і є одним із важливіших правил діяльності самого нотаріуса, що забезпечує його авторитет. Завдяки дії принципу нотаріальної таємниці нотаріуси забезпечують охорону та захист прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, які до них звертаються. Крім цього, вони забезпечують виключення умов, за яких зі змістом нотаріальної дії можуть ознайомитися інші особи, крім її учасників, але за умови, якщо заінтересована особа забажає присутності будь-якої іншої особи, то вона може бути присутня. Цікавим є факт, що принцип нотаріальної таємниці забезпе-

чується кримінальним законодавством зарубіжних країн, в якому передбачено відповідальність за розголошення відомостей, що становлять нотаріальну таємницю.

Таким чином, обов'язок зберігати таємницю вчинення нотаріальних дій є основою діяльності нотаріуса і запобігає можливості настання несприятливих наслідків у разі розголошення таємниці. Реалізація принципу конфіденційності й одного з його аспектів – збереження нотаріальної таємниці, дозволяє проявити практичну дієвість нотаріату як публічно-правового інституту. І ця дієвість полягає в існуванні незалежного, розвинутого нотаріату та в його ефективному функціонуванні.

Науковий керівник Маслак Н. В., канд. юрид. наук, асистент кафедри кримінального права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. А. Виноградський,
*студент VII групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ

«Урочисто присягаю виконувати обов'язки нотаріуса чесно і сумлінно, згідно з законом і совістю, поважати права і законні інтереси громадян і організацій, зберігати професійну таємницю, скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса» [1].

Саме таку присягу складає кожний нотаріус України, відмовляючись від життя звичайної людини, приєднуючись до бренду «нотаріус України».

«Скрізь і завжди берегти чистоту високого звання нотаріуса» – це означає завжди пам'ятати про свою приналежність до всієї нотаріальної спільноти, до нотаріату України. Пам'ятати, що кожен вчинок, кожне слово нотаріуса формує не

лише його професійну репутацію, а й імідж всього нотаріату. Нотаріус представляє державу, є втіленням закону та справедливості [2].

На підтримку поважного статусу нотаріуса, задля утвердження загальних правил і єдиної схеми професійної поведінки міжнародною спільнотою були прийняті Принципи нотаріальної етики [3].

Безпосередньо в Україні наразі діють два основних документи, що затверджують правила нотаріальної етики: Правила професійної етики нотаріусів України, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 4 жовт. 2013 р. № 2104/5, Кодекс правил професійної етики нотаріусів України, затверджений Черговим з'їздом нотаріусів України від 20.04.2018.

Контроль за етичними порушеннями покладено на Нотаріальну палату України (НПУ). Найжорсткішим покаранням є анулювання ліцензії, котре застосовується при виявленні особливо серйозних правопорушень (п. 5.2 Кодексу правил професійної етики нотаріусів України) [4]. НПУ подає матеріали на розгляд до Вищої кваліфікаційної комісії нотаріату (ВККН), яка ухвалює рішення на підставі якого Міністерство юстиції анулює свідоцтво.

Головною проблемою є те, що порушення етики одним представником професії тягне за собою картинку в суспільстві про касту в цілому. Тому надзвичайно важливо викорінити «відступників», котрі ганьбитимуть образ нотаріуса.

Прийняття Кодексу правил професійної етики нотаріусів робить зрозумілішим процедуру та підстави притягнення до відповідальності порушників правил професійної етики нотаріусів. При цьому важливим є збереження дружньої атмосфери в колективі нотаріусів і запобігання ворожості. Нотаріус повинен розглядати інших нотаріусів не як конкурентів, а як колег, об'єднаних для досягнення спільної мети, а саме для ефективного здійснення професійних обов'язків (п. 4.2.3 Кодексу правил професійної етики нотаріусів України) [4]. Нотаріуси та співробітники контори активно користуються спільними чатами у месенджерах, що дозволяє швидко і ефективно обмінюватися інформацією. І саме тут можна часто зустріти порушення

етичних норм різного роду, починаючи з ненадання професійної поради іншим колегам і закінчуючи порушенням таємниці. Адже в пошуках поради молоді співробітники висилають фотографії документів із реквізитами. І запобігання такому – прямий обов'язок нотаріуса.

Також не можна не згадати про певні проблеми із законодавством. Найкраще це демонструється у справах, пов'язаних зі спадщиною. Наприклад, оподаткування спадщини здійснюється до її отримання (ч.3 п.174.4 ст.174 Податкового кодексу України) [5]. Катастрофічною є цифра у 18% податку на успадковані об'єкти при участі нерезидента, навіть родича (підп. 174.2.3 п. 174.2 ст.174 Податкового кодексу України), та 1.5% військового збору (п. 16¹, підрозд. 10, розд. XX) [5].

Це спричиняє неможливість прийняття спадщини значною частиною осіб-нерезидентів через відсутність на руках таких коштів. Звісно, такі дії поповнюють місцевий бюджет за рахунок відмов від спадщини, проте ціною порушення справедливості. І все становище доповнюється тим, що є прогалина у Податковому кодексі, через яку спадкові договори не оподатковуються, навіть за участі не родича чи нерезидента. Можливість існує, проте люди не знають про таку можливість, а до юристів не звертаються.

Торкаючись спадщини, не можна не згадати нотаріусів, які навіть не перевіряють дієздатність спадкодавця, володіння його державною мовою, усвідомлення наслідків вчинення нотаріальної дії. І коли спадкодавець не має жодних родичів, то такі правопорушення залишаються не викритими.

Нотаріус має утверджувати в суспільстві віру у закон (п.2 п.1 гл. 5 Правил професійної етики нотаріусів України) [6], а тим паче не порушувати його, користуючись безпорадним станом осіб. Таких нотаріусів, котрі співпрацюють із чорними ріелторами, мало, проте вони існують. А законодавство, що встановлює податок на спадкування родичами, які проживають за кордоном, важко вважати справедливим.

Зважаючи на викладене вище, хотілося б додати позитивних барв, зазначивши, що у більшості випадків скарги на поведінку нотаріусів не знаходять свого підтвердження та є

лише механізмом тиску на нотаріуса для вирішення людьми особистих майнових питань або спонукання нотаріуса до вчинення певних дій [7]. Нотаріат тримає високу планку і не збирається її занижувати, не дозволяючи представникам професії порушувати правила.

Список використаних джерел

1. Про нотаріат: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.

2. Нотаріат України. 2019. № 3 (34). С. 25.

3. Principles of notarial ethic, approved by the General Meeting of Member Chambers of Notaries of the UINL Mexico City, Mexico - 17th October 2004.

4. Кодекс правил професійної етики нотаріусів України, затверджений Черговим з'їздом нотаріусів України від 20.04.2018.

5. Податковий кодекс України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.

6. Правила професійної етики нотаріусів України, затверджені наказом Міністерства юстиції України від 4 жовт. 2013 р. № 2104/5.

7. Нотаріат України. 2019. № 2 (33). С. 12.

Науковий керівник Ковальова Я.О., канд. юрид. наук, асистент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. Р. Сухоставська,

студентка V групи I курсу магістратури факультету адвокатури Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ДІЯЛЬНОСТІ ІНСТИТУТУ НОТАРІАТУ

Актуальність теми полягає в тому, що питання професійної етики займає значне місце в діяльності нотаріусів, оскі-

льки до них висуваються високі вимоги як до спеціалістів, як до особистостей з точки зору особистісних якостей, а також поведінки в позаробочий час. Такий підхід є характерним для всіх юридичних професій, представники яких виконують публічно-правові функції незалежно від того, є вони посадовими особами чи представниками так званих ліберальних професій.

У визначенні етики багато спеціалістів сходяться на тому, що дане поняття є наукою, яка вивчає і дає науково-теоретичні основи моральним вчинкам людей, їх моральним взаємовідносинам, моральній свідомості. Один із спеціалістів у галузі етики С. Ф. Анісімов стверджує: «в загальному етика – це наука про «правильну» і «неправильну» поведінку. Поняття «професійна етика» зазвичай застосовується для визначення не стільки етичної теорії, скільки своєрідного етичного кодексу людей визначеної професії[1].

Виходячи з того, що етика – це сукупність норм поведінки представників будь-якої професії, професійною етикою нотаріусів слід визнати сукупність правил поведінки нотаріусів у їх взаємовідносинах із заінтересованими особами, що до них звернулися, та всіма іншими особами.

Нотаріус, реалізуючи правову і моральну вимогу справедливості, спирається на закон. Професійна етика нотаріуса являє собою взаємозв'язок і взаємообумовленість правових та моральних принципів, норм, правового і морального пізнання. Етичні норми в професії нотаріуса складаються по мірі розвитку інституту нотаріату та отримали своє завершення оформленням в спеціальних актах, які приймаються самим нотаріальним суспільством.

Так, 4 жовт. 2013 р. було прийнято та затверджено Правила професійно етики нотаріусів України, які визначають основні принципи професійної діяльності, сумлінну професійну поведінку, морально-етичні зобов'язання нотаріуса, дії, що підтримують професійну гідність, конфлікт інтересів, відносини нотаріуса з особами, які до нього звернулися, з іншими нотаріусами та нотаріальним співтовариством, поведінку у позаслужбовий час і рекламування та інформацію про нотаріальну діяльність.

Професійна етика нотаріусів України ґрунтується на та-

ких основних принципах: незалежність, законність, об'єктивність та неупередженість, конфіденційність, добросовісність, чесність, повага до професії та культура поведінки [2].

Отже, своєю діяльністю та поведінкою нотаріус зобов'язаний сприяти підвищенню позитивної громадської думки про професію нотаріуса, брати участь у розвитку правових відносин у суспільстві та забезпечувати законність у цивільно-правових відносинах. Також нотаріус зобов'язаний дотримуватися чинного законодавства України, сприяти утвердженню та практичній реалізації принципів і застосовувати всі свої знання і професійну майстерність для належного захисту прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб.

Список використаних джерел

1. Біленчук П. Д., Сливка С. С. Правовадеонтологія / За ред. акад. П. Д. Біленчка. Київ: АТІКА, 1999. 292 с.

2. Правила професійної етики нотаріусів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1730-13#n15>

Науковий керівник Шандула О.О., канд. юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

2.5. Етика правника в Україні та країнах Європейського союзу

*Д. Ю. Войцехівська,
студентка I групи 2 курсу,
Центр підготовки магістра
Публічної служби і професійних суддів
Національний університет
«Одеська юридична академія»*

ПРОФЕСІЙНА ЕТИКА ПРАВНИКА В ЗАЛЕЖНОСТІ ВІД КАТЕГОРІЙ МОРАЛІ І ПРАВА

Мораль і право впливають на формування свідомості людини та її духовної культури. Ці дві форми показують розви-

ток соціальних інститутів, під впливом яких відбувається формування особистісних якостей людини соціальна комунікація, стійкий розвиток суспільства та характеризується історичною наступністю основних моральних цінностей певної соціальної системи. Джерелом моралі та права виступають міфи, релігія, звичаї, табу тощо. В давнину римські юристи сформували тезу постулат: «Право рекомендує те, що схвалено звичаєм», тобто моральністю [1, 17]. Звичаї завжди співіснували з правовою нормою, оскільки закон виступає гарантом забезпечення у суспільстві моральної свідомості. Саме це впливає на розвиток професійної етики правника, яка забезпечує гармонізацію функціонування різних, іноді протилежних, інтересів, підпорядкування людей певним загальним правилам поведінки. Професійна етика втілює в собі законність, гуманізм, справедливість, об'єктивність, які мають особливий характер для вирішення конфлікту інтересів людей, без цих принципів неможливо вирішувати завдання побудови правової держави, демократичного, соціально орієнтованого суспільства. Професійна етика ґрунтується на загально людських моральних цінностях, залежить від особливих завдань професійної діяльності, а також від соціальної життєдіяльності особи та передбачають моральну відповідальність за результати своєї діяльності. Професійна етика правників залежить від виду та характеру їх діяльності. Це можуть бути юристи в сфері правосуддя, юристи, що забезпечують захист прав і законних інтересів громадян, юрисконсульти в різноманітних організаціях та викладачі правознавчих дисциплін. Незалежно від сфери діяльності правника він керується у своїй діяльності принципами, які орієнтовані на загальнолюдські моральні цінності.

Вивченням питання етики правника займалися такі вчені, як Ю. П. Битяк, В. Б. Авер'янов, В. В. Комаров, Ю. М. Грошевой, Н. В. Радутна, О. С. Кобліков, В. В. Леоненко, С. Г. Любічев. У своїх роботах вони аналізували моральні засади та принципи діяльності до працівників органів юстиції, розглядали проблеми морального професійного обов'язку учасників судочинства, а також моральні питання діячів публічного управління. Так, В. В. Леоненко та С. Г. Любічев вважають, що

професійна етика юриста виступає як родове явище, що розв'язує загальні питання і проблеми, а її зміст складається із вчення про загальні моральні принципи норми щодо правоохоронної і правозастосовної діяльності юриста [2, 36–49]. З цього приводу Ю. М. Грошевой зазначає, що професійна етика окремих юридичних спеціальностей має вивчати моральні вимоги, що ставляться суспільством і державою до професійної діяльності суддів, слідчих, прокурорів, адвокатів, а також особливості, специфіку та структуру моральних відносин, які виникають під час виконання ними функціональних обов'язків [3, 52]. Так, Н. В. Радутна серед бажаних і найбільш важливих якостей правника вказує людяність, неупередженість, принциповість, витримку, ерудицію, а також зібраність, урівноваженість, дисциплінованість, ввічливість та ін. Серед небажаних – упередженість, підозрілість, владність, безтактність [4, 82–105], а О. С. Кобліков обґрунтував морально-психологічні якості правника. До них він відносить здатність протистояти можливим впливам з боку різних сил, керуватись виключно законом, бути справедливим, неупередженим, компетентним, чесним, добросовісним, гуманним, мати підвищене почуття обов'язку, розвинуте почуття совісті [5, 148–150]. Сьогодення потребує, щоб професійна етика правника забезпечувала в собі високий рівень професіоналізму, виконання законів, справедливості при прийнятті правничих рішень, дотримання загальнолюдських цінностей і прав людини, розвиток правової і моральної свідомості, застосування у своїй діяльності принципів об'єктивності та неупередженості.

Отже, професійна етика правника як самостійна галузь етичної науки і водночас підрозділ правознавства має своїм завданням вивчення морального змісту права, особливостей реалізації загальних принципів моралі у сфері правничої діяльності, морального потенціалу юридичної професії та особистості юриста.

Список використаних джерел

1. Букреев В. И., Римская И. Н. Этика права: от истоков этики и права к мировоззрению. Москва, 1998. С. 17.
2. Леоненко В. В. Профессиональная этика участников

уголовного процесу. Київ, 1978. С. 36–49.

3. Грошевой Ю.М. Профессиональное право сознание судьи и социальное правосудие. Харьков, 1986. С. 52.

4. Радутная Н. В. Народный судья, Профессиональное мастерство и подготовка. Москва, 1977. С. 82–105.

5. Кобликов А. С. Юридическая этика: учебник для вузов. Москва, 1999. С. 148–150.

Науковий керівник Вітман К.М., д-р пед. наук, професор кафедри соціальних теорій Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

*А. А. Завадський,
студент VII групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЄВРОПЕЙСЬКА ЕТИЧНА ХАРТІЯ ПРО ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В СУДОВИХ СИСТЕМАХ ТА ОТОЧУЮЧИХ ЇХ РЕАЛІЯХ

Європейська комісія з ефективності правосуддя (СЕРЕJ) ухвалила Хартію про етичні принципи застосування штучного інтелекту в судових системах [1] у грудні 2018 р.

«В даний час державні органи оцінюють пропоновані їм нові інструменти і послуги в сфері правозастосування, однак розробки ведуться в основному приватними компаніями, тому держоргани повинні ретельно контролювати, щоб пропоновані алгоритми дійсно служили суспільним інтересам. А це важке, але вкрай важливе завдання, оскільки штучний інтелект може спричинити істотний вплив на функціонування судових систем і окремих осіб» – розповіла прес-секретар Ради Європи Естель Штайнер.

Що саме викликає побоювання у юристів і громадськості та спонукало до створення Хартії? Розглянемо декілька прикладів зі світового досвіду.

У США є програмний продукт з використанням можливостей штучного інтелекту – COMPAS (Correctional Offender

Management Profiling for Alternative Sanctions). Він застосовується суддями в окремих штатах при розгляді заяв про умовно-дострокове звільнення ув'язненого, визначенні виду нагляду за звільненим і навіть при призначенні терміну покарання підсудному. Алгоритми роботи COMPAS зберігаються розробниками в секреті. Відповідно до проведених незалежними експертами досліджень точність COMPAS у прогнозуванні рецидиву складає 65%, пише The Atlantic [2].

Як пише The Washington Post [3], звинувачення в упереженості штучного інтелекту з'явилися через непрямі ознаки: «Дійсно, чорношкірі обвинувачені з більшою частотою відносяться COMPAS до категорії середнього або високого ризику повторного злочину (58% проти 33%). І хоча алгоритм Northpointe не використовує расу безпосередньо, багато атрибутів, які пророкують повторне правопорушення, проте залежать від раси».

У місті Дарем (Велика Британія) місцева поліція використовує продукт, розроблений Кембриджським університетом, під назвою HART (Harm Assessment Risk Tool) – інструмент оцінки ризиків шкоди. У цю програму завантажені 104 тис. поліцейських справ за 5 років затримань зловмисників поліцією Дарема. Кожному новому затриманому HART дає прогноз, якими є ризики вчинення нового злочину. Ці прогнози поліція використовує, щоб вирішити, чи можливо відпустити затриманого під заставу або необхідно утримувати його під вартою. Незалежне експертне дослідження HART показало, що загальна точність прогнозів HART становить близько 63%.

Хвиля невдоволення піднялася в пресі в зв'язку з тим, що нібито алгоритм HART дискримінує жителів бідних районів. Дані про адресу були виключені з бази даних HART, але, як показало розслідування громадської організації Big Brother Watch [4], що бореться за конфіденційність і цивільні права у Великій Британії, поліція Дарема викупила у агентства по споживчому кредитуванню Experian базу даних на всіх 50 млн дорослих Великобританії і зараз алгоритм, вирішуючи, чи варто відпускати під заставу або залишити під вартою, знайомиться з кредитної історією, даними про стан здоров'я, інформацією про успішності

в школі, особистих іменах, пов'язаних з етнічною приналежністю, аналізує активність в соцмережах і багато іншого.

Для вирішення етичних питань, що виникають у наведених та подібних випадках, у Хартії проголошені п'ять принципів.

1. Поваги фундаментальних прав – розробка і впровадження штучного інтелекту не повинні порушувати фундаментальні права людини.

2. Відмови від дискримінації – запобігання появи або посилення дискримінації щодо окремих людей і груп.

3. Якості і безпеки – обробка судових рішень і даних повинна проводитися в технічно захищеної обстановці, на підставі перевірених джерел і з застосуванням моделей, розроблених фахівцями декількох наукових дисциплін.

4. Відкритості, неупередженості та чесності – методи обробки даних повинні бути доступними і зрозумілими для можливості перевірки третьою стороною.

5. Контролю з боку користувача – користувачі повинні володіти правом вибору і необхідною інформацією.

Останній принцип розуміється так: програма може пропонувати результати (наприклад, судді про те, як прийняти рішення по конкретній справі на основі аналізу попереднього прецедентного права або судової практики з даної категорії справ) і надавати поради сторонам, які вважали за краще б врегулювати спір поза судовою системою (наприклад, за допомогою посередницьких послуг), але важливо, щоб остаточне рішення було залишено на розсуд судді або сторони спору.

У додатках до Хартії наводиться приблизний перелік програмного забезпечення, в якому використовується штучний інтелект і на який має поширюватися дія прийнятого документа: просунуті прецедентні пошукові системи (пошукові системи у сфері судової практики); платформи для онлайн-вирішення спорів; системи аналізу перспектив вирішення спору в суді, шкали розрахунків очікуваних компенсацій або штрафів; різні прогностичні програми, що пророкують ймовірність повторного кримінальної поведінки затриманої особи, імовірність скоєння злочину в будь-якому районі і т. п.; сервіси допомоги в скла-

данні документів на підставі шаблонів, включаючи контракти з різними критеріями; «чат-боти» для юридичного консультування сторін або їх підтримки в суді.

Список використаних джерел

1. Текст Хартії. URL: <https://rm.coe.int/ethical-charter-en-for-publication-4-december-2018/16808f699c>

2. A Popular Algorithm Is No Better at Predicting Crimes Than Random People, ED YONG, The Atlantic, JAN, 17, 2018

3. A computer program used for bail and sentencing decisions was labeled biased against blacks. It's actually not that clear. By Sam Corbett-Davies, Emma Pierson, Avi Feller and Sharad Goel. The Washington Post, Oct. 17, 2016

4. Police use Experian Marketing Data for AI Custody Decisions, PRESS RELEASES, Big Brother Watch, 6th April 2018.

Науковий керівник Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

О. В. Кривка,

*студентка II групи I курсу магістратури
факультету адвокатури*

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПРАВОВА ПРИРОДА АДВОКАТСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ: ВПРОВАДЖЕННЯ МІЖНАРОДНИХ ПРАВИЛ АДВОКАТСЬКОЇ ЕТИКИ В УКРАЇНІ

Однією з ключових умов євроінтеграції України є створення системи адвокатури, яка відповідала б високим європейським стандартам демократії та верховенства права. Наразі перед Україною постало питання реформування усіх сфер життя, в тому числі й правової, однією з складових якої є інститут адвокатури.

Питання адвокатської етики були предметом розгляду вітчизняних і зарубіжних вчених та юристів-практиків, зокрема,

К. Білоус, Т. Варфоломєєвої, Є. Васьковського, Д. Святоцького, В. Загарії, М. Молло, П. Казанського, Д. Мейєра, Г. Симоненко та ін. Тим не менше, ця проблематика залишається актуальною і потребує подальшого розгляду.

Відповідно метою даної наукової розвідки є дослідження правових засад впровадження міжнародних правил адвокатської етики в Україні з урахуванням правової природи адвокатської діяльності.

Без визначення правової природи явища не можливо встановити його реальний зміст, сутність та місце в правовій дійсності. Правова природа – це комплекс особливостей явища, в даному випадку адвокатської діяльності, що визначає його унікальність та в подальшому дасть змогу співставити його з іншими явищами, в даному випадку необхідністю впровадження міжнародних стандартів адвокатської етики.

Так, Є.В. Васьковський зазначав, що хоча адвокатура і судові представництва різнилися за своєю суттю, проте як адвокати, так і представники мали можливість діяти в суді. Судове представництво стало професійним заняттям окремої категорії осіб, а отже, відбулося деяке змішування функцій адвокатів і повірених. Наприклад, французькі й англійські повірені (*avoués, solicitors*) одержали з часом право виконувати у певних випадках обов'язки адвокатів, а італійські адвокати – займатися судовим представництвом [1, 321].

Такий підхід призвів до того, що критерій професійності при розмежування судових представників і інших адвокатів поступово втрачає своє значення. Адвокат як професійний фахівець, який діє в суді, здійснює в свою чергу і представництво інтересів особи, і таким чином надає професійну правову допомогу. Так з'являється одна із основних функцій адвокатури – функція захисту [2].

Отже, як бачимо, правову природу адвокатури визначає її основна функція – надання професійної правової допомоги, що включає в себе захист прав та законних інтересів особи. Звичайно, спочатку цей захист реалізовувався у ході судового представництва, проте з розвитком суспільних відносин цей захист та представництво особи відбувається не тільки перед

судом, а й органами державної влади, їх посадовими особами, та навіть контрагентами клієнта.

Таким чином, у ході здійснення своєї професійної діяльності адвокат стикається з різними суб'єктами, що ставить перед ним крім вимог до професійних знань, ще й вимоги етичних стандартів у стосунках з іншими суб'єктами правової дійсності.

Норми, які існують в національних правилах адвокатської етики багатьох країн, в узагальненому варіанті включені у Кодекс поведінки європейських адвокатів, навіть якщо вони висловлені дещо інакше у різних юрисдикціях [3].

У Кодексі поведінки європейських адвокатів названо десять основоположних принципів: незалежність адвоката і свобода адвоката представляти справу клієнта; право і обов'язок адвоката дотримуватися конфіденційності щодо справ клієнтів та право на повагу до професійної таємниці; уникнення конфліктів інтересів між різними клієнтами або між клієнтом і адвокатом; гідність і честь адвокатської професії, високі моральні якості та добра репутація окремого адвоката; відданість клієнтові; справедливе ставлення до клієнтів стосовно сплати гонорарів; професійна компетентність адвоката; повага до колег по професії; повага до верховенства права та справедливого здійснення правосуддя; саморегулювання адвокатської професії [4].

Україна також задекларувала дані принципи у Конституції України, Законі України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», процесуальних кодексах, однак залишаються питання до практичного виконання даних принципів і відповідальності за їх порушення.

Таким чином, можна дійти висновку, що впровадження міжнародних правил адвокатської етики в Україні не суперечить правовій природі адвокатської діяльності, проте необхідно розробити правовий механізм з виконання даних норм.

Список використаних джерел

1. Васильовский Е.В. Организация адвокатуры. Санкт-Петербург: Юрид. кн. магазин. Н.К. Мартынова, 1893. 621 с.
2. Яновська О.Г. Правова та соціальна природа адвокатської професії. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 2. С. 108–113. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkc_2015_2_16.

3. Варфоломеева Т. В. Впровадження міжнародних правил адвокатської етики в Україні. *Вісник Академії адвокатури України*. 2009. Ч. 1. С. 7–20. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vaau_2009_1_1.

4. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, ЄЕС; Кодекс, Міжнародний документ від 01.10.1988. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_343

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

В. О. Медина,
*студентка ЮД-847, 2 курсу
юридичного факультету
Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ*

ДОТРИМАННЯ НОРМ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ ЗАПОРУКА ЕТИЧНОЇ ПОВЕДІНКИ ПРАВНИКА

Про національну поліцію в Україні говорять у першу чергу як про сервісну службу. І експерти, і знавці наголошують, що основне завдання поліції – повернути довіру населення. Бо, враховуючи досвід роботи правоохоронних органів в Україні, події Революції Гідності, довіра була майже втрачена. Результати роботи поліцейських уже видно на вулицях українських міст. Йдеться про те, що це має бути якісно нова структура без навіяних стереотипів – гендерних, вікових та інших.

Аватарки з поліцейськими, елементарна ввічливість та відкритість до людей спочатку дуже приємно дивували суспільство. І, незважаючи на прогалини та недоопрацювання реформи поліції, усе-таки є багато плюсів. Один із них – це подолання гендерних стереотипів. Цей процес відбувається дуже повільно, але все ж відбувається. Спробуємо його показати на прикладі роботи поліції Луцька. В луцькій поліції працює 16 жінок і 152 чоловіки. Всього

ж в новій патрульній поліції України 26% жінок.

Як же гендерне питання розв'язується у різних країнах наприклад у Норвегії, де були розглянуті три гендерні проблеми: сприйняття рівних можливостей, причини розбіжностей у кар'єрному зростанню чоловіків та жінок, досвід сексуальних домагань.

За результатами аналізу було виявлено, що жінки-офіцери показали менше довіри щодо рівних можливостей, більше перешкоджань для успішної кар'єри (особливо дискримінації) та більше сексуальних домагань, ніж чоловіки-офіцери.

Жінки-офіцери, які повідомляють про нижчий рівень з отримання однакових можливостей, були менше задоволеними роботою, цинічнішими, оцінювали низьку якість керівництва та частіше скаржились на здоров'я. Жінки-офіцери, які зазнають більшої кількості сексуальних домагань, також менше задоволені роботою. Нарешті, жінки-офіцери, які називають більше причин для кар'єрних розбіжностей (особливо дискримінації), теж повідомили про меншу задоволеність роботою та нижчу професійну ефективність. У майбутньому необхідне більш глибоке вивчення гендерних питань у роботі поліції, використовуючи якісну методологію.

Для зібраних даних використовувались самозвіти, що дозволило виділити основні тенденції відповіді.

Результати не можуть бути узагальненими для інших країн чи інших професій. Вважаємо, що етичні проблеми надання рівних можливостей як чоловікам, так і жінкам, мають бути обговорені у відповідних організаціях. Практичні рекомендації щодо подолання гендерної нерівності серед поліцейських повинні бути запропоновані до втілення як практиками, так і теоретиками цієї галузі. Питання етики відносин під час реалізації доступу до рівних можливостей у професійній діяльності мають вирішуватись також і в моральному та міжкультурному контексті.

З недавніх пір дослідження були розширені й включали професію поліції. Результати цих досліджень свідчать про те, що SH є звичним явищем серед жінок-поліцейських в Австралії, Великій Британії, США та інших європейських суспільствах

(Brown and Heidensohn, 2000; Brown, 1998; Burke and Mikkelsen, 2005; Heidensohn, 2003; Martin, 1980)

Тобто ті жінки-офіцери, які стикаються з упередженістю колег, ворожим ставленням з боку старшого за званням, соціальним тиском, сексуальною дискримінацією та чоловічим корпоративізмом, – це також ті, хто швидше зазнає одного чи декількох випадків утисків. Це схоже на висновки Берка і Міккельсена (2005), що жінки-офіцери значно менше вірять у рівні можливості, ніж чоловіки-офіцери.

Позбавлення вірогідності працевлаштування за ознакою статі може мати шкідливий вплив на працівників. Це узгоджується з дослідженнями різних країн, які показують, що гендерна дискримінація негативно впливає і на задоволення роботою (Antecol, Barcus, & Cobb-Clark, 2009; Burke & Mikkelsen, 2005), прихильність (Ensher, Grant-Vallone, & Donaldson, 2001; Raver & Nishii, 2010), сприйняття справедливості (Blau, Tatum, Ward-Cook, Dobria, & McCoy, 2005; Foley, Kidder, & Powell, 2002) та позитивний вплив на наміри обороту (Beaton & Tougas, 1997; Foley et al., 2002).

Таким чином, вважаємо, що гендерна дискримінація на роботі буде негативно пов'язана зі ставленням до неї працівників.

Науковий керівник Скиба Е. К., д-р філософських наук, проф. кафедри філософії Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ.

Н. О. Муштай,
*студентка V групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНІ ЗАСАДИ АДВОКАТА В УКРАЇНІ ТА КРАЇНАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

«Адвокати є головними дійовими особами в судовій системі, які прямо залучені в її функціонування і захист сторони

процесу. Вони повинні мати можливість звертати увагу громадськості на недоліки правосуддя». Саме таку позицію висловив Європейський суд з прав людини у своєму рішенні «Моріс проти Франції» [1]. Адвокат має виступати незалежним, справедливим оцінювачем конкретного судового процесу та судової діяльності для забезпечення захисту клієнтів. Для того, щоб слово правника мало вагу, репутація особи та моральні якості повинні бути бездоганними.

В українському законодавстві морально-етичні якості адвоката закріплені в Правилах адвокатської етики: компетентність, що включає знання законодавства, високий рівень підготовки тощо; добросовісність; конфіденційність та неухильне дотримання законодавства [2].

Беззаперечним взірцем адвокатської етики є Кодекс поведінки європейських адвокатів, який більш детально тлумачить закріплені деонтологічні норми діяльності адвокатури. Кодекс закріплює, що запорукою якісної допомоги клієнту є довіра до захисника. Довірчі відносини можуть виникнути лише в разі відсутності сумнівів щодо професійної честі, гідності та порядності адвоката. Для захисників ці традиційні чесноти є професійними обов'язками.

Крім того, клієнт не повинен мати сумніви щодо конфіденційності розмови зі своїм адвокатом, тож захисник має право та обов'язок не розголошувати відомості, які стали йому відомими в процесі здійснення професійної діяльності [3].

Важливість бездоганної репутації адвоката також підтримують інші європейські країни. Так, у Федеральному Положенні про адвокатуру Німеччини зазначено, що адвокат «не має права на неділову поведінку». Законодавець розтлумачує, що таким поведінкам правника є надання завідома неправдивих відомостей, використання образливих висловлювань [4].

Кодекс адвокатської етики Польщі приділяє велику увагу гідності адвокатської професії. Порушенням гідності професії адвоката є такі порушення адвоката, які могли б його принизити серед громадськості або підірвати довіру до професії. Крім того, Кодекс наводить певні моделі недопустимої поведінки: поширення неправдивої інформації, недотримання етичних норм, на які

спирається адвокатура. Проте адвокат не несе відповідальність за оманливу інформацію, яку надав йому клієнт, хоча і повинен не використовувати інформацію про обставини, які, очевидно, не могли мати місце. Нормативно-правовий акт має припис, що захисник, який діє закордоном має неухильно дотримуватись даного Кодексу та законодавства країни, у якій перебуває [5].

У Чеській Республіці права та обов'язки адвокатів затверджені в главі III Закону «Про адвокацію». Закон також закріплює такі важливі морально-етичні засади, як чесність, сумлінність, законність. Стаття 17 Закону забороняє завдавати шкоду честі та гідності адвокатській спільноті. Крім того, в акті міститься припис, що адвокат має використовувати становий одяг [6].

Європейська спільнота в цілому та кожна держава окремо приділяють велику увагу забезпеченню етики адвокатів, підвищення моральних якостей захисників, довіри до них та адвокатури. Український законодавець, на відміну від країн Європейського Союзу, приділяє увагу діловій репутації адвоката в контексті погіршення її іншим захисником, шляхом поширення неправдивих, принизливих відомостей тощо. Доцільно перейняти досвід закордонних колег та доповнити професійні обов'язки адвокатів складовою бездоганної ділової репутації. Таким чином, правник дістане статусу незалежного, справедливого та професійного учасника судового процесу, який буде викликати довіру не тільки у своїх клієнтів, а й у суспільстві, що не раз підкреслював Європейський суд з прав людини. Еталон адвокатської професії – це правник, який захищає інтереси клієнтів усіма наявними законними способами, справедливість та чесність якого не має потреби ставити під сумнів, бо професійний шлях спеціаліста не був затьмарений неділовою поведінкою.

Список використаних джерел

1. Рішення ЄСПЛ «Моріс проти Франції». URL: <https://cedem.org.ua/library/rishennya-velykoyi-palaty-yespl-u-spravi-moris-proty-frantsiyi/>

2. Правила адвокатської етики. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17>

3. Кодекс поведінки європейських адвокатів. URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/inshi->

[dokumenty/kodeks_povedinky_yevropeyskykh_advokativ\(ukr\).pdf](#)

4. Федеральне Положення про адвокатуру Німеччини.

URL: <https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/bundesrechtsanwaltsordnung-ukr.pdf>

5. Кодекс адвокатської етики Польщі. URL:

<https://unba.org.ua/assets/uploads/legislations/pologennya/kodeks-etyki-adwokackiej-ukr.pdf>

6. Савченко Я. Права та обов'язки адвоката в Україні та Чеській Республіці: порівняльно-правовий аналіз / Visegrad journal on human rights. 2/2, 2016. URL: http://vjhr.sk/archive/2016_2_2/23.pdf

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

К. Д. Панченко,

студентка II групи I курсу

*Інституту підготовки юридичних кадрів
для органів Служби безпеки України*

*Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДІЯЛЬНОСТІ СПІВРОБІТНИКІВ СЛУЖБИ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Етичні аспекти діяльності співробітників Служби безпеки України врегульовані такими нормативно-правовими актами, як: Кодекс професійної етики співробітника Служби безпеки України (*далі* – Кодекс професійної етики), Кодекс добросовісної поведінки співробітника Служби безпеки України (*далі* – Кодекс добросовісної поведінки), підґрунтям яких є Закон України «Про Службу безпеки України» від 25 берез. 1992 р. № 2230-XII (*далі* – спеціальний закон), Статути Збройних сил України, затверджені Законом України від 24 берез. 1999 р. № 548-XIV, № 549-XIV, № 550-XIV, № 551-XIV та Конституція України.

Кодекс ґрунтується на загальнолюдських та професій-

них етичних цінностях, засадах громадянського і службового обов'язку, принципах чесного і відданого служіння Українському народові, неухильного виконання міжнародних зобов'язань, взятих на себе Україною, непорушного додержання Конституції України та Законів України, виконання зобов'язань, урочисто взятих під час складання Військової присяги або Присяги державного службовця. Норми Кодексу є загальними та встановлюють основні вимоги до доброчесної поведінки військовослужбовців, державних службовців, які проходять військову або державну службу, та співробітників Служби безпеки України. Положення Кодексу доброчесної поведінки є обов'язковими для виконання з моменту прийняття співробітника на службу (роботу), їх дія поширюється і на позаслужбовий (позаробочий) час.

У Кодексі доброчесної поведінки йдеться про зобов'язання співробітника Служби безпеки України дбати про свою професійну репутацію у службовий та позаслужбовий час, дотримуватися Конституції України, військовослужбовець має розуміти, що його діяльність не повинна перетинатися з корупцією, хабарництвом, перевищенням службових повноважень тощо. Згідно з даним нормативно-правовим актом співробітник має бути чесним, відкритим, прозорим у своїх діях, завойовувати довіру громадян України, уникати сумнівних зв'язків, передбачати можливі наслідки, що не відповідають стандартам. Кожен співробітник Служби безпеки України є підпорядкованою особою іншого співробітника тієї ж Служби та повинен сприймати критику, інформацію, уміти аналізувати та обов'язково спочатку виконувати наказ, а потім його оскаржувати у відповідному порядку. Співробітник зобов'язаний уникати будь-яких конфліктів між економічними, комерційними, фінансовими, особистими інтересами, має розглядати проблему лише на користь державного інтересу, вжити заходів щодо врегулювання реального чи потенційного конфлікту інтересів.

Основні суто етичні аспекти діяльності співробітника Служби безпеки України затверджуються в Кодексі професійної етики. Він втілює очікування суспільства щодо моральності та етичної культури кожного співробітника Служби безпеки

України. Норми Кодексу професійної етики є загальними та встановлюють основні принципи та вимоги до етичної поведінки військовослужбовців, державних службовців, співробітників Служби безпеки України при виконанні ними посадових обов'язків та, що є не менш важливим, у повсякденному житті. Таким чином, Кодекс професійної етики доповнює основні вимоги Кодексу добросовісної поведінки співробітника Служби безпеки України.

Дотримання Кодексу професійної етики сприятиме запобіганню та врегулюванню можливих конфліктних ситуацій, розвитку організованої культури, забезпеченню гарантії високої якості та ефективної роботи спеціальної служби, утвердженню її позитивної репутації та зростанню рівня суспільної довіри.

Згідно з Кодексом професійної етики співробітник Служби безпеки України зобов'язаний демонструвати утвердження базових моральних цінностей, у своїй діяльності безпосередньо дотримуватись верховенства права та законності, підвищувати рівень обізнаності у рамках своєї сфери та розвивати загальну ерудицію. Співробітник повинен бути патріотично спрямованим, що виявлятиметься у відстоюванні чистоти української мови, шануванні державних символів, примноженні моральних принципів Українського народу. Стосовно колективу та займаної посади, співробітник має бути принциповим і вимогливим, але в той же час поважати їх права, законні інтереси та репутацію, відстоювати професійну честь та гідність, бути неупередженим і лояльним.

Крім того, оцінка за дотримання Кодексу професійної етики відіграє важливу роль під час проведення атестації чи при вирішенні питань щодо підвищення по службі, присвоєння військового звання, підготовці характеристик та наданні рекомендацій співробітникам Служби безпеки України.

Отже, співробітник Служби безпеки України має бути взірцем державного працівника, об'єктом довіри громадян нашої держави, іконою справедливості під час виконання службових обов'язків, справжнім патріотом, аполітичною особистістю, запобігати конфліктам у різних сферах життєдіяльності людини, неухильно дотримуватись обмежень та заборон, уміти підпоряд-

ковуватись колегам, зберігати конфіденційну та іншу інформацію з обмеженим доступом, знати власні повноваження та професійні обов'язки як перебуваючи на службі, так і у позаслужбовий час, що сприятиме підвищенню рівня моральних принципів у сфері здійснення правосуддя і правоохоронної діяльності.

Науковий керівник Панченко В.В. канд. юрид. наук, асистент кафедри земельного та аграрного права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Б. С. Серета,
*студента II групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

ПИТАННЯ КОНФЛІКТУ ІНТЕРЕСІВ АДВОКАТА У ПРАКТИЦІ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН

Нинішній стан питання конфлікту інтересів в адвокатській практиці є досить актуальним, оскільки наявність останнього унеможливорює провадження професійної діяльності з боку адвоката. Разом з тим попри наявність базису законодавчої регламентації основних аспектів, пов'язаних із врегулюванням конфлікту інтересів, дане питання потребує удосконалення, зокрема, шляхом конвергенції правових систем країн-членів Європейського Союзу (*далі – ЄС*).

Варто зазначити, що поняття «конфлікт інтересів» визначено у п. 8 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» як суперечність між особистими інтересами адвоката та його професійними правами і обов'язками, наявність якої може вплинути на об'єктивність або неупередженість під час виконання адвокатом його професійних обов'язків, а також на вчинення чи не вчинення ним дій під час здійснення адвокатської діяльності [1]. Так, аналізуючи дане визначення, можна дійти висновку, що конфлікт інтересів охоплює лише реальні протиріччя між інтересами та обов'язками

адвоката, проте інші сфери при виникненні суперечностей дана дефініція не враховує. Оскільки окреслена категорія у вітчизняному законодавстві розкривається неповністю, то можна констатувати, що врахування досвіду країн – членів ЄС у подоланні колізій під час здійснення професійної діяльності адвокатом, обумовить можливість указати на всі потенційні сфери виникнення суперечностей у діяльності адвоката.

Загалом концепція конфлікту інтересів отримала наскільки широке закріплення в праві, що, зважаючи на цей факт, законодавець і адвокатська спільнота західноєвропейських країн пішли шляхом легального закріплення даного інституту. Системним аналізом численних актів можна зауважити, що деонтологічні кодекси містять в собі розділ, який врегульовує питання конфлікту інтересів, проте врегулювання цього питання не відрізняється своєю різноманітністю. Більшість правил поведінки адвокатів Європейських країн передбачають заборону при здійсненні діяльності адвокатом представництва більш ніж одного клієнта по одній справі, якщо при цьому існує ймовірність виникнення конфлікту інтересів в подальшому між його клієнтами. Так, у Правилах професійної поведінки адвокатів Нідерландів передбачено положення, відповідно до якого адвокат повинен з особливою увагою та обережністю здійснювати свої професійні обов'язки в справі, у якій в подальшому може виникнути конфлікт інтересів [2].

Необхідність дотримання вказаного принципу передбачена й міжнародними актами, що визначають засади діяльності адвокатури (зокрема, про конфлікт інтересів йдеться в п. 3.2. Загального кодексу правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства [3]) та пов'язана, насамперед, із забезпечення конфіденційності у відносинах між клієнтом та адвокатом.

Положення Закону «Про адвокацію» Чехії ст. 19 передбачає, що адвокат повинен відмовити в наданні юридичних послуг в наступних випадках: а) за цією або пов'язаною справою він уже надав юридичні послуги іншій особі, інтереси якої суперечать інтересам того, хто подає заяву на отримання юридичних послуг; б) особі, яка подала заяву на отримання юридичних послуг, уже надав юридичні послуги в цій або пов'язаній

справі адвокат, разом із яким він працює спільно, або в разі адвоката за наймом адвокат, який є його роботодавцем, або адвокат, який найнятий на роботу тим же роботодавцем; в) інформація, якою він володіє про іншого клієнта або про колишнього клієнта, могла б надати невинуватену вигоду тому, хто подав заяву на отримання юридичних послуг; г) у розгляді справи бере участь адвокат або близька до адвоката особа; д) інтереси того, хто подав заяву на надання йому юридичних послуг, знаходяться в суперечності з інтересами адвоката або близької до адвоката особи [3]. Аналізуючи положення Чеського закону, можна зазначити, що конфлікт інтересів охоплює ширшу сферу, ніж вітчизняний закон, що є більш доречним станом на сьогодні.

Таким чином, підсумовуючи викладене вище, можна дійти до висновку, що задля належного здійснення професійної діяльності адвокатом, доцільно внести зміни у національне законодавство, приміром, шляхом закріплення певних критеріїв визначення випадків, до яких можна застосовувати категорію «конфлікт інтересів».

Список використаних джерел

1. Про адвокатуру та адвокатську діяльність: Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 27. Ст. 282.

2. The Rules of Conduct of Advocates 1992 (Netherlands). URL: http://www.ccbe.org/fileadmin/user_upload/NTCdocument/Netherlands_EN_Code_1_1236161752.pdf.

3. Загальний кодекс правил для адвокатів країн Європейського Співтовариства, прийнятий делегацією дванадцяти країн-учасниць на пленарному засіданні у Страсбурзі в жовтні 1988 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_343

4. Zákon o advokacii : [Komentář] / / [J. Svejkský, M. Vuchopeň, L. Krym, A. Pejchal a kolektiv]. – Praha: C. H. Beck, 2012. S. 128.

Науковий керівник Овчаренко О.М., д-р юрид. наук, доцент кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

Фархадова Эльмира Шарабатдин кызы
студентка VII группы 5 курса
факультета адвокатуры
Национальный юридический университет
имени Ярослава Мудрого

АДВОКАТСКАЯ ЭТИКА И ПОРЯДОК РАССЛЕДОВАНИЯ ЕЕ НАРУШЕНИЙ В ЯПОНИИ

Япония – одна из самых развитых экономик мира, широко известна своим очень небольшим количеством адвокатов («бенгоши») [1, 78–79]. В 1994 г. на каждый миллион населения Японии приходилось 122 бенгоши, в то время как в США или Германии насчитывалось 3130 и 837 адвокатов соответственно [2, 309]. Это связано с тем, что чрезвычайно малому числу кандидатов разрешено сдавать национальный правовой экзамен в Японии [3]. Профессия бенгоши в целом традиционно противостоит значительному увеличению их числа [4], как правило, на основании «озадаченности по поводу качества или этики новопривывших». Но после 1990-х годов их количество существенно возросло благодаря проведенной реформе, также как и возросло количество дисциплинарных нарушений. Сейчас в Японии действует развитая система дисциплинарного контроля и органов, уполномоченных следить за соблюдением этики адвокатов.

Закон об адвокатуре Японии (*далее – Закон*) уполномочил местные коллегии адвокатов и Японскую федеральную коллегию адвокатов (*далее – JFBA*) дисциплинировать своих соответствующих членов [5]. Существуют четыре ситуации, в которых может быть наложено дисциплинарное взыскание: нарушение Закона; нарушение Устава JFBA или соответствующей местной коллегии адвокатов; если бенгоши совершил действие, наносящее ущерб порядку или репутации его / ее местной ассоциации адвокатов; и когда бенгоши совершает ненадлежащие действия (независимо от того, занимается ли он профессиональной деятельностью), что наносит ущерб его / ее собственной честности [5]. Следствием перечисленных выше нарушений может быть наложение следующих видов дисциплинарных

санкций: 1) отстранение от юридической практики (потеря квалификации в течение трех лет); 2) исключение из членов ассоциации (потеря статуса); 3) отстранение от юридической практики на срок до двух лет (не влияет на статус или квалификацию); 4) выговор (не влияет на статус и квалификацию) [6].

В 2004 году JFBA принял свой первый «этический кодекс» с обязательными положениями: Основные правила обязанностей практикующих адвокатов (*далее* – Правила) [7], где было определено шесть «профессиональных добродетелей» (этических норм), которые применимы к юристам в разных странах и юрисдикциях: компетентность, независимость, лояльность по отношению к клиенту, конфиденциальность, ответственность перед судами и коллегами, а также честное поведение в профессиональных и личных вопросах.

Некоторые положения Правил носят только желательный характер, но даже за их нарушение может наступить дисциплинарное взыскание. Это объясняется широкой формулировкой положения, которое охватывает «ненадлежащее поведение (независимо от того, ведет ли он профессиональную деятельность или нет), которое подрывает честность самого бенгоши» [5, ст. 58]. Любое лицо, независимо от того, связано ли оно с предполагаемым неправомерным поведением, может подать жалобу о дисциплинарном взыскании [5]. Запрос должен быть подан в местную коллегию адвокатов, к которой принадлежат соответствующие бенгоши. Так инициируется процесс дисциплинарного расследования. Этот вопрос будет расследоваться Дисциплинарным исполнительным комитетом (*далее* – DEC) местной ассоциации адвокатов. Процесс расследования может также инициироваться самой местной ассоциацией адвокатов, если она считает, что существуют основания для дисциплинарного взыскания на члена бенгоши. Роль DEC состоит в том, чтобы выяснить, следует ли передавать этот вопрос на рассмотрение в Комитет по дисциплинарным мерам (*далее* – DAC) местной ассоциации адвокатов. Функция DAC состоит в том, чтобы изучить вопрос и принять решение о том, уместно ли дисциплинировать соответствующих бенгоши и, если необходимо, наложить санкцию. Также JFBA имеет аналогичный

процесс, который она может инициировать сама. В механизм встроен ряд проверок и способы контроля, включая создание Совета по пересмотру дисциплины (БДР).

Таким образом, в Японии действует двухуровневая система органов, перед которыми адвокаты обязаны отвечать в случае нарушений адвокатской этики. Помимо прочего, создаются отдельные комиссии, касающиеся расследований нарушений.

Список используемых источников

1. For a description of the *bengoshōji* profession in Japan see Setsuo Miyazawa, 'Law Reform, Lawyers, and Access to Justice' in Gerald P McAlinn (ed), *Japanese Business Law* (Kluwer, 2007) 40, 43–49, 58–59, 77–78; Hiroshi Oda, *Japanese Law* (Oxford University Press, 3rd edn 2009) 78–79.

2. Meryll Dean, *The Japanese Legal System* (Cavendish, 2nd edn 2002) 309.

3. See discussion in Kay-Wah Chan, 'The Emergence of Large Law Firms in Japan: Impact on Legal Professional Ethics' (2008) 11 *Legal Ethics* 154, 159; Kahei Rokumoto, 'Legal Education' in Daniel H Foote (ed), *Law in Japan: A Turning Point* (University of Washington Press, 2007) 211–14; Dean (n 2) 264–7.

4. Setsuo Miyazawa, 'The Politics of Judicial Reform in Japan: The Rule of Law at Last?' in William P Alford (ed), *Raising the Bar: The Emerging Legal Profession in East Asia* (Harvard Law School, 2007) 108–14, 127; Daniel H Foote, 'Forces Driving and Shaping Legal Training Reform in Japan' (2006) 7(3) *Australian Journal of Asian Law* 215, 220.

5. Attorney Act, Art 56 para 2 and Art 60 para 1.

6. Реховский А. Адвокатура Японии. *Евразийская адвокатура*. 2016. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/advokatura-yaponii>.

7. Articles of Association of the JFBA, Art 29.

Научный руководитель Ковалева Я.А., канд. юрид. наук, ассистент кафедры адвокатуры Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого.

*Д. Л. Якубенко,
студентка I групи I курсу магістратури
факультету адвокатури
Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого*

СПІВВІДНОШЕННЯ ПУБЛІЧНИХ І ПРИВАТНИХ ІНТЕРЕСІВ У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ДОСТУП ДО ПУБЛІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Протягом перших 25-ти років свого існування Європейське Співтовариство не виробило всеосяжної комплексної політики щодо засобів масової інформації. Лише у 1980-ті рр., коли супутникове телебачення ввело транснаціональний вимір у телевізійну діяльність, розпочалася демонополізація, з'явилося комерційне телебачення [1, 28].

Розглядаючи проблему правового регулювання діяльності засобів масової інформації, слід в першу чергу визначитися з тим, що саме розуміють під цим терміном, позаяк ні в міжнародному праві, ні в праві ЄС немає жодного універсального акта, що міг би регулювати їх діяльність.

У науковій літературі неодноразово досліджувалися питання доступу до публічної інформації, однак здебільшого автори здійснювали аналіз нормативно-правового забезпечення свободи публічної інформації. Існуючі наукові позиції щодо визначення поняття «публічна інформація» різняться.

Так, п. 2 ст. 10 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод містить пряму норму про те, що здійснення свободи вираження поглядів може підлягати таким формальностям, умовам, обмеженням або санкціям, що встановлені законом і є необхідними в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я чи моралі, для захисту репутації чи прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду.

Як зазначає В. Ф. Сіренко, загальнодержавний інтерес є

своєрідною залежністю між необхідністю задовольняти ті чи інші потреби того чи іншого суб'єкта і можливістю їх задовольняти через його діяльність [2].

Відомий західний дослідник Д. Несбітт наголошує на тому, що суб'єкти публічної інформації збільшують реальну владу кожного індивіда, дозволяючи йому більш ефективно стежити за діями свого уряду, навіть більше, ніж уряд може стежити за діями громадянина [5, 43].

Таким чином, вивчаючи питання співвідношення публічних і приватних інтересів у сфері забезпечення права на доступ до публічної інформації, доцільно окреслити таку базову категорію регулювання питання втручання до приватної та публічної інформації, як «національна безпека». Ця категорія, в свою чергу, має відобразитися у мірі захищеності життєво важливих інтересів, прав і свобод особи (громадянина), суспільства і держави від зовнішніх та внутрішніх загроз або ступінь відсутності загроз правам і свободам людини, базовим інтересам та цінностям суспільства і держави.

Список використаних джерел

1. Ніколайчук М. Є. Адміністративно-правове забезпечення доступу до публічної інформації у судових органах. Київ: ДНДІ МВС України, 2013.

2. Тарадай С. М. Адміністративні процедури забезпечення права громадян на доступ до публічної інформації. Київ: ДНДІ МВС України, 2012.

3. Барікова А. А. Електронна держава: нова ефективність урядування. Київ: Юрінком Інтер, 2016.

4. Головенко Р. Про доступ до публічної інформації: наук.-практ. коментар до Закону України Київ: Відродження, 2012.

5. Ковалко Н., Семерга С. Доступ до публічної інформації. Київ: Ун-т «Україна», 2013.

Науковий керівник: Вільчик Т.Б., д-р юрид. наук, професор, завідувач кафедри адвокатури Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого.

ЗМІСТ

Вітальне слово.....	3
Розділ І. ПИТАННЯ ЕТИКИ ПРАВНИКА ОЧИМА НАУКОВЦІВ І ПРАКТИКІВ	
Бакаянова Н.М.	Вимога несумісності адвокатської діяльності з іншими видами діяльності: етико-правовий аспект..... 5
Вільчик Т.Б.	Деонтологічні засади участі адвоката у суді..... 8
Москвич Л. М.	Правила професійної етики правника: професійний обов'язок vs юридичного зобов'язання..... 15
Лозовой В. О.	Етичний кодекс юриста як моральний імператив його професійної й громадської діяльності..... 18
Овчаренко О. М.	Дисциплінарна відповідальність адвоката: актуальні питання судової практики..... 20
Смородинський В.С.	Комісія з академічної етики: надбання та плани діяльності..... 26
Безега Т. М.	Поширення правил адвокатської етики на діяльність юридичних осіб..... 29
Гультай П. М.	Професійна етика прокурора..... 33
Марченко В.М.	Особливості професійної етики нотаріуса в Україні та роль професійного самоврядування у забезпеченні високих стандартів нотаріальної діяльності..... 36
Маслак Н. В.	Заповіді міжнародного союзу нотаріату та правила професійної етики нотаріусів в Україні..... 39
Шевцова Я. О.	Професійна етика судді в освітньому процесі національної школи суддів України..... 42
Білецька Г. А.	Етичні аспекти діяльності судово-медичного експерта при проведенні експертизи живої людини в разі отримання різного роду травм..... 44

Горностаї А. В.	Професійне виконання педагогічного обов'язку як етичний стандарт освітнього процесу в сфері захисту прав людини.....	48
Зюзь Я.Ю., Шандула О.О.	Комунікація прокурора місцевої прокуратури, особисте бачення (формальна сторона).....	51
Клочков В.Г.	Експертизи призначати без зайвих термінів.	53
Олейников С. М.	Морально-правові засади діяльності владних суб'єктів.....	57
Рєпіна Ю. С.	Етичні проблеми застосування штучного інтелекту в правосудді.....	60
Сідак Л.М.	Причини морально-правової аномії в сучасному суспільстві.....	63
Ковальова Я. О.	Адвокатська етика як окремий вид етики правника.....	65
Рємескова Ю. О.	Професійна етика правника: вплив на приватне та соціальне життя.....	68
Брага Д. А.	Правові послуги pro bono як обов'язковий етичний елемент адвокатської діяльності.....	72
Демчина Т.Ю.	Етика взаємовідносин адвокатів і прокурорів.....	75
Мухатаєва Я. І.	Новели етичних аспектів діяльності українських адвокатів.....	79

Розділ II. ТРИБУНА СТУДЕНТА

2.1. Новели законодавчого забезпечення етичних аспектів діяльності правників в Україні

Бедовська О. Ю.	Правила адвокатської етики: роль та вплив на професію.....	81
Заночкіна Н. А.	Встановлення інституту адвокатської монополії в Україні.....	84
Крамной С. С.	Штучний інтелект у сфері надання юридичних послуг.....	87
Скрипник Р. В.	Зміна етико-правових норм українського суспільства на прикладі дискусії про легалізацію канабісу.....	91

Тібілашвілі В. О.	Чи готова Україна до запровадження адвокатської монополії? Досвід США....	94
Фурса Є.М.	Правила адвокатської етики як важливе джерело регламентації адвокатської професії.....	96
2.2. Етичні аспекти діяльності інституту адвокатури, взаємодія із суміжними інститутами – судом та прокуратурою		
Амосов О. Р.	Етика поведінки адвоката.....	99
Банга М. М.	Рекламування адвокатської діяльності.....	102
Безкоровайна А. В.	Етичні правила спілкування адвоката в соціальних мережах.....	105
Бондаренко А. О.	Етичні аспекти рекламування адвокатської діяльності.....	107
Борох Є. Є.	Деякі питання дотримання адвокатської етики в мережі Інтернет.....	110
Брижко Є. М.	Етичні аспекти діяльності інституту адвокатури, взаємодія із суміжними інститутами – судом та прокуратурою...	113
Вапнярчук Б. В.	Принцип чесності та добропорядності – один із основних принципів адвокатської етики.....	116
Вензель А. В.	Інститут адвокатської таємниці.....	119
Вовк А. І.	Правила адвокатської етики та соціальні мережі. Проблематика застосування.....	122
Волкова В. С.	Сучасні реалії: адвокат та соціальні мережі.....	126
Геркула Н. М.	Довіра як складова відносин клієнта та адвоката.....	129
Гончарова В. В.	Роль адвоката в процесі медіації.....	132
Гриценко М. О.	Регулювання взаємовідносин адвокатів з судьями в країнах Європейського Союзу...	134
Давиденко Д. В.	Адвокатська реклама як стандарт професійної діяльності.....	137
Діхтярь А. В.	Етичні особливості поведінки адвоката в мережі Інтернет: проблемні аспекти.....	140
Дрозда Б. О.	Етика адвоката в мережі Інтернет.....	143

Здебська А. В.	Етичні аспекти рекламування адвокатської діяльності.....	147
Карапейчик А. Г.	Етичні правила взаємовідносин між адвокатами.....	149
Кондратюк Д. А.	Адвокатська етика: неповага до суду адвоката.....	153
Конотоп Н.	Адвокатська етика в мережі Інтернет.....	156
Кузьменко А. В.	Повага до адвокатської професії як один з принципів адвокатської етики.....	160
Курицина Є.А.	Вимоги до рекламування адвокатської діяльності як складова етики правника...	163
Ліпінська І. В.	Етика адвоката і його репутація: межа співвідношення.....	165
Лозова А. А.	Актуальні питання збереження адвокатської таємниці.....	168
Медведев В. І.	До питання про захищеність адвоката від настання несприятливих наслідків за недобросовісні дії клієнта.....	171
Мелкумова М. Ф.	Етичні проблеми ототожнення адвоката та його клієнта.....	174
Михайлишина Г. В.	Недоліки законодавчого врегулювання адвокатської діяльності в соціальних мережах.....	177
Міненко Д. С.	Дотримання законності як один із основоположних принципів адвокатської етики.....	180
Начос Р. Р.	Адвокатська етика в соціальних мережах..	182
Носко О. О.	Проблеми нормативного врегулювання етичної поведінки адвоката у мережі Інтернет та ЗМІ.....	185
Овсієнко К. С.	Етика адвоката в соціальних мережах....	188
Папій Т. О.	Щодо етичних аспектів рекламування адвокатської діяльності.....	190
Пономаренко А. О.	Принципи адвокатури радянських часів та сучасні засади діяльності адвокатури України: порівняльна характеристика....	194

Промський Є. С.	Конфіденційне співробітництво адвоката під час проведення оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій: етичний аспект.....	196
Пронька М. М.	Мета і засоби її досягнення як етичний аспект діяльності адвоката.....	198
Прядко А. О.	Аналіз етичних проблем оплати праці адвоката.....	201
Пустовіт А. В.	Особливості притягнення до дисциплінарної відповідальності адвоката за порушення правил адвокатської етики в мережі Інтернет.....	206
Ревенко А. Д.	Чесність та добропорядна репутація: проблематика та порівняльний аналіз.....	208
Самохвалова А. В.	Етика адвоката під час взаємодії зі слідчим на стадії досудового слідства.....	212
Сілашко В. Р.	Принцип конфіденційності в процесі здійснення адвокатом професійної діяльності.....	215
Сокол М. А.	Адвокатура як правозахисний інститут: сутність та методи сприяння реалізації принципів.....	218
Спасьон К. Ю.	Адвокатська таємниця: проблеми дотримання конфіденційності.....	221
Стогній Н. В.	Особливості рекламування адвокатської діяльності.....	224
Стрельченко Я. С.	Етичні аспекти поведінки адвоката в мережі Інтернет.....	226
Суворова А. Є.	Особливості адвокатської етики.....	229
Тобота Ю. С.	Довіра як обов'язковий елемент фідуціарних відносин адвоката з клієнтом.....	233
Тур А. В.	Компетентність та добросовісність як інструментарій для забезпечення ефективного функціонування інституту адвокатури.....	236
Холодна Є. Є.	Етичні аспекти поведінки адвокатів у мережі Інтернет.....	239

Чепур В. О.	Етичні питання взаємовідносин адвоката та суду.....	242
Черніков Д. Ю.	Етичний аспект реалізації принципу уникнення конфлікту інтересів в діяльності адвоката.....	246
Ярошук А. С.	Проблемні питання адвокатської етики у мережі Інтернет.....	249

2.3. Етичні аспекти взаємодії адвокатів з органами адвокатського самоврядування

Бакланова О. В.	До питання дисциплінарної відповідальності адвоката.....	252
Ковтун О. С.	Проблематика відсутності чітких критерій визнання дій адвоката такими, що порушують етичні норми.....	255
Сидоренко Д. О.	Окремі питання дисциплінарної відповідальності адвокатів.....	258
Скиба О. О.	Взаємини між адвокатом та адвокатським об'єднанням.....	261
Удянський В. В.	Теоретичні та практичні питання застосування плати за скаргу на адвоката.....	265

2.4. Етичні аспекти організації та діяльності інституту нотаріату

Бінус Ф. К.	Додержання нотаріальної таємниці як один із аспектів реалізації принципу конфіденційності у професійній етиці нотаріуса.....	268
Виноградський В. А.	Етичні аспекти організації та діяльності інституту нотаріату.....	270
Сухоставська К. Р.	Етичні аспекти організації та діяльності інституту нотаріату.....	273

2.5. Етика правника в Україні та країнах Європейського Союзу

Войцехівська Д.Ю.	Професійна етика правника в залежності від категорій моралі і права.....	275
Завадський А. А.	Європейська етична хартія про використання штучного інтелекту в судових системах та оточуючих їх реаліях.....	278

Кривка О. В.	Правова природа адвокатської діяльності: впровадження міжнародних правил адвокатської етики в Україні.....	281
Медина В. О.	Дотримання норм гендерної рівності за порука етичної поведінки правника.....	284
Муштай Н. О.	Морально-етичні засади адвоката в Україні та країнах Європейського Союзу...	286
Панченко К. Д.	Етичні аспекти діяльності співробітників Служби безпеки України.....	289
Середа Б. С.	Питання конфлікту інтересів адвоката у практиці зарубіжних країн.....	292
Фархадова Э. Ш. Кызы	Адвокатская этика и порядок расследования ее нарушений в Японии.....	295
Якубенко Д. Л.	Співвідношення публічних і приватних інтересів у сфері забезпечення права на доступ до публічної інформації.....	298

Наукове видання

Електронне видання

ЕТИКА ПРАВНИКА

*Збірка тез доповідей і повідомлень учасників
круглого столу*

(21 листопада 2019 р.)

За редакцією Т. Б. Вільчик, Я. О. Ковальової

Відповідальна за випуск *Т. Б. Вільчик*

Редактори *В. В. Арнаутова,
О. І. Борисенко,
Л. М. Рибалко*

Комп'ютерна верстка *Л. П. Лавриненко,
А. В. Старжинської*